אָשִׁירָה

"אָשִׁירָה לַה' בְּחַיָּי; אֲזַמְּרָה לֵאלֹקַי בְּעוֹדִי."
(תהילים, ק"ד)

יד יצחק בן־צבי
מדינת ישראל
משרד החינוך

ברכת מנהלת אגף א' לחינוך יסודי

"אשירה לה' בחיי
אזמרה לאלוקי בעודי..."

מורים יקרים,

התוכנית 'אשירה' היא ביטוי לשאיפה שלנו לקידום אווירה טובה ונעימה בבתי הספר, באמצעות פתיחת יום הלימודים בשירה, בהיכרות עם שיר ובשיח על תכניו. השירים והפיוטים נבחרו מתוך הערכים המובילים הנלמדים בבתי הספר היסודיים במגזר החרדי.

אנו מקווים שהשירה, השיח והחיבור לערכים המובילים, יטביעו את חותמם בחיי ילדינו ובאווירת בתי הספר שלנו.

בברכה,
אתי סאסי | מנהלת אגף א' לחינוך יסודי

מבוא

"אשירה לה' בחיי אזמרה לאלוקי בעודי..."
משורר תהילים שזר בתפילתו את אחד היסודות המופלאים של העם היהודי, אשר בכל הדורות שר את אמונתו, את ביטחונו בה', את געגועיו ואף את בכיו על החורבן ואת התקווה לגאולה.

"אנעים זמירות ושירים אארוג – כי אליך נפשי תערוג"
מילים אלו המושרות בערגה מול ארון הקודש הפתוח מבטאות את הקשר העוצמתי בין נגינה לבין התקרבות לבורא.
בעומקי ליבו של כל אחד מאיתנו מתנגנות מנגינות ומוצפנים שירים רבים, שירים שעולים לפתע ברגעים מסוימים ומציפים את הגוף ואת הלב. מנגינות של בית אבא, שירים שאימא פיזמה לעצמה בשפת מקום הולדתה, בהכנות השבת, בכל ערב כשהייתה קוראת עם ילדיה "שמע" על המיטה, מנגינת הלימוד של אבא או סבא. הקולות הללו שנטמעו בתוכנו שקעו בירכתי התודעה ועיצבו את פס הקול של חיינו.

מאז ומתמיד, בחיי כל אדם ומשפחה - יוצרת השירה חיבור בין אנשים ומבטאת את הקשר העמוק בין המקצב, המילים ואיכותה של המנגינה - בין המובן והברור, לבין הנסתר והלא ידוע - העמוק מכול. השירים שיושרו במסגרת התוכנית מבטאים שייכות עמוקה לעם היהודי ולקורותיו.

השירים לתוכנית "אשירה" נבחרו לאחר התבוננות מעמיקה בתכנים ובמסרים שבהם ובהתאמה לסולם הערכים של החינוך החרדי. הם מעוררים לשיח ומושרים בפי קהילת בית הספר בו-זמנית. החיבור של התלמידים לשירים דרך השיח ודרך הפעילויות השונות והעובדה שהם נעשים למאגר שירים משותף לכל בית הספר, הופכים אותם לנכס בית ספרי שניתן לשלב אותו בכל אירועי בית הספר כאשר כל התלמידים שותפים לו ומרגישים אליו שייכות. זוהי תכנית מודולרית המציעה שירון ומערכים לעבודה בכיתה ובבית סביב שירים.
השירים בתוכנית מתייחסים לנושאים הבאים: אמונה וביטחון בה', אהבת התורה, שבת ומועדים, בין אדם לחברו, אני ומשפחתי, ירושלים וארץ ישראל.

התוכנית בנויה באופן הדרגתי, עם מגוון רחב של אפשרויות ושל הצעות שמטרתן להעצים את החוויה, להתחבר אל המסר הגלוי והסמוי ולהפוך את השירה לחוויה נעימה ומשמעותית. התוכנית מאפשרת לכל מורה ותלמיד לעשות זאת בדרך המתאימה להם, ובלבד שהשירה הזו לא תיפסק לעולם...

מומלץ לפתוח את היום בשירה לפני התפילה או אחריה, ולאפשר לילדים להיכנס לשעות הלימודים באווירה רגועה ונעימה. כמובן, אפשר לבחור בכל זמן אחר המתאים לבית הספר או ללוח השנה.
אנו מקווים כי תיהנו מן התוכנית וממגוון הפעילויות שהיא מציעה.

על תוכנית "אשירה"

מדריך למשתמש

כל אחד מהשירים או הפיוטים מחולק לחמישה חלקים: אודות השיר, הצעות לשיח רגשי, העשרה, הרחבה וצידה לדרך, זרקור מוזיקלי ויצירה ואמנות. לכל שיר מצורפים לינקים לפס קול עם מנגינת השיר, לפס קול עם כלי נגינה מוביל, ולפס קול למקהלה או שירה בהם ניתן לעשות שימוש באמצעות האייקונים:

שירה | פלייבק | כלי מוביל

מומלץ לקרוא בעיון את ההסבר על החלקים השונים לפני תחילת הפעילות במסגרת התכנית.

חלק ראשון – אודות השיר

בחלק זה ישנו מידע על מקור השיר ועל הכותב, המלחין והמבצע, מובא הרקע לכתיבת השיר או הלחן ומוצגים הערך המוביל של השיר וביאורי מילים.

חלק שני – הצעות לשיח רגשי, עיבוד והפעלה

נגינה ושירה מייצרים חוויה רגשית עוצמתית אצל שומעי המוסיקה והשיר. ההקשבה לשיר מחברת את המורה ואת התלמיד לחוויה רגשית-אישית, הנוגעת בעולמו האישי ומעוררת בו מחשבות, רגשות ותחושות שונות. החוויה הרגשית והחיבור לשיר מושפעים מתוכני השיר ומהמצב הרגשי-אישי של הפרט בעת שמיעת השיר. ההשפעה עשויה להיות שונה בין אדם לאדם, וכן באדם אחד בין יום אחד למשנהו.

בחלק זה יש הצעה לשיח רגשי ולעיבוד החוויה הרגשית המתעוררת אצל התלמיד בעת שמיעת השיר. היא כוללת הכוונה מפורטת של מגוון נושאים ושאלות, המקדמות התבוננות אישית של התלמיד בעצמו ובחוויה הרגשית שהשיר מייצר אצלו. כמו כן מוצעות אפשרויות שונות של הפעלות להרחבה ולהעמקה של הנושאים המופיעים בשיר.

בשיח הרגשי סביב השיר ובהפעלות הקשורות בו קיימת הזדמנות ללמידה בלתי פורמאלית ולביסוס ערכים וכישורי חיים אצל התלמידים. העיסוק בתוכני השיר ובחוויה הרגשית, המתעוררת בעת שמיעת השיר, פותח צוהר לעולמם הרגשי של התלמידים. החיבור האישי מכוון להיבטים תוך-אישיים ובין-אישיים, הבאים לידי ביטוי בהתנסויות היום-יומיות של התלמיד בבית הספר ובחיים. יצירת מרחב לשיח בעקבות השיר מזמינה את המורה ואת התלמידים להתבוננות על עצמם, על החברה ועל החיים. התבוננות זו מבססת תפיסה עצמית חיובית, מקדמת כישורי חיים ומשכללת מיומנויות אצל הפרט. כישורים ומיומנויות אלו יבואו לידי ביטוי במשימות ובהתנסויות של הפרט במצבי חיים שונים. אלו ישמשו אותו בשגרה ובמשבר בהווה, ובעזרת ה' גם בעתיד.

בנוסף לכך, השיח הרגשי עשוי לקדם אקלים חברתי מיטבי בכיתה ולחזק נורמות חברתיות-התנהגותיות חיוביות בין התלמידים. כמו כן, עצם השיח בין התלמידים - בינם לבין המורה ובינם לבין עצמם - מקדם את האקלים החברתי, את ההיכרות ואת תחושת השייכות והאכפתיות בכיתה.

חלק שלישי - העשרה והרחבה וצידה לדרך

חלק זה מזמן למידה המרחיבה את עולמם של התלמידים. ההפעלות מבוססות על למידה בין-תחומית, על התנסות חווייתית ועל תוצרים אישיים.

העיסוק המורחב בשירים מחנך את התלמידים לערכים אמוניים ותורניים ולערכי חברות והומניות. ערכים אלו, הנמצאים בבסיס החינוך של התלמידים הן במשפחתם והן בבית הספר, מקבלים חשיפה שונה ומגוונת.

המפגש עם השירים חושף בפני התלמידים את הסקרנות הקיימת בתוכם. מחד גיסא, הוא מאפשר להם מרחב צמיחה ותמיכה בתוך סביבת למידה בקרב קבוצת השווים, ומאידך גיסא, מעודד הבעת קול אישי, העצמה ומיצוי הפוטנציאל, מפתח מקוריות ויצירתיות ונותן מקום של כבוד לחלומות ולמאוויים של הילדים.

ההעמקה בשירים מעודדת את התלמיד לפתח מרחב מחשבתי חדש, שמאפשר לו להתקדם להגשמת מטרות משמעותיות, לחולל שינויים ולפתח תובנות עצמיות חדשות כדי לנוע לעבר הראוי ולא להסתפק במצוי.
מעבר להיבטים התוכניים, חלק מן ההפעלות פותחות צוהר להבנת ההקשר ההיסטורי של כתיבת השיר והזמן שבו מתבצעת השירה ועד לפענוח "צופן" השיר - הבנת שפת השיר על כל רבדיה, פשט ודרש. מלימוד זה מגיעים התלמידים להבנה עמוקה יותר של השיר בהיבטים הספרותיים והלשוניים שלו.

חלק רביעי - זרקור מוזיקלי

המוזיקה היא שפה עשירה ואוניברסלית המוסיפה השראה וחוויה לשפה המילולית. באמצעותה ניתן להביע רגשות שהן מעבר למילים, להתחבר ולהרגיש זהות משותפת בשירה של קהל. חלק זה נועד להוסיף את השפה המוזיקלית וכל יתרונותיה כדי להעשיר את החוויה שבמילים. הוא נכתב עבור כל מורה ואינו מצריך התמקצעות מוזיקלית. לעומת זאת, המורה למוזיקה מוזמן להרחיב את הפעילות ולעבות אותה באמצעות פעילויות מוזיקליות המשרתות את ההוראה שלו בכיתה.

המשימות המוזיקליות מבוססות על האזנה ועל פרשנות. משולבים בהן תנועה, מחיאות כף, שימוש באביזרים, שירת מענה (בין קבוצה לקבוצה). ניתן למצוא פעילויות שבהן התלמידים מתבקשים לזהות את מבנה המנגינה, למצוא את הקשר בין הלחן למילים, לנסות ולזהות כיצד הביצוע המוזיקלי משקף את רוח הטקסט ועוד... כאמור, בחלק מן המשימות יש יותר מתשובה אחת, מאחר שהיא נתונה לפרשנות. תהא התשובה "אשר" תהא, ובלבד שנאפשר לתלמיד להסביר את תשובתו.

חלק חמישי - יצירה ואמנות

התלמיד מוזמן להביע את החוויה האישית והמילולית שחווה ביצירת אמנות המתאימה לרעיון שבשיר או לנושא שהשיר עוסק בו. בבחירת החומרים יש משמעות לאופי היצירה ולהשפעתה על התלמיד. בחירת החומר מהמגוון המוצע היא בחירה של התלמיד, שאותה ימצא כמתאימה לו ביותר. ביחידה הצעות מגוונות, והן בגדר הצעות בלבד. מומלץ למורה לאפשר לתלמיד מרחב של הבעה ויצירה.

צוות "אשירה"
המחוז החרדי

"...**וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו ..**" (דברים לא, כא)

יזום והובלה מקצועית של התכנית

אתי סאסי - מנהלת אגף א' לחינוך יסודי, המנהל הפדגוגי
תרצה יהודה - מפקחת על הוראת העברית, מחוז חרדי
מרים איפרגן - מפקחת כוללת יסודי, מחוז חרדי
חוה טורץ - מפקחת כוללת יסודי, מחוז חרדי
מלכיאל אברהם - מפקח כולל יסודי, מחוז חרדי

הובלת התכנית מטעם יד בן צבי

אריק וירצבורגר - סמנכ"ל חינוך
גיא שילוני - מנהל תחום מורשת
טלי גת - ריכוז מערך הכותבות, עריכה ותיקוף

פיתוח וכתיבת התכנית

פיתוח רגשי

אסנת אבוחצירא -מפקחת יעוץ חינוכי - עריכה ותיקוף
מלכה פרידמן - כתיבה
רבקה רוטנברג - כתיבה

הרחבה ספרותית

תרצה יהודה - מפקחת על הוראת העברית, מחוז חרדי - עריכה ותיקוף
חוה טורץ - מפקחת כוללת יסודי , מחוז חרדי - עריכה ותיקוף
ש. אילתי - כתיבה
טובי וינברג - כתיבה
הדס מלכה - כתיבה
ח.כ - כתיבה

פיתוח מערך אמנותי

נאווה רחל כהן - מפקחת כוללת יסודי, מחוז חרדי - עריכה ותיקוף
מיכל רוזנר - כתיבה
יעל וורצמן - כתיבה
מרים ליפשיץ - כתיבה

זרקור מוזיקלי

רינה כלף - מדריכה ארצית בפיקוח על החינוך המוזיקלי - עריכה ותיקוף
אריאלה כהן - מפקחת כוללת יסודי - ייעוץ מוזיקלי
אושרית דמרי - כתיבה
אודיה מויאל - כתיבה

פיתוח והפקה מוזיקלית

מלכיאל אברהם - מפקח כולל יסודי, מחוז חרדי

פסי קול

אבי ז'נו - סטודיו 'הניגון' בני ברק

עיצוב גרפי ואיורים

סטודיו אלמנט

עריכת לשון

שרית שמיר
עליזה אשד
שלומית אלטשולר

תודה מיוחדת על הליווי המקצועי והעזרה בהטמעת התכנית

ליבי ביטון - מדריכה ארצית האגף א' לחינוך יסודי
מרים איפרגן - מפקחת כוללת יסודי, מחוז חרדי

מטמיעות

ענבל שורק - צפון
אשרת דמרי - מרכז
ברכה דרנגר - ירושלים
שרי קרישנפלד - דרום
מרכזי פסג"ה - ירושלים-מנח"י, ירושלים-חרדי, טבריה, עפולה, רכסים חרדי וצפת.

מטמיעים של התוכנית

מיכל כהן **0527150907**

מיכל בביוף **0527679617**

ידידיה אבו עזיז **0542266102**

תוכן עניינים

בלחיצה על שם השיר ניתן להגיע להרחבות השיר

אמונה ובטחון

אֲנִי מַאֲמִין / מילים: מיוחס לרמב"ם – ר' משה בן מיימון, לחן: מרדכי בן דוד 10

אָעוּפָה אֶשְׁכְּנָה / מילים: רבי יצחק אבוחצירא לחן: מסורת יהודי מרוקו 21

אֲגַדֵּלְךָ / מילים: רבי אברהם אבן עזרא, לחן: מרדכי כלפון 33

הִנְנִי בְּיָדְךָ / מילים: רבי מאיר מאפטא, לחן: ר' פנחס ברייער 45

וְהִיא שֶׁעָמְדָה / מילים: מתוך ההגדה של פסח, לחן: יונתן רזאל 57

עֲנָנִים עֲנָנִים / מילים: מדרש ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תצ"ט, לחן: יוסי גרין 69

מֶלֶךְ הָעוֹלָם / מילים ולחן: אודי דמארי 81

אוֹחִילָה / מילים: פיוט מתפילת מוסף לימים הנוראים, לחן: הלל פלאי 93

תורה ומצוות

מְתִיקוּת הַתּוֹרָה / מילים: רבי חיים בן עטר, ה"אור החיים" (על פרשת כי תבוא דברים כו, יא), לחן: הלל פלאי 107

אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה / מילים: רבי רפאל ברוך טולדנו, לחן: מסורת יהודי ספרד 116

קִבַּעְתִּי אֶת מוֹשָׁבִי / מילים: אהרון רזאל, לחן: אהרון רזאל 130

שבת ומועדים

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת / מילים: רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע), לחן: ספרדי ירושלמי 145

כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי / מילים: מן התפילה, לחן: מרדכי בן דוד 157

ארץ ישראל וירושלים

לְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת / מהתורה: בראשית (י"ג ט"ו) מהתפילה: ברכת השנים לחן: משה רוזנבלום 171

אֶשְׁאַל אֱלֹקֵי יִגְאֻלָה שְׁבוּיִים / מילים: ר' יוסף בן ישראל (סימנו: אני יוסף), לחן: עממי תמני 185

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם / מילים: תהלים קל"ז, ה'–ו', לחן: יוחנן שפירא 200

שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם / מילים: תהילים קמ"ז, י"ב, לחן: אביהו מדינה 213

בין אדם לחברו

כּוֹכָבִים / מילים ולחן: מרדכי בן דוד 224

מִי הָאִישׁ / מילים: תהילים לד, י"ג – ט"ו, לחן: הרב ברוך חייט 235

אני ומשפחתי

אִילָן אִילָן / מילים: מסכת תענית ה', לחן: יוחנן שפירא 247

עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי / מילים ולחן: ישי לפידות 259

אמונה ובטחון

אֲנִי מַאֲמִין

מילים: מיוחס לרמב"ם - ר' משה בן מיימון
לחן: מרדכי בן דוד

שירה

פלייבק

אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ
וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַ
עִם כָּל זֶה אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא

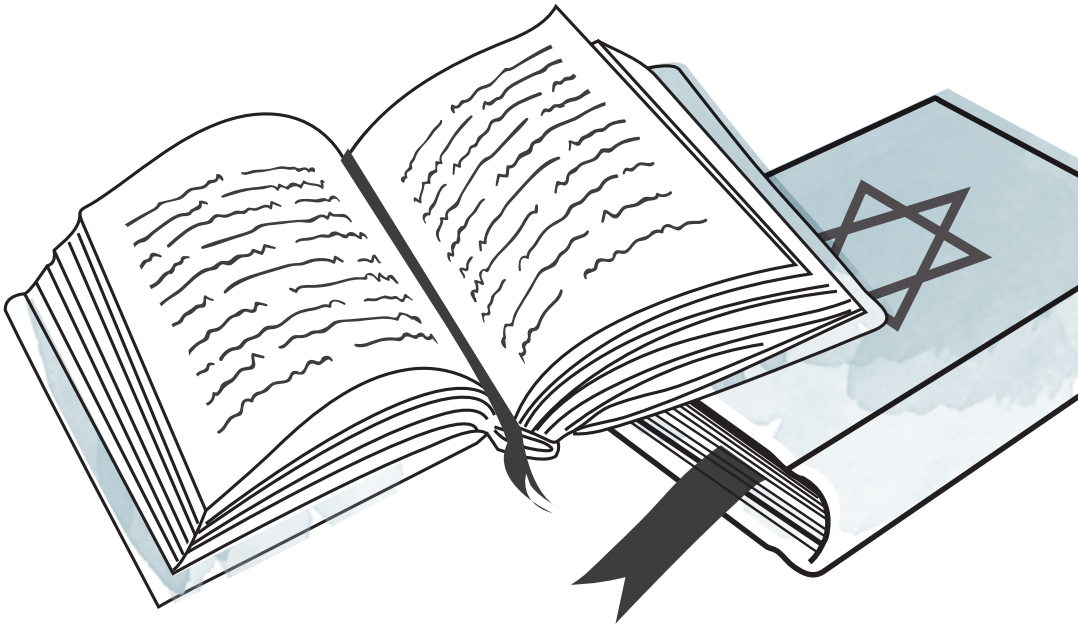

אודות השיר

"אַשְׁרֵי כָּל-חוֹכֵי לוֹ" (ישעיהו ל' י"ח) - **אשרי האדם המחכה למשיח.**

ביאורי מילים

בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ - שיבוא מלך המשיח
וְאַף עַל פִּי - למרות
שֶׁיִּתְמַהֲמֵהַ - שיתעכב, שישתהה

מלות השיר "אני מאמין" הן העיקר הי"ב משלושה עשר עיקרי אמונה, המיוחסים לרמב"ם - רבי משה בן מיימון ונוהגים לאומרם לאחר תפילת שחרית. עיקר זה מדבר על הציפיה לביאת המשיח גם בעתות צרה ומצוק, ולמרות שהוא מתעכב אנו מצפים לבואו.

הרמב"ם אומר שתפקידו של המשיח יהיה להביא שקט ושלווה לעולם. לא יהיו מלחמות ועוינות מצד עמי העולם, וכך עם ישראל יוכל לקיים בארץ ישראל את כל התורה והמצוות, כולל בניין בית המקדש. כך יבוא העולם לתיקונו, מה שיעזור להביא את האלף השביעי, שהוא מקביל ליום השביעי של הבריאה.

ישנו לחן נוסף ומפורסם, המיוחס לר' עזריאל דוד פסטג, חסיד מודזיץ' וחזן ומלחין בולט בוורשה שלפני מלחמת העולם השנייה, שנרצח בשואה. הנאצים הובילו את היהודים ברכבות להובלת בהמות בצפיפות נוראה, ללא מזון ומים וללא פתחי אוורור. בשנת תש"ב הועלו ר' עזריאל פסטג ובני משפחתו לקרונות משא בדרכם למחנה ההשמדה טרבלינקה. בעת הנסיעה החל ר' עזריאל לשיר בשארית כוחותיו את "אני מאמין" בלחן זה. יושבי הקרון הצטרפו אליו לשירה, ואז הכריז ר' עזריאל כי מי שינצל מהתופת ויעביר את הניגון לרבי ממודז'יץ השוהה באמריקה, יזכה בחצי מחלקו בעולם הבא. שני בחורים צעירים חוררו חור בתקרת הגג ודרכו נמלטו מהרכבת. אחד הבחורים נהרג ואילו חברו העביר את תווי הלחן לרבי ממודז'יץ.

במהלך סעודת ברית מילה שנערכה בחודש ניסן תש"ה הראה הרבי את המכתב לרב יצחק הוטנר ולרבי יעקב חיים מסטולין, והחזן ר' בן ציון שנקר החל לשיר את הניגון מתוך הכתב בליווי הקהל הרב שנכח במקום. לאוזני המשתתפים במעמד כבר הגיעו באותה עת הידיעות על אודות האסון שפקד את אחיהם באירופה, ובן ציון שנקר העיד כי "עין אחת לא נותרה יבשה לשמע הניגון וסיפור הצלתו". הרב הוטנר, שהכיר את החזן ר' עזריאל פסטג מוורשה טרם המלחמה, זיהה את התבנית המוזיקלית ואת המחבר האלמוני של הניגון. הרבי ממודז'יץ, שזיהה והכיר אף הוא את ניגוניו של פסטג מימי שהותו באוטבוצק, אמר כי "עם הניגון הזה צעדו יהודים אל משרפות הגזים, ועם הניגון הזה יצעדו יהודים לקבל את פני משיח-צדקנו... כאשר ר' עזריאל דוד שר את ה'אני מאמין' בוודאי נעו אמות הספים בעולמות העליונים".

» דונו עם התלמידים במשמעות של ביאת המשיח ובמשמעות האמונה בביאת המשיח דווקא בשעת הסתר פנים.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי.. וכו.'

השיר מאפשר שיח על אמונה, התמודדות וקבלות טובות.

שיח ודיון

אֲנִי מַאֲמִין ...

השמיעו את השיר פעמיים. הציעו לתלמידים לעצום עיניים ולזמזם לעצמם את ניגון השיר.
בקשו מכל תלמיד לומר מילה אחת שעולה לו בעקבות השיר. כתבו על הלוח את המילים. שאלו את התלמידים:

» **האם יש מילים שחוזרות על עצמן?**

» **האם יש קבוצות של מילים דומות? מהן? מה המשמעות של זה?** הסבירו כי השיר מעורר בכל יהודי צפייה והשתוקקות לביאת המשיח, לגאולה ובניית בית המקדש. הציפייה לגאולה נלווית לקושי שבגלות המתמשכת, ונותנת כוח לשאת את הקשיים עם התקווה לביאת המשיח.

(למורה: המילים אסוציאטיביות ומגוונות, וכוללות מחשבות, רגשות, מושגים, פעולות ועוד.
לדוגמא: אמונה, ציפייה, תקווה, בית-המקדש, תחיית המתים וכדומה. יתכן שהתלמידים יתחברו למילים כגון: גלות, עקבתא דמשיחא, סבל, קשה, צרות, אוף, מתי כבר יגיע? וכדומה.
חשוב לתת מקום גם למילים המבטאות את הקושי שבגלות ואת הציפייה המתמשכת לגאולה, ולנרמל אותן. מומלץ לומר לתלמידים כי הגלות קשה וארוכה, ולפעמים עולות בנו תחושות קשות בעקבות הצרות וקושי הגלות. הדבר טבעי ואינו סותר את האמונה בביאת המשיח.

באמונה שלמה...

» **מה המילים הללו מעוררות בכם?** (למורה: אפשרו לבנות לשתף במחשבות ורגשות)

» **כשאדם מאמין במשהו, מה זה עושה לו?** (אמונה נותנת כוח להתמודד, אמונה נותנת משמעות לאדם במה שעושה, אמונה מחזקת את האדם ומשפיעה על הדרך שבה הוא חווה את מה שקורה)

הפעלות

הפעלה א' - "תחשוב טוב יהיה טוב"

כתבו על הלוח: "תחשוב טוב יהיה טוב". שאלו:

» **מה המשמעות של המשפט?** (כשחושבים שיהיה טוב זה מוליד, מביא ומקדם את הטוב, כשחושבים טוב אז מתחברים לטוב ורואים את החלקים הטובים. חשיבה על הטוב 'שמה זכוכית מגדלת' על הטוב ועושה טוב).

» **מה הקשר בין אמונה לבין המשפט על הלוח?** (האמונה בה' מבוססת על התפיסה שכל מה שעושה ה' הוא לטובה. כשמאמינים שמה שקורה הוא מאת ה' וזה טוב, יכולים למצוא את הטוב גם בתוך מציאות מורכבת וגם כשהדבר נראה על פניו לא טוב. כשמאמינים ורואים טוב זה עושה טוב).

» **מי רוצה לתת דוגמא למקרה שבו האמין שיהיה טוב והיה טוב?**

» **מי רוצה לתת דוגמא למקרה שהיה נראה לא טוב אבל הוא מצא בו נקודות של אור וטוב?**

» **חשבו על מצב מורכב, דאגה, קושי או התמודדות ונסו למצוא בו את נקודות הטוב והאור. הזמינו את התלמידים לשתף את הכיתה.**

(למורה: יש לאפשר למספר תלמידים לשתף כדי לקדם ולבסס את ההסתכלות שהאמונה בטוב מביאה טוב).

הפעלה ב' – ציפייה לגאולה וקבלות טובות

מה ניתן לעשות כדי לקדם את הגאולה? (לעשות מצוות ומעשים טובים)

בקשו מכל תלמיד לחשוב על על מעשה טוב שהוא רוצה לקבל על עצמו, ולכתוב או לצייר אותה על דף.

שאלו את התלמידים שאלות מאתגרות ומוקירות, שיכוונו ויקרבו לביצוע המעשה:

» **מדוע אתם רוצים לקבל על עצמכם קבלה זו?**

» **מה יכול לעכב אתכם ולהקשות עליכם לעמוד בקבלה שקיבלתם?**

» **מה יכול לקדם אתכם ולעזור לכם?**

» **נסו להיזכר בקבלה טובה שקיבלתם על עצמכם בעבר והצלחתם לעמוד בה. איך הרגשתם? מה נתן לכם כח לעמוד בזה?**

» **איזו תכונה/ מידה יש בכם שיכולה לעזור לכם לעמוד בקבלה שאתם רוצים עכשיו לקבל על עצמכם?**

» **דמיינו את עצמכם בעוד חודש/ 3 חדשים/ שנה. הצלחתם לעמוד בקבלה שקיבלתם, והקבלה הופכת להיות משהו קבוע שאתם עושים. מה תחשבו? כיצד תרגישו? כיצד זה ישפיע עליכם? כיצד זה ישפיע על סביבתכם?**

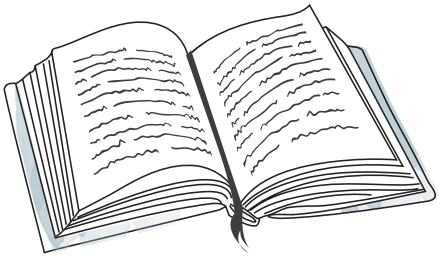

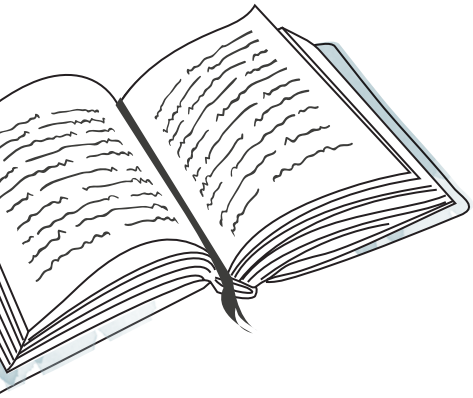

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

השיר מזמן שיח אודות האמונה בביאת המשיח, גם למרות שהוא בושש לבוא. יש להדגיש את החיובי שבציפייה למשיח, גם בעת שלום ושלוה וגם בעת צרה.
כדאי להרחיב בנושא הדרכים בהן אנו מבטאים את הציפייה לגאולה.

לדיון ולשיח במליאה

ספרו לתלמידים את הסיפורים על הרב משה טייטלבוים ועל רבי יהושע לייב דיסקין, שציפו למשיח יום אחר יום (מצורף בנספח)
שוחחו עם התלמידים:

» **לאילו דברים הם מצפים? מה הם עושים כדי לממש את הציפיות שלהם? האם הם אוהבים להמתין? האם הם מדמיינים איך ייראה היום שבו הם יקבלו את מושא הציפייה שלהם?**

» **האם יש קשר בין הציפייה שלהם לציפייה לביאת המשיח?**

ציפייה לישועה

הגמרא (במסכת שבת, ל"א ע"א) מספרת, שבסיום החיים, יעמוד כל אחד מאתנו לפני בית דין של מעלה, ואחת השאלות שתשאל תהיה: "ציפית לישועה?".
מסופר על גדולי ישראל רבים, שהיו במצב הכן ללכת ולקבל פני משיח. כך נהג ה"חפץ חיים", שאף כתב ספר בנושא בשם "ציפית לישועה". ה"חפץ חיים" היה מזיל דמעות בתפילותיו על ביאת המשיח. אף היה לו בגד מיוחד כדי לקבל בו את פני המשיח, ומזמן לזמן היה מתעטף בו ויושב לחכות לו. תכופות היה מדגיש: "יותר משאנו רוצים שיבוא, רוצה הוא לבוא..."

שוחחו עם התלמידים:

» **אילו מנהגים אנו נוהגים כביטוי לציפייה לביאת המשיח?**

» **כיצד מבטאים בביתכם את הציפייה לביאת המשיח?**

ערכו סקר בין תלמידי בית הספר לגבי המעשים שהם נוקטים בציפייתם לביאת המשיח.
(למורה: יש לכוון את התלמידים לשאול שאלות קצרות, כגון: כמה פעמים ביום אתה מתפלל לביאת המשיח? האם הבגד החגיגי ביותר שלך מוכן כל העת לשימוש? כמה פעמים ביום אתה מזכיר את ביאת המשיח?)

מומלץ לערוך את הנתונים לדיאגרמת עמודות או דיאגרמת עוגה (באמצעות תוכנת אקסל) ולהסיק מסקנות. אם התלמידים עדיין אינם יודעים להשתמש בתוכנה - ערכו את הנתונים ובקשו מהתלמידים להסיק את המסקנות מן ההיצג החזותי.
עודדו את התלמידים לפרסם את תוצאות הסקר ברחבי בית הספר.

בעיתה או אחישנה

על הפסוק בישעיהו (ס' כ"ב) "אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אחישנה" דרשו חכמים במסכת סנהדרין (דף צ"ח.) "זָכוּ – אחישנה, לֹא זָכוּ – בְּעִתָּהּ", כלומר – אם יהיו לישראל זכויות הקדוש ברוך הוא יקדים את הגאולה (אחישנה) ואם לא, חס ושלום, הגאולה תבוא בזמנה שנקבע לה (בעיתה)

הציעו לתלמידים:

» לכתוב **יומן קבלות אישי** של מעשים טובים כדי להחיש את הגאולה.

» לבנות בכיתה **דגם** של הכותל המערבי מאבנים של מעשים טובים.

חלקו לתלמידים כפפה חד פעמית. על כל אחת מהאצבעות תודבק מדבקה.

» על האגודל – מקום שמזכיר לי לחכות למשיח

» על האצבע – מאורע שהזכיר לי לצפות לגאולה

» על האמה – אדם שבמעשיו מחיש את ביאת המשיח

» על הקמיצה – משהו חדש שלמדתי היום על ביאת המשיח

» על הזרת – משהו שקיבלתי על עצמי כדי להחיש את הגאולה

במליאה – כל תלמיד יבחר ב"אצבע" אחת וישתף את הכיתה.

צידה לדרך

חשפו את התלמידים למודעת "תן יד לביאת המשיח", שפורסם ע"י "המטה העולמי לביאת משיח" של חסידות חב"ד לקראת כינונו. הכינו עם התלמידים לוח קיר שנושאו: "תן יד לביאת המשיח".
בקשו מהם לכתוב בו יצירות מסוגים שונים ולתאר את הפעולות שהם או חבריהם עשו כדי להחיש את הגאולה. (דוגמאות לסוגות: פתק, מכתב, הקדמה, כיתוב לגב ספר, רשומה, סיפור, שיר, מודעה, ידיעה עיתונאית וכד').
כתיבת היצירות והחשיבה על הפעולות האישיות של התלמידים להחשת ביאת המשיח תלווינה את התלמידים גם לאחר סיום לימוד השיר. מומלץ לקרוא מדי פעם יצירות נבחרות ולדון בנושא עם התלמידים.

תן יד לביאת המשיח

הוקם מטה לביאת המשיח כדי להביא לפועל את הוראות

כ"ק אדמו"ר שליט"א

להכאת המשיח בפועל ממש

אנ"ש והתמימים שיחיו

מוזמנים לאסיפה דחופה ביותר שתתקיים

היום

יום חמישי ד' אייר

הי' תהא שנת אראנו נפלאות

האסיפה תתחיל אי"ה בשעה 9:30 ותסתיים בשעה 13:00

770 איסטערן פארקוויי

בתוכנית מעשית ומפורטת

וכות וחוב קדוש על כל אחד ואחד מאנ"ש שיחיו

להשתתף באסיפה מיוחדת זו

זרקור מוזיקלי

שירה

השוואת לחנים

» שאלו את התלמידים: **האם אתם מכירים לחן נוסף למילים "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח"?** (למורה: שימו לב שרוב לחני ה"אני מאמין", הם למעשה שקטים. כדוגמת חסידות מודזיץ).

» שירו יחד את "אני מאמין" השקט וציינו בפני התלמידים כי כעת יש לפנינו לחן קצבי ולחן שקט.

» בצד הלוח כתבו רשימה של תחושות: מרץ, געגועים, כוח, עוצמה, תפילה, רצון, תקווה, שמחה, נחישות, גלות, קושי, רגש.

» בקשו מתלמידים לבחור ברגש מתוך הרשימה, ולומר איזה מהלחנים, לדעתם, מבטאים אותו בצורה משמעותית יותר - הקצבי או השקט (למורה: נראה שנחישות, מרץ ועוצמה מובעים יותר בלחן הקצבי, לעומת קושי, געגועים ותפילה שמובעים יותר בלחן השקט) ערכו עם התלמידים דיון ואפשרו להם לתת ביטוי גם לתחושותיהם ביחס לשני הלחנים.

» חשבו עם התלמידים על השינויים הבולטים בין שני הלחנים - הקצבי והסוער לעומת השקט והמרגש. שוחחו עמם על ההיבטים השונים שבציפייה לגאולה, הבאים לידי ביטוי בכל אחד מן הסגנונות - עצב הגלות, לעומת שמחה ובטחון בגאולתנו השלימה...

הבעת תוכן באמצעות כלי נגינה

כתבו את המילים "משיח משיח משיח" על הלוח.

» **שאלו: על פי הלחן בפזמון, מהו סימן הפיסוק בו הייתם בוחרים לחתום מילה זו בשיר - נקודה? סימן שאלה? סימן קריאה? שלוש נקודות?** (למורה: סימן קריאה מטיב להביע את הנחישות שבהכרזה: "משיח! משיח!")

» האזינו יחד לפזמון. שאלו: מה לדעתכם סימן הקריאה המוזיקלי למילה "משיח"? (למורה: צליל קצר וחד בכלי נשיפה, מלווה בתוף, מנוגן לאחר כל חזרה של המילה "משיח").

» הציעו התלמידים לשיר ולבצע הדגשות אלו במחיאת כפיים, רקיעה, אצבע צרידה וכו', ולחוש את העוצמה שבהכרזה על רצוננו למשיח.

שירת מענה

הנחו את התלמידים להתחלק לשתי קבוצות, כך שישירו את הפזמון באופן של דו שיח - קבוצה אחת תשיר "משיח משיח", והאחרת תענה ב"אויויוי". תוכלו לבחור קבוצה שלישית - שתבצע הקשה אחרי כל חזרה על המילה "משיח". הזמינו את התלמידים להציע רעיונות נוספים ומאתגרים לשירה המשותפת.

יצירה בעקבות קריאה

יצירת בית המקדש בטכניקת קולאז'

שוחחו עם התלמידים והסבירו כי מצוות ומעשים טובים יכולים לקרב את הגאולה.
צרו תמונה של בניין בית המקדש הבנוי ממעשים טובים של התלמידים בטכניקת קולאז'.

הסבירו לתלמידים:
קולאז' – הֶדְבֵּק בעברית: מדיה אמנותית שבה נעשה שימוש בפיסות עיתון, נייר או אריג לכדי יצירת תמונה דו-ממדית. בדומה לציור, המבע האמנותי בא לידי ביטוי באמצעות צבע, צורה, קומפוזיציה וכדומה, אך בנוסף לכך קיימים בקולאז' רבדים נוספים של הבעה הנגזרים מתכנים קיימים על גבי פיסות הנייר (כמו תמונות או טקסט) אופן קריעתם או גזירתם ושימוש בחומרים לא שגרתיים.
הציגו דוגמאות לתלמידים.

מקורות השראה
תמונות של בניין בית המקדש
תמונות של עבודות קולאז'

החומרים
בריסטול לבן A4, כתבי עת / עלונים או עיתונים צבעוניים.

כלים
עפרון, מספריים, דבק, לורדי ארטליין.

תהליך העבודה
בקשו מהתלמידים:
1. לרשום בעיפרון סקיצה של בניין בית המקדש.
2. לחפש במגזינים תמונות המסמלות מעשים טובים (כגון יד לוחצת יד, סל מצרכים או כסף לצדקה.)
3. לגזור את התמונות ולהדביקו בתוך הציור.
4. ליצור רקע על ידי הדבקת קרעי נייר צבעוני.
5. לאחר שהדבק התייבש לעבור עם לורד לחזק את קווי המתאר וכן הקווים הפנימיים לבהירות התמונה.

אֲנִי מַאֲמִין

מילים: מיוחס לרמב"ם - ר' משה בן מיימון
לחן: מרדכי בן דוד

כלי מוביל

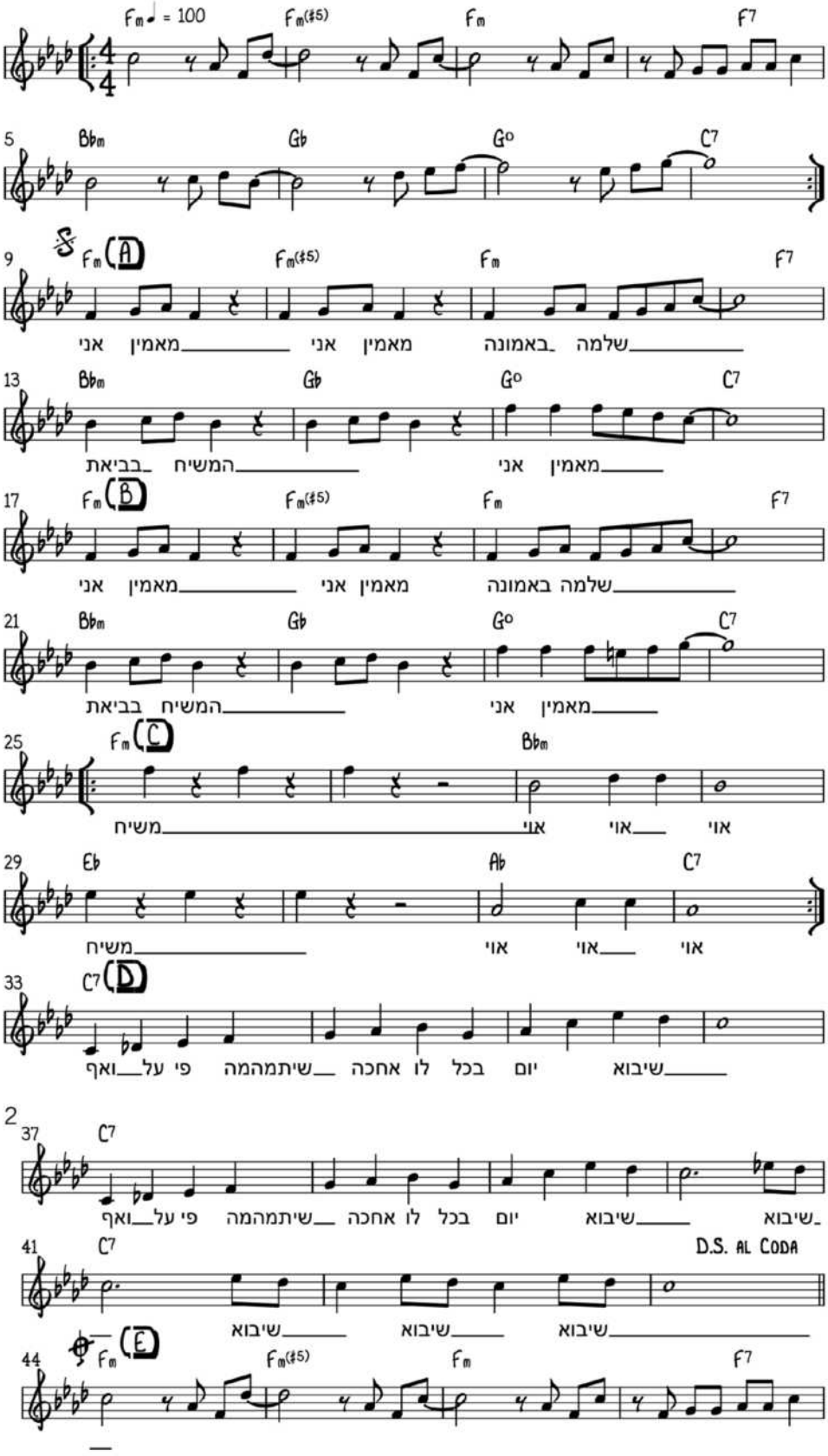

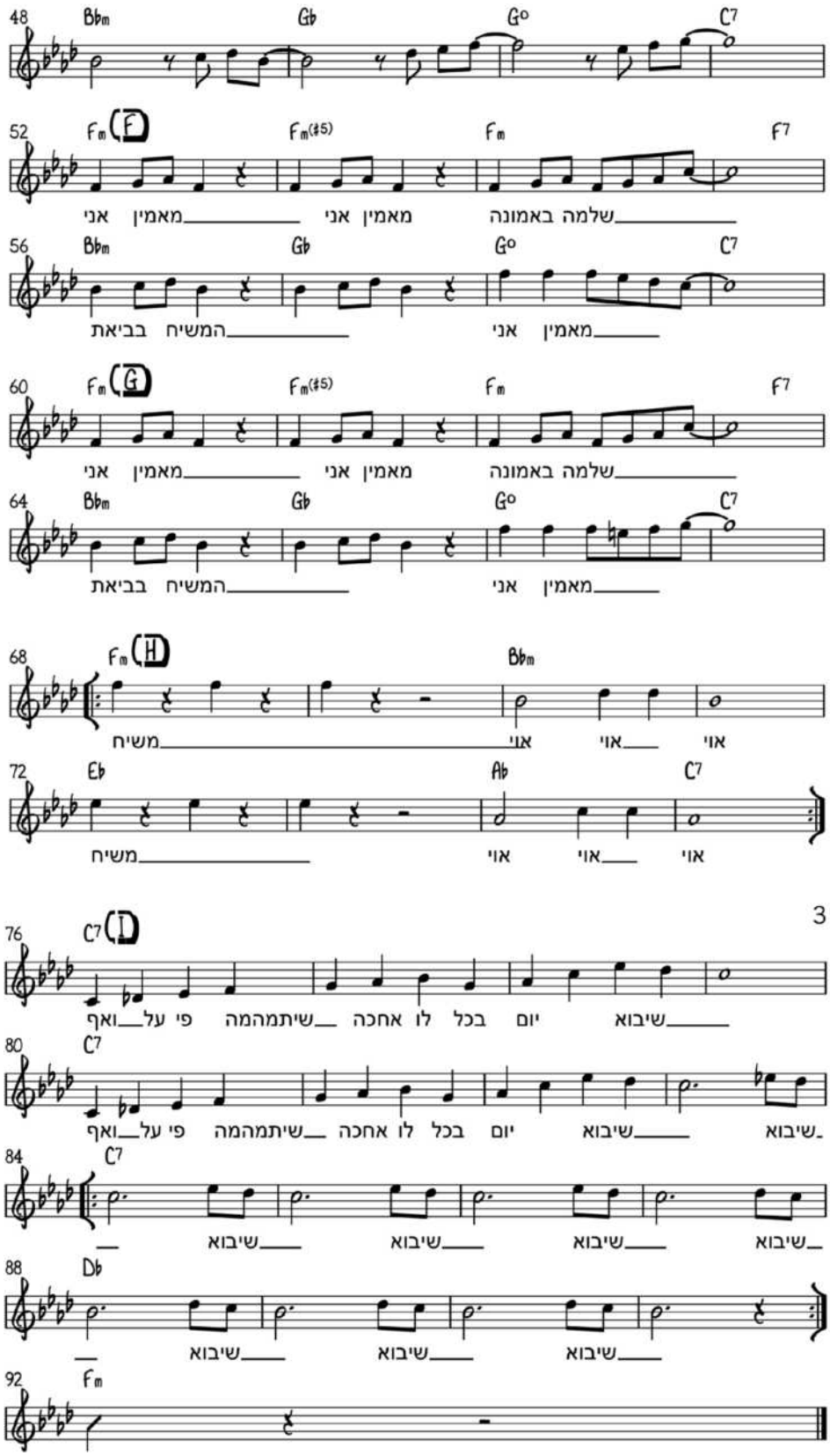
48 Bbm Gb Go C7
52 Fm (F) Fm(#5) Fm F7
מאמין אני מאמין אני שלמה באמונה
56 Bbm Gb Go C7
המשיח בביאת מאמין אני
60 Fm (G) Fm(#5) Fm F7
מאמין אני מאמין אני שלמה באמונה
64 Bbm Gb Go C7
המשיח בביאת מאמין אני
68 Fm (H) Bbm
משיח אוי אוי אוי אוי
72 Eb Ab C7
משיח אוי אוי אוי
3
76 C7 (I)
שיבוא יום בכל לו אחכה שיתמהמה פי על ואף
80 C7
שיבוא יום בכל לו אחכה שיתמהמה פי על ואף
84 C7
שיבוא שיבוא שיבוא שיבוא
88 Db
שיבוא שיבוא שיבוא
92 Fm

אָעוּפָה אֶשְׁכּוֹנָה

מילים: רבי יצחק אבוחצירא
לחן: מסורת יהודי מרוקו

שירה

פלייבק

אָעוּפָה אֶשְׁכּוֹנָה. וְאַרְחִיקָה נְדֹד. בַּמִּדְבָּר אָלִינָה. וְאוּלַי אֶמְצָא דּוֹד:
נֶשֶׁק אַהֲבָתוֹ. בְּלִבִּי בוֹעֵרָה. מִיּוֹם פְּרֵדָתוֹ. נַפְשִׁי עָלַי מָרָה:
יְדִיד מֶנִּי בָּרַח. הָלַךְ עֲזָבַנִי. אֵיזוֹ דֶּרֶךְ אָרַח. וְאֵלְכָה גָּם אֲנִי:
יָצָאתִי לְבַקֵּשׁ. דּוֹדִי בֵּין חֲבֵרִים. נִלְכַּדְתִּי בְּמוֹקֵשׁ. הִכּוּנִי הַשּׁוֹמְרִים:
צִפִּיתִי לְדוֹדִי. מָתַי יָבוֹא אֵלַי. יַלְבִּישֵׁנִי עֶדְיִי. וִירַחֵם עָלַי:
חֲשֹׁף זְרוֹעֲךָ. לְקַבֵּץ פְּזוּרִים. גַּלֵּה קֵץ יִשְׁעֲךָ. וְדִגְלְךָ הָרֵם:
קוּמִי יְחִידָתִי. וְשׁוּבִי בִּתְשׁוּבָה. אֲחוֹתִי רַעְיָתִי. הִנֵּה גוֹאֲלֵךְ בָּא:
חֲמוּדָה יְקָרָה. רַבַּת הַמַּעֲלוֹת. גַּם מִפָּז נִבְחֲרָה. צְאִי נָא בִּמְחוֹלוֹת:
זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד. נְעוּרָיִךְ נְעוּרִים. הֵיכָלֵךְ אֲיַסֵּד. בְּאַבְנֵי סַפִּירִים:
קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה בָא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים. קוּמִי לָךְ אֲהוּבָה. כִּי בָא קֵץ דְּרוֹרִים:

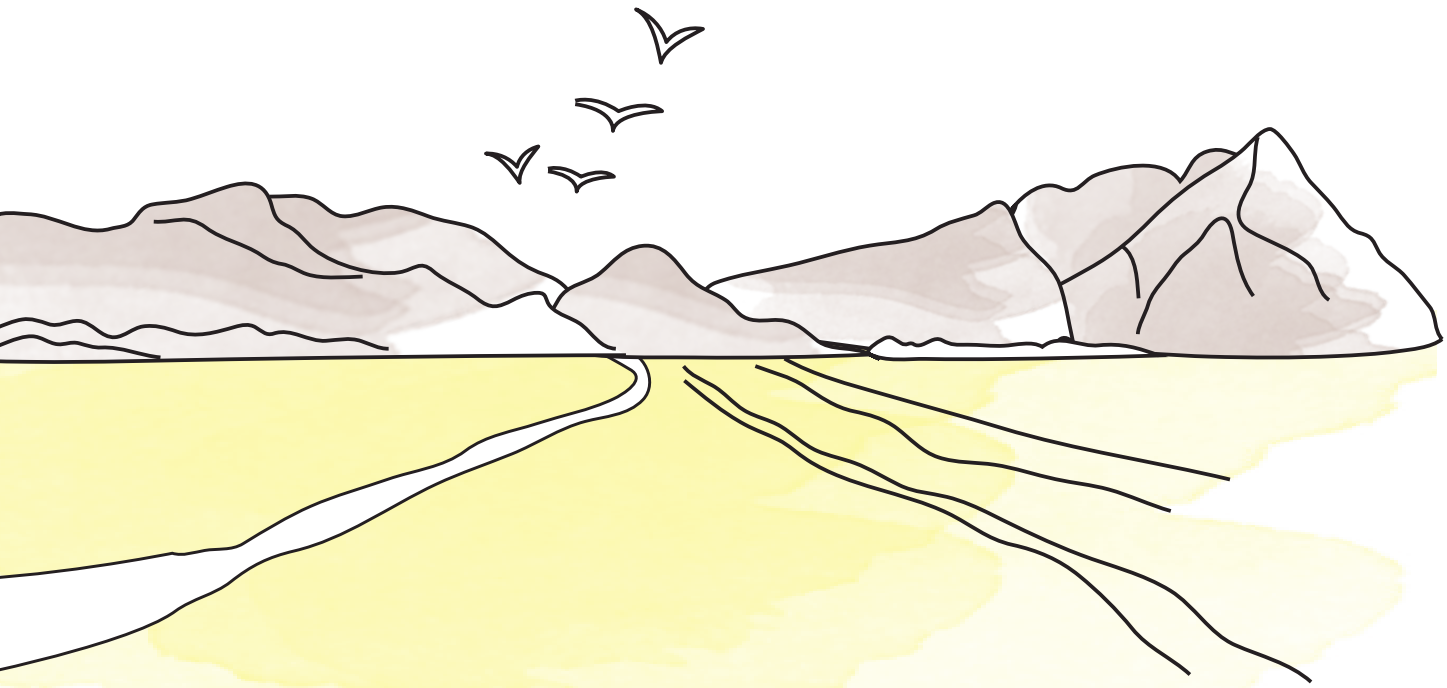

אודות השיר

"**אני לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי**" (שיר השירים)

ביאורי מילים

אָרַח – הלך
מוֹקֵשׁ – מכשול מסוכן שמוטמן בקרקע.
עֲדִי – תכשיט כמו שרשרת, צמיד, המשמש ליופי.
פָּז – זהב משובח, טהור ונקי. נאמר: "הנחמדים מזהב ומפז רב" (תהילים י"ט)
אֲיַסֵּד – מלשון יסוד. אניח יסודות שהם בסיס להקמת מבנה.
סַפִּירִים – ספיר, כינוי לסוג אבנים מיוחדות ויקרות.
דְּרוֹרִים – נגזר מהמילה דרור, מסמל חירות, חופש.

השיר הוא פיוט שכתב רבי יצחק אבוחצירא, בנו הרביעי והקטן של רבי יעקב אבוחצירא, המכונה 'אביר יעקב', סבו של ה'באבא סאלי'. רבי יצחק היה תלמיד חכם ומקובל אשר נהג להסתגר בעליית הבית ולשקוד יומם ולילה על לימוד התורה. הוא נודע בבקיאותו בכל התורה ובמשך חמש שנים למד בשעות הלילה יחד עם נכדו רבי ישראל, ה"בבא סאלי". רבי יצחק אבוחצירא פעל בעיר תאפיללת במרוקו בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20.

זהו אחד הפיוטים המופיעים בקובץ השירים 'יגל יעקב', קובץ שירים מפרי עטם של הרבנים משושלת אבוחצירא. רבי יצחק התפרסם מאוד על שם הפיוט שחיבר.
בפיוט מבטא המשורר את געגועיו ואת אהבתו הבוערת לשכינה הקדושה, ואת האמונה המוחלטת בביאת גואל צדק. השיר כתוב בהשפעת הרעיון המובע בשיר השירים ובהשראתו.
תבניתו של השיר ערוכה כדו-שיח בין דוברים, ומתואר בו החיפוש של הדוד את הרעיה, המסמלים את עם ישראל ואלוקיו.

לפיוט תבנית של דו-שיח בין שני הדוברים. תחילה שומעים את קולה של הרעיה המחפשת את הדוד, הקב"ה – שמא למדבר נעלם? או, חלילה, נבלע בין צרים? קצת אחרי מחציתו של השיר מופיע קולו של האהוב, הקב"ה, הנענה לקריאת הרעיה ומבטיח לה "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ". בבית האחרון נשמע קולם של הדוד והרעיה גם יחד. הרעיה שומעת את קול דודה הבא ומדלג על ההרים והדוד משיב לה: קוּמִי לָךְ אֲהוּבָה כִּי בָא קֵץ דְּרוֹרִים. שלא כמו שיר השירים, נחתם השיר בנימה אופטימית, של מפגש ואיחוד בין שני האוהבים.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על שלושה נושאים עיקריים:

1. חיפוש דרך
2. נחמה בזמן קושי
3. מבט פנימה לתוך עצמי (zoom in)

הפעלות

הפעלה א' (לבוגרים) - "השבילים שלי"

הכינו מאגר תמונות של שבילים ובקשו מהתלמידים לבחור שביל מתוך המאגר. ציינו כי השביל צריך לייצג עבור כל אחד את 'הדרך שלו'.

שיחה בזוגות

» **מה יש בשביל שלכם?**

» **מה חסר בו?**

» **אילו קשיים עלולים להתגלות בדרך?**

» **אילו הפתעות טובות אתם מקווים למצוא בה?**

» **מה או מי יכול לעזור לכם להתגבר על הקשיים?**

במליאה

הזמינו את התלמידים לשתף בתובנות, בתחושות וברגשות שעלו בהם בעקבות השיחות.

שאלו על השביל המשותף שלנו ככיתה, על המשימות המשותפות של כלל התלמידים, על הקשיים הצפויים ועל דרכי ההתמודדות שהתלמידים מציעים.

» **מה המשותף למי שיכול לסייע לנו בהתמודדות עם קושי? מה מאפיין אותו? האם הוא קרוב אליכם ביומיום?**

הפעלה ב' (לצעירים) - נחמה בזמן קושי

הביאו לכיתה כמה תמונות המביעות קושי הדורש התמודדות (למורה: תמונה שבה ילד עומד מאחורי דלת הכניסה לביתו ואינו מוצא את מפתחות הכניסה, תמונה בנמל התעופה שבה בני המשפחה נפרדים מהורה שנוסע לחוץ לארץ וכיוצא בזה). שאלו:

» **מה אתם מרגישים בזמן קושי?**

» **היכן בגופכם אתם חשים את הקושי?**

» **למה אתם זקוקים בעת קושי?**

» **למי אתם ניגשים בעת קושי?**

» **מה מנחם אתכם?**

לסיכום, מתוך השיח והחוויות שעלו בכיתה:

» **כיצד הניסיון האישי שלכם יכול לסייע לכם במצב קושי?**

» **מה קורה לרגשות עם הזמן?**

» **מה אתם למדים על עצמכם?**

הפעלה ג' – ריאיון בזוגות

היזכרו בחוויה שחוויתם, שבה אדם כלשהו נחלץ לעזרתכם בעת שחשתם מצוקה. אדם שראה את המצוקה שלכם עוד לפני שיכולתם לבטא אותה או לפני שהרגשתם נוח לשתף בה את האחר.

» **מה הפך עבורכם את החוויה לחוויה משמעותית?**

» **מה היה באדם עצמו שאיפשר לו להירתם לעזרתכם?**

» **מה היה בסביבה או בארגון שאיפשרו לו להירתם לעזרתכם?**

» **מה היה בכם שאיפשר להירתם לעזרתכם?**

» **היזכרו ברגשות שהתלוו למצב הזה. מה הרגש החזק שהרגשתם?**

לסיכום

» **לו הייתם חווים שוב אותה חוויה, האם הייתם מתנהלים בצורה דומה או בצורה אחרת? מדוע?**

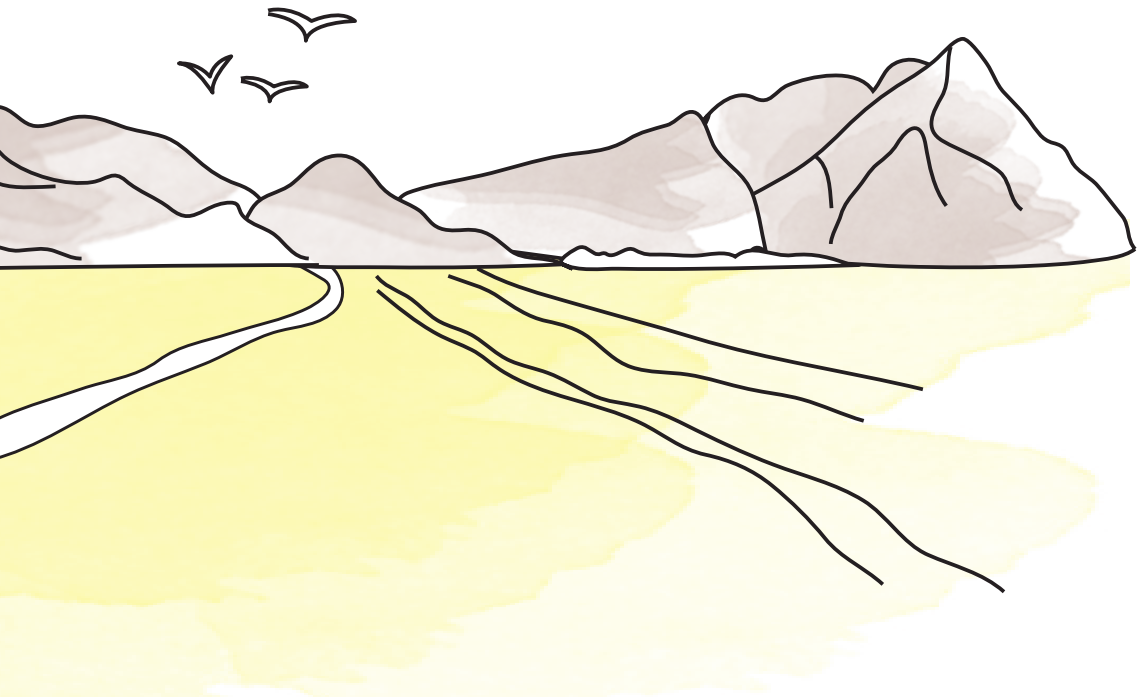

העשרה והרחבה

הפיוט מזמן שיח על אודות הקשיים של היהודי במהלך הגלות הארוכה, על הריחוק מהקב"ה ועל הכאב הנוקב, ובמקביל הכמיהה העזה, הגעגועים והציפייה ליום שבו יזכו וישוב ה' את שביתנו במהרה.
בפיוט מבטא המשורר את צערו, את געגועיו, את אהבתו הבוערת לשכינה הקדושה שרחוקה ממנו בגלות ואת האמונה המוחלטת בביאת גואל צדק.

לדיון ולשיח במליאה

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים.
קוּמִי לָךְ אֲהוּבָה. כִּי בָּא קֵץ דְּרוֹרִים.

בשיר מופיע מוטיב החיפוש האין סופי וחסר הגבולות. נפש היהודי מחפשת את דודה והיא מוכנה לעוף, לשכון במדבר, ואף להיות מוכה בידי השומרים. כאמור השיר מתבסס על הנאמר בשיר השירים בפרק ה':
"..נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ, בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ, קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי. מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר, הִכּוּנִי פְצָעוּנִי; נָשְׂאוּ אֶת-רְדִידִי מֵעָלַי, שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת".

שוחחו עם התלמידים על עוצמת האהבה והגעגוע של היהודי לאביו שבשמיים, הבאים לידי ביטוי בשיר השירים ובשיר "אעופה אשכונה":

אִם-תִּמְצְאוּ אֶת-דּוֹדִי, מַה-תַּגִּידוּ לוֹ
האם תגידו לו שהִכּוּני?
שפצעוני?
לא, אמרו לו רק שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי.

אהבה זו היא "נשק אהבתו" של עם ישראל להקב"ה והיא "כלי המלחמה" שלו. בעזרתה הוא יכול להתגבר על האויבים, לעמוד בניסיונות ולא ליפול ברוחו מהגלות הארוכה ומהגויים שמכבידים את עֻלָּם עליו.

המסע אל המדבר

הציגו בפני התלמידים את הדוגמה הבאה ועוררו אותם לחשוב על משמעות החסר של היהודי. שאלו:
אילו היו מבקשים מכם לצאת למסע ארוך במדבר לבדכם, כאשר התנאים אינם פשוטים - המדבר שומם וגדול, ויש בו סכנות רבות ובהן חיות טורפות בלילה, מקורות מים ומזון מועטים ועוד. האם הייתם מסכימים? אילו היו אומרים לכם שבמדבר הזה נמצא מישהו קרוב שנעלם, ואתם מחפשים אחריו זמן רב. האם הייתם מתאמצים יותר? האם יש סיכוי גדול יותר שהייתם מנסים לצאת לדרך, למרות כל המהמורות, הקשיים והסכנות? כן! מדוע?
כיוון שיש לכם ייעוד, מטרה. יש תכלית משמעותית לאין ערוך לחיפוש שלכם - מציאת מישהו יקר שנעלם, חלילה.
הסבירו לתלמידים כי הדוגמה ממחישה את החיפוש שהמשורר מתאר בשיר. אמנם הגלות הארוכה הרחיקה את עם ישראל מבוראו, אבל ליבו פנימה מלא כיסופים וערגה לשוב אל חיק אביו שבשמיים בגאולה השלמה והנצחית. אהבת העולם הזו היא הנותנת לו את הכוח בעת הניסיונות הפוקדים אותו - לאזור כוחות ולהמשיך להתפלל, לבכות ולבקש את שוב ה', עד שבעזרתו יתברך - יישמע במהרה קול השופר המבשר.

שיבוצים ורמזים תנ"כיים

משוררי ספרד נטו לשזור בשירתם שיבוצים ורמזים תנ"כיים. גם בפיוט "אעופה אשכונה" ניכר השימוש באמצעי לשוני זה. כדי שהתלמידים ילמדו להתבונן בעיון מעמיק יותר באמצעים אלו, הפנו אותם למשימה הבאה:

לפניכם מובאות מן השיר וציטוטים ממקורות שונים (נביאים וכתובים, שיר השירים וכו'). מתחו קו בין הציטוט למובאה הרומזת לתוכנו:

1. **"קול דודי... מקפץ על ההרים"** (שיר השירים ב, ח)- יצאתי לבקש דודי בין חברים
2. **"מצאוני השומרים... הכוני פצעוני"** (שיר השירים ה, ז)- זכרתי לך חסד אהבת נעורים
3. **"קומי לך רעייתי... ולכי לך"** (שיר השירים ב, י)- היכלך אייסד באבני ספירים
4. **"כה אמר ה'... זכרתי לך חסד נעורייך"** (ירמיה ו, ב)- נלכדתי במוקש, הכוני השומרים
5. **"חשף ה' זרוע קודשו לעיני כל הגויים"** (ישעיה נב, י)- לקבץ פזורים
6. **"הנה אנוכי מרביץ בפוך אבנייך"** (ישעיה נד, יא)- אחותי רעייתי הנה גואלך בא
7. **"ויקבץ נידחינו מבין הגויים"** (תפילת מוסף ליו"ט)- חמודה יקרה
8. **"בני ציון היקרים המלאים בפז"** (איכה ד, ב)- חשוף זרועך

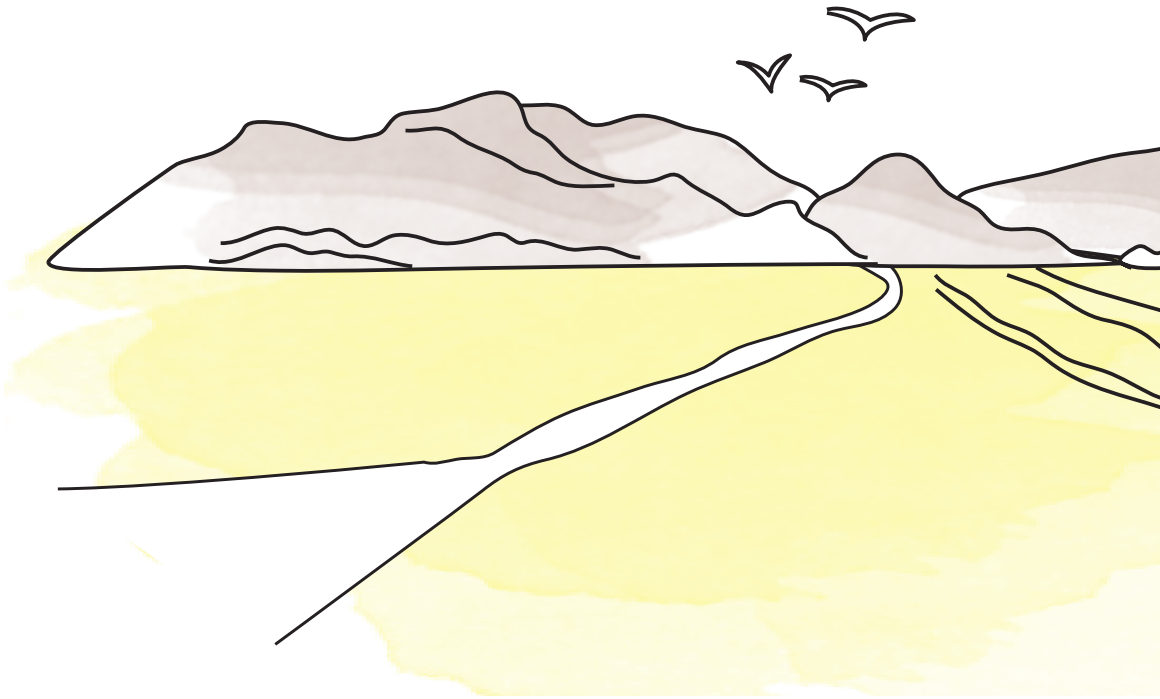

צידה לדרך

למרות הגלות שבאה על חטאינו עדיין מכנה אותנו ה': אחות, רעיה, יחידה, חמודה – כל זאת כי הוא זוכר לנו חסד נעורים.
בסוף הדו-שיח בין הדוד לרעיה נמצא המענה הנכסף: "קוּמִי יְחִידָתִי וְשׁוּבִי בִּתְשׁוּבָה".

זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד. נְעוּרָיִךְ נְעוּרִים. הֵיכָלֵךְ אֵיסֵד. בְּאַבְנֵי סַפִּירִים:
קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה בָא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים. קוּמִי לָךְ אֲהוּבָה. כִּי בָא קֵץ דְּרוֹרִים.

ביום השני של ראש השנה אנו קוראים בהפטרה מספר ירמיה פרק ל"א.
קראו ציטוטים מתוך ההפטרה (ירמיהו פרק ל"א, פסוקים ב-ח) ושוחחו על הרעיונות החוזרים בהפטרה ובשיר "אעופה אשכונה":

מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי, וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד.
עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנִית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל, עוֹד תַּעְדִי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים.
עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן, נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ.
הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וִילֶדֶת יַחְדָּו, קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה.
בַּבְּכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֶל נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ, כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא.

שאלו את התלמידים:
» **מדוע קוראים פרק זה בראש השנה?**
» **מדוע למרות שחטאנו וגלינו חוזרת ונשנית ההבטחה לגאולה?**

זרקור מוזיקלי

שירה

סגנון מוזיקלי - מזרחי

הנחו את התלמידים להאזין לפתיחה, ובקשו שכאשר ירגישו שהמוזיקה נשמעת מזרחית, יתופפו על ברכיהם לקצב השיר. (למורה: 00:14 בשיר. תחילת הפתיחה אינה מגלה שמדובר בשיר מזרחי. רק כאשר מתחלף קצב התופים, נוספים לו אלמנטים מזרחיים אופייניים.)

שאלו:

» **מהם השינויים המוזיקליים שעזרו לכם להרגיש בשינוי?**

(למורה: הקצב בתופים השתנה, המנגינה מנוגנת בכלי פריטה מזרחי - בוזוקי, וכן הסולם אופייני למוזיקה מזרחית).

ציורי מילים בשיר

כתבו על הלוח ארבעה אלמנטים מוזיקליים:

1. צליל הנשמע כתרועת שופר
2. צליל של כלי נגינה הדומה לרשרשן
3. סלסול מזרחי
4. מנגינת הפתיחה החוזרת שוב במהלך השיר

חלקו את התלמידים לארבע קבוצות, והנחו כל קבוצה לחפש אלמנט מוזיקלי אחר בשיר.

» הציעו לכל קבוצה להמציא תנועה שהם יבצעו כאשר הם פוגשים את האלמנט 'שלהם' במהלך האזנה לשיר.

» לאחר שכל קבוצה זיהתה את האלמנט 'שלה' בשיר, בקשו מתלמידי הקבוצה להסביר מה לדעתם תפקיד האלמנט בשיר או את הקשר שלו לשיר.

(למורה: דוגמאות לפרשנות -

- הצליל הנשמע כשופר, שהוא למעשה משיכה של צליל בגיטרה חשמלית, יכול להיות אזכור של בוא המשיח בבקשה "לקבץ פזורים".
- הצליל ברשרשן יכול להיות מוסבר בצורך לגוון את המוזיקה, ולצבוע אותה בצבעים מעניינים.
- הסלסול מבטא את האפיון המזרחי של השיר.
- מנגינת הפתיחה החוזרת שוב יוצרת עניין המתבקש לאחר ששמענו רצף של מנגינות זהות.)

חשוף זרועך לקבץ פזורים

האזינו לבית המתחיל במילים: "חשוף זרועך לקבץ פזורים" (2:44 בשיר).

שאלו:

» **מה השתנה במוזיקה בקטע זה?**

(למורה: הקצב בתופים פסק בהפתעה.)

» **מה התחושה שלכם בעקבות השינוי?**

(למורה: הפתעה, רגש של תחינה, תקווה, תפילה. אפשרו לתלמידים לתאר את תחושותיהם במילים שלהם.)

יצירה בעקבות קריאה

יצירת עומק ביצירת אמנות

באמנות, כמו במוזיקה, קיים המושג "טון".
במוזיקה - טון הוא מרווח קבוע בין הצלילים, למשל המרווח בין הצליל דו לצליל רה. טון הוא גם מונח נרדף ל"צליל". באמנות טון הוא בהירות או כהות של צבע על סולם הנע מכהה לבהיר או להיפך.
בעקבות השיר והמשמעויות שבו ניצור תחושה של "כניסה פנימה", כעין יצירת עומק בצורה מופשטת באמצעות שימוש ב"טונים". המעבר ההדרגתי של הטונים יוצר תחושה זו.
כהכנה לכך נתרגל עם התלמידים מעברים הדרגתיים של אפורים באמצעות שימוש באותו העיפרון. תרגיל זה מפתח הבנה ורגישות למעברי טונים עדינים.

מושגים

צבע, טון, גוון

החומרים

בריסטולים צבעוניים ב-5-6 טונים מכל צבע (לדוגמה, צהוב + גוונים שונים של צהוב עד כתום או כל צבע שמשתלב בסקלה זו).

כלים

עיפרון, מספריים.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

1. לסדר את דפי הבריסטול הצבעוניים לפי טונים מהבהיר ביותר ועד הכהה ביותר.
2. לשרטט צורה אמורפית על הבריסטול הכי בהיר.
3. לגזור את הצורה.
4. להעתיק את הצורה הגזורה בתוספת של כ-2 ס"מ (עדיף תוספת לא מדויקת המוסיפה עניין ליצירה), על הבריסטול בטון מעט כהה יותר.
5. לגזור את הצורה החדשה, להוסיף שוב כ-2 ס"מ ולהמשיך כך על פי הטונים בצורה הדרגתית של הצבע.
6. להדביק את הצורות אחת מעל השנייה לפי הגודל והטון.

שימו לב, הטון הכהה ביותר בתחתית היצירה!!!

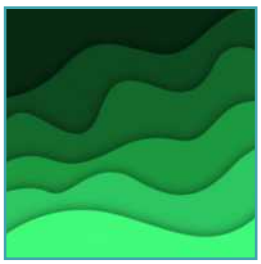

תמונות: freepik

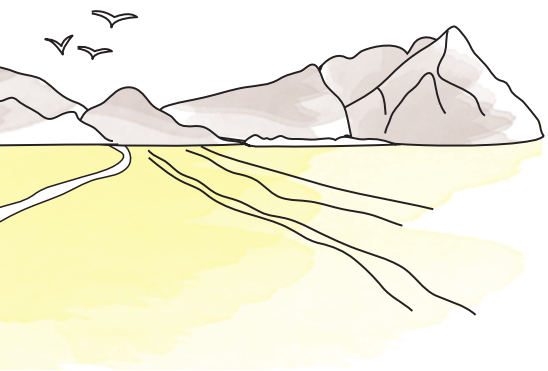

אָעוּפָה אֶשְׁכּוֹנָה

מילים: רבי יצחק אבוחצירא
לחן: מסורת יהודי מרוקו

כלי מוביל

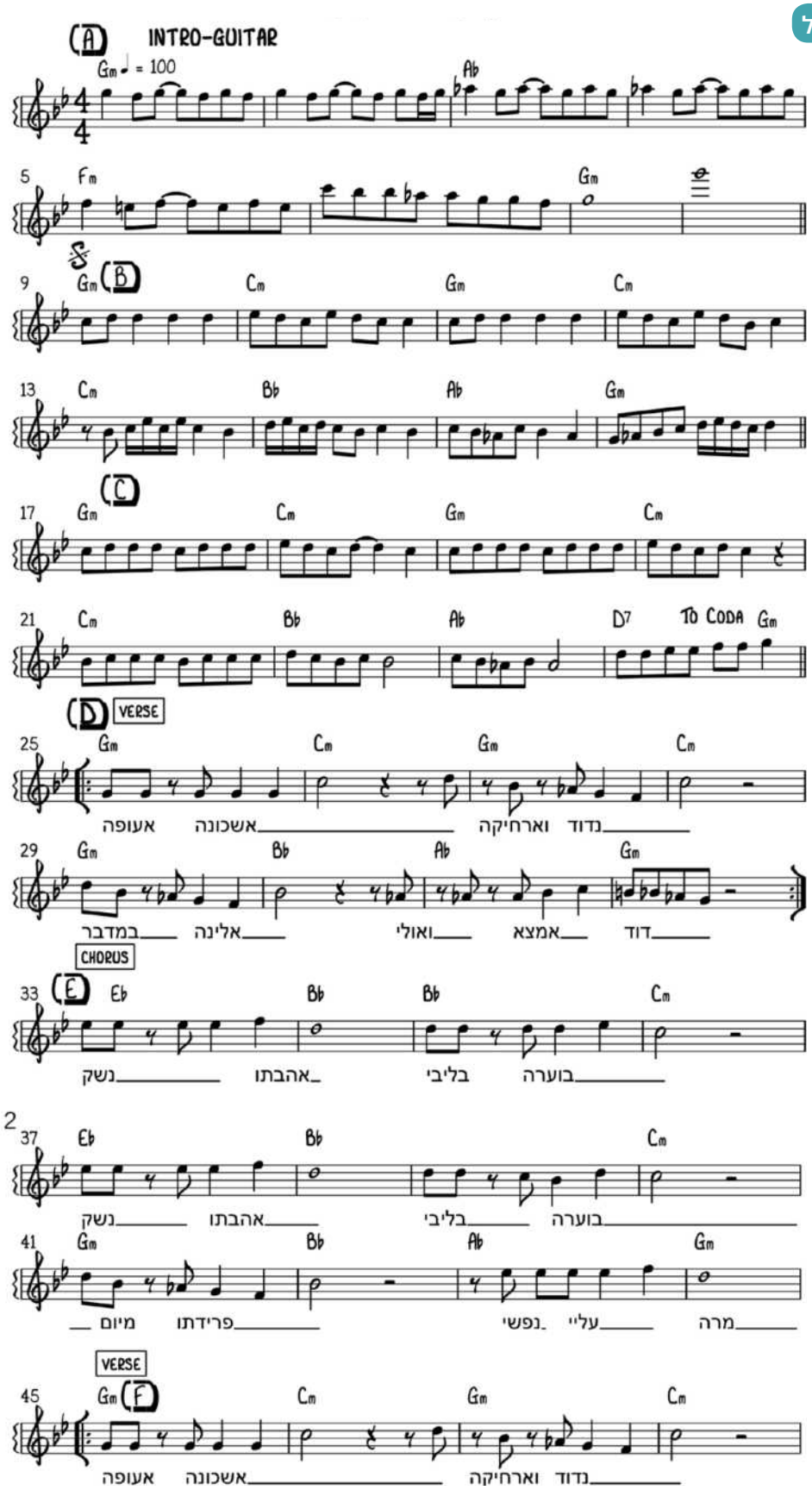

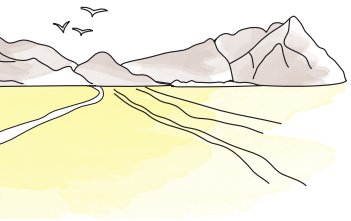

49 Gm Bb Ab Gm
דוד אמצא ואולי אלינה במדבר

INTERLUDE

53 Ab Bb (G) CHORUS Eb Bb
ברח מני ידיד

57 Bb Cm Eb Bb
ברח מני ידיד עזבני הלך

61 Cm Gm Bb
ארח דרך איזו עזבני הלך

VERSE

65 Ab Gm Gm (H) Cm
אני גם ואלכה אעופה אשכונה

69 Gm Cm Gm Bb
ואולי אלינה במדבר נדוד וארחיקה

D.S. AL CODA

73 Ab Gm
דוד אמצא

CHORUS

3

75 (I) Eb Bb Bb Cm
פזורים לקבץ זרועך חשף

79 Eb Bb Cm
פזורים לקבץ זרועך חשף

83 Gm Bb Ab Gm
הרם ודגלך ישעך קץ גלה

VERSE

87 Gm Cm Gm Cm
נדוד וארחיקה אעופה אשכונה

91 Gm Bb Ab Gm
דוד אמצא ואולי אלינה במדבר

(J)

INTERLUDE

95 Gm Cm Gm Cm

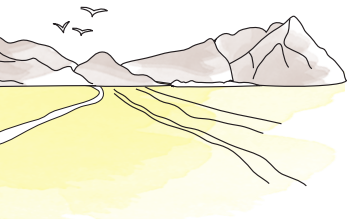

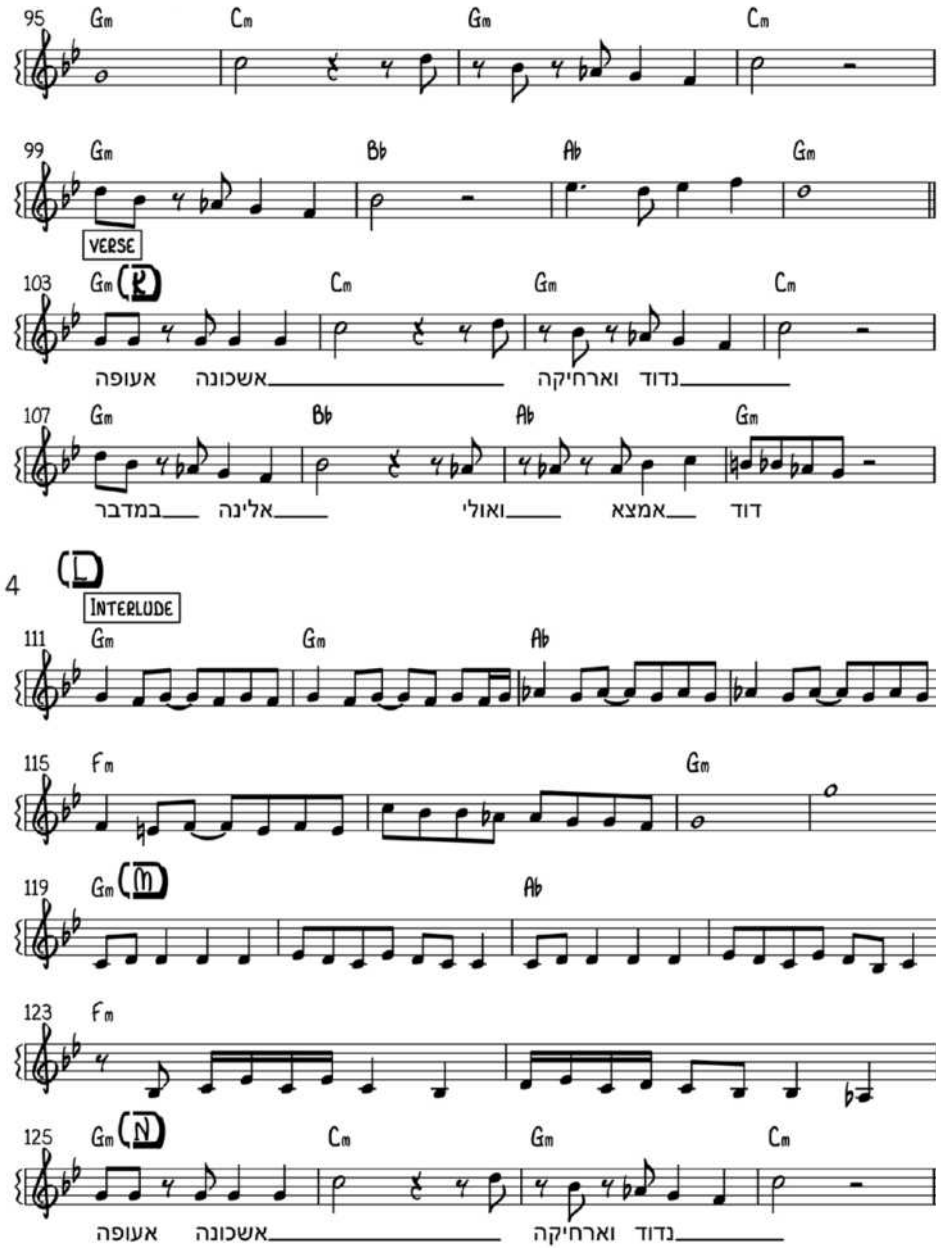
95 Gm Cm Gm Cm
99 Gm Bb Ab Gm
VERSE
103 Gm (K) Cm Gm Cm
אעופה אשכונה נדוד וארחיקה
107 Gm Bb Ab Gm
במדבר אלינה ואולי אמצא דוד
4 (L)
INTERLUDE
111 Gm Gm Ab
115 Fm Gm
119 Gm (M) Ab
123 Fm
125 Gm (N) Cm Gm Cm
אעופה אשכונה נדוד וארחיקה

אַגַדֶּלְךָ

מילים: רבי אברהם אבן עזרא
לחן: מרדכי כלפון

שירה

פלייבק

אַגַדֶּלְךָ אֱלקֵי כָל נְשָׁמָה
וְאוֹדְךָ בְּרֹב פַּחַד וְאֵימָה

בְּעָמְדִי תּוֹךְ קְהָלְךָ צוּר לְרוֹמֵם
לְךָ אֶכְרַע וְאֶכּוֹף רֹאשׁ וְקוֹמָה

רְקִיעֵי רוּם הֲלֹא נָטָה בְּמִבְטָא
וְהָאָרֶץ יְסָדָהּ עַל בְּלִימָה

הֲיוּכַל אִישׁ חֵקוּר אֶת סוֹד יוֹצְרוֹ
וּמִי הוּא זֶה בְּכָל קֶדֶמָה וְיָמָה

מְרוֹמָם הוּא עֲלֵי כָל פֶּה וְלָשׁוֹן
אֲשֶׁר הִפְלִיא וְעָשָׂה כֹּל בְּחָכְמָה

וְיִתְגַּדַּל בְּגוּי קָדוֹשׁ וְעֶלְיוֹן
וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּעָלְמָא

אודות השיר

"יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא" (מתוך הקדיש)

ביאורי מילים

צוּר – כינוי להקב"ה, מלשון חוזק
אֶכּוּף – אכופף
רוּם – גובה
נטה – פרש, מתח
במבטא – בדיבור
והארץ יסדה על בְּלִימה – אזכור לפסוק באיוב כ"ו, ז': תלה ארץ על בלימה.
הארץ נוסדה על "בלי מה", על לא כלום, ללא תשתיות ויסוד.
מרומָם – שהכול משבחים ומרוממים אותו
שְׁמֵיהּ רַבָּא – שמו הגדול
בְּעָלְמָא – בעולם

הפיוט 'אגדלך' הוא אחד מהפיוטים הנפוצים והמוכרים ביותר בקרב עדות רבות. לפיוט לחנים רבים ומגוונים, החל מלחנים עתיקים, שמקורם אינו מוכר, וכלה בלחן של מרדכי כלפון מהמאה ה-20. בקהילת יהודי חאלב נאמר הפיוט בכל שבת במנגינה אחרת, והוא חותם את שירת הבקשות.

מילות הפיוט מזכירות תפילות אחרות ולעיתים אף לקוחות מהן. עיון בסידור מאפשר לעמוד על הקשר בין הפיוט לתפילות הבאות:
'**קדיש**' ("יתגדל..." שבפתיחת ה'קדיש' = "אַגַדֶּלְךָ" שבפתיחת הפיוט, וסיום הפיוט: "**וְיִתְגַּדַּל... וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּעָלְמָא**" לקוח ככתבו וכלשונו מפתיחת ה'קדיש'.)
'**יגדל אלוקים**' (= "**אַגַדֶּלְךָ**", ושתי התפילות עוסקות בגדולת הבורא הבלתי נתפסת.)
'**אלוקי, נשמה**' (= "**אֱלֹקַי כָּל נְשָׁמָה**".)
ברכת '**אשר יצר את האדם בחכמה**' (= "אֲשֶׁר הִפְלִיא וְעָשָׂה כֹּל בְּחָכְמָה".)
'**נשמת כל חי**' (בשתי התפילות מוזכרים הפה והלשון, בהקשר לשבח הבורא: "**מְרוֹמָם הוּא עֲלֵי כָל פֶּה וְלָשׁוֹן" = "אילו פינו מלא שירה... ולשוננו רינה...**", ובאה לידי ביטוי מגבלות האדם בנושא זה: "**הֲיוּכַל אִישׁ חֲקוֹר אֶת סוד יוֹצְרוֹ**" = "**אין אנחנו מספיקים להודות לך ה**".)

רבי אברהם אבן עזרא (ראב"ע)

אברהם – הלא הוא ר' אברהם אִבֶּן עזרא (בן עזרא), מגדולי התורה ומגדולי הפייטנים והמשוררים בגלות ספרד. חיבר כמאה ושמונים ספרים ומאות פיוטים, שהוכנסו ל"סליחות", לסידור התפילה ולמחזורים שונים.

ר' אברהם אִבֶּן עזרא, ובקיצור: ה'אִבֶּן עזרא' או הראב"ע, נולד בימי הביניים, בתקופת "תור הזהב" של יהדות ספרד, בשנת ד"א תתנ"ב או נ"ג (1092) בעיר טולדו שבספרד. לגבי פטירתו יש דעות שונות, ונראה כי נפטר בשנת ד"א תתקכ"ז (1167). כמו מחברי פיוטים רבים, חתם הפייטן את שמו באקרוסטיכון, המופיע בראשי ה"בתים". (האם הצלחתם לפענח את שמו?).

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על גדלותו ורוממותו של הקב"ה למול אפסיות האדם, על התחושות והרגשות המתעוררים בנו למול רוממות הקב"ה ועל הדרך בה תחושות אלו משפיעות על התנהגותנו.

הקריאו לתלמידים את הפיוט ושאלו:

» **אילו רגשות מזכיר האבן עזרא בפיוט זה? (למורה: פחד ואימה)**

» **אילו תחושות ורגשות נוספים אנו מרגישים למול רוממות הקב"ה?**
(למורה: שמחה, הודיה, זכות, סקרנות, אהבה ועוד)

» **אילו מחשבות, על פי האבן עזרא, עולות בנו כשאנו מתבוננים על גדלותו של הקב"ה?**
(למורה: היכול איש חקור את סוד יוצרו, מרומם הוא עלי על פה ולשון, הפליא ועשה בחכמה)

» **המחשבות והרגשות מול רוממות הקב"ה ואפסיות האדם משפיעות על איך שנתנהג ומה נעשה. הקשיבו שוב לפיוט וכתבו מהם הפעולות שהאבן עזרא מזכיר.**
(למורה: אגדלך, ואודך, לך אכרע ואכוף ראש וקומה)

» בקשו מכל תלמיד לחשוב על:
- דבר אותו הוא רוצה לעשות כדי לגדל ולהרבות כבוד שמים.
- דבר עליו הוא רוצה להודות להקב"ה, ועל דרך בה הוא רוצה להודות.

» הזמינו את התלמידים לשתף במליאה.

» הסבירו לתלמידים כי המחשבות שלנו משפיעות על הרגשות שלנו והמחשבות והרגשות משפיעים על הגוף. כיצד?
- מחשבות חיוביות מולידות רגשות טובים ומשפיעות על העשייה שלנו. מחשבות ורגשות חיוביים מסייעים להתמודד טוב יותר עם משימות החיים, אתגרים, קשיים ומכשולים.
- חשיבה חיובית מקדמת ונותנת כוח להתמודדות יעילה.

» ציינו כי ניתן להתאמן ולפתח חשיבה חיובית. ככל שנתאמן על חשיבה חיובית בסיטואציות שונות ונרחיב את פרספקטיבת ההסתכלות, כך יהיה לנו יותר קל לחשוב חשיבה חיובית במצבים של אתגר וקושי.

הפעלות

הפעלה א' - התמודדות עם אירוע מדאיג

» בקשו מהתלמידים לחשוב על אירוע מדאיג שחוו
(למורה: הדגישו בפני התלמידים שלא יצטרכו לשתף ולספר על האירוע).

» בקשו מהתלמידים לחלק דף לשניים ובצד אחד לכתוב לפחות 6 מחשבות שעלו להם בזמן האירוע ובצד השני לפחות 3 רגשות שהרגישו. בקשו מהם לקרוא שוב את שכתבו.

» לכיתות צעירות: בקשו מהתלמידים להדביק מדבקה של פרצוף מחייך ליד מחשבה חיובית מקדמת שנותנת כוח, ופרצוף עצוב ליד מחשבה שלילית מעכבת- מחלישה.

» לכיתות גבוהות: בקשו מהתלמידים לסמן V ליד המחשבות המחזקות- מקדמות ו-X ליד מחשבות מחלישות-מעכבות.

» בקשו עתה מתלמידי הכיתה לנסות להפוך את המחשבות המחלישות-מעכבות למחשבות מחזקות-מקדמות.
(למורה: שאלו את התלמידים מי רוצה לתת דוגמא. לחלופין ניתן יחד להפוך משפט של אחד התלמידים או לתת להם דוגמא).
לדוגמא:
כיתות נמוכות: "הלכתי לאיבוד ואני דואגת שלא אמצא את אימא" (מחשבה מחלישה).
"הלכתי לאיבוד ואני קצת מפחדת שלא אמצא את אימא, אבל אחכה ואימא בטח תבוא לחפש אותי" (מחשבה מחזקת).
כיתות גבוהות: "וודאי אכשל במבחן במתמטיקה" (מחשבה מחלישה).
"אני חוששת שאכשל במבחן במתמטיקה, אבל בד"כ אני מצליחה במבחנים אז בע"ה אצליח גם במבחן זה" (מחשבה מחזקת).
שאלו:
» **אם הייתם אומרים לעצמכם את המחשבות המקדמות-מחזקות בזמן האירוע עצמו, כיצד היה הדבר משפיע על ההתנהגות שלכם?**
» **מתי ניתן להשתמש בכלי הזה של 'מחשבות מקדמות' שנותנות כוח?**
(למורה: מומלץ להרחיב בשיח יישומי על הכלי ולשמוע מהתלמידים דוגמאות רבות וממגוון מצבי חיים, בהם ניתן להשתמש בכלי. שיח זה תורם באופן משמעותי לקדם את השימוש בכלי).

הפעלה ב' - "תחשוב טוב יהיה טוב"

חלקו את הכתה לזוגות ורשמו על הלוח את האמרה.
כיתות נמוכות:
- מה כוונת המשפט?
- נסו להיזכר במצב שחשיבה חיובית השפיעה על המצב והפכה אותו לחיובי, או לשלילי פחות. שתפו את בן הזוג.
- חשבו על מקרה שמעסיק אתכם ויכול להתפתח למקום חיובי או למקום שלילי.
(לדוגמא: אנחנו עוברים דירה ואני עוברת לכיתה חדשה).
- שתפו את בן הזוג ופרטו מחשבות שמטרידות אתכם.
- בקשו מבן הזוג להציג 2 מחשבות מרגיעות.
- נסו להוסיף עוד 2 מחשבות מרגיעות.
- עד כמה 'לחשוב טוב' לפני, יכול לסייע בהתמודדות?
- האם המקרה נראה כפי שנראה בתחילה?

כיתות בוגרות:
- מה דעתכם על המשפט?
- האם אתם מסכימים עם המסר שהוא מעביר? האם אתם חווים את המשפט כנכון? כאפשרי?
- האם אפשר לשלוט במחשבות?
- היזכרו בסיטואציה שחשיבה חיובית השפיעה לטובה, ושתפו את בן הזוג.
- חשבו על מקרה שמעסיק/מטריד אתכם והציגו מחשבות טובות בהקשר למקרה.

(למורה: מדובר בשיח המזמן בירור אמוני ואישי, והוא עשוי להעלות דילמות כגון המחשבה: האם התבוננות חיוביות על החיים\סיטואציות שונות מסייעת לנו בהתנהלות יומיומית?)

העשרה והרחבה

הפיוט מזמן שיח אודות המצווה והזכות להלל את הבורא על נפלאותיו ולגדל את שמו. במהלך השיח מתברר כי למרות מוגבלותנו בתפיסת רוממותו של מלך מלכי המלכים ובהבנת מעשה הבריאה, רק אנחנו יכולים לגדל ולקדש שם שמים בתפילותינו ובהתנהגותנו.

לדיון ולשיח במליאה

אֲגַדֶּלְךָ אֱלֹקֵי כָל נְשָׁמָה
וְאוֹדְךָ בְּרֹב פַּחַד וְאֵימָה
בְּעָמְדִי תּוֹךְ קְהָלְךָ צוּר לְרוֹמֵם
לְךָ אֶכְרַע וְאֶכּוֹף רֹאשׁ וְקוֹמָה

הציגו בפני התלמידים בכיתה תמונת נוף, כמו: רכס הרים, יער עבות, שדות או מרחבי ים. ניתן להוסיף, או לחלופין להציג גם תמונת עצם גדול: גשר עצום, פיל, גורד שחקים. מומלץ לאתר תמונות בהם מופיע ברקע גם אדם, שממדיו מתגמדים יחסית לנוף או לעצם.
שאלו:

» **כיצד נראה האדם בהשוואה לים / לפיל וכו'?**
(למורה: הסבירו לתלמידים כי הים אדיר, עצום, כביר, אין סופי, ולעומתו האדם זערורי, קטנטן, "נבלע" ברקע... הפיל ענקי, רם קומה, חסון וחזק, ולעומתו האדם נראה חלש וחסר אונים.)

» **האם קרה גם לכם, שחשתם פתאום קטנים וחלשים מכפי שאתם חשים בדרך כלל? מתי? מדוע?**
(למורה: הסבירו לתלמידים כי האדם העומד בתפילה לפני מלכו של עולם, האדיר שבאדירים והעצום שבעצומים, מרגיש כי סערת רגשות אוחזת בו. יראת רוממות. בעודו כורע ומכופף ראש בפחד ובאימה מתפרצים מפיו דברי שבח והלל לאלוקי כל הנשמות.)

רְקִיעֵי רוּם הֲלֹא נָטָה בְּמִבְטָא
וְהָאָרֶץ יְסָדָהּ עַל בְּלִימָה

הֲיוּכַל אִישׁ חֵקוּר אֶת סוֹד יוֹצְרוֹ
וּמִי הוּא זֶה בְּכָל קֶדֶמָה וְיָמָה

» הסבירו לתלמידים כי השבח הגדול ביותר הוא עצם ההשתוממות והפליאה על מעשה הבריאה. לנו, בני האדם הקטנים, אין אפשרות לתאר בשלימות את גדלות השם, הנגלית בנפלאות הבריאה.
» השמיעו לתלמידים את השיר ברקע בלחש תוך העצמת הצליל החוזר "מה", החורז את סופי ה"בתים". האם אתם שומעים את הפליאה והתהייה המהדהדות – מהההה.....???? אונומטופאה: "מה" מזכיר את "מה רבו מעשיך ה'"

מְרוֹמָם הוּא עֲלֵי כָל פֶּה וְלָשׁוֹן
אֲשֶׁר הִפְלִיא וְעָשָׂה כֹּל בְּחָכְמָה

ספרו לכיתה כי למרות המוגבלות שלנו, למרות שאנו כל כך קטנים וחלשים מול בוראנו, נתן לנו הבורא כוח גדול מאד: הקב"ה מפליא לעשות, אך כדי ששמו יגדל, צריך שמישהו ידבר על נפלאותיו. רק אנחנו, בפינו ובלשוננו, יכולים לרומם את שמו: 'עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ' (ישעיהו כ"א מ"ג)

וְיִתְגַּדַּל בְּגוּי קָדוֹשׁ וְעֶלְיוֹן
וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּעָלְמָא

הסבירו כי לא רק על ידי דברי הלל ושבח מתגדל שמו של הקב"ה אלא בעיקר על ידי התנהגותנו ומעשינו. כאשר אנחנו מתנהגים כראוי לבני עם קדוש – מתקדש גם שם השם בעולם.

על ניסיך ועל נפלאותיך

ספרו לתלמידים את שמסביר הרמב"ם: התבוננות בנפלאות הבריאה גורמת להתפעלות ומביאה אותנו לשבח ולרומם את הבורא: "בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר..." (הל' יסודי התורה, פרק ב').

» המליצו לתלמידים להכין אלבום תמונות כיתתי, המראה כי הבריאה כולה הינה שיר הלל נפלא ליוצרה.
» בקשו מהתלמידים לחפש בבית תמונה מן הטבע, כזו שצולמה בטיול או באירוע אחר והיא מעוררת בהם התפעמות והתפעלות. המליצו להם גם לצלם תמונה עבור האלבום הכיתתי.
» בקשו מהתלמידים להדביק את התמונה ולציין מתחתיה תשובות לשאלות הבאות:
- מי צילם תמונה זו – ומדוע? באילו נסיבות?
- מה רואים בתמונה?
- מדוע בחרתם להביא תמונה זו? מה בתמונה גורם להתפעלותכם?

הסבירו בסיכום כי הפיוט 'אגדלך' הוא רשות ל'קדיש'. המילה 'רשות' היא קיצור של נטילת רשות. בפיוטי רשות נוטל החזן רשות מן הציבור לשמש כשלוחם לפני המקום. פיוטי הרשות הם בדרך כלל קצרים ותמציתיים ומשמשים פתיחה לתפילות מסוימות כמו: רשות ל'ברוך שאמר', רשות ל'נשמת' ורשות ל'קדיש'. בפיוטים אלה, ובעיקר בסיום הפיוט, מופיעים בדרך כלל רמזים לתפילה הבאה אחריהם ורעיונות השאובים ממנה.

צידה לדרך

תפילת קדיש ותרגומה

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא.
יתגדל ויתקדש שמו הגדול של ה׳.

בְּעָלְמָא דִּי בְרָא, כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵה, וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ.
בעולם הזה אשר בראו כרצונו. וימליך מלכותו (שתתגלה לעיני כול), ויצמיח ישועתו, ויקרב משיחו.

בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן.
בחייכם ובימיכם ובחייהם של כל בית ישראל, במהרה ובזמן קרוב, ואמרו אמן.

יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלַם לְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן-כָּל-בִּרְכָתָא, שִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן.
יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמו של הקדוש ברוך הוא, למעלה מכל הברכות והשירות, התשבחות והנחמות הנאמרות בעולם, ואמרו אמן.

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא בְּאַתְרָא קַדִּישְׁתָּא, הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לָנָא וּלְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי. מִן קֳדָם מָארֵי שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן.
על ישראל ועל החכמים ועל תלמידיהם ועל כל תלמידי תלמידיהם שעוסקים בתורה, במקום הקדוש הזה ובכל מקום ומקום. יהא להם ולכם שלום רב חן וחסד ורחמים וחיים ארוכים ומזונות מרווחים וישועה מלפני אבינו שבשמים ובארץ. ואמרו אמן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן.
יהי שלום רב מן השמים וחיים עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן.
(בנוסח ספרד מוסיפים: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא, חַיִּים וְשָׂבָע וִישׁוּעָה וְנֶחָמָה וְשֵׁיזָבָא וּרְפוּאָה וּגְאֻלָּה וּסְלִיחָה וְכַפָּרָה וְרֶוַח וְהַצָּלָה, לָנוּ וּלְכָל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן.)

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ, וְעַל כָּל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן.

המלצה לפעילות

לקדש שם שמים...
הביאו לכיתה נרות כמספר התלמידים. החשיכו מעט את החדר, וזמזמו עם התלמידים חרש את השיר ׳אגדלך׳. אמרו לתלמידים מי שמעוניין לקבל על עצמו התנהגות שתקדש שם שמים מוזמן להדליק נר ולהשלים את המשפט: הריני מקבל על עצמי לקדש שם שמים בכך ש...
כאשר הכיתה כולה מוארת באור הנרות, שירו עם התלמידים את השיר בקול ובהתלהבות.

זרקור מוזיקלי

שירה

מוזיקה ממזרח ומערב - השוואת ביצועים

הסבירו לתלמידים את המונחים:
מוזיקה מערבית - מוזיקה שמקורה בארצות אירופה
מוזיקה ערבית (מזרחית) - מוזיקה שמקורה במזרח התיכון ובארצות ערב השוכנות ממזרח לאירופה.

1. בקשו מהתלמידים להאזין לשני הביצועים השונים לפיוט "אגדלך", האחד בביצוע להקת "זמר" (עד 4:46) והשני בביצוע הזמר בני פרידמן.
» הנחו אותם לכל אחד מהביצועים את המילים המתאימות מתוך מחסן המילים:

	להקת זמר	בני פרידמן
סגנון מוזיקלי		
כלי נגינה		
מקצב		
מבטא השירה		
ליווי כלי		

מחסן מילים

סגנון מוזיקלי: מערבי, ערבי, שילוב מזרח-מערב
כלי נגינה: עוד, ני (חליל ערבי), גיטרה, סקסופון, קאנון, חליל צד, סלסולים, דרבוקה, מערכת תופים, חצוצרות, דף (תוף מרים ערבי)
מקצב: ערבי, חסידי
מבטא: אנגלי, ספרדי-ערבי
ליווי כלי: דומה במנגינתו לשירה הקולית, משלים את השירה הקולית
שירה: סולו של זמר, שירת קבוצה, שירת מענה בין סולן ומקהלה

2. איזה מבין שני הביצועים משלב אלמנטים של מזרח ומערב? כיצד זה בא לידי ביטוי במוזיקה?
(הביצוע של בני פרידמן: סלסולים ולחן ערבי אל מול מבטא אמריקאי, שילוב בין קצב חסידי לקצב מזרחי-ערבי, נשמע החל מ 1:28- בביצוע השיר, שילוב של כלי הקשה מזרחיים עם כלי הנגינה במערביים.)

פעילות הלחנה בקבוצות או במליאה

הציעו לתלמידים:
- לחבר משפט קצר
- להלחין לו מנגינה
- לשיר את המשפט בסגנון מערבי
- לשיר את המשפט בסגנון מזרחי-ערבי

המליצו לתלמידים להיעזר במאפיינים המוזיקליים בטבלה, השוו את הביצועים.

יצירה בעקבות קריאה

מחדדים את נקודת המבט

בהשראת יצירה בטבע והתפעלות מול העולם

"בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר..."

כהקדמה אמנותית ניתן להראות לתלמידים השראות נפלאות מברואי העולם ואפילו הקטנטנים ביותר: סרטוני נמלים באדמה, להקות ציפורים, אבני נחל, עלים מיוחדים וכדומה.

הסבירו לתלמידים כי הפעילות האמנותית תתבסס על מושג הפוקוס על "חלקיק מן העולם" ובדרך זו יתחדדו ההבנה, החיבור וההתפעלות ממעשה הבריאה.

מושג אמנותי: פוקוס

נקודת מוקד הוא מושג תאורטי באופטיקה גאומטרית המתייחס להתכנסותן או להתבדרותן של קרני אור מקבילות אל נקודה אחת או ממנה, בהתאמה.

מבחינה חזותית מקל על האדם לפקס ולמקד את ראייתו שלא תתפזר, ובכך נוצרת התרחבות של "הבנה בפרטים הקטנים".

החומרים

זכוכית מגדלת, קיסמי אוזניים, צבעי גואש - אקריליק שונים

תהליך עבודה

שלב א'

חלקו לתלמידים זכוכיות מגדלת וצאו עמם אל הטבע הגדול. לחלופין ניתן לחלק להם תמונות נוף אותנטיות.

הנחו אותם:

1. לאתר נקודת פוקוס ולהגדילה ע"י זכוכית המגדלת.
2. לאחר בחירת הפוקוס- למקד מהנקודה הנבחרת את הנתונים החזותיים הבאים :

- צבע - מהם הצבעים הניבטים מן הפוקוס?
  (למורה: חדדו וציינו כיצד מנקודת מבט כ"כ קטנה ניתן להבחין בצבעוניות מגוונת כל כך)
- תנועה - מהי תנועת הפוקוס? אלכסון? ישר? כלפי מעלה?
- אובייקט - אלו אובייקטים ניבטים מבעד לפוקוס
  (לפעמים קצה של הר יוצר מראה של אובייקט מעניין וכדומה)
- מרקם - איזה מרקם נוכל למצוא בפוקוס הנבחר? רך, קשה, צפוף אוורירי?

שלב ב':

פוינטיליזם – ציור ב"נקודות" צבע.

הסבירו לתלמידים כי מבחינה טכנית מדובר בציור בנקודות של צבעי יסוד בשילוב צבעים משלימים. אומני הפוינטליזם יצרו "תערובת אופטית" על ידי ציור נקודות מדויקות של צבעי יסוד היוצרים בעין המתבונן צבע חדש.

(למורה: ניתן להרחיב את ההשראה, מיוצרים גדולים וציירים, שהשתמשו בטכניקת "נקודות" ובכך יצרו מרקמים ייחודיים)

אֲגַדֶּלְךָ

מילים: רבי אברהם אבן עזרא
לחן: מרדכי כלפון

כלי מוביל

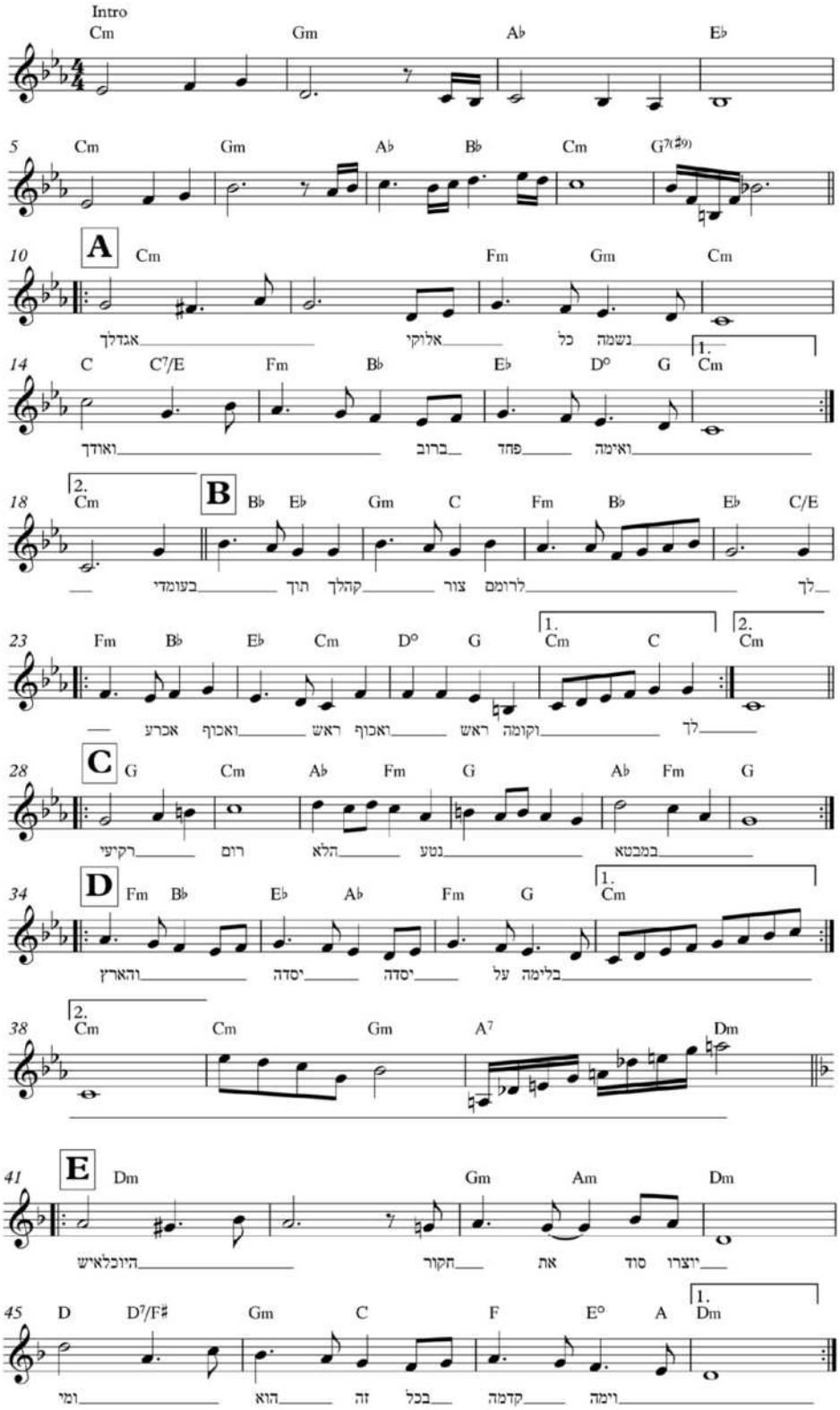

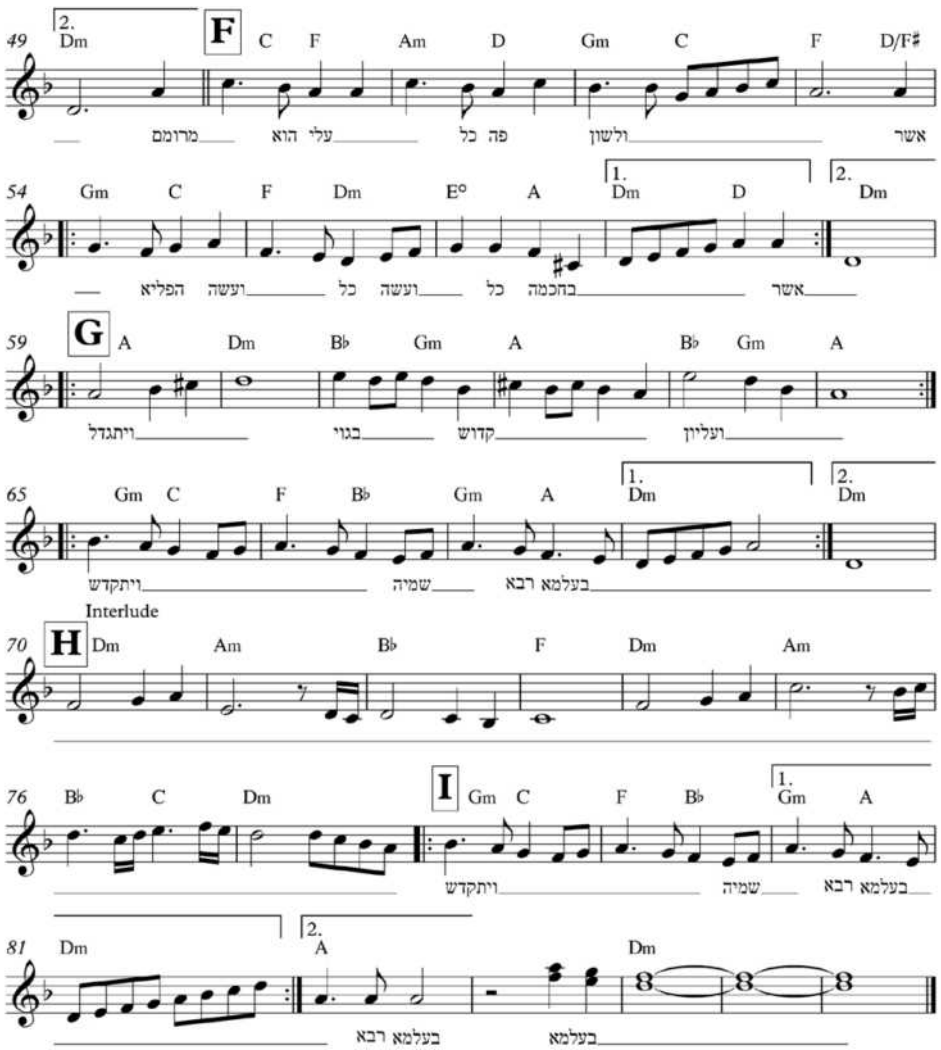
49 2. Dm F C F Am D Gm C F D/F♯
מרומם עלי הוא פה כל ולשון אשר
54 Gm C F Dm E° A 1. Dm D 2. Dm
ועשה הפליא ועשה כל בחכמה אשר
59 G A Dm B♭ Gm A B♭ Gm A
ויתגדל בגוי קדוש ועליון
65 Gm C F B♭ Gm A 1. Dm 2. Dm
ויתקדש שמיה בעלמא רבא
Interlude
70 H Dm Am B♭ F Dm Am
76 B♭ C Dm I Gm C F B♭ 1. Gm A
ויתקדש שמיה בעלמא רבא
81 Dm 2. A Dm
בעלמא רבא בעלמא

הִנְנִי בְיָדְךָ

מילים: רבי מאיר מאפטא
לחן: ר׳ פנחס ברייער

שירה

פלייבק

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים
יָדַעְתִּי כִּי הִנְנִי בְיָדְךָ לְבַד
כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר.
וְאִם גַּם אֶתְאַמֵּץ בְּעֵצוֹת וְתַחְבּוּלוֹת,
וְכָל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל יַעַמְדוּ לִימִינִי לְהוֹשִׁיעֵנִי
וְלִתְמֹךְ נַפְשִׁי,
מִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ וְעֶזְרָתְךָ,
אֵין עֶזְרָה וִישׁוּעָה.

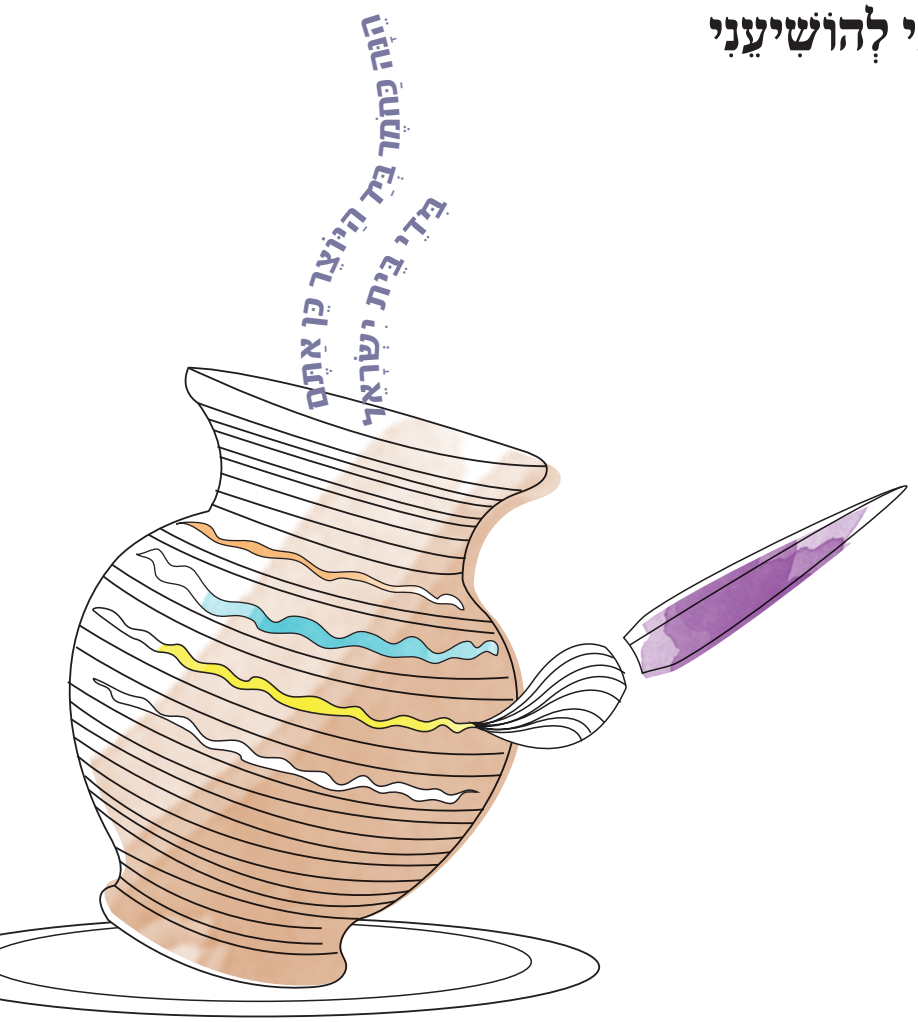

אודות השיר

עֵינֵינוּ לְךָ תְּלוּיוֹת (תפילת ראש השנה)

ביאורי מילים

רִבּוֹן – אדון

כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר – כמו טיט ביד הַקַדָר, כמו חומר רך בידי יוצר כלים

עצות ותחבולות – עצה: רעיון מעשי שמקבלים מהזולת. תחבולה: אוסף של עצות, תכסיסים ורעיונות להתמודדות עם מצב או בעיה

לִסְמֹךְ נַפְשִׁי – לסייע לאדם בהתמודדות קשה

עֻזְּךָ – כוחך וגבורתך

מילות השיר הן חלק מתפילה ארוכה, שחוברה לפני כ- 200 שנה על ידי רבי מאיר הלוי רוטנברג, רבה של העיר אפטא שבפולין. רבי מאיר היה מגדולי תלמידיו של "החוזה מלובלין", וכשנפטר "החוזה" הלכו רבים מתלמידיו לאפטא, וקיבלו את הנהגתו של רבי מאיר, באמרם כי זה היה רצונו של רבם. התפילה מופיעה בהקדמה לספרו "אור לשמים" על התורה, ועניינה הוא חיזוק האמונה והביטחון באלוקים.

הביטוי המרכזי בשיר: **"כִּי הִנֵּה כַּחֹמֶר"**, לקוח מפיוט קדום, הנאמר בקרב קהילות אשכנז בתפילת ערבית בליל יום הכיפורים. מקור הביטוי הוא פסוק בנביא (ירמיהו י"ח, ו'): "**הנה כחמר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל**". משמעתו היא שהאדם נתון באופן מוחלט בידי בוראו לעשות בו כרצונו.

רבנים רבים, כדוגמת רבי שלמה מראדומסק בעל "התפארת שלמה" נהגו לאמר את התפילה בכל יום כסגולה לפרנסה.

את השיר הלחין ר' פנחס ברייער, המחנך והמלחין ("השבעתי"), בנו של מלחין חצר הקודש בעלזא, הרב יוסף צבי ברייער, לרגל חתונת בנו. תפילה זו היא תפילה אישית, ותפקידה לעורר את לב האדם ולחזק את הקשר בין היהודי לבוראו.

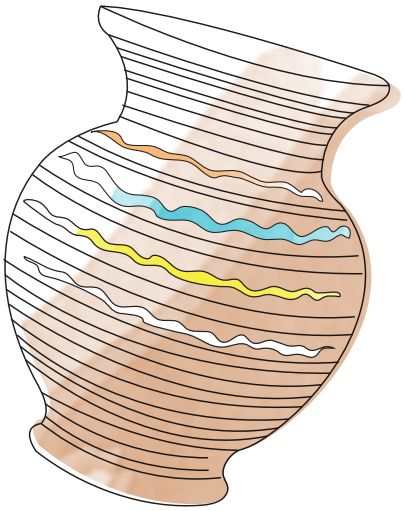

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי.. וכו.'

השיר מאפשר שיח על אמונה ועל הכח שהיא נותנת להתמודדות בשגרה ובמשבר. בנוסף, חשוב להציג בפני התלמידים את ההבחנה בין השגחה ובין השתדלות ולכוונם להשתדל ולהתאמץ כמיטב יכולתם כדי לקדם היבטים שונים בחייהם.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים יָדַעְתִּי
כִּי הִנְנִי בְּיָדְךָ
מִבִּלְעֲדֵי עֻזְּךָ וְעֶזְרָתְךָ
אֵין עֶזְרָה וִישׁוּעָה

העיקר העשירי בי"ג עיקרי אמונה שנכתבו על ידי הרמבם הוא: "אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם. שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם". עיקר זה מדבר על השגחת ה'.

הסבירו לתלמידים כי אנו מאמינים, יודעים ומרגישים 'הנני בידך' ובלי עזרת ה' אין עזרה וישועה. חלקו את התלמידים לזוגות ושוחחו עם התלמידים:

» נסו להיזכר באירוע שגרתי מהיום יום, שבו האמונה בהשגחת ה' נתנה לכם כוח ובקשו מכל זוג לספר האחד לשני את סיפורו ולאחר מכן לתת לסיפורים שם. בקשו מהתלמידים לשתף בשמות הסיפורים ומהמעוניינים - לשתף בקצרה במליאה.

» נסו להיזכר בקושי שחוויתם, שבו האמונה נתנה לכם כוח להתמודד.

למורה: חשוב להדגיש כי אמונה נותנת כוח להתמודד עם קשיים, אך יכול להיות שאדם מאמין שהכל מאת ה' והכל לטובה, ועדיין יהיה לו קשה להתמודד עם המצב. הקושי אינו מעיד על פגם באמונה.

חיזוק פנימי לעומת חיזוק חיצוני - אמונה נותנת כוח להתמודדות בעיקר כאשר האדם מחזק את עצמו. לעומת זאת כאשר הזולת אומר לו להאמין ולהתמודד, זה עלול לפעול בכיוון ההפוך ולהחליש אותו. לכן, תחילה, יש לתת תוקף לרגשות המצוקה ורק לאחר האמפתיה וההבנה של הקושי, ניתן להציע בעדינות וברגישות להסתכל על הקושי במשקפיים של אמונה, ולקבל מכך כוח.

הפעלות

הפעלה א' - מתמודדים עם קשיים בעזרת האמונה

הנחו את התלמידים למצוא סיפור או לראיין אדם שהתמודד עם קושי, והאמונה בה' נתנה לו כוחות להתמודדות וחיזקה אותו.

בעקבות הריאיון או הסיפור בקשו מהתלמידים לכתוב:

» משפט מתוך הריאיון/ הסיפור שדיבר אליהם והיה משמעותי.

» משפט או מסר שהיו רוצים להעביר למספר הסיפור.

» **מה אתם חושבים בעקבות מה שקראתם או שמעתם?**

» **אילו רגשות התעוררו בכם כשקראתם או שמעתם את הסיפור?**

» **בעקבות הסיפור, האם מעתה תתנהגו אחרת? במה זה יבוא לידי ביטוי? מה יהיה השינוי?**

» תובנה שקיבלתם בעקבות הריאיון/הסיפור.

וְאִם גַּם אֶתְאַמֵּץ בְּעֵצוֹת וְתַחְבּוּלוֹת
מִבִּלְעָדֵי עָזְךָ וְעֶזְרָתְךָ
אֵין עֶזְרָה וִישׁוּעָה

הסבירו לתלמידים כי בלי עזרת ה' לא יעזרו המאמצים והתחבולות, יחד עם זאת אנו מחויבים להתאמץ ולעשות השתדלות. בקשו מהתלמידים:

» לחשוב על משהו שהיו רוצים להשיג, חלום שהיו רוצים לממש או תחום בו היו רוצים להתקדם. עתה הנחו אותם:

- לעצום עיניים ולדמיין שהצליחו להשיג את המטרה/ להגיע לחלום/ להתקדם.
- לכתוב בלשון הווה ובצורה חיובית איך זה נראה (לדוגמא: יש לי חברות שמזמינות אותי לשחק איתן אחה"צ, אני מקבלת באנגלית ציונים מעל 85 וכדומה).
- לחשוב מה היה ניתן לעשות כדי להגיע למטרה?
- מי / מה יכולים לסייע?
- אילו יכולות/ תכונות יש להם שיכולות לסייע להגיע ליעד?
- להיזכר במקרה דומה שהצליחו בו, ולחשוב מה סייע להם אז להצליח, והאם הם יכולים לעשות אותו גם עכשיו..

הפעלה ב' - יש לי אומץ

יש לי אומץ וכוח להשתדל ולהתאמץ, ואני רוצה לאמץ לעצמי...

» בחברה אני רוצה:

- לשמר את _____
- לשפר את _____
- לשנות את _____

» בלימודים אני רוצה:

- לשמר את _____
- לשפר את _____
- לשנות את _____

» בהתנהגות אני רוצה:

- לשמר את _____
- לשפר את _____
- לשנות את _____

» ב_____ אני רוצה:

- לשמר את _____
- לשפר את _____
- לשנות את _____

(אפשרויות נוספות: בבית/ בבית ספר/ וכדומה)

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

לדיון ולשיח במליאה

השיר "הנני בידך", מאפשר שיח אודות אמונה וביטחון ועל הקשר ביניהם. ההכרה בתלותנו המוחלטת בבורא הכול יכול מעניקה לנו תחושת ביטחון.

רִיבוֹן הָעוֹלָמִים,
יָדַעְתִּי כִּי הִנְנִי בְּיָדְךָ לְבַד
כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר.

שאלו את התלמידים:

1. מהי הנימה שבה נאמרים הדברים? הסבירו כי סימן הפיסוק המתאים הוא סימן קריאה. מעין הצהרה והכרזה על אמונתנו. כיהודים מאמינים מלווה אותנו תמיד, בכל רגע, התחושה שאנו נתונים בידיו של האדון הכל יכול.
2. מדוע לא משתמש המחבר בביטוי "אני מאמין" המקובל בתפילה? ספרו כי אמונתנו בבורא היא כה חזקה, שהיא בגדר ידיעה ברורה - 'ידעתי...'

וְאִם גַּם אֶתְאַמֵּץ בְּעֵצוֹת וְתַחְבּוּלוֹת,
וְכָל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל יַעַמְדוּ לִימִינִי לְהוֹשִׁיעֵנִי וְלִתְמֹךְ נַפְשִׁי,
מִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ וְעֶזְרָתְךָ,
אֵין עֶזְרָה וִישׁוּעָה.

התחושה היא שאין לנו לאן לפנות בבקשת עזרה ואין לנו על מי לסמוך, (שווא תשועת אדם) אלא על אבינו שבשמים.

1. השמיעו את השיר והאזינו עם התלמידים למילותיו. בקשו מהם לאתר את המילים החוזרות בשיר. הסבירו כי המילים הן 'מילות המפתח' של השיר.
   » **איזה רעיון רוצה המלחין להטמיע באמצעות החזרה על 'מילות המפתח'?**
2. קראו לתלמידים את הסיפור על ר' זושא מאניפולי ושוחחו על הדרך שבה באה לידי ביטוי אמונתו המוחלטת של ר' זושא בבורא עולם.

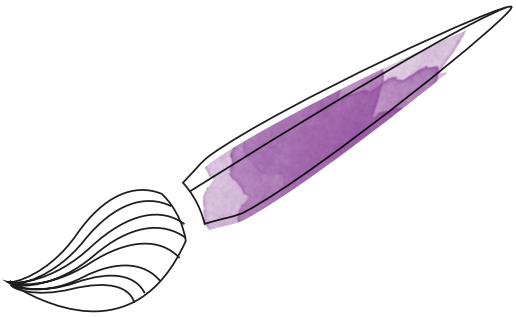

צידה לדרך

בפיוט 'כי הנה כחומר', הנאמר בתפילת ערבית של ליל יום הכיפורים, מובאים דימויים רבים, הממחישים את רעיון התלות המוחלטת בבורא.

כי הִנֵּה כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר.../ כִּי הִנֵּה כָּאֶבֶן בְּיַד הַמְסַתֵּת.../ כִּי הִנֵּה כַּגַּרְזֶן בְּיַד הֶחָרָשׁ.../ כִּי הִנֵּה כַּהֶגֶה בְּיַד הַמַּלָּח.../ כִּי הִנֵּה כִּזְכוּכִית בְּיַד הַמְזַגֵּג../ כִּי הִנֵּה כַּיְרִיעָה בְּיַד הָרוֹקֵם.../ כִּי הִנֵּה כַּכֶּסֶף בְּיַד הַצּוֹרֵף...

כֵּן אֲנַחְנוּ בְיָדְךָ

בקשו מהתלמידים לעיין בדימויים השונים, המתארים אנשים שונים, המצויים במצבים שונים ובעלי תכונות מגוונות, מהן "קשות" ומהן "רכות".

» **כיצד יוצר מכלול הדימויים את התחושה ש"אנחנו בידך" – כל אדם בכל מצב.**

בפיוט 'אל תשוקתי' נאמר:

לְךָ אֵלִי תְּשׁוּקָתִי

לְךָ אֵלִי תְּשׁוּקָתִי, בְּךָ חֶשְׁקִי וְאַהֲבָתִי

לְךָ לִבִּי וְכִלְיוֹתַי, לְךָ רוּחִי וְנִשְׁמָתִי

לְךָ רוּחִי לְךָ כֹחִי. וּמִבְטָחִי וְתִקְוָתִי.

לְךָ עֶזְרָה בְּעֵת צָרָה. הֱיֵה עֶזְרִי בְּצָרָתִי.

לְךָ שִׁבְרִי רְפָא שִׁבְרִי. וְאֶת צִירִי וּמַכָּתִי.

לְךָ אֶהֱמָה וְלֹא אֶדְמֶה. עֲדֵי תָאִיר אֲפֵלָתִי

לְךָ אוֹחִיל בְּעֵת אָחִיל... לְךָ נָצַח בְּךָ אֶבְטָח.

הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה, וְתִרְצֶה אֶת תְּשׁוּבָתִי

לְךָ אֶזְעַק בְּךָ אֶדְבַּק, עֲדֵי שׁוּבִי לְאַדְמָתִי...

לאחר קריאת הפיוט שאלו:

» **מהם הרעיונות המשותפים לפיוט 'לְךָ אֵלִי תְּשׁוּקָתִי', הנאמר ביום כיפור בעדות המזרח ולפיוט 'כי הִנֵּה כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר', הנאמר על ידי עדות אשכנז באותו יום?**

» רבים אומרים את תפילת "ריבון העולמים" כסגולה לפרנסה. הסבירו מדוע.

» **באילו הזדמנויות נוספות תאמרו את מילות התפילה?**

» השלימו: אני שמח שלמדתי על השיר כי _____

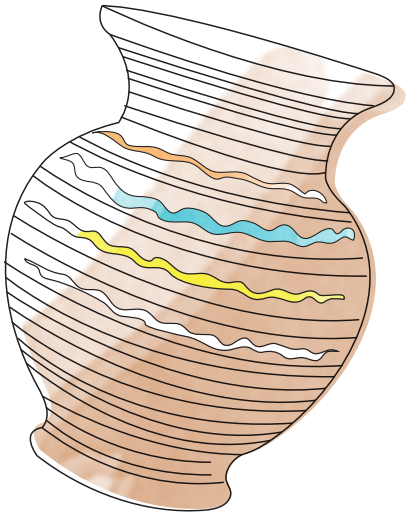

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה מוזיקלי

הסבירו לתלמידים כי מבנה מוזיקלי הוא ארגון החלקים (המנגינות) השונות בשיר. כל חלק בשיר בנוי מרצף של משפטים מוזיקליים קצרים. במבנה השיר, באים לידי ביטוי החזרות והשינויים בחלקים המוזיקליים ובמשפטים המוזיקליים.

ציינו כי בשיר 'הנני בידך', נבחן את ההבדל בין חלקים מוזיקליים ומשפטים מוזיקליים.

הנחו את התלמידים:

1. האזינו לשיר, שלבו ידיים כאשר יסתיים החלק הראשון ויתחיל חלק חדש.
   » **כיצד ידעתם מתי לשלב ידיים?** (הרגשה של תחושת סיום, הקטע שאחריו נושא אופי שונה).
2. כעת שירו את החלק הראשון (מ"רבון העולמים" עד "כחומר ביד היוצר") ומחאו כף בסיומו של כל משפט מוזיקלי.
   » **כיצד ידעתם מתי הסתיים משפט?** (הייתה שהות, עצירה, נקודת מנוחה, כל משפט הוביל למשפט שאחריו, אורך המשפט היה קצר ולמרות שמזהים שהות ונקודת מנוחה, עדיין אין תחושת סיום).

לסיכום – משפט הוא יחידה קטנה. חלק הינו יחידה גדולה ומשמעותית, המביא עימו רעיון חדש, אופי שונה.

3. אברהם פריד שר את כל השיר פעמיים בשתי מנגינות שונות (שני חלקים שונים) השוו בין שני החלקים באמצעות הטבלה שלפניכם.

	חלק ראשון	חלק שני
גובה		
עוצמה		
תזמור (הרכב כלי)		
אופי הבעתי		

מלעיל ומלרע

הסבירו לתלמידים את המונחים:

מלעיל: ההברה לפני האחרונה מוטעמת (מילים לדוגמא: מלך, רכבת, חבצלת...). שירה בהברה אשכנזית מושרת ברובה במלעיל.

מלרע: ההברה האחרונה מוטעמת (מילים לדוגמא: שעון, חבלים, שרוכים...).

1. בקשו מהתלמידים לדקלם את השיר תוך שמירה על ההטעמה שבשירתו של אברהם פריד.
   » סמנו בעיגול את המילים שאברהם פריד שר אחרת משפת הדיבור.
   » **באיזו הטעמה, מלעיל או מלרע, אברהם פריד שר את רוב המילים?**
   (הרבה מהמילים נאמרות במלעיל – ההברה לפני האחרונה מוטעמת. מה שאומר שאברהם פריד שר את השיר בהברה אשכנזית).
2. חלקו את התלמידים לזוגות/ קבוצות ובקשו:
   » הציעו לחן משלכם למשפט הראשון בשיר: "ריבונו של עולם ידעתי כי הנני בידך כחומר ביד היוצר". עשו זאת באופן שבו תקפידו על הטעמת המילים בשפת הדיבור היומיומית השוטפת.

מקצב והבעה

1. מקצב השיר מאופיין בשמיניות רבות (צלילים קצרים) שירו את השיר עם התלמידים ובקשו מהם למחוא כפיים בהתאם למקצב השיר.
   » **מהם המקומות בהם משתנה המקצב מצלילים קצרים לצלילים ארוכים יותר?**
2. שירו עמם את המשפט "ריבון העולמים ידעתי, ידעתי, ידעתי". בקשו מהם ושאלו:
   » להאזין לצלילים הקצרים המרכיבים אותו. **מה משתנה במילה "ידעתי" בסוף המשפט?**
   » **מה, לדעתכם, מבטאת החזרה על המילים והשינוי המקצבי בפעם השלישית שחוזרים על המילה?**
   (החזרה המשולשת ברצף של המילה "ידעתי" וגם המקצב שנעשה ארוך ומתמשך בפעם השלישית ששרים אותה, מביעים את ה"ידיעה" הברורה עליה מדבר האדם. אתם מוזמנים להעלות רעיונות נוספים...)
3. בקשו מהתלמידים לבדוק אילו מילים נוספות חוזרות ברצף בשיר.
   » **מה לדעתכם מדגישה החזרה?**

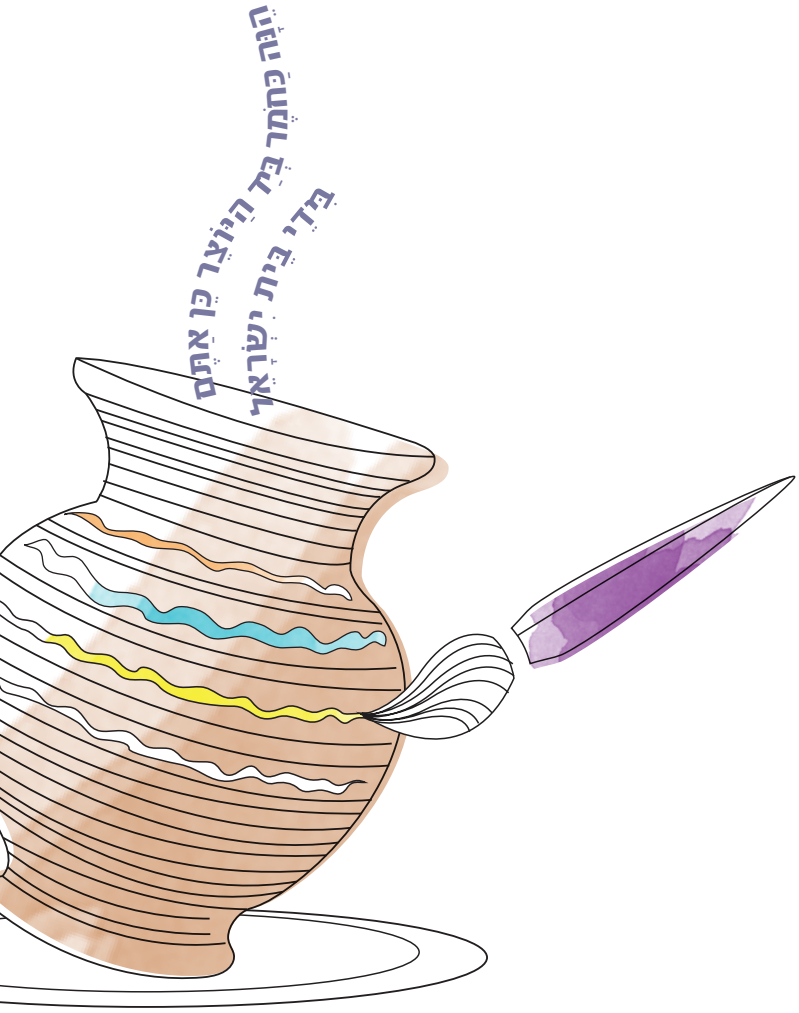

יצירה בעקבות קריאה

הרחבה אמנותית

פיסול בתהליך

ביצירה זו התמקדו בתהליך יצירתי של פיסול בשלבים.
הסבירו לתלמידים כי ניתן לפסל במגוון חומרים. בהדגמה מוצע פיסול באמצעות פלסטלינה שהיא חומר גמיש פלסטי ומאוד אהוב על ילדים.
החומר והטכניקה נבחרו כחיבור מובנה לתוכן השיר שמשמעותו "כחומר ביד היוצר". אפשרויות הפיסול השונות מאפשרות לתלמיד לבחון את הטכניקה, הממד והצבע, לשנות, להרכיב ולפסל מחדש, ובכך ליצור בכל פעם מאותו החומר ממש אין ספור דוגמאות ואפשרויות.
הדגימו לתלמידים תהליכים שונים בפיסול והדגישו את טכניקת הפיסול כמאפשרת מגע חופשי, תכנון ויצירה מחדש בכל עת.

סדנת פיסול חילזון בשלבים

חומרים נדרשים:

פלסטלינה צבעים שונים
בסיס עבודה – ריבוע קרטון
קיסמי שיניים

הנחו את התלמידים לתהליך עבודה בשלבים:

1. ערבבו צבעים לצבע מותאם ואהוב. (למורה: זו הזדמנות מעולה להדגים לתלמידים יצירה והרכבים של צבעים חדשים כגון – איך יוצרים צבע חום? ממה נוצר גוון כהה? וכדומה).
2. מרחו את הפלסטלינה ע"ג הקרטון ליצירת משטח.
3. רדדו ע"י מקל סילקון או לורד מתכת עבה עד ליצירת יריעה.
4. גלגלו לנחש וצרו את המחושים.
5. פסלו את העלים ע"י חריטת מרקמי עלה.
6. העמידו את כל היצירות ע"ג משטח הקרטון.

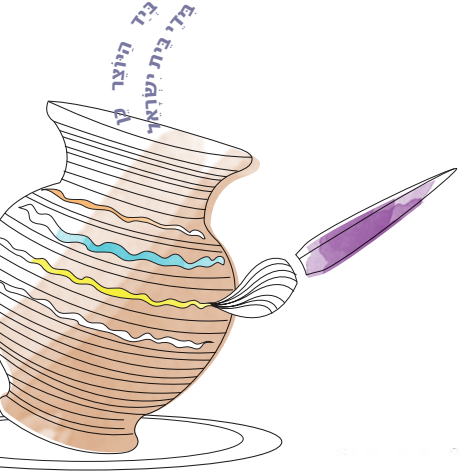

הִנְנִי בְּיָדְךָ

מילים: רבי מאיר מאפטא
לחן: ר׳ פנחס ברייער

כלי מוביל

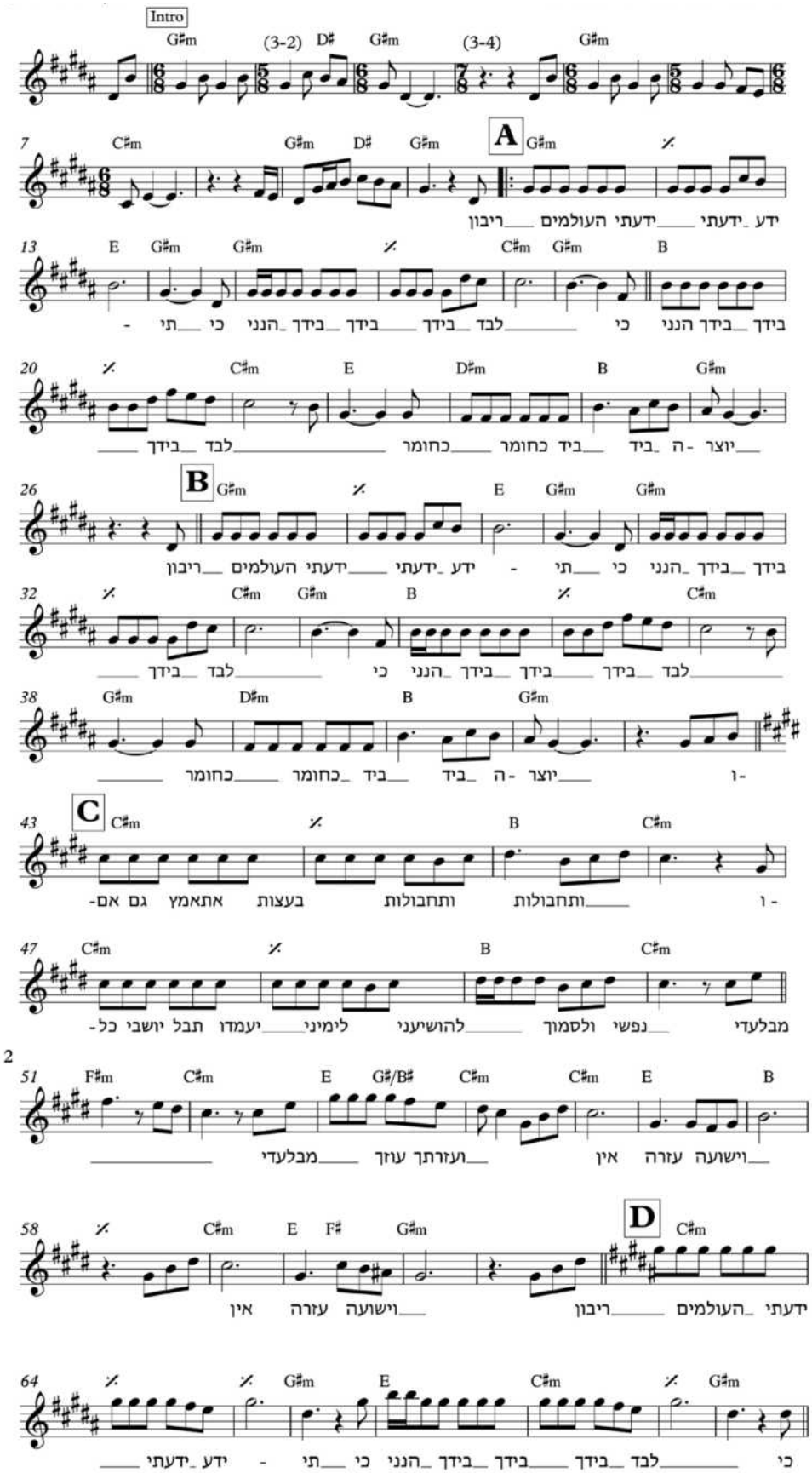

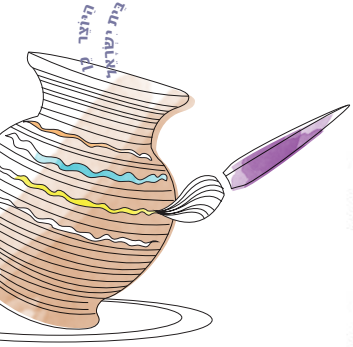
בית ישראל
היוצר

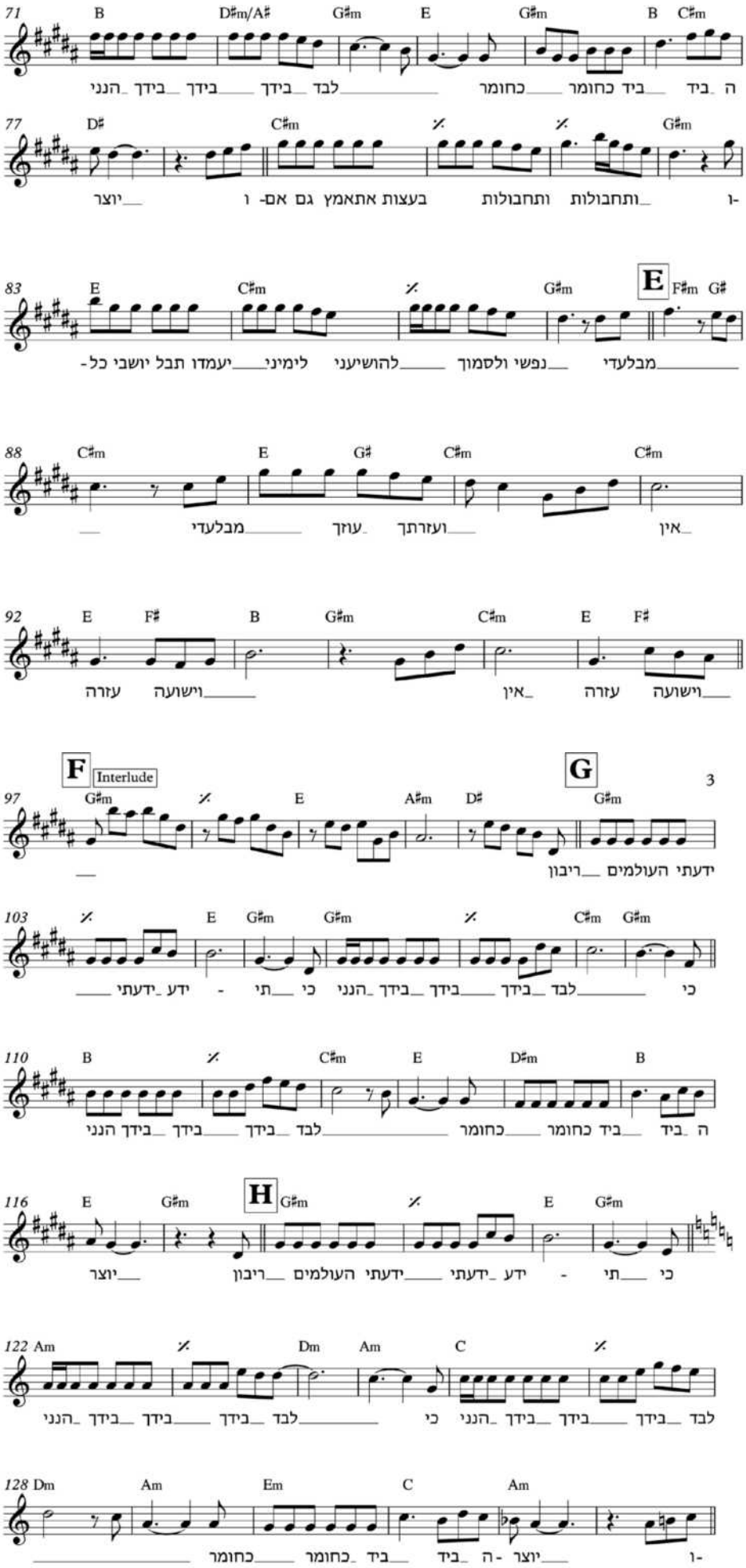
71 B D♯m/A♯ G♯m E G♯m B C♯m
ה ביד כחומר ביד כחומר לבד בידך בידך הנני
77 D♯ C♯m G♯m
ו- ותחבולות ותחבולות בעצות אתאמץ גם אם- ו יוצר
83 E C♯m G♯m E F♯m G♯
מבלעדי נפשי ולסמוך להושיעני לימיני יעמדו תבל יושבי כל-
88 C♯m E G♯ C♯m C♯m
אין ועזרתך עזך מבלעדי
92 E F♯ B G♯m C♯m E F♯
וישועה עזרה אין וישועה עזרה
F Interlude G 3
97 G♯m E A♯m D♯ G♯m
ידעתי העולמים ריבון
103 E G♯m G♯m C♯m G♯m
כי לבד בידך בידך הנני כי תי - ידע ידעתי
110 B C♯m E D♯m B
ה ביד כחומר ביד כחומר לבד בידך בידך הנני
116 E G♯m H G♯m E G♯m
כי תי - ידע ידעתי העולמים ריבון יוצר
122 Am Dm Am C
לבד בידך בידך הנני כי לבד בידך הנני
128 Dm Am Em C Am
ו- יוצר ה- ביד ביד כחומר

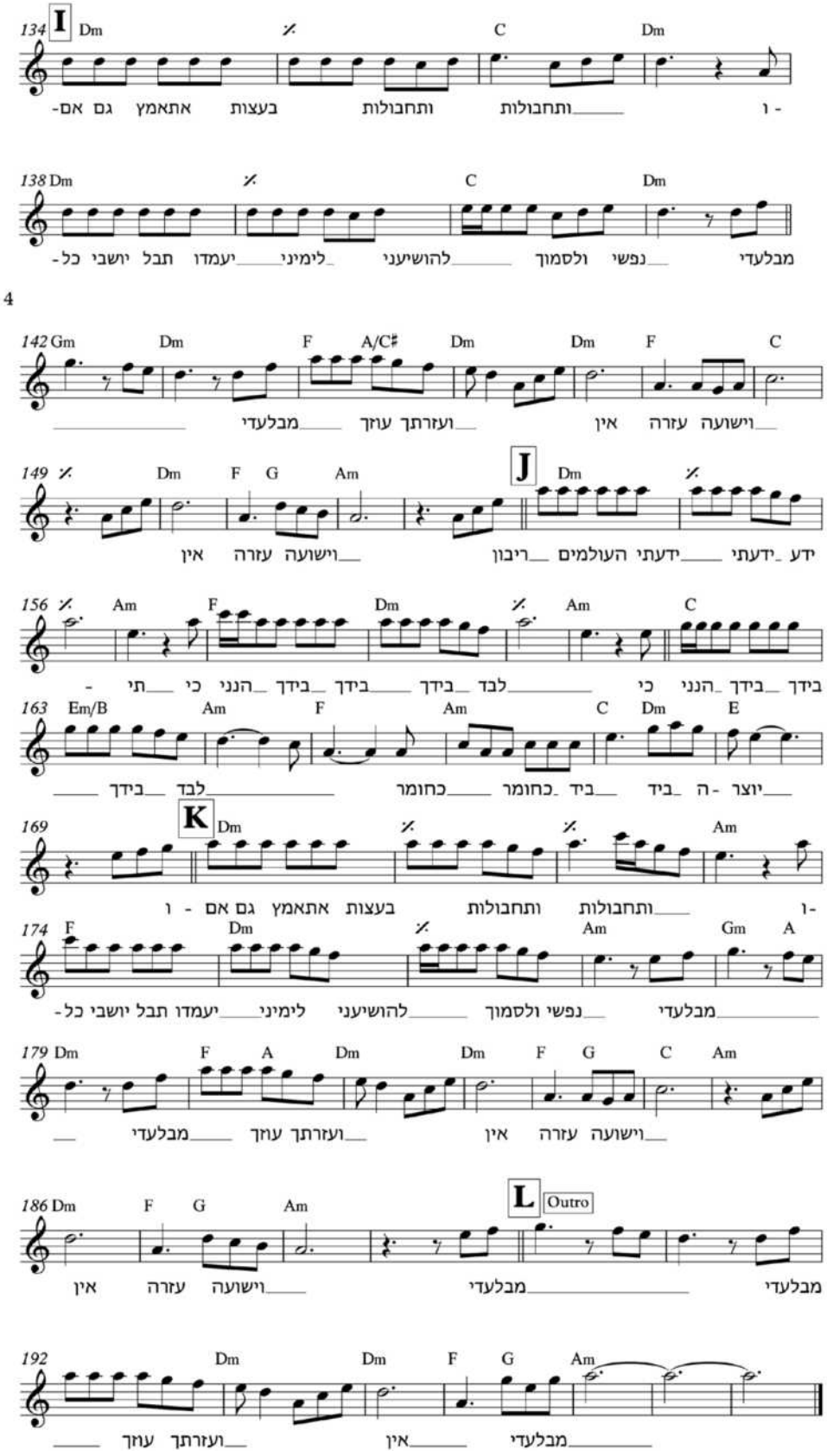
134 I Dm % C Dm
-ו ותחבולות ותחבולות בעצות אתאמץ גם אם-
138 Dm % C Dm
מבלעדי נפשי ולסמוך להושיעני לימיני יעמדו תבל יושבי כל-
4
142 Gm Dm F A/C♯ Dm Dm F C
מבלעדי ועזרתך עוזך אין וישועה עזרה
149 % Dm F G Am J Dm %
אין וישועה עזרה ריבון ידעתי העולמים ידעתי ידעתי ידע
156 % Am F Dm % Am C
-תי כי הנני בידך בידך בידך לבד כי הנני בידך בידך
163 Em/B Am F Am C Dm E
בידך לבד כחומר כחומר ביד ביד יוצר-ה
169 K Dm % % Am
-ו ותחבולות ותחבולות בעצות אתאמץ גם אם-ו
174 F Dm % Am Gm A
-מבלעדי נפשי ולסמוך להושיעני לימיני יעמדו תבל יושבי כל
179 Dm F A Dm Dm F G C Am
מבלעדי ועזרתך עוזך אין וישועה עזרה
186 Dm F G Am L Outro
אין וישועה עזרה מבלעדי מבלעדי
192 Dm Dm F G Am
ועזרתך עוזך אין מבלעדי

וְהִיא שֶׁעָמְדָה

מילים: מתוך ההגדה של פסח
לחן: יונתן רזאל

שירה

פלייבק

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ
וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ,
שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.
וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

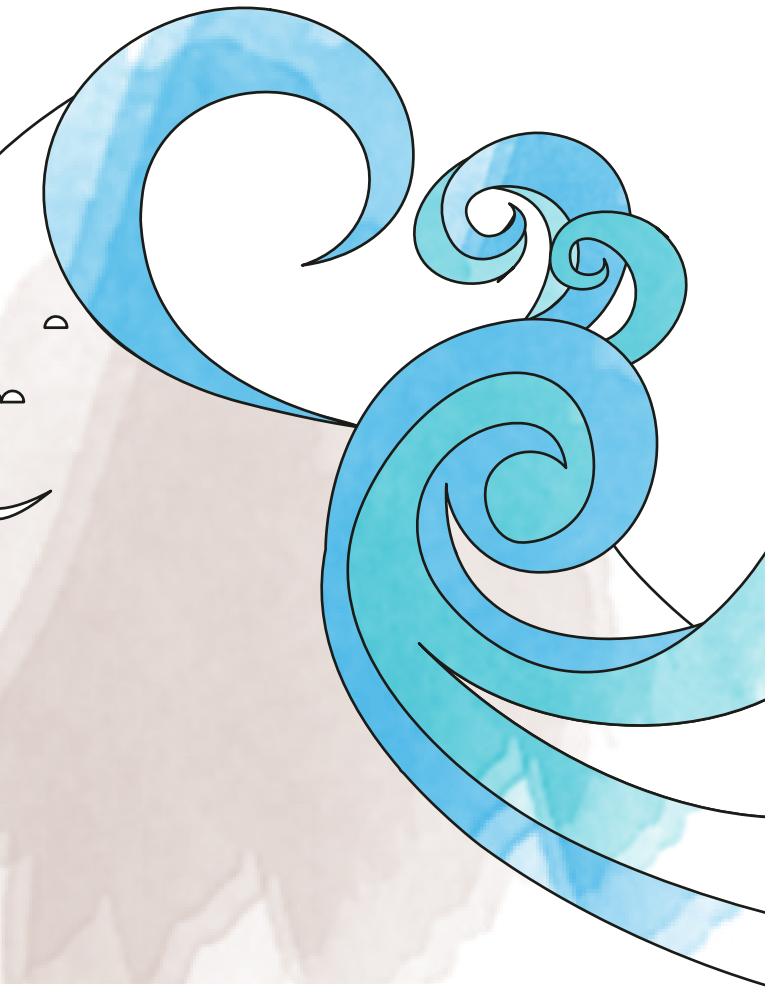

אודות השיר

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. (מתוך ההגדה של פסח)

ביאורי מילים

עָמַד עָלֵינוּ – חרש מזימות נגדנו
לְכַלּוֹתֵנוּ – להשמיד אותנו

השיר "והיא שעמדה" הוא החלק הארי של פיוט מתוך ההגדה של פסח. הפיוט בשלמותו מכיל שורה נוספת: "וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם". הפיוט עוסק בהצלת עם ישראל מכל אויביו בידי הקב"ה. בקהילות ישראל נוהגים לזמר את הפיוט בנעימות שונות בליל הסדר. בשעת האמירה או השירה מכסים את המצות ומגביהים את כוס היין השנייה (מארבע הכוסות). על פי המהר"ל, ההגבהה נעשית דווקא בכוס זו, הבאה כנגד לשון הגאולה השנייה – "והצלתי" (מתוך ארבע לשונות של גאולה), כדי להדגיש את ההצלה של עם ישראל מגלות מצרים.

"והיא שעמדה" – מי זו שעמדה לעם ישראל בעת צרה? עיון בהגדה מעלה תשובה פשוטה, המקובלת על הכול ומצויה בקטע הנאמר קודם לכן: "בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא... כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים... יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל". כלומר, ההבטחה שנתן הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים כי יגאל את בניו מגלות מצרים – היא שעמדה לאבותינו במצרים, היא שעמדה להם בבבל, בפרס וביוון והיא העומדת לעם ישראל עד עולם.

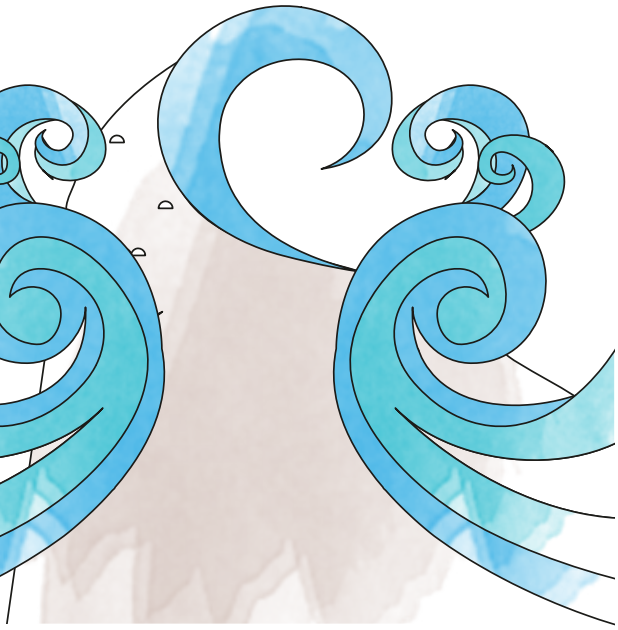

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על אמונה והתמודדות במצבים חדשים ובלתי מוכרים. מצבים הדורשים מכל אדם לגייס כוחות פנימיים.

כיצד מתמודדים? לכל אדם סגנון תגובה אישי וייחודי. לרוב אנו משלבים מספר אפיונים בו זמנית וחשוב לזהות את הסגנון המועדף עלינו, לקבל ולכבד אותו. לעיתים סגנון תגובה אחד עשוי לגבור על הסגנון האחר וזו גם הזדמנות להרחיב את מגוון תגובות ההתמודדות שלנו, במיוחד במצבי לחץ. ככל שנשתמש בכלים רבים וגמישים יותר, כך ההתמודדות שלנו תהיה מוצלחת ומקדמת בריאות.
ספרו לתלמידים על סגנונות ההתמודדות והציגו בפניהם את הדוגמאות הבאות:

1. התמודדות בעזרת הפעלת הגוף: הרפיה, נשימות, ספורט, הליכה, ריקוד, אמבט.
2. סגנונות מעולם הרגש: כעס, שירה, דמע.
3. סגנונות מעולם האמונה: תפילה, צדקה, שאלת רב.
4. תמיכה מהמשפחה והחברה: תקשורת בין אישית, כישורי חברות, אמפתיה, שייכות לקבוצה, הכוח של הקבוצה, תמיכה משפחתית וקבלת תפקיד בחברה או במשפחה.
5. כוחות הדמיון: שימוש בדמיון כמו ציור, תמונה מהעבר או תמונה עתידית.
6. סגנון התמודדות שכלי: איסוף מידע וארגונו, הסקת מסקנות.

*מתוך מודל החוסן הרב ממדי שפותח "במרכז לשעת חירום" על ידי פרופ' מולי להד.

הפעלות

הפעלה א' – סגנונות התמודדות

פזרו תמונות המציגות את סגנונות ההתמודדות.
(לדוגמה: ילד רוכב על אופניים, ילד מתפלל, ילד שר שיר, ילד מצייר, ילד קורא, ילד בוכה, ילד מפחד).

לילדים צעירים

בקשו מכל תלמיד לבחור בתמונה ולענות על השאלות הבאות:

» **מה אתה אוהב לעשות?**
» **אילו פעילויות גורמות לך שמחה?**
» **מה קורה לך כשאתה כועס?**
» **מה יכול לעזור לך להירגע בפעם הבאה?**

לילדים בוגרים

» **מה נותן לך כוח, כיצד התמונה שבחרת עוזרת לך להתמודד עם הקושי?**
» **כיצד הפעילויות שבתמונות יכולות לעזור בזמני קושי?**

הפעלה ב' - דמיון מודרך

הציעו לתלמידים לעצום את עיניהם. השמיעו את השיר בעוצמה נמוכה והקריאו קטע של דמיון מודרך.
בקשו מכל תלמיד להיזכר בחוויה לא נעימה שעבר ולענות על השאלות הבאות:

1. תאר את החוויה
2. מה חשבת על האירוע?
3. מה חשבת באותו זמן על עצמך?
4. מה חשבת באותו זמן על אנשים שונים סביבך?
5. מה הרגשת?
6. מה רצית לעשות?
7. איך התנהגת?
8. מה תרם להצלחה שלך?
9. מה היו הצעדים שהובילו להצלחה?
10. על איזה קושי היית צריך להתגבר?
11. מה אתה לומד מכך על עצמך?
12. האם אתה יכול להצביע על תכונה המאפיינת אותך?
13. מה המשמעות של הצלחה זו עבורך?
14. מי מכיר את התכונות ואת היכולת הזאת אצלך?
15. מי לא היה מופתע לשמוע על הצלחה זו?
16. למי היית רוצה לספר על הצלחה זו?
17. חשוב על הצלחות אחרות שהיו לך בעבר הרחוק ובעבר הקרוב ושאל אותן שאלות.
18. מה אתה חושב על האירוע במרחק של זמן?

לסיכום:

בסקירה של הפעילויות שחווית:

» **מהו סגנון ההתמודדות החזק שלך?**

» **הופתעת? הכרת? האם אתה שמח בסגנון זה?**

» **איזה סגנון היית רוצה לחזק? כיצד תעשה זאת?**

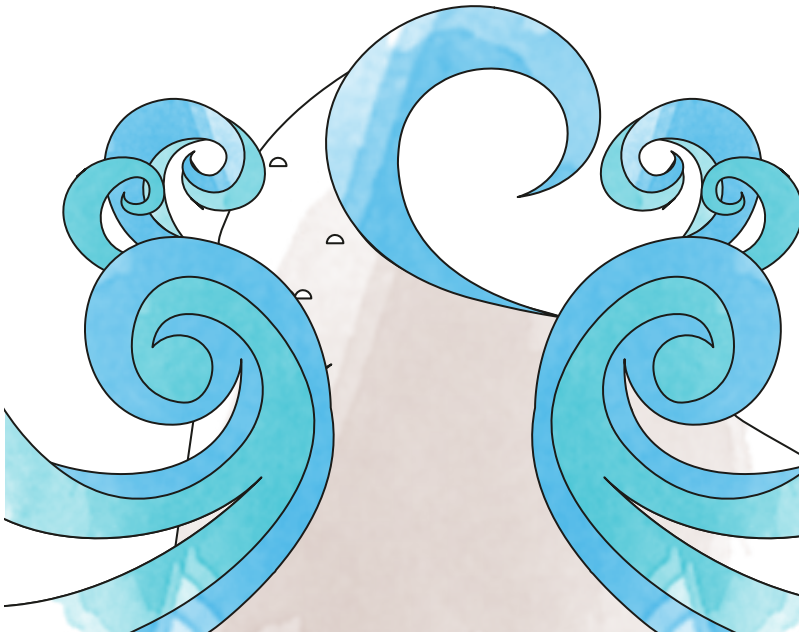

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

השיר מזמן שיח אודות ביטחוננו בנצחיותו של עם ישראל, על סמך הבטחת ה' לאברהם כי לא ייתן לאויבינו לכלותנו. במהלך השיח תתפתח ההבנה, כי עלינו להודות לה' לא רק על ההצלה וההגנה מפני שמד פיסי, אלא גם על מוראות הגלות ושנאת הגויים החורשים עלינו רע. אף הם הובטחו לאברהם אבינו, במטרה למלא את ייעודנו כעם סגולה ולמנוע מאיתנו שמד רוחני.

לדיון ולשיח במליאה

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ

1. השמיעו את השיר ושאלו:

» מי מכיר את השיר? האם שרים אותו בביתכם? (למורה: חזרו על הידוע לתלמידים וספרו כי את השיר שרים בליל הסדר. מגביהים את כוס היין, מכסים את המצות ושרים "והיא שעמדה").

» מהן התחושות המלוות את שירתכם, כשאתם לבושים בבגדי חג חדשים, הבית מבהיק בניקיונו, השולחן ערוך בפאר וסביבו כריות הסבה? (למורה, כוונו את התלמידים בתשובותיהם – בני חורין, בני מלכים. תחושות של חירות, שמחה, התרוממות רוח והתעלות ממלאות את ליבנו. אפשר כמעט לחוש את משק כנפי השכינה ואת המלאכים הבאים לשמוע את השירה).

» מה אתם מרגישים כשאתם קוראים בהגדה על תקופת העבדות של בני ישראל במצרים וכאשר הדמעות זולגות בגלל חריפות המרור? (נזכרים בקשיי השעבוד, בסבל של אבותינו ובשוועתם שעלתה השמיימה).

2. חלקו את הכיתה לשתי קבוצות.

» בקשו מכל קבוצה להכין רשימת דברים הקשורים בליל הסדר. קבוצה אחת תתמקד בדברים המזכירים את הקושי של גלות מצרים (מרור, חרוסת, קטעים מסוימים מן ההגדה ועוד), והקבוצה השנייה – בדברים המזכירים את שמחת הגאולה והחירות (ארבע כוסות יין, מצות, קטעים מסוימים מן ההגדה ועוד).

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ
וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ,

1. בקשו מהתלמידים לאתר את הפיוט בהגדה של פסח. ולשים לב כי הוא פותח ב ו' החיבור.

» שוחחו עם התלמידים: **מה משמעותה של ו' החיבור?** (למורה: האות ו' מציינת חיבור בין מילים או בין חלקי משפט בבואה כתחילית לפני מילה).

2. למה מחוברת המילה "היא", והרי זו המילה הראשונה בפיוט?! ובכלל, למי הכוונה ב"היא"? מי זו שעמדה לאבותינו להצילם?

» חפשו בהגדה, מה נאמר לפני פיוט זה, וּלְמָה מתחברת המילה "והיא".

3. חפשו את הקטע "בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל".

» באיזו הבטחה מדובר?

(למורה: בהבטחת הגאולה, שניתנה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: "ואחרי כן יצאו...").

» הסבירו לתלמידים כי הבטחה זו, היא שעמדה לאבותינו. אך לא רק להם. למי עוד? (למורה: לנו. הברית שכרת ד' עם אברהם וההבטחה שנתן לו, כוחן יפה לזרעו לנצח נצחים). אם כן, לאיזו רשימה שייך השיר? איפה נכתוב אותו? (למורה: ברשימה של "קבוצת הגאולה").

שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.

1. עיינו שנית בהבטחת ד' לאברהם.

» **מה היא כוללת בנוסף להבטחת הגאולה?**

(למורה: "גר יהיה זרעך בארץ לא להם" – הבטחת גלות לעם ישראל.)

» **אם כן, האם יש צדק בסיווג השיר? האם מוצדקת הרגשת החגיגיות והשמחה המלווה אותנו בשעה שאנו שרים שורות אלו? כמו ששואל ספר אפ"ת עה"ת, (פ' לך לך): "קשה, מה ההבטחה הטובה בזה?"**

2. עיינו שוב בפיוט. מה הן המילים החסרות בשיר?

(למורה: "אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ" – גם הבטחת הגלות התגשמה, והיא מביאה אתה מזימות שמד של הגויים על עם ישראל.)

ספר 'מטה אהרן' על ההגדה מקשה על הפיוט: "כתוב 'עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם'. לא יעמדו עלינו ולא יצטרך להצילנו". כלומר: לא ברור מדוע בכלל נתן אותנו הקב"ה בגלות. לכאורה, לו לא היינו נתונים בידי הגויים, לא הייתה נשקפת לנו סכנה ולא היינו צריכים כלל את נסי ההצלה. עם ישראל הוא עם סגולה מיוחד במעלותיו, במדרגתו הרוחנית ובאורח חייו המוסרי.

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.
וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ
מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

הנאמנות לדרכנו מייצרת יכולת להתמודד עם האתגר ועם ישראל נשאר חי וקיים לנצח.

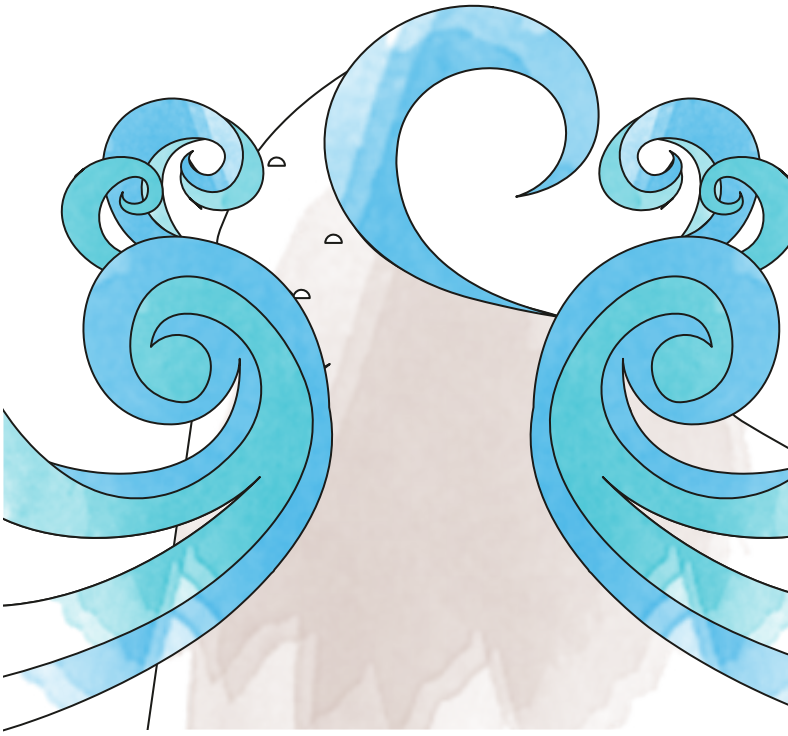

צידה לדרך

הגולם מפראג

1. בקשו מהתלמידים לקרוא את הסיפור על הגולם מפראג (נספח מספר 1)
שאלו:
» **האם אתם מכירים סיפור, מסיפורי ההצלה של הגולם מפראג? הנחו את התלמידים ללקט סיפורים אלו ולספר אותם בכיתה.**
2. בחרו מספר סיפורים מעניינים במיוחד, וחלקו את התלמידים לקבוצות. בקשו מכל קבוצה להמחיז סיפור אחד מהסיפורים שנבחרו ולהציגו בפני הכיתה. השתדלו להתאים את הבגדים והתלבושות לרוח התקופה.
3. לצלם בוידאו את ההצגות, ולהכין סרט שנושאו: "סיפורי ההצלה של הגולם מפראג".

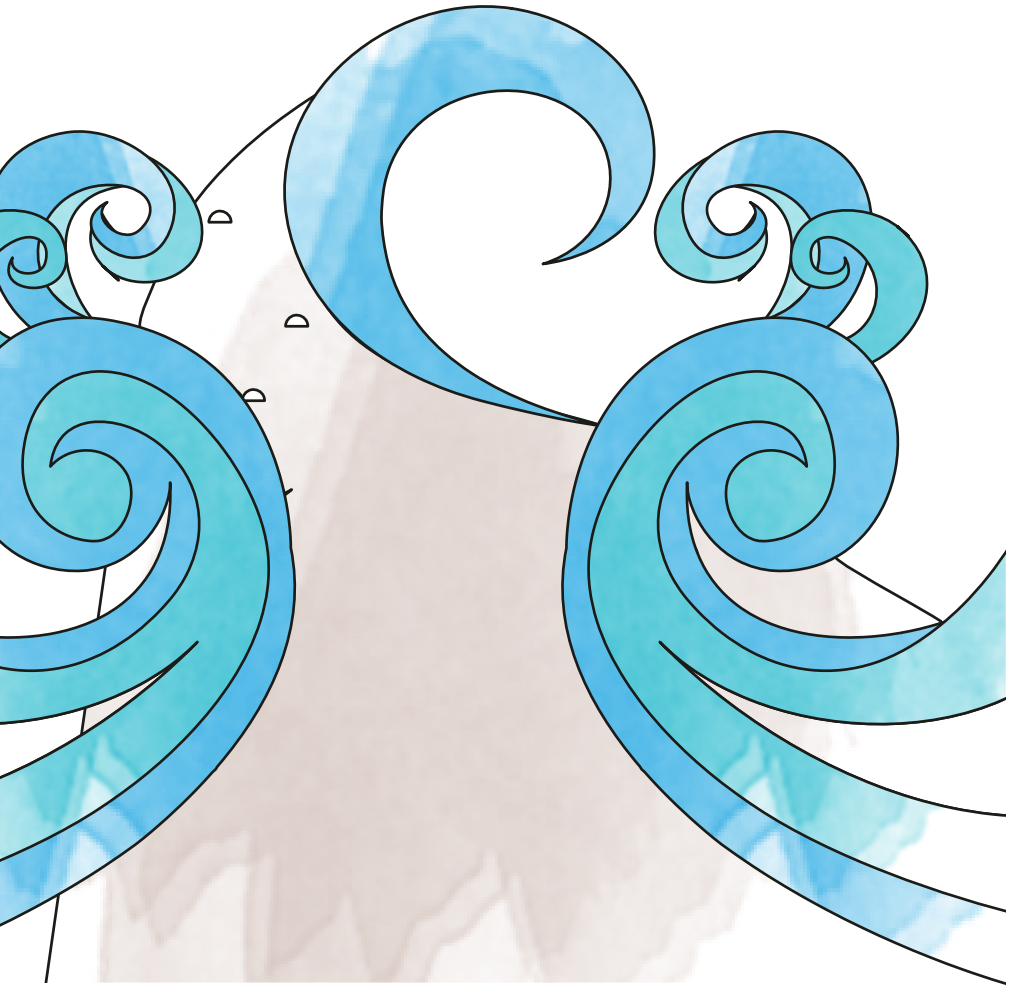

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה

האזינו עם התלמידים לשיר "והיא שעמדה". בקשו מהם למצוא באילו מילים מתחיל כל קטע בשיר:

» בית (מתחיל במילים: "והיא שעמדה")

» פזמון (מתחיל במילים: "והקדוש ברוך הוא")

» קטע מעבר (מתחיל במילים: "שלא אחד בלבד")

שאלו: האם בקטע המעבר מילים חדשות או מוכרות? (למורה: המילים לקוחות מתוך ה"בית" בשיר).

משפטים חוזרים בשיר

"שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו."

משפט זה מושר פעמיים במהלך השיר: בתחילת השיר (כחלק מה"בית") ובהמשכו (בתחילת קטע המעבר בהמשך).

» בקשו מהתלמידים לשיר את המשפט בשתי המנגינות.

» **שאלו: באיזה מהחלק מילים אלו מושרות באופן המשדר מתח ולחץ?** (למורה: בקטע המעבר). **באיזה חלק התחושה רגועה?** (למורה: בבית).

» בקשו מהתלמידים להשוות בין שתי הווריאציות למשפט זה בשיר:

"שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו"			
	מתח ולחץ	תחושה רגועה	הערות
עוצמה			
גובה			
הכפלת מילים			
תזמור			

(למורה: כאשר מילים אלו מושרות ב"בית", העוצמה שקטה, הגובה אינו שואף לעלייה מתמדת, התזמור מינימלי. לעומת זאת בקטע המעבר העוצמה חזקה, יש הרבה יותר שיאים - הגובה עולה מספר פעמים, התזמור עשיר בכלים.)

» **בקשו מהתלמידים לחשוב: מה יכולה להיות הסיבה לתחושה המשתנה כאשר המילים הן אותן מילים?**
(למורה: המיקום של המשפט בשיר יוצר הבדלים באופי המוזיקה. בשירים רבים הרכיבים המוזיקליים מתחילים באופן שקט ומינימלי ומתפתחים עם התקדמות השיר. ייתכן שקטע המעבר שואף להדגיש את המתח שבמילים יותר מהבית).

» "והקב"ה מצילנו מידם". גם משפט זה חוזר פעמיים בשיר: בפזמון ובקטע המעבר. בקשו מהתלמידים להשוות בין שתי החזרות תוך התייחסות לגובה הצליל.
(למורה: בשתי הפעמים הצליל עולה. ניתן לערוך דיון על משמעות העלייה העקבית במשפט זה).

סיום השיר

בקשו מהתלמידים לבדוק כמה פעמים חוזר המשפט "והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" בסוף השיר. (למורה: 6 פעמים)

שאלו:

» **מה ההרגשה בעקבות החזרה הרבה על הפזמון? האם הייתה לכם ודאות מתי היא תסתיים?**

(למורה: החזרה יכולה לתת תחושת סיום. ניתן להרגיש את הסיום המתקרב בעזרת ההאטה הקלה לקראת הסוף ושינוי קל בליווי).

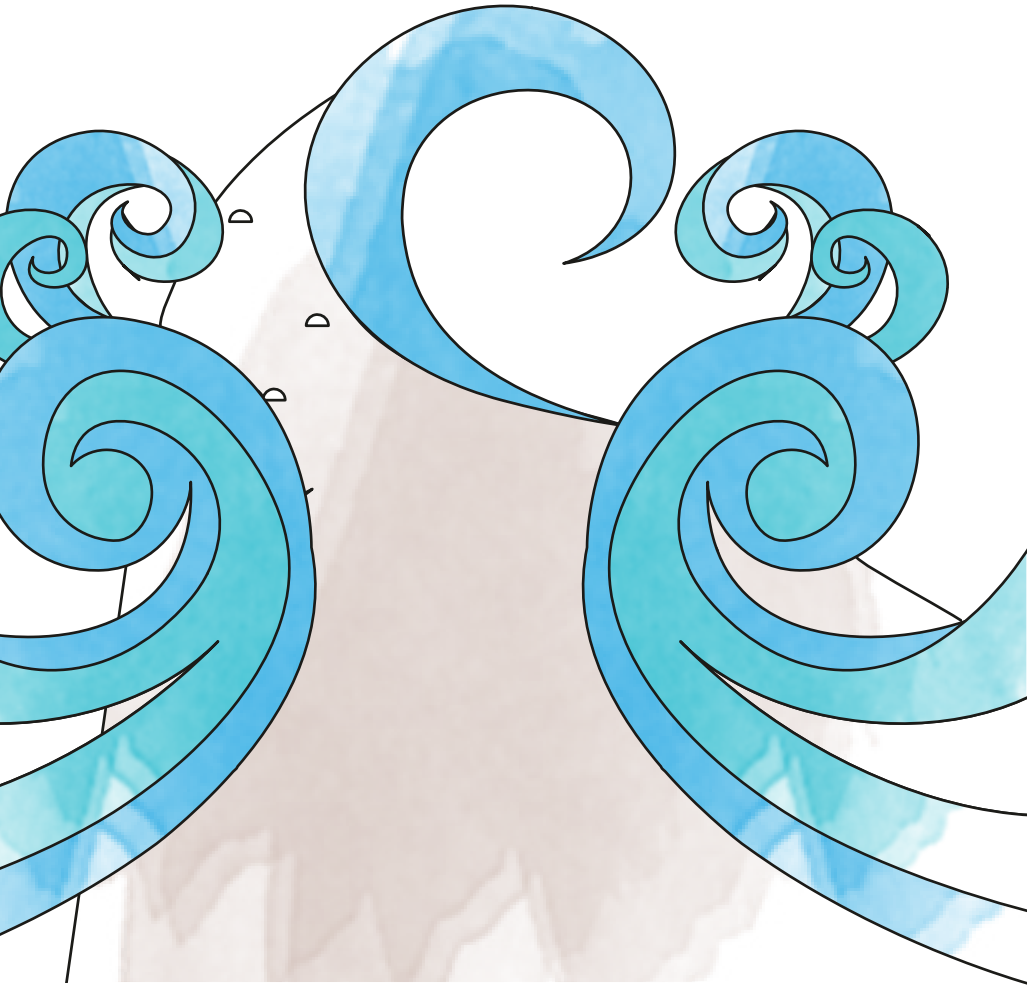

יצירה בעקבות קריאה

יצירת ספר תורה ומעיל לספר התורה בעיצוב אישי

למורה: הבנת המושג "סמל" באמנות (הסמלה)
סמל מחליף ומייצג דבר-מה אחר, בדרך כלל מתחום המופשט.
לדוגמה: יונה לבנה היא סמל אוניברסלי לשלום. ישנו מאגר סמלים אוניברסלי, שפריטיו קשורים בדרך כלל לעולם הטבע - אש, ים, אדמה. לצידו ישנם גם מאגרי סמלים שצמחו על רקע של תרבות מסוימת.
השיר מדבר על **נצחיות עם ישראל** - המושג "נצחיות", נצח עם ישראל בכל הדורות, הוא מושג מופשט וכדי לייצג ולסמל אותו בצורה ויזואלית נחשוב על חפץ שיכול להעביר את המסר של נצחיות עם ישראל.
הממד המוחשי של האמנות הוא מדיום מתאים לייצוג רעיונות מופשטים בדרך סמלית.
אחד מהסמלים של נצחיות עם ישראל הוא ספר התורה, העדות לקיום של העם הנבחר גם בזמנים הקשים.
הציגו לתלמידים תמונות של ספרי תורה במהלך ההיסטוריה של עם ישראל בעדות השונות.
שוחחו איתם על ההבדלים בין העדות, ספרי תורה עתיקים לצד חדישים, קדושת ספר תורה ועוד.

החומרים

4 בקבוקי פלסטיק (0.5 ליטר) לכל תלמיד, שאריות בדים, טפטים, סרטי בד, קישוטי בד
כלים
מספריים, סכין חיתוך, דבק סלוטייפ רחב, דבק חם, שבלונות של אותיות.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

1. לחתוך את ארבעת הבקבוקים כ-2 ס"מ מעל הבסיס (תמונה 1).
2. לחבר כל 2 בקבוקים - לתחוב את הבקבוקים אחד לתוך השני במקום החיתוך ולהדביק בדבק סלוטייפ רחב את מקום החיבור. התוצאה: 2 בקבוקים עם פקק מכל צד (תמונה 2).
3. לחבר את שני הבקבוקים זה לזה בליפופים של דבק סלוטייפ רחב או בעזרת דבק חם (תמונה 3).
4. למורה: לרסס את שני הבקבוקים ואת הפקקים בספריי זהב - אלה הם "עצי החיים" של הספר (תמונה 4).
5. להכין את ה"מעיל" של ספר התורה: להדביק שאריות בדים, לבד או טפט בטקסטורה של בד על הבקבוקים, וכן סרטי בד וקישוטים שונים, לפי התבוננות בתמונות ההשראה (תמונה 5).
6. להוסיף אותיות מטפט בעזרת שבלונות או בצבע.

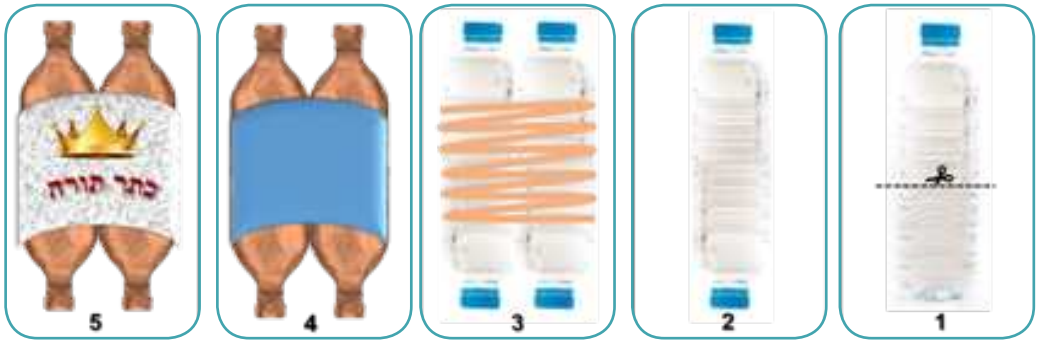

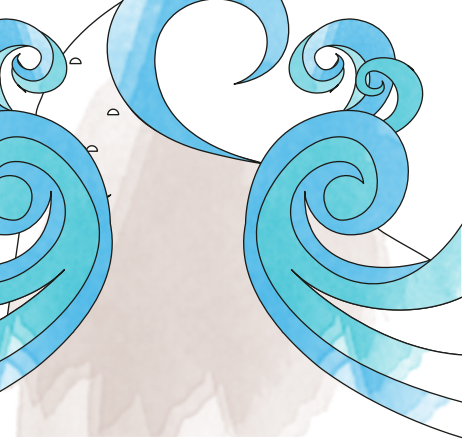

וְהִיא שֶׁעָמְדָה

מילים: מתוך ההגדה של פסח
לחן: יונתן רזאל

כלי מוביל

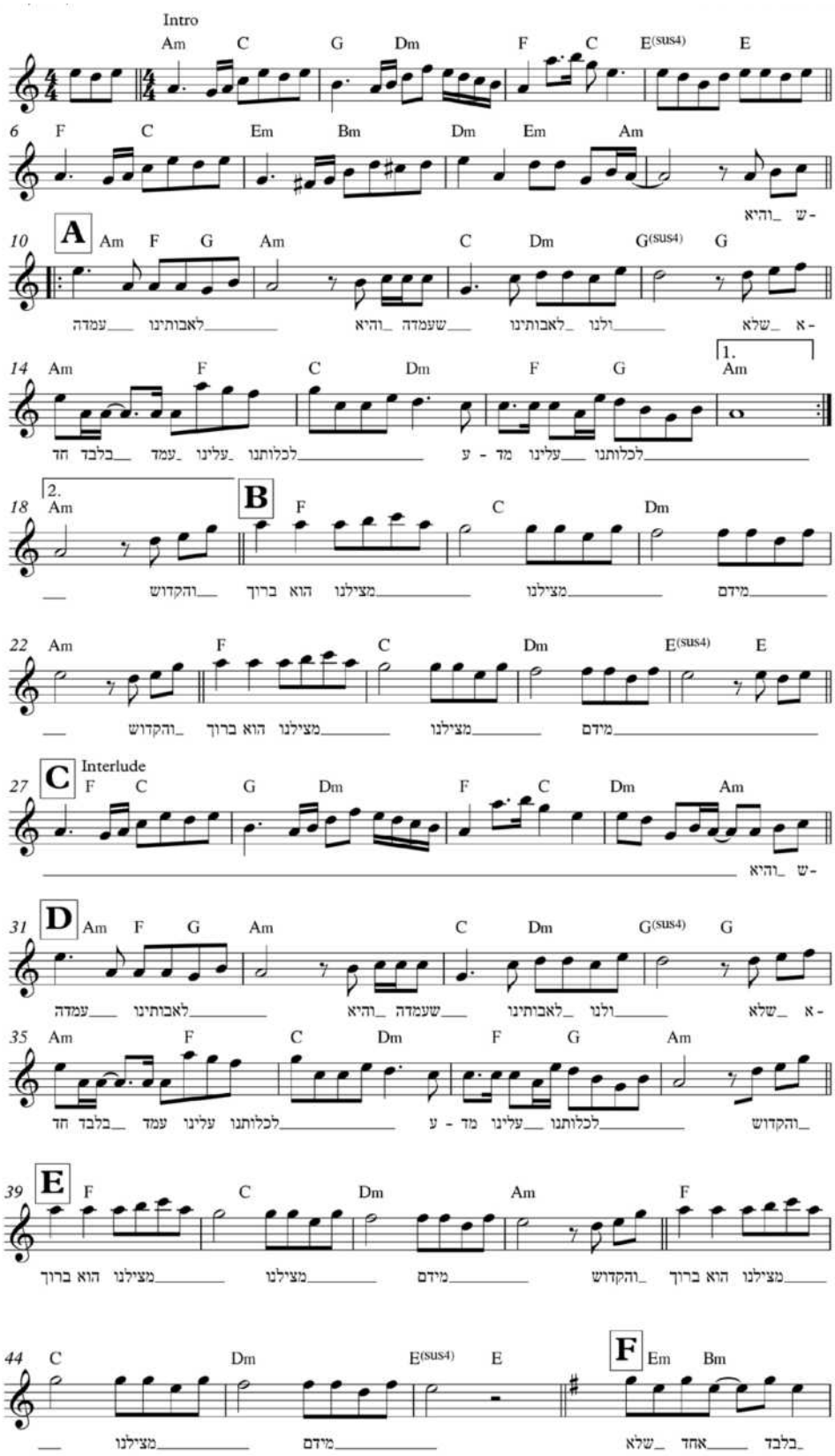

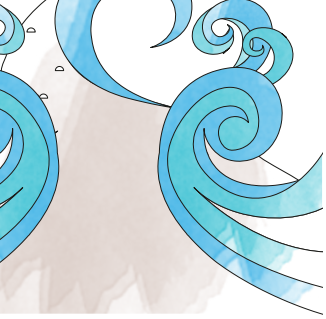

48 Am C Em A

עמד עלינו לכלותנו לכלותנו והקדוש

51 C G F Em G Interlude Am C

מצילנו הוא ברוך הקדוש ברוך מצילנו הוא מידם

54 G Dm F C E(sus4) E

לה לה

57 H F C Dm

לה

לה

60 Am F C Dm

64 1. E(sus4) E 2. E(sus4) E I F C Dm

והקדוש מצילנו הוא ברוך מצילנו מידם

69 Am F C Dm E(sus4) E

והקדוש מצילנו הוא ברוך מצילנו מידם

J Outro

74 Am C G Dm F C E(sus4) E

78 F C Em Bm Dm Em Am

עֲנָוִים עֲנָוִים

מילים: מדרש ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תצ"ט
לחן: יוסי גרין

שירה

פלייבק

בְּשָׁעָה שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא עוֹמֵד עַל גַּג שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
וְהוּא מַשְׁמִיעַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר:
עֲנָוִים עֲנָוִים, הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלַּתְכֶם!
וְאִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים
רְאוּ בְּאוֹרִי שֶׁזּוֹרֵחַ.

אודות השיר

אַתָּה תָקוּם, תְּרַחֵם צִיּוֹן: כִּי-עֵת לְחֶנְנָהּ, כִּי-בָא מוֹעֵד. כִּי-רָצוּ עֲבָדֶיךָ, אֶת-אֲבָנֶיהָ; וְאֶת-עֲפָרָהּ, יְחֹנֵנוּ.
(תהלים ק"ב, י"ד)

ביאורי מילים

גַּג בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – מקום מחוץ לבית המקדש שלא התקדש בקדושת המקום. אין שוחטים בו ואין אוכלים בו קודשים.
זְמַן גְּאֻלַּתְכֶם – סוף הגלות והצרות ותחילת גאולתם של ישראל.
אוֹרִי שֶׁזּוֹרֵחַ – אור מבהיק שיזרח מקצה העולם ועד סופו בשעה שהמשיח יתגלה.

שיר זה מזמן שיח על אודות הציפייה לגאולה. לאורך אלפיים שנות הגלות יהודים בכל קצות תבל נשאו עיניהם מתוך קושי הגלות לעבר ציון, ציפו לגאולה והאמינו כי הינה זה בא...
מדי יום שב היהודי ומזכיר את שלושה עשר עיקרי האמונה ובהם: "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא".
במהלך כל השנים סבלו היהודים צרות רבות מצד אויביהם, ותמיד החזיקה אותם התקווה שהינה נשמעים פעמי המבשר.

אם כן, מדוע אינו מגיע ונעמד בשערי העיר ירושלים ומודיע על בואו? מדוע הוא בוחר דווקא את גג בית המקדש כדי להכריז משם: ענווים, הגיע זמן גאולתכם! המדרש שואל: וכי מן התמוהים הוא? על פי מילות השיר מובהר לנו כי מלך המשיח יעמוד דווקא על גג בית המקדש. גגו של בית המקדש נחשב למקום שהוא מחוץ למקדש. הכוהנים אינם שוחטים שם את הקורבנות ולא אוכלים שם את מתנות הכהונה. דווקא שם יעמוד מלך המשיח, משום שאינו כוהן ואינו יכול להיכנס לתוך בית המקדש. וכן משום שזהו המקום שממנו שורה השכינה על ישראל. דווקא במקום הזה הוא מכריז: הגיעה עיתה של השכינה להתגלות (זבחים ק"ז ע"ב).

מלך המשיח מכנה את עם ישראל "ענווים", משום שזה יהיה מצבו של עם ישראל בשעה שכבר יהיו ראויים להיגאל. ומלך המשיח יאמר להם: ואם אינכם מאמינים, אם עבר כבר כל כך הרבה זמן, וסבלתם כל כך הרבה צרות ואינכם מאמינים חלילה שמלך המשיח מגיע, ראו באורי, אור של מלך המשיח, שזורח מקצה העולם ועד סופו.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

"בְּשָׁעָה שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא עוֹמֵד עַל גַּג שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא מַשְׁמִיעַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר: עֲנָוִים, הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלַּתְכֶם, וְאִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים רְאוּ בְּאוֹרִי שֶׁזּוֹרֵחַ".
(ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תצ"ט)

השיר מזמן שיח על הדמיון שבעזרתו אנו מציירים לעצמנו את הגאולה העתידית. כשזו תתרחש במהירות, תידרש היכולת לנוע מרגש לרגש בפרק זמן קצר (ויסות רגשי), וליכולת זו יצטרף רגש של יציבות על רקע הגאולה העתידית.

הפעלות

הפעלה - דמיון מודרך על הגאולה העתידית

(למורה: בהפעלה זו תתרגלו עם התלמידים הרפיה ודמיון מודרך ובאמצעותם יוכלו להתחבר לחוויה. מומלץ כי בכיתה יהיו אביזרים מעוררי השראה, כגון: נרות ריחניים, מוסיקה שקטה וחפצים המתאימים לישיבה נוחה, כגון פופים או שטיחונים.)
פתחו בתרגיל הרפיה קצר:
הנחו את התלמידים: "עצמו את עיניכם, נשמו שלוש נשימות עמוקות, המשיכו להרפות את כל שרירי הגוף באיטיות ובשיטתיות, מהקודקוד ועד לאצבעות הרגליים.
הישארו בעיניים עצומות ונצא למסע..."
(למורה: בין שאלה לשאלה חשוב ליצור הפסקה מתודית ולתת זמן לשאלה להדהד ולחלחל.)

המשיכו בהנחיה: "אנחנו יוצאים למסע מעל פני האדמה ומעל הזמן על שטיח קסם מעופף. כל אחד מוזמן לעלות על השטיח המפנק והאישי שלו.
תכוונו לעצמכם את מהירות הנסיעה לפי נוחותכם.
תעופפו קדימה בזמן אל ארץ הגאולה הפרטית שלכם.
איזה חלום שלכם מתגשם עתה? את מי אתם פוגשים? מה קורה במקום שבו אין קשיים, מה אתם עושים שם, מה אתם רואים?"

המשיכו בהנחיה:
"כשתגיעו למצב זה, תשהו מעליו ותכוונו את השטיח כך שתוכלו לרחף ולראות אותו מכל כיוון. כשה"רגשנומטר"* (מכשיר המודד את עוצמת הרגש) מתחיל לצפצף, תעצרו ותשהו שם. שימו לב למיקום, לקולות, לריחות, לאנשים אם ישנם.
עכשיו שימו לב לתחושותיכם הגופניות והרגשיות. איזה אזור בגוף אתם מרגישים? מה סוג התחושה? אילו רגשות מציפים אתכם?
הישארו בתחושה העוטפת אתכם.
הישארו עוד רגע באותו מקום מעל השטיח המעופף.
היפרדו בדרך הנוחה לכם מהמקום ומארץ הגאולה, התחילו לרחף חזרה אלינו כאן לקבוצה.
פקחו את עיניכם".
» בקשו מהתלמידים לשתף בחוויה שעברו (למורה: כתבו על הלוח את הרגשות ואת התחושות שעלו

בסבב ובדיון). הפנו את תשומת לבם של התלמידים למגוון הרחב של הרגשות והתחושות שעלו. ציינו כי בעזרת המודעות של כל אחד לתחושותיו ולרגשותיו ניתן בקלות רבה יותר להתחבר לחוויות המגוונות של האחרים.

לאחר סיום ההפעלה עברו לשלב הבא:

(למורה: הרגשנומטר הוא מכשיר מדידה שבעזרתו יכול מי שחווה רגש לזהות את עוצמתו. כדאי להביא לכיתה מכשירי מדידה מסוגים שונים לשם המחשה: מדחום, בקבוק תינוק, שייקר. חפצים אלו מודדים כמות נוזלים או מידת חום).

הסבירו לתלמידים כי בדומה למכשירים אלו הרגשנומטר בודק לאיזו עוצמה מגיע הרגש שאנו חווים בזמן אמת, אם מדובר בחוויה חיובית ואם בחוויה שלילית.

ציינו כי אירועים מעטים הם משני חיים, ואותם אנו חווים ברמה הגבוהה ביותר – 10. יש אירועים בחיינו המעוררים רמה נמוכה של רגש – 1, הם כמעט "עוברים לידנו" ואינם מותירים עקבות לטווח ארוך.

הסבירו שכאשר אומרים ש'הרגשנומטר מצפצף' מתכוונים לכך שהינה אנו מתחילים לחוות את החוויה, הרגש מתעורר בנו...

» **שאלו את התלמידים: באיזו עוצמה חוויתם את התרגיל? לאיזו רמה של התחברות לחוויה הצלחתם להגיע?** הסבירו לתלמידים כי הם ש'מפעילים' את ה"מכשיר" וזכותם לקבוע לפי אמות המידה שלהם עד כמה הייתה החוויה עזה. הרגשנומטר הוא אישי, כי כל אחד חווה בעוצמה אחרת אירועים זהים.

ויסות רגשי – היכולת לנוע מרגש לרגש בפרק זמן קצר

(למורה: ילדים צעירים חווים רגשות עזים כמו המבוגרים. כל אחד מהם חווה רגשות בדרך שונה ומפתח את יכולת ההסתגלות שלו אליהם ואת דרך ההתמודדות איתם.

ויסות רגשי מתייחס לפעולות שכולנו עושים כדי להרגיע, למתן או לעורר את עוצמת החוויה או את משך הזמן שלה).

הפעלות לבחירה

הפעלה א' – מכעס לרגיעה

שוחחו עם התלמידים על הצפה בזמן כעס ועל המעבר מכעס למצב של רגיעה. שאלו:

» **נסו להיזכר באירוע שכעסתם בו. מה הרגשתם? מה קרה לכם בגוף?**

» **מה אתם מרגישים כאשר אתם כועסים? איך אתם נראים? מה עשוי להרגיע אתכם? מה אתם צריכים כדי להירגע?**

» הכינו כרטיסי תכנון שבהם תכתבו או תציירו את סדר הפעולות שלכם בזמן שאתם כועסים ורוצים להירגע.

הפעלה ב' – מעבר מפחד לתחושת ביטחון

שימוש בדמיון מודרך.

הנחו את התלמידים:

» נסו להיזכר באירוע שהפחיד אתכם בשבוע האחרון, בבית או בכיתה.

» ציירו או כתבו את דרך ההתמודדות שלכם עם הפחד.

הפעלה ג' – רגש היציבות

בררו עם התלמידים את ההגדרה של רגש היציבות. בקשו מהם לנסות להיזכר בזמן, במצב או באירוע שהרגישו בו יציבות. שאלו:

» **מהי יציבות?**

» **מתי אתם מרגישים יציבים?**

» **מה גורם לכם לתחושת היציבות?**

» **מה תורמת לכם תחושת היציבות?**

» **מה עשוי לעזור לכם להרגיש תחושת יציבות?**

» **במי תוכלו להיעזר כדי לחזק את תחושת היציבות?**

העשרה והרחבה

לדיון ולשיח במליאה

השיר מזמן שיח על עקבתא דמשיחא, ומחזק את ההכרה כי משיח "עומד אחר כותלנו".
שאלו את התלמידים:
כיצד אתם מתנהגים כאשר אתם מצפים לאורח חשוב ויקר? ומה אתם עושים כאשר אתם שומעים צעדים במעלה המדרגות? כל רשרוש ופסיעה מזניקים את המחכים ממקומם, והם רצים לפתוח את הדלת בצהלות שמחה: "הוא הגיע! הוא בא!" אם נצפה לישועה, נוכל בוודאי לשמוע כבר עכשיו את פעמי המשיח הקרב ובא, כאשר נבואות הגאולה הולכות ומתגשמות לנגד עינינו.

משיח כבר קרוב.
מי שיש לו חוש שמיעה טוב וחוש ראייה טוב –
שומע את קולו ורואהו.

ציפייה למשיח

אחת החלוקות היסודיות של תולדות עם ישראל היא לחמש גלויות: גלות מצרים, גלות בבל, גלות פרס ומדי, גלות יוון וגלות אדום. כל גלות הביאה על עם ישראל התמודדויות ואתגרים, לעיתים קשים מנשוא. למרות הקושי להאמין כי ניתן יהיה להיחלץ מעול השעבוד, הרי שתמיד בתפילתם חזרו ושיננו: "ותחזינה עינינו בשובך לציון".

» **שוחחו עם התלמידים על הקושי להאמין כי הגלות תיגמר וכי לאחר החורבן יבואו התקומה והגאולה.**
» **שוחחו עם התלמידים על הנחמה שיש בתקווה לגאולה ועל האמונה בה גם בימים שעול השעבוד קשה מנשוא.**

עומד על גג בית המקדש

"שנו רבותינו: בשעה שמלך המשיח נגלה, בא ועומד על הגג של בית המקדש, והוא משמיע להם לישראל ואומר להם: ענווים! הגיע זמן גאולתכם! ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם" (פסיקתא רבתי פיסקא לו, מובא בילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תצט).
שאלו:
מדוע מוצא המשיח לנכון לעמוד דווקא על גג המקדש?

עמידתו של המשיח על גג בית המקדש מרמזת על כך שאפילו כשבית המקדש כבר ייבנה, יהיו כאלה שיסרבו להכיר בכך שהגיע זמן הגאולה!
אך המשיח, המכיר את העם, ממשיך ואומר:" ואם אין אתם מאמינים" – כלומר, הם רואים את בית המקדש עומד ולא מאמינים! ולכן "ראו באורי שזורח" (עליכם).
הביטוי "אם אינכם מאמינים" במדרש אינו מתייחס לאמונה בה' אלא באמונה בגאולה עצמה. עם ישראל עבר ייסורים רבים וקשים בגלות וכבר קשה לו להאמין אחרי שנים של ציפייה שלא התממשה, שאכן הינה הגאולה כאן. על כן פונה המשיח לישראל ומזמין אותם להביט באורם, באורו ובאור ה'.
» **שאלו את התלמידים: אילו "אורות" אנו רואים סביבנו המעידים על כך שהגאולה כבר כאן ממש?**

צידה לדרך

הביטוי "ענווים" מתאר את עם ישראל בשעה שבה הם ראויים לגאולה. הרי הגאולה תבוא מתוך התקדשות והיטהרות היורדות לתוך החיים, מתוך צניעות בחיינו ותמימות באמונה ובמעשים.
כאשר יהודי פונה לשמיים ושואל: מתי כבר תתגלה? התשובה הניתנת לו היא: מתי כבר תגלה?

» **הסבירו לתלמידים כי הכוח להביא את הגאולה נמצא בידיים שלנו, אולם מה עלינו לעשות כדי שהגאולה תגיע?**

הנחו את התלמידים:

לפניכם רשימת מקומות. כיצד תוכלו לגרום לקירוב הגאולה בכל אחד מהם?

» בית הספר
» החצר שליד הבית
» הגינה השכונתית
» בבית הכנסת

לפניכם רשימת זמנים שונים במהלך היום. כיצד תוכלו לקרב בהם את הגאולה?

» בבוקר
» בזמן שחוזרים מבית הספר
» בהפסקה
» בשבת
» בערב שבת

לפניכם רשימת דמויות. מה תוכלו לעשות עבורם כדי לקרב את הגאולה?

» הורים
» סבא וסבתא
» אחים ואחיות
» שכנים
» חברים בכיתה
» עניי רחוב
» אדם בודד

לפניכם רשימת מצבים. חשבו מה תוכלו לעשות כדי לקרב בהם את הגאולה?

» שמעתם כי חבר הלשין עליכם למורה.
» מישהו העליב אתכם מאוד.
» פספסתם את האוטובוס בשנייה.
» האשימו אתכם במה שלא עשיתם.
» שמעתם על שני חברים שרבים ביניהם.

בבוא העת יישאֵל האדם בבית דין של מעלה: "ציפית לישועה?"

אחד מצדיקי הדור שהיה נודד בדרכים, נקלע פעם לכפר קטן ועני והתארח בביתו של יהודי פשוט. בחצות הליל שמע בעל הבית קול בכי מחדרו של האורח. הוא ניגש בדאגה ופתח את הדלת לשאול לפשר הבכי. להפתעתו ראה הוא את הרבי יושב על כיסא נמוך וקורא בבכי מתוך ספר קטן. השיב לו הרבי הצדיק בקול

רך כי הוא עוסק בתיקון חצות. הוא הסביר לכפרי מהי משמעותו של בית המקדש, מה עצובה היא העובדה שהבית חרב, ומה גדולות הן התקווה והציפייה כי במהרה יבוא המשיח, יגאלנו מצרותינו ויוליכנו קוממיות לארץ ישראל.

הכפרי לא מיהר להשתכנע ושאל בכנות: "מפני מה עלינו לנדוד לארץ ישראל, וכי מה רע לנו כאן במקום הזה? שדותינו פוריים וצאננו ובקרנו רועים באחו ומניבים חלב בשפע?" הביט הצדיק בעיניו הרכות על הכפרי ושאלו: "האין הקוזקים באים ופושטים על בהמותיך? האינם הורסים את היבול בשדותיך?" ענה הכפרי: "אכן, נכון הדבר", סוף סוף התחיל הוא לשמוע דברים יותר משכנעים. המשיך הרבי: "במהרה יבוא המשיח ויגאלנו. בארץ ישראל לא נדאג יותר מבואם של הקוזקים. הרוצה אתה שיבוא המשיח ונעלה לארץ ישראל?" הנהן הכפרי בראשו, אך לא מיהר להסכים: "עליי להימלך באשתי, חכמנית היא".

כעבור דקות מספר חזר הכפרי והתשובה בפיו: "אכן כן, הקוזקים הם מטרד עבורנו, אולם מדוע שנעלה אנו לארץ ישראל? יבוא נא המשיח שעליו דיבר הרבי, וייקח את הקוזקים לארץ ישראל, ונשב אנו בשדותינו לבטח..."

» **שוחחו עם התלמידים על הסיפור ושאלו כיצד הוא מעצים את קושי הגלות ואת הקושי לצפות לגאולה ולהאמין בה.**

זרקור מוזיקלי

שירה

"ציור תוכן" באמצעות המוזיקה

בקשו מהתלמידים להאזין לפתיחה ולזהות את הכלי המנגן בה. (למורה: פסנתר)

1. שאלו את התלמידים:

» האם מישהו מהתלמידים מנגן בפסנתר או מכיר מישהו המנגן בכלי זה?

» איזו תחושה "מציירים" צלילי הפסנתר בשיר זה? (למורה: רכות, הרפיה, רוגע, שלווה, אמונה, תקווה...)

» "נגנו" את צלילי הפתיח על השולחן כשברקע פס הקול. בטאו באמצעות מגע האצבעות על השולחן את הרכות המובעת בצלילי הפסנתר.

» כיצד לדעתכם ניתן לבטא באמצעות הפסנתר תחושות אחרות? כגון: דרמטיות, מתח, לחץ, כעס, חוסר סבלנות? (למורה: באמצעות משחק בעוצמת הנגינה, במהירות הנגינה, באופי המגע, במספר הצלילים המנוגנים בו-זמנית או במרווח ביניהם...)

» בקשו מהתלמידים להעביר כדור ביניהם, בהתאמה למקצב האחיד, כאשר ברקע מושמע הפתיח לשיר.

» שאלו את התלמידים: מה עולה בדמיונכם למשמע הצלילים הקצובים בפתיחה? הסבו את תשומת לבם לטקסט המתאר את הגאולה ההולכת וקרבה ואת מלך המשיח שכבר מגיע ובא. (למורה: המקצב האחיד, המפעם המדוד ואורך הצלילים נותנים תחושה של צעדים. תיתכנה תשובות נוספות פרי דמיונם של התלמידים.)

הכפלת מילים באמצעות הלחן

השיר "ענווים ענווים" מרובה בהכפלות מילים, חלקן באמצעות הלחן (כמו במילה "גג") וחלקן מוכפלות מלכתחילה בטקסט של השיר (כמו במילה "ענווים"). שאלו:

» האם אתם מכירים שירים נוספים שבהם מוכפלות מילים באמצעות הלחן? ("כל העולם כולו", "ואפילו בהסתרה", "ירושלים אורו של עולם").

» חשבו: מה עומד מאחורי מגמה זו של הכפלת המילים? (למורה: חיזוק התוכן המבוטא בשיר, יצירת שעשוע ועניין).

הצעה לשירת מענה:

אתגרו את התלמידים בשירה: כאשר משפט או מילה מוכפלים, בקשו מהם לשיר את כל השיר באופנים הבאים:

1. לשיר רק את הפעם הראשונה של החזרה.
2. לשיר רק את הפעם השנייה.
3. לשיר בשתי קבוצות: קבוצה אחת תשיר את הפעם הראשונה, קבוצה שנייה תשיר את הפעם השנייה, וכך ייווצר דו-שיח מוזיקלי כיתתי.

יצירה בעקבות קריאה

סדנת מנורה ואור

בסדנה זו נתמקד ביצירה על בסיס אור וצל. נמדוד את האור ואת העדרו.
ניתן לתת לתלמידים אפשרויות שונות של התנסות בנושא אור, צל וצללית.

הסבירו לתלמידים על מהות יצירה באור ועל משמעות צל ואור ביצירת אמנות.
האור הבוקע מן היצירה או המתחבא ממנה הוא נושא אמנותי רחב וניתן לעבד אותו באמצעות מדיומים שונים ומגוונים.

השראה לדוגמה:

תצלום מהשתלמות מורים,
"צילום אמנותי", מחוז חרדי,
מרכז אמן, ירושלים

החומרים

ניירות שונים
סקיצות מגוונות של פרחים, בתים, אנשים וכדומה.

כלים

מספריים
מנורה או פנס

תהליך העבודה

1. בחרו דגם שתרצו לראות מבעד למנורה.
2. העתיקו את הדגם על פי בחירה. (למורה: יש ילדים שיבחרו להשאיר הרבה חלקי גזירה פתוחים ויש שפחות).
3. גזרו רק חלקים מן הדגם והוציאו בעדינות חלקים מתוך הגזירה.
4. הדביקו את המגזרת על גבי המנורה או הפנס.

"מנורות ירושלים", עבודות תלמידים. הוצגו בתערוכת ירושלים, מחוז חרדי

עֲנָוִים עֲנָוִים

מילים: מדרש ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תצ"ט
לחן: יוסי גרין

כלי מוביל

♩ = 100

INTRO

Bbm Bbm(b6) Ab Gb

בשעה

VERSE (A)

5 Bbm Ebm/Bb Bbm Bbm Ebm/Bb Bbm

עומד בא משיח שמלך בשעה בא המשיח שמלך

9 Ebm Ab7 Db Bbm Ebm Gb/Db F7(SUS4) F7

ואומר לישראל ומשמיע המקדש בית גג גג על

13 Ebm Gb/Db F7(SUS4) F7

ענווים ואומר לישראל ומשמיע

CHORUS (B)

15 Bbm Ab Ab Bbm Gb Db Ebm

ואם גאולתכם הזמן הגיע הזמן הגיע ענווים

19 F7(SUS4) F7 Bbm Ebm7(SUS4) Ebm Gb Ab Ebm F7

שזורח באורי ראו מאמינים אתם אין ואם מאמינים אתם אין

23 Ebm Bbm Ab Ebm

שזורח באורי ראו שזורח

(C)

27 VERSE Bbm Ebm/Bb Bbm Bbm Ebm/Bb Bbm

עומד בא משיח שמלך בשעה בא המשיח שמלך

31 Ebm Ab7 Db Bbm

ומשמיע המקדש בית גג גג על

33 Ebm Gb/Db F7(SUS4) F7

ענווים ואומר לישראל

CHORUS

(D)

35 Bbm Ab Ab Bbm Gb Db Ebm

ואם גאולתכם הזמן הגיע הזמן הגיע ענווים

39 F7(SUS4) F7 Bbm Ebm7(SUS4) Ebm Gb Ab Ebm F7

שזורח באורי ראו מאמינים אתם אין ואם מאמינים אתם אין

GUITAR SOLO

43 Bbm Ab Ab Bbm Gb Db Ebm

3

47 F7(SUS4) F7 Bbm Ebm7(SUS4) Ebm Gb Ab Ebm

וראו שזורח באורי ראו מאמינים אתם אין ואם מאמינים אתם אין

51 Bbm Ab Ebm Gb RIT. Ab

שזורח באורי וראו שזורח באורי

54 Bbm (E) Bbm(b6) Ab RIT. Gb Bbm

מֶלֶךְ הָעוֹלָם

מילים ולחן: אודי דמארי

שירה

פלייבק

אִם לִפְעָמִים קוֹרִים דְּבָרִים מְעַט קָשִׁים וְאֵין עוֹד כֹּחַ,
אַל תִּבָּהֵל, תִּתְבּוֹנֵן,
יֵשׁ כָּאן אֶחָד, יָחִיד וּמְיֻחָד, תָּמִיד שׁוֹמֵעַ,
כָּל כָּךְ אוֹהֵב, מִכָּל הַלֵּב.

וַאֲפִלּוּ בַּמָּקוֹם הֵכִי נָמוּךְ בָּעוֹלָם הוּא קַיָּם,
וַאֲפִלּוּ בַּמָּקוֹם הֵכִי שָׁפֵל שֶׁיֵּשׁ הוּא מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם,
כִּי אֵין מָקוֹם פָּנוּי מִמֶּנּוּ, וְאֵין שׁוּם דָּבָר שֶׁנֶּעֱלָם,
כָּל כָּךְ מֻשְׁלָם, מִמֶּלֶךְ הָעוֹלָם.

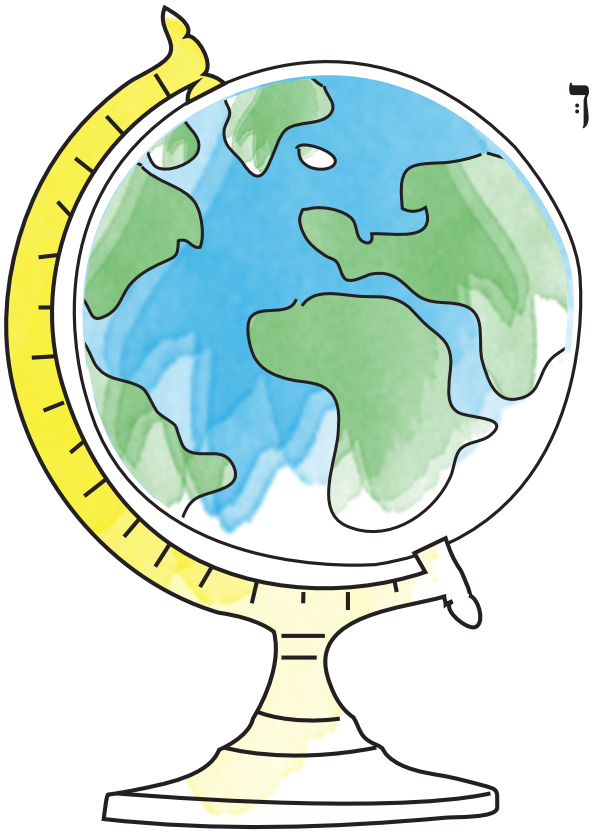

בַּחַיִּים כֻּלָּם נוֹפְלִים, קָמִים וּמַמְשִׁיכִים בַּדֶּרֶךְ
אֵין שׁוּם בְּרֵרָה, רַק נִשְׁאֶרֶת בְּחִירָה
לִבְחֹר בַּטּוֹב וּבַמָּתוֹק, וְחָלִילָה לֹא לְהֵפֶךְ,
הַמְּציאוּת מַסְתִּירָה אֶת הָאֱמֶת

אודות השיר

"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (ישעיהו ו', ג') -"**לית אתר פנוי מיניה**" (תיקוני זהר קכ"ב ב')

ביאורי מילים

תִּתְבּוֹנֵן - הסתכל בתשומת לב
שָׁפֵל - נמוך, עלוב
פָּנוּי - לא תפוס
מְצִיאוּת - ממשות, מה שקיים

השיר "מלך העולם" מתאר מצב של אדם יהודי בעת מצוקה פיזית או רוחנית. המצוקה עלולה להוביל את האדם לתחושת פחד או ייאוש. אולם על האדם לזכור שככל שהמצוקה רבה יותר, כך ה' מתאווה לביטחונו בו.

הבית הראשון של השיר מתאר את המציאות הכואבת של האדם "הנופל" מבחינה פיזית: כלכלית, חברתית או גופנית, ומבחינה נפשית או רוחנית. בכל אחת מהמצוקות על האדם להתבונן ולמצוא את נקודת האחיזה והביטחון בה'.

בבית השני מוסבר העיקרון של הביטחון בה', המושתת על האמונה שאין מקום פנוי מהקב"ה, כפי שכתוב בתיקוני הזוהר (קכ"ב, ב'): "לית אתר פנוי מיניה". כלומר, הקב"ה נוכח בכל מקום ומשגיח על ברואיו. רעיון זה מבוטא כבר במקרא: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (ישעיהו ו', ג').
מודגש בשיר שגם אם האדם נמצא במקום שפל מבחינה רוחנית, כגון: אם חטא, וגם אם הוא מתייסר, כגון: אם חלה, התרושש כלכלית או אין לו נחת מצאצאיו, עדיין עליו להאמין במי שאמר והיה העולם שהכול מאתו והוא משגיח עליו תמיד.

הבית השלישי מתייחס לחובתו של האדם לבחור באמונה בה' ולבטוח בו למרות מצוקתו, וככל שהסתר הפנים רב יותר - כן הניסיון של האדם גדול יותר, והשכר, אם יבחר להאמין ולבטוח, יהיה רב יותר.
הרמח"ל, ר' משה חיים לוצאטו, בספרו "מסילת ישרים" מסביר שהקב"ה מטיל אימה על האדם, כדי שירגיש את התלות בה', כמו שאמרו חז"ל: "לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב", בהיות האדם חשוף בשדה באמצע הדרך, ללא שום מחסה, אם אז פורצת סופת ברקים ורעמים הוא מתגמד לחלוטין לפני מי שאמר והיה העולם.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מאפשר שיח על התמודדות עם קשיים, אמונה בהשגחת ה', הכח באמונה והבחירה של אדם בהתמודדות.

שיח ודיון

אִם לִפְעָמִים קוֹרִים דְּבָרִים מְעַט קָשִׁים וְאֵין עוֹד כֹּחַ,
אַל תִּבָּהֵל, תִּתְבּוֹנֵן,
יֵשׁ כָּאן אֶחָד, יָחִיד וּמְיֻחָד, תָּמִיד שׁוֹמֵעַ,
כָּל כָּךְ אוֹהֵב, מִכָּל הַלֵּב.

בקשו מהתלמידים לחשוב על עצמם ועל האנשים בסביבתם (משפחה, מכרים, חברות) שאלו:

» **האם יש אנשים שאין להם קשיים?**

» **אילו קשיים יש לאנשים? לילדים?** (פרנסה, בריאות, קשיים בלימודים, קשיים בחברה ועוד)

(למורה: מטרת השאלות לחדד את ההבנה שקשיים הם חלק אינטגרלי מהחיים. הקשיים יכולים להיות שגרתיים יומיומיים ו/או משבריים. השיח על הקשיים 'מנרמל' את המציאות של התמודדות עם קושי, ונותן כוח לפרט להתמודד עם הקשיים שלו. במהלך השיח חשוב:

- להעביר מסרים בוני חוסן*, אשר יחזקו את כוחות הנפש ויקדמו התמודדות יעילה וטובה עם הקשיים עכשיו ובעתיד.
- לחזק אצל התלמידים את חשיבות הפנייה לעזרה במקרה הצורך. לבסס את התחושה שהמורה מהווה כתובת לכל קושי.)

» **מה הם מסרים בוני חוסן?**

מצבים רבים בחיים משתנים, זמניים והפיכים, ובכללם גם מצבי מצוקה וקושי.

- בד"כ לכל בעיה יותר מפתרון אחד!
- ניתן לפתח את 'שריר החשיבה האופטימית' וללמוד להפוך משפטים מחלישים למשפטים מחזקים.

לדוגמא: במקום המשפט המחליש והמייאש: "אף פעם לא יהיו לי חברות בכיתה" ניתן לומר משפט מחזק ומעודד: "כרגע, אין לי חברות וזה לא נעים, אבל יש דרכים להתחבר לבנות ולחזק את הקשר איתן, ואני יכולה לנסות".

- פנייה לעזרה היא עדות לכוח נפשי של הפונה ולא לחולשה!
- לפעמים לא מוצאים מיד במי להיעזר אך תמיד יהיה מי שמוכן להקשיב ולעזור.
- אם לא מקבלים עזרה מיד, יש לבקש שוב ושוב עד שתתקבל.

אַל תִּבָּהֵל, תִּתְבּוֹנֵן,

השמיעו שוב את השיר ושאלו:

» **מה מוצע בשיר לעשות כשיש קושי?** (להתבונן)

» **על מה מוצע להתבונן?**

("אֶחָד, יָחִיד וּמְיֻחָד, תָּמִיד שׁוֹמֵעַ... מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם... וְאֵין שׁוּם דָּבָר שֶׁנֶּעֱלָם"- ההתבוננות על השגחת ה' ואמונה נותנים כוח להתמודד.)

הפעלות

הפעלה א' – הכח באמונה

כתבו על הלוח: אמונה נותנת כח להתמודד. שאלו:

» **מי יכול להסביר את המשפט? למי יש דוגמא לכך שאמונה מחזקת את האדם בהתמודדות שלו?**

» **בקשו מהתלמידים להכין בבית סיפור על אדם שאמונה נתנה לו כוח להתמודד עם קושי ולכתוב אותו על בריסטול.**

(למורה: כוונו את התלמידים לכתוב סיפורים דווקא על אנשים פרטיים שבסביבתם או שהכירו מתוך ספרים שקראו, ולא סיפורים על גדולי ישראל.)

תלו את הסיפורים על קיר בכיתה, בפינת 'מעודד להתמודד'.

הפעלה ב' – הבחירה להתמודד

בַּחַיִּים כֻּלָּם נוֹפְלִים, קָמִים וּמַמְשִׁיכִים בַּדֶּרֶךְ
אֵין שׁוּם בְּרֵרָה, רַק נִשְׁאֶרֶת בְּחִירָה...

אביזרים

עיתונים או קלפים עם תמונות מגוונות.

1. חלקו את הכיתה לקבוצות של 5-6 תלמידים.
2. בקשו מכל תלמיד לחשוב על קושי או דבר שמפריע לו.
(למורה: יש להנחות את התלמידים לבחור קושי ברמה בינונית-נמוכה: בסולם של 1-10 לבחור משהו ברמה של 4-5).
3. בקשו מתלמיד לשתף את חברי קבוצתו בקושי שלו. עתה בקשו משאר חברי הקבוצה לחשוב על קושי זה בחשיבה חיובית, ולראות את 'חצי הכוס' המלאה.
4. הציעו לכל תלמיד לחפש בעיתונים או בקלפים תמונה שמביעה את הרעיון שלו, ודרך התמונה להציע לבעל הקושי 'לבחור בטוב'- לבחור בהתמודדות.
5. הנחו את התלמיד שסיפר על הקושי לבחור את ההצעה המתאימה לו ביותר.
ניתן להדביק את התמונות על דף ולכתוב משפט מעודד שייתן לתלמיד כוח. מומלץ לאגוד יחד את כל הדפים ולתת לו את החוברת שנוצרה כך שיוכל להשתמש בהצעות הנוספות אם וכאשר יתאים לו.

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

השיר מזמן שיח אודות החיוב האישי של כל אדם מישראל להאמין בה' ולבטוח בו בכל מצב.
הענישה, הצרות והקושי - לא רק שאינם מוכיחים על עזיבת ה' אותנו, אלא הם חלק מהתכנון האלוקי של הקב"ה, דרכם תבוא הגאולה והם מוכיחים שהקב"ה אוהב אותנו.

לדיון ולשיח במליאה

אמונה וביטחון
ה'חזון איש' בספרו "אמונה ובטחון" מסביר שהביטחון אינו האמונה שבכל ניסיון התוצאה תהיה מיטבית לדעתנו ותהיה זהה לרצוננו, אלא הביטחון האמתי, פירושו: לדעת שהכול תלוי אך ורק בגזירת שמים, וכל מעשי האדם מיום היוולדו עד יום מותו מכוונים ומושגחים על ידי ה' לטובת האדם.

» הציעו לתלמידים לכתוב מכתבי עידוד לחבריהם: על כל תלמיד לכתוב על פתק שורה או חלק משורה
» בשיר שהוא מזדהה אתה (כגון: קורים דברים מעט קשים) בהמשך הפתק עליו להסביר באיזו סיטואציה ספציפית הוא פוגש בשורה זו. ערבבו את הפתקים וחלקו אותם באופן אקראי בין התלמידים. בקשו מכל תלמיד לקרוא את הפתק שקיבל ולכתוב לחברו מכתב, בו הוא מעודד אותו להתמודד עם הקושי שלו באמצעות תפילה, אמונה, ביטחון, קבלה טובה וכד'.
» שחקו במשחק החפצים:
» (הכנה: בקשו מהתלמידים מראש להביא לפעילות חפץ קטן, ניתן לנשיאה ואישי. הגודל חשוב לצורך ניידות. רצוי להכין לפעילות מוסיקה מעוררת השראה ויצירתיות, מרגיעה ומיוחדת המתאימה לקהל היעד.)
» חלקו את התלמידים באופן שווה לשני מעגלים, במעגל אחד יתחברו לקשיים העולים באופן אסוציאטיבי מן החפצים, ובמעגל השני יתחברו לדרכי התמודדות רוחניים (אמונה, תפילה, קבלה טובה, ביטחון וכד') מעגל אחד מקיף את השני. עם הפעלת המוסיקה על כל מעגל לנוע בכיוון שונה, האחד עם כיוון השעון והשני ההיפך. לאחר כ-20 שניות מפסיקים את המוסיקה וכל אחד במעגל הפנימי פונה אל מי שנמצא ברגע זה מולו במעגל החיצוני. כל אחד מבני הזוג מציג את החפץ שברשותו לשני ועליהם לקשר בין הקושי לבין ההתמודדות הרוחנית.
» **שוחחו עם התלמידים: כיצד ניתן להתמודד עם קושי באמצעים רוחניים?**

אמונה ותפילה

דוד המלך מדריך אותנו "קַוֵּה אֶל־ה', חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ, וְקַוֵּה אֶל־ה'" (תהלים כ"ז י"ד). רש"י במקום מפרש - "והתחזק ולא תמשוך ידך, אלא חזור וקווה". יהודי יודע שגם אם לא נענתה תפילתו, אין הוא מאבד תקווה, ואף בזמני שפל ועצבות הוא ממשיך בתפילתו ומקווה, לכן נאמר פעמיים - קווה אל ה'.

» פזרו פתגמים שונים בנושא תפילה ואמונה על קירות החדר. התלמידים מסתובבים בכיתה ומתדיינים ביניהם - מהו הפתגם שהם מתחברים אליו ביותר. כל קבוצת תלמידים שבחרה בפתגם משוחחת עליו לפי ההנחיות המצורפות. לאחר מכן הם יעצבו את הפתגם לקישוט הכיתה. (כוונו את התלמידים לצרף לקישוט אלמנטים המתארים את הפתגם, כגון: סידור, ידיים מושטות לתפילה, ביטוי לרגשות וכד')

הפתגמים

- **מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל בְּיוֹם בָּהִיר, אֵיךְ יִתְפַּלֵּל בְּיוֹם סַגְרִיר?**
- **תּוֹדָה לַה' שֶׁאַתָּה יָכוֹל לִשְׂמֹחַ, תִּשְׂמַח שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹדוֹת לַה' .**
- **אַל תְּסַפֵּר לַה' כַּמָּה צָרוֹתֶיךָ גְּדוֹלוֹת, סַפֵּר לְצָרוֹתֶיךָ כַּמָּה ה' גָּדוֹל.**
- **דְּאָגָה הִיא כְּמוֹ עֲקִיצָה: אִם תִּתְעַסֵּק בָּהּ וּתְגַרְדָהּ הִיא תִּכְאַב יוֹתֵר!**
- **לְמִי שֶׁיֵּשׁ אֱמוּנָה - אֵין שְׁאֵלוֹת.**

השאלות המנחות

» **מדוע בחרת בפתגם זה?**

» **מתי אתה פוגש בפתגם בחיי היום יום?**

» **איך יוכל המסר של הפתגם לעזור לך לבטוח בה'?**

» **האם המסר שבפתגם מתאים לכל התמודדות עם קושי?**

» הפנו את התלמידים לחיפוש תפילות בתנ"ך.
(בגילאים בוגרים - עפ"י מקורות; בגילאים צעירים - עפ"י ידע). שוחחו עם התלמידים על התפילותועל תוצאותיהן. הדגישו לתלמידים שהתפילות אינן שבות ריקם והן מיטיבות עם המתפלל. (כוונו את התלמידים לשאלות, כמו: מי התפלל? על מה התפללו? מה הייתה התוצאה? מה למדנו מן התפילה?)

אמונה ללא פחד

מסופר על האדמו"ר מחב"ד הריי"צ זצוק"ל, שנתפס על ידי הק.ג.ב. כדרכם ניסו להוציא ממנו את שמות האנשים שומרי התורה, שהיו מעורבים ב'פעילות דת' שהייתה עבירה חמורה אז. לאורך כל החקירה שתק הריי"צ ולא מסר אפילו שם אחד, החוקר שחקר אותו שיחק כל הזמן עם אקדח, במהלך החקירה הוא פנה אליו ואמר: "אתה רואה כלי זה? הוא כבר אילץ הרבה אנשים לדבר!". נענה האדמו"ר ואמר לו: "כלי זה יכול להפחיד רק את מי שמאמין בעולם אחד ובאלים רבים, אך לא את מי שמאמין בשני עולמות ובא-ל אחד...."

» בררו אצל התלמידים, האם הם מבינים את המשמעות של - אלים רבים לעומת קל אחד. שוחחו עם התלמידים על ה"אלים" שיש בדורנו: אופנה, מיתוג, מותרות וכד'. דונו עם התלמידים מה ניתן לעשות כדי להימנע מעבדות לכל אותם "אלילים" ועם זאת - להישאר חברותיים ומשויכים.

» ארגנו לוח "דרושים". כוונו את התלמידים לפרסם בו מודעות, כגון: דרושה חברה שתזכיר לי לבטוח גם כשקשה, דרושה תפילה שתעזור לי לצלוח את חרדת המבחנים שלי, וכד'.

צידה לדרך

ספרו לתלמידים על האיש שהלך במדבר או הקריאו להם את העיבוד לשיר שכתבה הסופרת ל.לנדא. (מצורף בנספח)
הנחו אותם לכתוב לעצמם תפילה שאותה יתפללו כשירגישו שהם לבד. הציעו להם לעצב את תפילתם ולשומרה כמחזיק מפתחות צמוד לילקוטם.

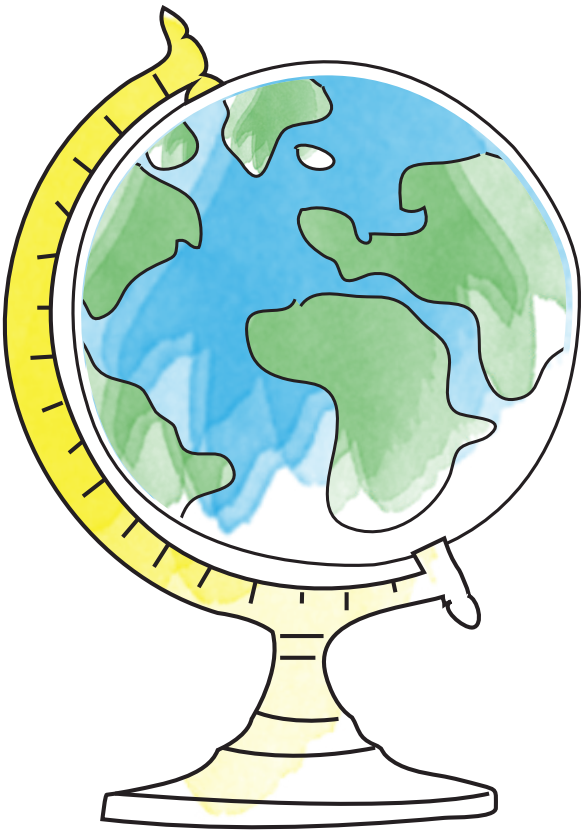

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין טקסט ומוזיקה

התלמידים יאזינו לשיר ויבחרו את המשפט המתאים ביותר לתיאורו:

1. השיר איטי ונוגה
2. השיר איטי אך בעל צלילים קופצים
3. השיר קצבי בעל אופי ריקודי ומלא חַיּוּת
4. השיר קצבי אך בעל צלילים קודרים

» דונו עם התלמידים מדוע בחר המלחין והמעבד ליצור לחן קצבי בעל אופי ריקודי למילים שמתארות קושי ומשבר?
(למורה: תשובה 3, אופי המנגינה מעודד את המאזינים ומפיח בהם תקווה ושמחה לקום מהקושי ולהתמודד, כי הקב"ה נמצא איתם תמיד, אפשרו לתלמידים להעלות רעיונות משלהם)

» שאלו את התלמידים איזה כלי נגינה בולט במיוחד בליווי השיר ומדוע לדעתם בחר המעבד בכלי זה?
(למורה: הכלי הוא חצוצרה. החצוצרה מסמלת כלי מלכותי, כאשר מקבלים את פניו של מלך העולם עושים זאת ע"י תרועת חצוצרה. אפשרו לתלמידים להעלות רעיונות משלהם)

» בקשו מהתלמידים להאזין להבדל במנגינת החצוצרה בטקסטים השונים, לתאר את מאפייניה של כל אחת מהמנגינות ולהסביר את התחושה שכל אחת מהמנגינות יוצרת.
(למורה: בבתים ובתחילת הפזמון מנגינת החצוצרה מתוארת במספר אופנים שונים, צליל אחד מודגש וירידה בגליסנדו לרגיסטר נמוך, עליה של חצי טון וירידה של קוורטה וקוינטה, מנגינות אלה מתארות כישלון או ייאוש, בפזמונים כאשר מדובר במילים חיוביות ובמלך העולם מנגינת החצוצרה מסתיימת תמיד בעליה, מנגינה זו מתארת עידוד או קימה ממשבר)

» בקשו מהתלמידים להאזין לשיר עד שניה 30 ושאלו אותם האם הם מזהים קול שאינו מנוגן על ידי כלי נגינה.
(למורה: בשנייה 30 ישנו אפקט של דלת נפתחת, שאלו אותם מדוע לדעתם בחר המעבד להוסיף את האפקט של הדלת הנפתחת, המעבד בחר באפקט זה על מנת לתאר את האפשרות להיכנס חזרה הביתה ולחזור בתשובה, אפשרו גם לתלמידים להציע הצעות משלהם.)

» האזינו לשיר ובקשו מהתלמידים לספור כמה פעמים מכפיל המלחין ברצף את המילים "מלך העולם" בסוף הפזמון הראשון? בקשו מהם להסביר מדוע בחר המלחין לחזור על מילים אלו כל כך הרבה פעמים ברצף ומדוע הוא יוצר "הד" של מנגינת המילים?
(למורה: המילים חוזרות 8 פעמים ברצף. הכפלת המילים והמנגינה מדגישות את המילים "מלך העולם", מילים בעלות משמעות חשובה בתוכן השיר)

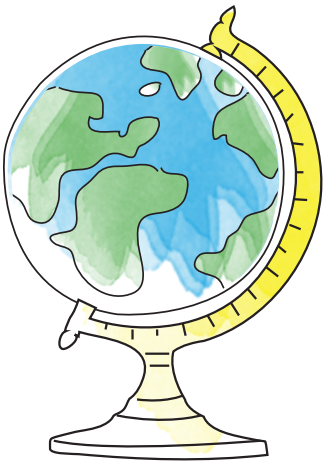

הרחבה למורה למוזיקה

» האזינו לשיר החל מ – 1:43, מה קורה בעיבוד של השיר, אחרי המילים "ואפילו במקום הכי נמוך בעולם הוא קיים"? במקביל להאזנה, ניתן להראות לתלמידים את התווים לשיר במקום זה.

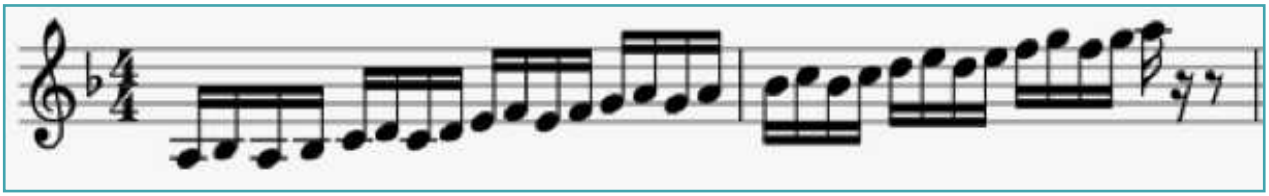

(למורה: המטלופון מנגן עליה בסקוונצה מצליל מאוד נמוך אל צליל מאוד גבוה, בחלק זה מנגינת המטלופון מתארת את המילים שנאמרו לפניה "ואפילו במקום הכי נמוך הוא קיים" הצלילי הנמוך מתאר את המקום הנמוך והקשה שהאדם נמצא, אבל גם ממקום זה יכול האדם להתעלות ולשאוף לקרבת הקב"ה שנמצא וקיים במקום גבוה ונשגב, לבטוח בו, להתפלל לעזרתו, לשאוב ממנו כוח, להתחזק, להתעודד ולהתמודד.)

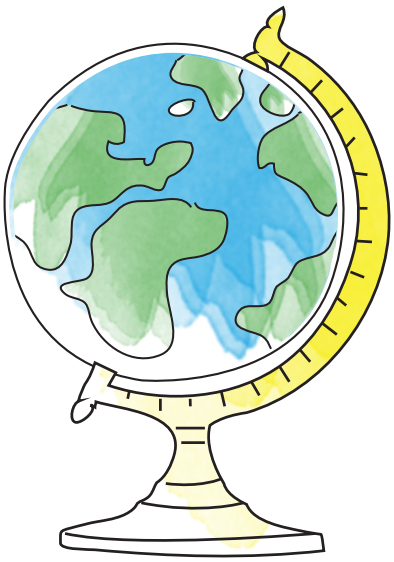

יצירה בעקבות קריאה

יצירת מגזרת נייר

השיר עוסק באמונה בהשגחת ה' ובבחירה של האדם בהתמודדות עם הקושי בצורה חיובית.
שוחחו עם התלמידים על ראיית הטוב בתוך הקושי ובקשו מהם דוגמאות לכך. בעקבות שיחה זו הראו לתלמידים דוגמאות של מגזרת נייר והדגישו את מרכיבי המגזרת: ניגודיות של פוזיטיב ונגטיב, יש ואין הנוצרים על ידי חיתוך הנייר כאשר ה"חורים" חשובים בדיוק כמו האובייקט עצמו ומסייעים להגדיר את גבולות המרחב החיובי. הסבירו כי דרך החללים של היצירה נראית התמונה השלמה. החלל במהותו משמש כריק חסר משמעות ותוכן אך מהווה חלק בלתי נפרד הנותן משמעות וממד נוסף ליצירה. לכל בן אדם יש את ה"ריק" שלו, את המקומות החשוכים של ה'נגטיב', אך על ידי בחירה מושכלת ניתן להפוך את אותם מקומות של ה'אין' ל'יש' בעל משמעות עמוקה.
מגזרת נייר – יצירת אמנות עשויה נייר, החתוך בצורה מפורטת מאוד ועשירה באלמנטים גרפיים. באמצעות הדוגמא מתקבלת מעין יריעת תחרה עשויה נייר. לאחר החיתוך נשארת המגזרת ביחידה אחת, כך שכל האלמנטים הגרפיים שנוצרו ע"י החיתוך נשארים מחוברים ונראית כמעין רשת או תחרת נייר.
אמנות זו הינה סוג של פיסול בנייר באמצעות גריעה סלקטיבית של החומר.
עם השנים התפתחה טכניקה זו ברחבי העולם ואימצה סגנונות תרבותיים שונים.

מקורות השראה

תמונות של מגזרות נייר

החומרים

נייר A4 לבן ודק (80–120 גרם), ניירות צבעוניים לרקע ולהדגשת ה"חורים".

כלים

עפרון, מספרי ציפורניים או סכין חיתוך לכיתות הגבוהות.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:
1. לקפל את הדף ל- 4.
2. לצייר צורות שונות כיד הדמיון גם על הצד המקופל.
3. לגזור את הצורות.
4. לפתוח בעדינות את הקיפולים.
5. להדביק את המגזרת על דף צבעוני להדגשת ה"חורים".

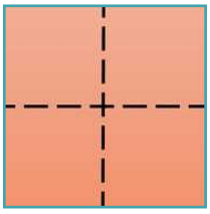
1

2

3

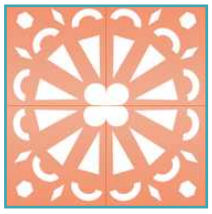
4

המחשה גרפית: יעלי וורצמן

מֶלֶךְ הָעוֹלָם

מילים ולחן: אודי דמארי
ביצוע: חיים ישראל

כלי מוביל

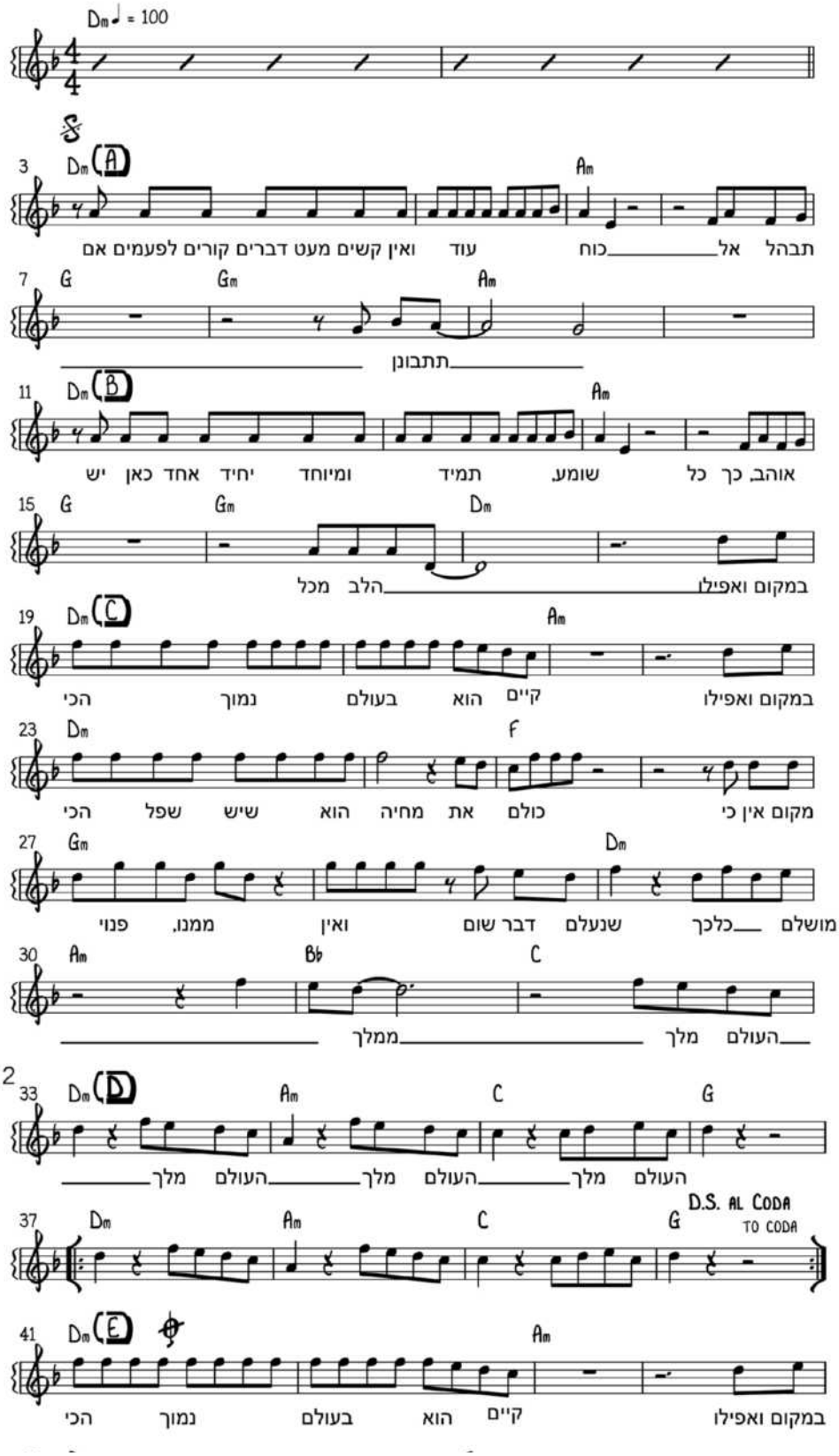

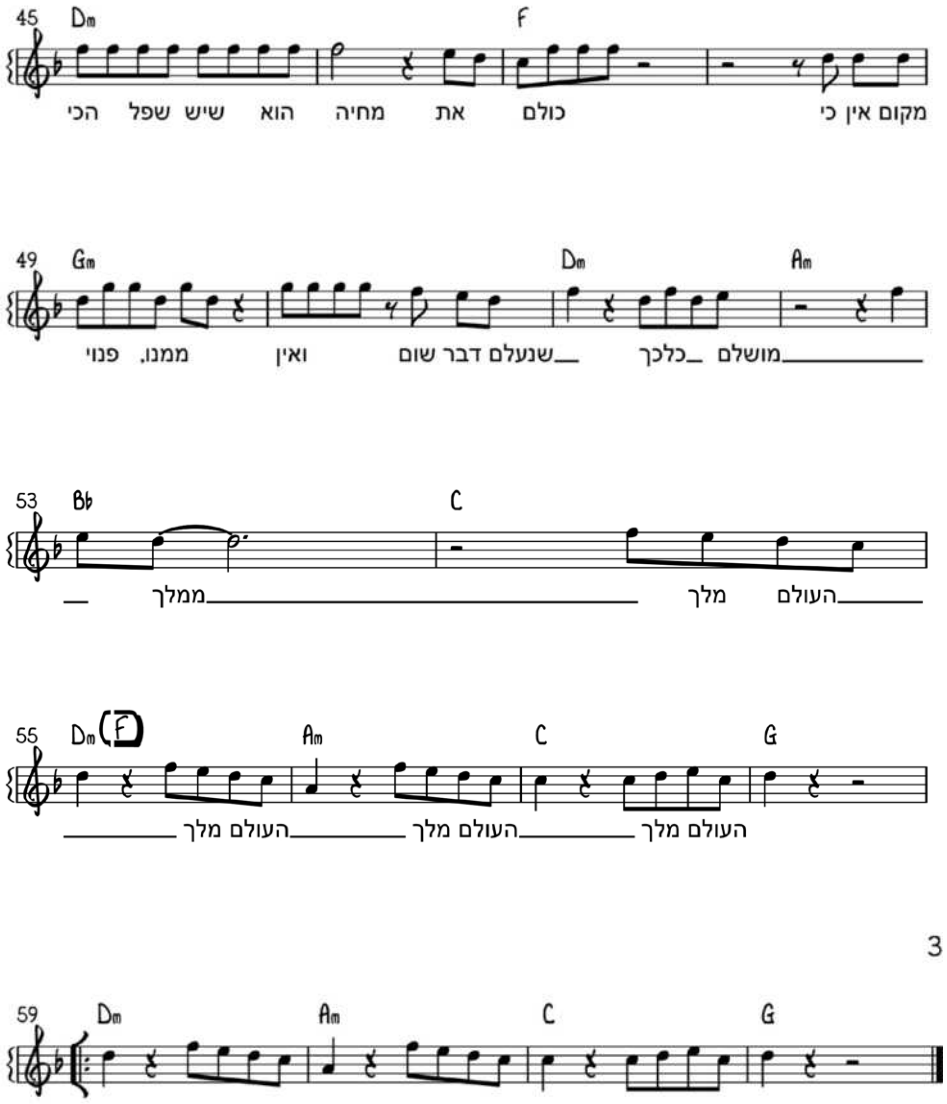

בחיים כולם נופלים קמים וממשיכים בדרך
אין שום ברירה רק נשארת בחירה,
לבחור בטוב המתוק וחלילה לא להיפך, המציאות מסתירה את האמת

אוֹחִילָה

מילים: פיוט מתפילת מוסף לימים הנוראים
לחן: הלל פלאי

שירה

פלייבק

אוֹחִילָה לָאֵל,
אֲחַלֶּה פָנָיו
אֶשְׁאֲלָה מִמֶּנּוּ
מַעֲנֵה לָשׁוֹן.
אֲשֶׁר בִּקְהַל עָם
אָשִׁירָה עֻזּוֹ,
אַבִּיעָה רְנָנוֹת
בְּעַד מִפְעָלָיו.
לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב
וּמֵה' מַעֲנֵה לָשׁוֹן,
ה', שְׂפָתַי תִּפְתָּח
וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ.

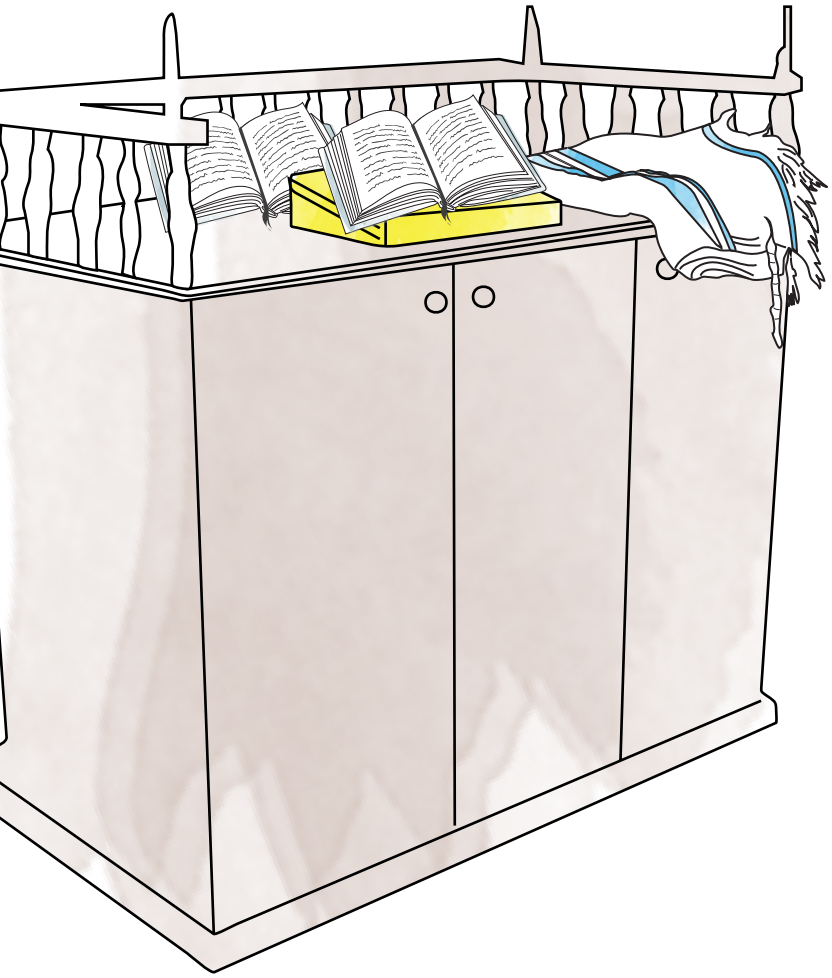

אודות השיר

לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב וּמֵה' מַעֲנֵה לָשׁוֹן.

ביאורי מילים

אוֹחִילָה – לייחל, לקוות, לצפות לבשורה טובה
מַעַרְכֵי לֵב – מחשבות ורגשות של האדם
מַעֲנֵה לָשׁוֹן – היכולת לדבר

הפיוט מזמן שיח אודות תפקידו וכישרונותיו של שליח הציבור בבית הכנסת.
אווירה מיוחדת שוררת בבית הכנסת בטרם תפילת מוסף. החזן ניגש לעמוד התפילה כשסבר פניו רציני. בעוד דקות ספורות, כשתחל תפילת הלחש, יחל הקהל באמירת קטעי הפיוטים הנפלאים של מלכויות, זיכרונות ושופרות. רגע לפני אמירת הפסוקים ישנה תפילה מיוחדת שאותה אומר רק החזן: "אוחילה לאל, אחלה פניו, אשאלה ממנו מענה לשון".
הקהל מסביב מאזין בדממה. החזן מבקש מהקב"ה שיפתח את שפתיו, שישים מילים בפיו, שיעזור לו לדעת איך להתפלל.
החזן התכונן לתפילת הימים הנוראים בבית הכנסת. הוא יודע בדיוק אילו תפילות עליו לומר וגם החליט אילו מנגינות לשלב בתפילתו. אך עדיין, הוא מתחנן ומבקש מה' שיפתח את שפתיו וייתן לו מענה לשון. זו בקשת עזרה נוגעת ללב.
החזן מבקש מהקב"ה עזרה איך להתפלל בשם הקהל ששלח אותו: "עומדים מאחוריי מתפללים ששלחו אותי להתפלל לפניך ה'. אני לא יודע אם אצליח להלל אותך כפי שהם רוצים, לשבח ולפאר אותך כפי שהם מתכוונים. זו לא רק תפילה אישית שלי אלא יש לי שותפים נוספים ואני אחראי להם. אני לא יודע אם תצליח דרכי, ולכן אני מקדים תפילה קצרה זו ואומר: 'מה' מענה לשון', ה' הוא זה שיסדר את המילים בפי."

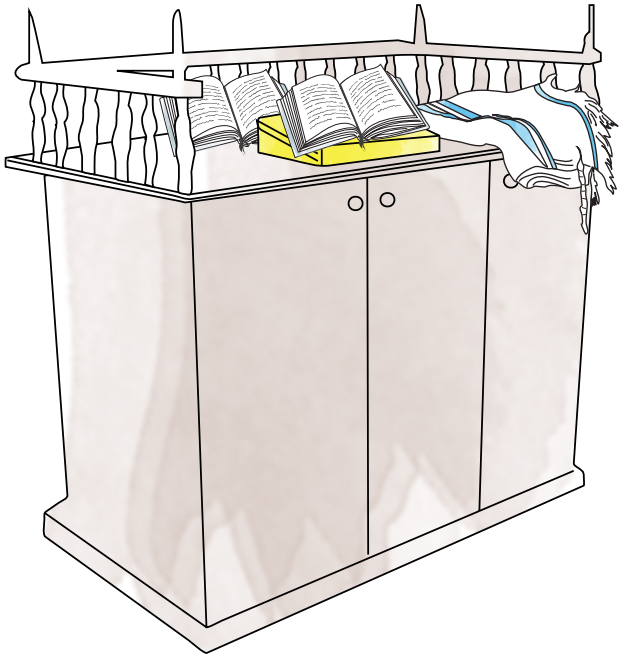

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על המקום הבטוח שלנו, על ההסתופפות בצל השכינה המעניקה לנו תחושת הגנה ונותנת משמעות לחיינו.

הפעלות

הפעלה א' – יצירת המקום הבטוח שלי

שימוש בדמיון ומפגש עם חבר/ה דמיוני/ית (לצעירים):

ספרו לתלמידים כי נתחיל את השיעור בתרגיל הרפיה של נשימות איטיות.

הנחו אותם לנשום לאט, לשאוף את האוויר במלוא הריאות, להחזיק את האוויר ולהוציא אותו לאט דרך הפה. ניתן להשמיע קול של 'סססס' בזמן שמוציאים את האוויר.

עתה הנחו אותם לצאת למסע בדמיון שבו יפגשו בחבר גמד שיעזור להם. אמרו: 'אתם ודאי שואלים את עצמכם במה הגמד יעזור לי וכיצד? הגמד הזה יוכל לסייע לכם למצוא תשובות לשאלות שעולות לכם ולא תמיד אתם מוצאים להן תשובות. הגמד יוכל לייעץ לכם בעניינים שאתם מתלבטים בהם. הגמד הזה יכול להיות גמד חכם, מצחיק או חברותי. כל אחד יבחר את אופי הגמד שלו'.

הפעלה ב' – יצירת המקום הבטוח שלי

יצירת תמונה (לבוגרים):

בחירת קלף / יצירת תמונה, המשקפת את "המקום הבטוח" עבורכם.

בקשו מראש מהתלמידים להביא לכיתה תמונות של מקומות ואתרים שונים והנחו אותם לבחור את זו שמייצגת עבורם "מקום בטוח". שאלו:

» **מהו המקום?**

» **מתי אני צריך אותו?**

» **איך הוא נראה?**

» **מה הוא משקף עבורי?**

» **מהי התרומה של המקום הזה לחיי?**

הפעלה ג' – נטילת רשות

השיר מזמן שיח על נטילת רשות בטרם מעשה, עניין שלפעמים קשה לקבל ולישם.

נטילת רשות היא עצירה 'רגע לפני', ובמילים אחרות היכולת לווסת את עצמי. מושג זה מתייחס ליכולת של אדם לשלוט בעוצמת הרגשות שהוא חווה, תוך התאמת הרגשות למצב נתון, לנהלם ולשנות אותם. הפעלת שיקול דעת לפני מעשה, בבחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה". האם מה שאני רוצה לעשות מתאים, נכון, ראוי? האם אני אמור לבקש רשות לפני הביצוע? ממי?

לעיתים יש מקום להזכיר לעצמנו את הצו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד, טו), לפני שנושיט עזרה לאחר, כדי שלא נינזק. כשאנחנו עומדים בפני דילמה ואיננו יודעים במה לבחור, עלינו להפעיל את ה"מצפן" האישי שלנו ונשאל את עצמנו איך היו ממליצים לי הוריי לנהוג.

מענה לדילמות (לצעירים):
זהירות מכניסה למצבים שאינם מתאימים לי ללא נטילת רשות מהורים: "נורות אדומות".

חלקו לתלמידים תמונות כמפורט (אפשר לעבוד בקבוצה קטנה / זוגות / יחידני):

1. **תמונה 1:** נהג במכונית מבקש מילד להיכנס למכוניתו כדי להראות לו כתובת מסוימת.
דילמה: מה עושים כאשר זר מבקש מאיתנו – בדרכנו הביתה מבית הספר – להיכנס למכוניתו כדי לעזור לו במציאת כתובת?
2. **תמונה 2:** שכן מבקש עזרה בנשיאת סלים.
דילמה: מה תעשה? האם תיענה לבקשתו, האם תבקש רשות?
3. **תמונה 3:** ילדה עומדת ליד דלת הבית ואינה מוצאת את מפתח הדלת.
דילמה: מה אעשה כשאחזור הביתה, לא יהיה איש בבית, ולא יהיה לי מפתח?
4. **תמונה 4:** ילדים שותים משקאות חריפים.
דילמה: הגעת לביתו של חבר מהכיתה שלך כדי לשחק איתו. אחיו הגדול פותח בקבוק ומציע לכם לשתות איתו. מה תעשה?

אני יכול לשמור על המרחב האישי שלי...
פעילות בתנועה: הנחו את התלמידים לנוע במרחב כשידיהם פרושות לצדדים בלי לגעת זה בזה. שאלו:
» **מה עזר לכם לשמור על המרחב האישי?**
» **מה סייע לכם להכיר את המרחב של החברים בקבוצה?**

הפעלה ד' – זיהוי סיכונים, מודל הרמזור (לבוגרים)

השמיעו לתלמידים כמה סיטואציות ובקשו מהתלמידים לזהותן על פי 'מודל הרמזור'.
(למורה: מודל הרמזור הוא כלי לזיהוי מדויק של מידת הסיכון בפעולה:

הצבע האדום מציין: סכנה!
הצבע הצהוב מציין: חשיבה, הפעלת שיקול דעת.
הצבע הירוק מציין: מצב בטוח.

» **לאיזה צבע שייך המקרה: אדום, צהוב או ירוק?**
בקשו מהם לנמק את בחירתם.

הסיטואציות:
» דוד הלך לגינה ופגש שם חבר מהכיתה והם מתנדנדים יחד.
» חיים ירד לשחק בחצר הבניין, ומישהו הציע לו לעלות למכונית.
» אפרים ירד לחצר, ונער מכיתה גבוהה יותר ביקש ממנו להסתכל איתו בתמונות שיש לו.
» משה ירד לחצר, ונער מכיתה גבוהה יותר, שאינו מכיר, ביקש ממנו שיתלווה אליו לביתו.
» אסף קיבל טפיחה בכתף מחברו בצחוק, ולא היה לו נוח.
» יעקב הלך למכולת ומכר מהשכונה עצר את רכבו, ושאל אותו איך מגיעים למקום מסוים. הוא ביקש מיעקב להיכנס לרכב ולהסביר לו איך להגיע.

» אברהם הציע לנתן לשמוע בדיחה בנושא שלא מקובל להתבדח עליו. נתן יודע שאברהם מספר בדיחות בטוב טעם והוא רוצה לשמוע.
» מוטי בדרכו הביתה בחזרה מבית הספר. אדם בלתי-מוכר מבקש ממנו להעביר חבילה לחברו הגר בקרבת ביתו של מוטי.

לסיכום:

דונו וסכמו עם התלמידים את הנושאים שבהם דנו:

» **כיצד הרגשתם בנוגע לנושאים שהועלו?**
» **מה התחדש לכם?**
» **מה למדתם על עצמכם?**
» **כיצד תנהגו אחרת?**

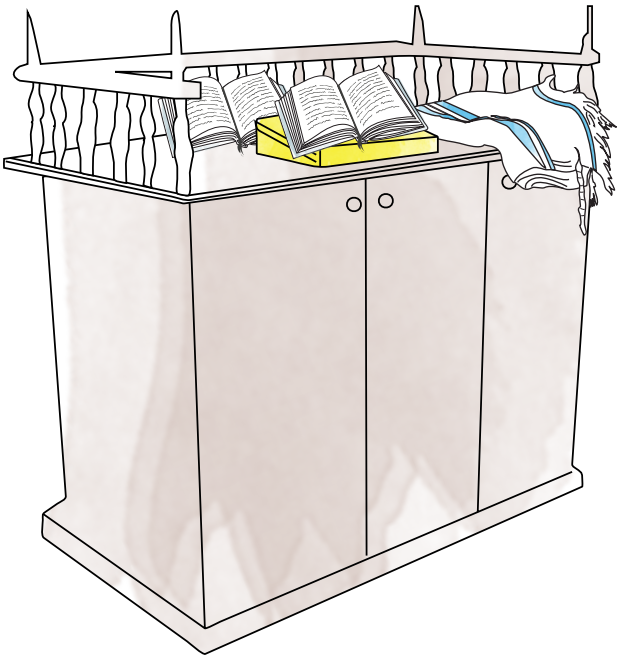

העשרה והרחבה

לדיון ולשיח במליאה

בפיוט "אוחילה לא-ל" אנחנו מבקשים כאמור שה' ישים בפינו את המילים הנכונות משום "שלאדם מערכי לב ומה' מענה לשון". האדם יכול להכין ולערוך את תוכן תפילתו בליבו, אך הדרך שבה יתבטאו דבריו ויצאו מלשונו תלויה בה'.

בקשו מהתלמידים להיזכר במפגש חשוב שנכחו בו בעבר. מפגש בן דקות ספורות עם דמות חשובה ואהובה, שבה יכלו לשוחח איתה ולומר לה את מה שהם מרגישים. שאלו:

» **מה עשיתם בדקות שקדמו לפגישה? האם ישבתם עם עצמכם ותכננתם בדיוק מה לומר ואיך לומר?**

» **לאחר שהפגישה התקיימה, האם יצאתם ממנה שבעי רצון?**

» **לאחר ששחזרתם את מה שהיה בה, האם שאלתם את עצמכם לאן נעלמו כל המשפטים היפים שתכננתם לומר? כל השאלות שרציתם לשאול, מה קרה להן? האם נעלמו כלא היו ובמקומם נאמרו משפטים אחרים לגמרי...? מדוע? כי ה' שם את המילים בפיכם. אנחנו מתכננים מה לומר ואיך לומר ומה שקורה בפועל זה מה שה' מתכנן ורוצה. והכול לטובה.**

הסבירו לתלמידים כי זה מה שקורה לנו בתפילה וגם לשליח הציבור שמייצג אותנו. לנו כבני אדם יש מערכי לב – תוכניות, מחשבות, תכנונים. אך מה' מענה לשון, ולכן אנחנו מבקשים עזרה מריבונו של עולם.

בקשו מהתלמידים לרשום 3 פגישות שהם מתכננים לבצע בקרוב והנחו אותם:

» **לכתוב עם מי הן תתרחשנה, ומהו המשפט הראשון שיאמרו כאשר יתחיל כל מפגש?**

» **לכתוב מה יכול לקרות ובגללו לא יוכלו לומר את מה שתכננו.**

הסבירו לתלמידים כי בתקופתם של האבות הקדושים אברהם, יצחק ויעקב נהגו להתפלל תפילות פרטיות. באותם ימים עדיין לא חיברו אנשי כנסת הגדולה את מילות התפילה, ולכן כל אחד מהאבות עמד והתפלל באופן פרטי. אברהם אבינו נשא תפילה על סדום שלא תיחרב, יצחק ורבקה התפללו על ילדים, וגם רחל אמנו בכתה והתפללה לילדים משלה.

בתקופת התנאים הוקמו בתי כנסת והחלו להתפלל במניינים מסודרים. בגמרא (ברכות ז, ב; ח, א) מובא סיפור על רבי יצחק ששאל את רב נחמן: מדוע לא באת לבית הכנסת? אמר לו: לא יכולתי. חזר ושאלו: מדוע לא אספת עשרה כדי להתפלל במניין? אמר לו: זו הייתה טרחה עבורי. הוסיף ושאלו: מדוע לא הקפדת להתפלל בזמן שהציבור מתפלל? שאל רב נחמן: מדוע הינך מייחס חשיבות רבה לתפילה בבית הכנסת או בציבור? השיב רבי יצחק במאמרו של רשב"י: "ואני תפילתי לך ה', עת רצון". אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללים.

הגמרא מספרת שכאשר שימש רבי עקיבא כשליח ציבור היה מקצר בתפילתו כדי לא להטריח את הציבור, ואחר כך השלים לעצמו בתפילה פרטית את מה שרצה להספיק.

גם הכוהן הגדול כשהיה נכנס לקודש הקודשים ביום הכיפורים שימש כשליח ציבור לכלל ישראל, ולא רק בתפילתם. הוא התוודה על הפר שלו ואחר כך על השעיר המשתלח של כלל ישראל.

בקשת רשות

הפיוט "אוחילה" נקרא: "רשות" - רשות היא פיוט קצר מקדים שבאמצעותו מבקש שליח הציבור רשות מה' לפתוח בתפילה.

שליח הציבור הרי הוא כשופר.
כדאי להתחקות מעט אחר עקבותיהם של שליחי הציבור השונים אשר משמשים כעין 'שופר' לתפילות של כולנו.
על פי ההלכה, לשליח ציבור נבחר אדם רוחני וצדיק, עניו, אהוב על הבריות ומעורב ביניהן, ותרן ונינוח, בעל קול ערב אשר רגיל להתפלל ולשיר. כאשר שומעים המתפללים את מילות התפילה יוצאות מפיו של שליח הציבור בנעימה ובקול נאה נפתח ליבם והם יתפללו בכוונה רבה יותר.
תפקידו של שליח הציבור לתרום מכישרונו המוזיקלי לאנשים שסביבו, לענג אותם, ליהנות אותם ולשמח אותם ולא לשמור אותו לעצמו. שהרי נאמר "כבד את השם מהונך" - מגרונך. הקב"ה נתן לך קול נעים, עמוד וכבד את השם בקולך, כך יוכלו גם שאר המתפללים ליהנות מיתרון זה ולהגיע לתפילה מרוממת וטובה. כך גם אתה מכיר טובה להקב"ה על הכישרונות שהוא נתן לך ולא השגת אותם בעצמך. שליח הציבור הוא מעין שליח המעביר את תפילות הציבור לריבונו של עולם.

ציינו בפני התלמידים כי בפיוט מוזכרת השורה "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך". בקשו מהם לחשוב על מקרים שבהם היה עליהם לבקש רשות מן המבוגרים לבצע דבר מסוים. הסבירו כי כאשר הם מבקשים רשות, הם מגלים אחריות רבה למעשיהם ולא מתנסים לבד בגילם הצעיר.
בקשו מהתלמידים לחשוב על ילדים קטנים מהם. הנחו אותם לתת להם עצה - מתי ובאילו מקרים עליהם לבקש רשות מן המבוגרים שבסביבה.

בקשו מהם לשתף בחוויות מן העבר:
» **מתי לא ביקשתם רשות והתחרטתם?**
» **מתי ביקשתם רשות ושמחתם?**

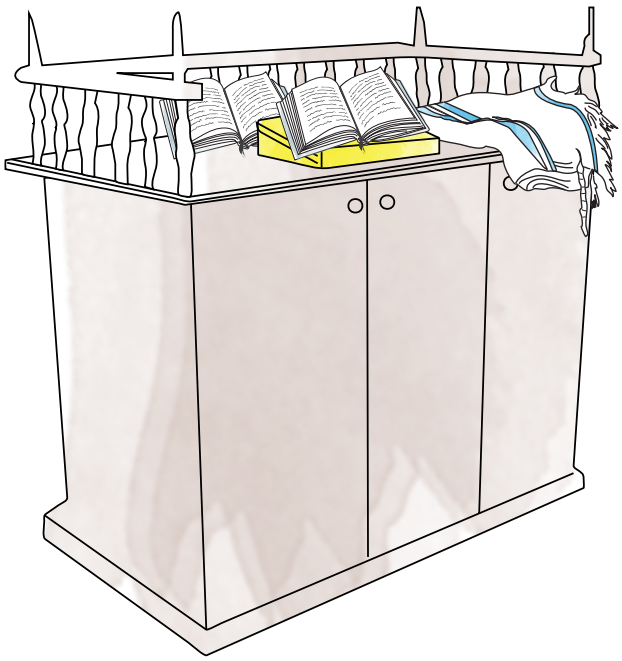

צידה לדרך

החליל - סיפור חסידי

כפרי אחד היה רגיל להתפלל בימים נוראים בבית מדרשו של הבעל שם טוב... היה לו ילד אטום לב, שלא היה יכול לתפוס אפילו צורת האותיות, כל שכן לומר שום דבר שבקדושה. ולא היה אביו מביאו לעיר, מחמת שלא ידע כלום.

כיוון שנעשה בר מצווה, נטלו אביו עמו ליום הכיפורים, כדי לשומרו שלא יאכל ביום הצום הקדוש מחמת חסרון ידיעה. והיה לו לילד חליל קטן, שהיה מחלל בו תמיד בשעה שהיה יושב בשדה ורועה את הצאן. נטל את החליל ונתנו בבגדו ואביו לא ידע.

היה הילד יושב כל יום הכיפורים בבית המדרש ולא התפלל, מפני שלא היה יודע כלום. בשעת תפילת מוסף אמר לאביו: אבא, רוצה אני לחלל בחלילי. נתחלחל אביו וגער בו. נתאפק הילד על כורחו.

בשעת תפילת מנחה חזר ואמר: אבא, הרשני לחלל בחלילי. גער בו אביו בנזיפה והזהירו שלא יעז לעשות כן. וליטול אותו ממנו לא היה יכול, מחמת איסור מוקצה.

אחר תפילת מנחה חזר הנער ואמר: יהי מה, הרשני נא לחלל. כיוון שראה אביו של התינוק שהוא מבקש מאוד לחלל, אמר לו: היכן החליל? הראה לו על כיס בגדו. נטל אביו של התינוק את כיס בגדו והחזיק בידו את הכיס עם החליל, כדי שלא יוציאנו הנער ויחלל בו. עמד והתפלל תפילת נעילה, כשידו מחזקת בכיס ובחליל.

באמצע התפילה שמט הנער בחוזקה את החליל מתוך הכיס ומיד אביו, ונתן קול גדול בחליל, עד שתמהו כל השומעים. כיוון ששמע הבעש"ט את הקול, קיצר מכפי הרגלו.

אחר התפילה אמר: תינוק זה בקול חלילו העלה כל התפילות והקל מעליי, שתינוק זה אינו יודע כלום, ומאחר שכל היום הקדוש ראה ושמע תפילת ישראל, נתלקח בו ניצוץ קודשו כמו אש ממש, ואש תשוקתו בערה בו כל פעם יותר ויותר עד כלות נפשו ממש. ובחוזק תשוקתו חילל באמיתות נקודת ליבו בלא שום פנייה, רק לשמו יתברך לבדו, והבל פיו הנקי נתקבל מאוד לפניו יתברך, ועל ידי זה העלה כל התפילות.

(סיפור חסידי)

הסבירו לתלמידים כי לא תמיד אנחנו מצליחים לערוך את המילים יפה. לפעמים נשמעים מפינו רק אנחה, שיר, משפט אחד או אפילו רק המילה 'אבא' - ולפעמים די בהם כדי שהתפילה שלנו תעלה לרקיע ותתקבל לפני ה'.

1. האם יש תפילה שאתם יודעים בעל פה?
   האם יש תפילה שעדיין אינכם מכירים? (למורה: למשל תפילת יורדי הימים)
2. בקשו מהתלמידים לכתוב מי חיבר את התפילות הבאות:

» אַדְרַבָּה, תֵּן בְּלִבֵּנוּ, שֶׁנִּרְאֶה כָּל אֶחָד מַעֲלַת חֲבֵרֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנָם, וְשֶׁנְּדַבֵּר כָּל אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר וְהָרָצוּי לְפָנֶיךָ, וְאַל יַעֲלֶה שׁוּם שִׂנְאָה מֵאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ חָלִילָה: וּתְחַזֵּק הִתְקַשְּׁרוּתֵנוּ בְּאַהֲבָה אֵלֶיךָ, כַּאֲשֶׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ. שֶׁיְּהֵא הַכֹּל נַחַת רוּחַ אֵלֶיךָ. (למורה: רבי אלימלך מליז'נסק)

» הֲרֵינִי מְקַשֵּׁר עַצְמִי בַּאֲמִירַת הָעֲשָׂרָה מִזְמוֹרִים אֵלּוּ לְכָל הַצַּדִּיקִים הָאֲמִתִּיִּים שֶׁבְּדוֹרֵנוּ. וּלְכָל הַצַּדִּיקִים

» הָאֲמִתִּים שׁוֹכְנֵי עָפָר. קְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה. (למורה: רבי נחמן מברסלב)

» אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן ה' לִי אֶת-שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ (למורה: חנה)

» והסר כל דברי העולם מליבך בעת התפילה. (למורה: הרמב"ן באיגרתו)

» כִּי עַל כֵּן בָּאתִי לְבַקֵּשׁ וּלְחַנֵּן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם זֶרַע כָּשֵׁר, וְאַל יִמָּצֵא בִי וּבְזַרְעִי וּבְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם שׁוּם פְּסוּל וָשֶׁמֶץ, אַךְ שָׁלוֹם וֶאֱמֶת וְטוּב וְיָשָׁר בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וּבְעֵינֵי אָדָם, וְיִהְיוּ בַּעֲלֵי תוֹרָה, מָארֵי מִקְרָא, מָארֵי מִשְׁנָה, מָארֵי תַלְמוּד, מָארֵי רָזָא, מָארֵי מִצְוָה. (למורה: תפילת השל"ה)

זרקור מוזיקלי

שירה

משמעותם של כלי נגינה בשיר

האזינו יחד לפתיח. בקשו מהתלמידים:

1. לזהות את כלי הנגינה המנגן את המלודיה (מנגינה), ולתאר אותו באמצעות תנועה המחקה את אופן הנגינה בכלי (למורה: כינור).
2. כעת – לזהות את הכלי המלווה את הכינור, ולתאר אותו באותו אופן (למורה: גיטרה).
3. להתייחס לכלי הבולט – כינור:

» **כמה כינורות לדעתכם מנגנים בפתיח?**

(למורה: איננו יודעים במדויק כמה, אך קבוצה גדולה למדי של כינורות מנגנת אותה מנגינה בו-זמנית).

» **בהתייחס לעובדה ששיר זה מושר בתקופת "הימים הנוראים", תקופה שבה נושא התפילה מדובר יותר מבשאר הימים, מהי תחושתכם כאשר אתם שומעים מספר רב של כינורות מנגנים יחד?**

(למורה: בעקבות הנגינה המשותפת של כל הכינורות, עשויה להתקבל תחושה של תפילה בציבור בבית הכנסת, תחושה חגיגית של התאחדות של הכלל לתחינה ולבקשה, שאותה אנו חווים במיוחד בתקופה זו של השנה. כמובן, עודדו את התלמידים להציע פירושים משלהם).

"ציור" מילים באמצעות הלחן

שירו יחד את פזמון השיר (פותח במילה "לאדם"). בקשו מהתלמידים:

» **למצוא היכן לדעתם המנגינה "מציירת" תחושה של תחינה ובקשה וכיצד.**

(למורה: במילה "ה' " המנגינה עולה ומתארכת ונוצרת הטעמה, כך שהמסר העיקרי בשיר – "ה' שפתי תפתח" – מקבל משמעות מוזיקלית המביעה את רצונו של האדם לפתוח פיו לתפילה).

» למצוא עוד מילים בשיר המביעות תפילה.

קטע המעבר בשיר (2:50)

בפתיח לשיר שמענו מנגינה אחת שמנוגנת בכל הכינורות. מצב שבו כמה כלים מנגנים יחד אותה המנגינה נקרא בשפה המוזיקלית "אוניסון". כעת האזינו עם התלמידים לקטע המעבר, עד סוף נגינת החליל. הנחו אותם לערוך השוואה בין האמצעים המוזיקליים בפתיח לעומת קטע המעבר

(למורה: כך תיראה הטבלה לאחר ביצוע ההשוואה):

	פתיח השיר	קטע מעבר
כלי הנגינה	כינורות	חליל
מרקם – הרכב הכלים:	אוניסון – נגינה יחד	סולו
אופי המקצב:	ברור, מדוד	חופשי, אלתורי
סלסולים	מעט מאוד	סלסולים רבים

שאלו:

» **בדיון על אודות הפתיח לשיר שוחחנו על הדמיון בין נגינת הכינורות לבין תפילה משותפת. האם תוכלו למצוא קשר בין קטע המעבר לבין תפילה בציבור?**

» **האם אתם מכירים חלקים בתפילה בבית הכנסת שבהם אופי התפילה דומה לאופי המוזיקה בקטע המעבר?**

(למורה: את קטע המעבר, שבו מנגן החליל סולו, נוכל לדמות לקטעים הנאמרים על ידי החזן. בתפילת החזן בקהילות השונות נאמרות מילות התפילה במקצב גמיש, אלתורי ועשיר בסלסולים לעומת תפילת הקהל שבה נשמרת אחידות המנגינה).

יצירה בעקבות קריאה

סדנת יצירה בהשראה

עיבוד נושא על פי השראה

הקדימו והסבירו לתלמידים על המושג השראה: השראה מוגדרת במילון ככוח או דחף מסתורי (לעיתים על-טבעי או אלוהי) הגורם לאדם ליצור, בעיקר יצירה אומנותית; השפעה משמיים המאפשרת לאדם לעשות דברים שלמעלה מיכולתו הרגילה; מוּזָה, רוח היצירה. ההשראה מרחיבה את הדעת ונותנת בידי היוצר אפשרות לשאוב רעיון לכדי יצירה אישית.

העולם המופלא סביבנו כולו השראה ודורש התבוננות, כדברי הרמב"ם:

"בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר..."

לכל יצירה ישנה השראה, ובשעת יצירה כדאי לחדד אצל התלמידים את מושג השקט, ההתבוננות וחיפוש מקור ההשראה ליצירתם.

לפעמים השראה היא פרח, מבנה, קצב ואפילו תחושה.

ההתבוננות נותנת ממד אישי, פותחת את הלב לתחושה עמוקה לרוח ולהבנה כי היצירה והתהליך מגיעים ממקור רוחני, ממערך הלב (לאדם מערכי לב...), מתהליך מתוכנן של התבוננות ומתהליך עמוק של התכנסות ומיקוד.

החומרים

דף או בריסטול, עלים שונים, תמונות בעלי חיים

כלים

מספריים, דבק, צבעים

תהליך העבודה

1. צאו עם התלמידים לחצר והנחו אותם לבחור מגוון עלים.
2. הציגו לתלמידים מגוון תמונות בעלי חיים, כגון: אריה, חתול ועוד... (ניתן להקרין גם כמצגת).
3. בקשו מהתלמידים לבחור בעל חיים כמקור השראה.
4. הנחו את התלמידים לאסוף מיני עלים וזרדים וליצור מהם בעל חיים על פי מקור ההשראה (הדריכו אותם להתייחס לכל חלקי הגוף - עיניים, רגליים ועוד).
5. לבסוף, בקשו מהם להדביק את העלים ולהוסיף מעט צבע ליצירה.

בהצלחה!

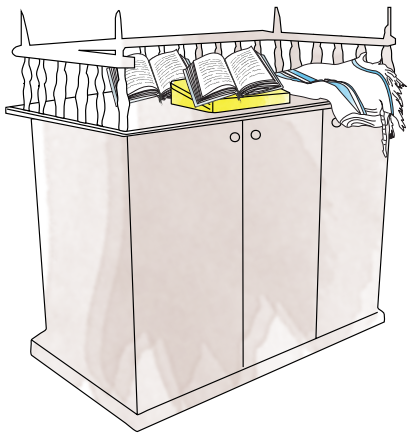

אוֹחִילָה

מילים: פיוט מתפילת מוסף לימים הנוראים
לחן: הלל פלאי

כלי מוביל

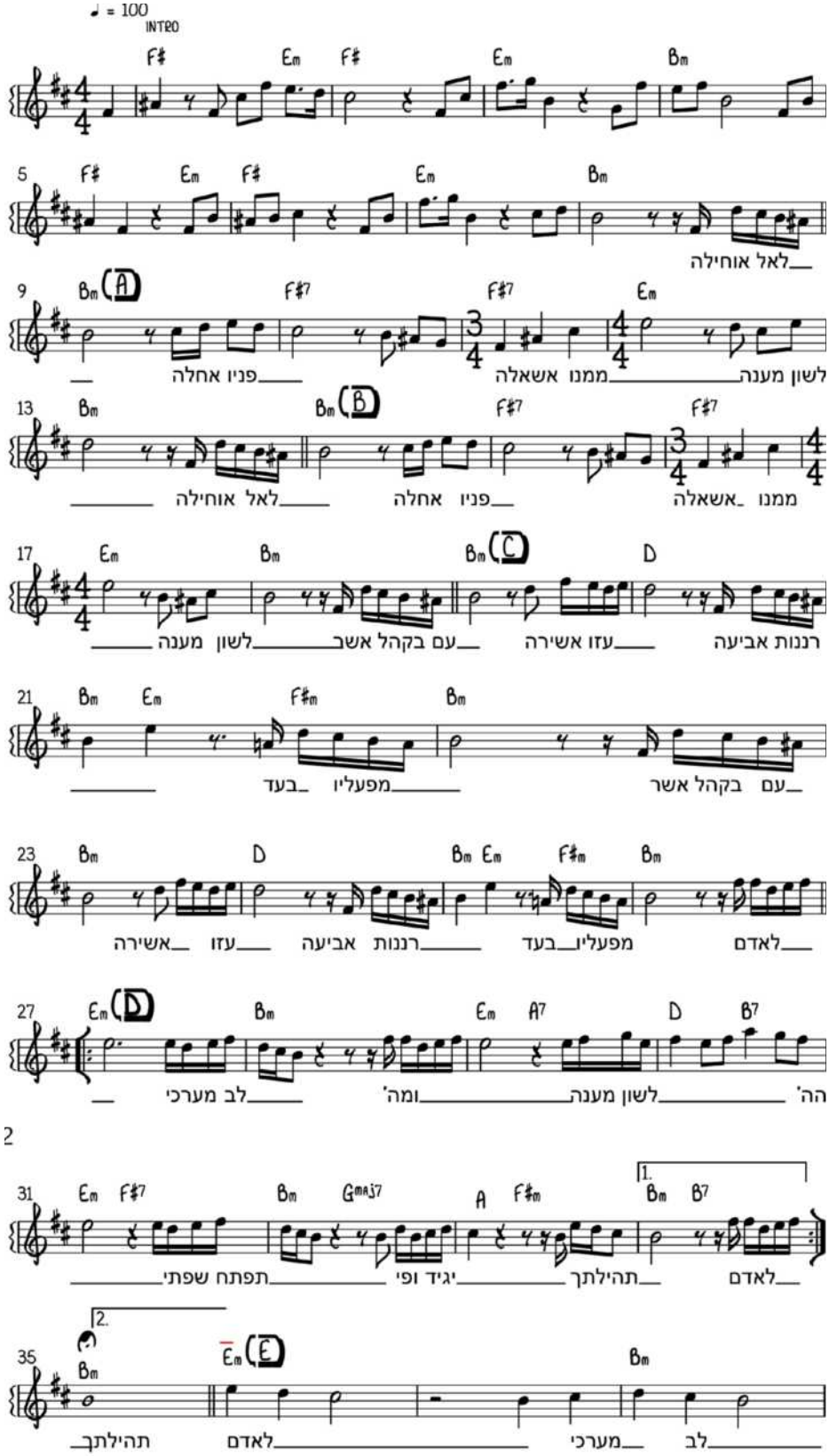

39 F♯7 Bm
לשון מענה וה'

43
לב מערכי לאדם

47 F♯7 Bm
ה' לשון מענה וה'

51 F♯7 Em Bm
ה' תהילתך יגיד יפי תפתח שפתי

55 F♯7 Em Em Bm
לאדם תהילתך יגיד יפי תפתח שפתי

59 Em Bm Em A7 D B7
ה' לשון מענת ומה' לב ממערכי

63 Em F♯7 Bm Gmaj7
יגיד יפי תפתח שפתי

65 A F♯m 1. Bm B7 2. Bm
תהילתך לאדם תהילתך

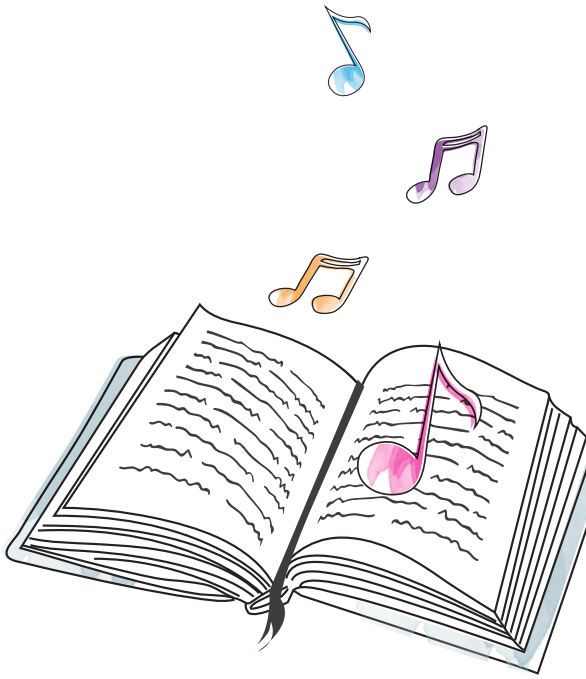

תורה ומצוות

מְתִיקוּת הַתּוֹרָה

מילים: רבי חיים בן עטר, ה"אור החיים"
(על פרשת כי תבוא דברים כו, יא)
לחן: הלל פלאי

שירה

פלייבק

אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות התורה
היו משתגעים ומתלהטים אחריה,
ולא ייחשב בעיניהם מלוא כסף וזהב למאומה,
כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם.

אודות השיר

הַנֶּחְמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רַב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים.

ביאורי מילים

עריבות – טעם טוב ומשובח, כמו מאכל שערב לחיך ונעים לאכול אותו.
מִתְלַהֲטִים – מתרגשים מאוד, נסערים ומתלהבים.

השיר מזמן שיח על התענוג הגדול שחשים לומדי התורה בעת שהם לומדים אותה והוגים בה, זאת משום שהתורה כוללת את כל חוכמות העולם וההוגה בה זוכה להחכים.

המקור למילות השיר הוא בפירושו המיוחד של ה"אור החיים" על התורה. רבי חיים בן עטר כתב ספרים רבים, ביניהם החיבור הידוע על התורה. סגולות רבות נקשרו למי שלומד את פירושו על התורה. עקרות נפקדו וחולים התרפאו בזכות מילותיו הקדושות. האור החיים בעצמו ישב והגה בתורה כל היום וכל הלילה, והוא בא לומר לנו עתה: אין בעולם טעם טוב יותר מהמילים של התורה. ודעו, הוא אומר, שאילו היינו מרגישים את טעמה המתוק של התורה, היינו משתגעים, ומתלהבים כל כך עד שאנשים סביב היו חושבים שאנחנו משוגעים.

בחומש דברים בפרשת "כי תבוא" מופיע הפסוק: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ". על הפסוק הזה מפרש רבי חיים בן עטר את המילים הללו: "'בכל הטוב', אין טוב אלא תורה".
המילים הללו באות לעורר אצל הקורא רובד רגשי עמוק שנמצא בלימוד התורה. לא רק ללמוד את התורה, להתעמק בה ולדעת אותה, אלא גם להתחבר בלב וברגש, לחוש את הטעם המתוק שלה ולצפות כל יום ללמוד אותה מחדש.

בתפילות השונות אנחנו מזכירים את הרעיון הזה בהקשרים נוספים. מדי בוקר אנחנו מברכים את ברכת "והערב נא". בברכה זו אנחנו מבקשים מה': "והערב נא" – אנא ה', עשה שדברי תורתך יהיו ערבים בפינו ובפיות כל עמך בית ישראל. בתהילים אומר לנו דוד המלך את הפסוק: "טעמו וראו כי טוב ה'".

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח באמצעות כל החושים על רגשות במתיקות ועריבות טוב התורה. רגש הוא מצב נפשי-גופני שיש לו ביטויים סובייקטיביים ואובייקטיביים. הרגש עשוי להתבטא באופנים שונים של עוררות גופנית, בדפוסי מחשבה וכן בהתנהגות.

הפעלות

הפעלה א' (לצעירים) - פרצופים ורגשות

הציגו בפני התלמידים תמונות של חמישה פרצופים המביעים רגשות: שמחה, עצב, כעס, סקרנות והצלחה, ובקשו מהם לצבוע את התמונות. הנחו אותם:

» **הקיפו בעיגול את הפרצוף המביע את הרגש הנוכח בכם עכשיו.**

» **גזרו את פרצוף הרגש המעיד על הרגש הנוכח בכם עכשיו והדביקו אותו במקום המתאים.** (למורה: הכינו מראש טבלה שבה כל עמודה מסמלת רגש אחר. בטבלה זו ידביק כל תלמיד את פרצוף הרגש שגזר).

» **ספרו לחבריכם מדוע בחרתם בפרצוף-רגש זה.**

» **חשבו:**

1. מה מצב הרוח הכיתתי?
2. מה ניתן לעשות כדי לשפר או כדי לשמר את מצב הרוח בכיתה?

הפעלה ב' (לצעירים) - משחק מילים המעוררות רגש

» **בקשו ממתנדב לכסות את עיניו.** הנחו את שאר תלמידי הכיתה לומר לו דבר-מה שיעורר אצלו רגש חיובי. בקשו מהתלמיד שעיניו עצומות להנהן בראשו אם בעקבות האמירה עולה בו רגש חיובי, ולהניע את ראשו לשלילה אם עולה בו רגש שלילי.

» **הציגו לתלמיד מילים מחיי בית הספר, מחיי המשפחה או בקשר למזון.** (למורה: לדוגמה - גלידה, ים, מבחן, בייביסיטר, חופש, שיעורי בית).

» **הסבירו לתלמידים** כי בתרגיל זה הבחנו שיש מילים המעוררות אצל חלקנו רגש חיובי, ואילו אצל האחרים הן מעוררות רגש שלילי. לא מכל מה שאחד נהנה, נהנה גם האחר.

הפעלה ג' (לבוגרים) - דיון בזוגות

חלקו את התלמידים לזוגות והנחו אותם להיזכר במקרה שבו שיתפו חבר בסיפור אישי ומשמעותי. בקשו מהם לשוחח ביניהם על פי השאלות הבאות:

» **מדוע חשת צורך לשתף?**

» **מה היה שם שגרם לך לשתף?**

» **אילו תגובות לסיפור האישי שלך נחרטו בלבך?**

» **האם היו תגובות משמעותיות?**

» **האם היו תגובות מאכזבות?**

» **האם הרווחת מהשיתוף?**

» **מה הרווחת?**

במליאה בקשו משניים-שלושה תלמידים המעוניינים בכך, לשתף בסיפור האישי שלהם:

» **האם קל לשתף?**

» **מדוע קשה או קל לשתף?**

» **אילו משפטים תוכלו לומר לעצמכם כאשר קשה לכם לשתף?**

» **מה יכול לסייע לכם לשתף?**

הפעלה ד' (לבוגרים) - מילים מעודדות ומילים מרגיזות

הביאו לכתה כרטיסים בשני צבעים. כתבו על כל כרטיס מילה מעודדת ומילה 'מרגיזה'.

עתה הניחו את הכרטיסים כשהם הפוכים. הנחו את הפעילות:

» בקשו מכל תלמיד בתורו להרים כרטיס, לקרוא את המילה הכתובה עליו ולהתייחס כמצוין:

» **האם המילה הכתובה מעודדת או מרגיזה אותך?**

» **האם קרה לך שמילה של עידוד עזרה לך להירגע?**

» **הצע מילים, ביטויים או משפטים שאתה יכול לומר לעצמך כאשר אתה שומע מילים שמרגיזות אותך.**

לסיכום

בקשו מהתלמידים לשחזר את הפעילות שנערכה בכתה ולחשוב:

» **מה מעורר אתכם רגשית?**

» **עד כמה אתם מרגישים שאתם שולטים ברגשות שלכם (לטוב ולמוטב)?**

» **מה יכול לסייע לכם לחוות את רגשות בלי לצאת מאיזון?**

העשרה והרחבה

לדיון ולשיח במליאה

בשיר מוזכרים הכסף והזהב, שהם כידוע סימן לעשירות מופלגת. אולם רבי חיים בן עטר טוען שמול טעמה של התורה, אפילו הכסף והזהב אינם נחשבים. הסבירו לתלמידים כי לפניהם סימנים וביטויים מעשיים כיצד בני אדם אוהבים את ממונם ודואגים לו. בקשו מהם להשלים את העמודה השנייה ולציין כיצד ניתן לאמץ התנהגות זו לאהבת התורה.

אהבת הממון	אהבת התורה
אדם חושב כל הזמן איך להגדיל את ממונו	
אדם שומר על הממון שלא יאבד	
אדם מתאמץ להשיג את הממון	
חולם עליו בלילות	
מוותר על נוחות כדי להשיגו	

» בקשו מהתלמידים לחשוב על שירים ופיוטים שמבטאים אהבת תורה.

הציגו לתלמידים את המדרשים שמהם יוכלו ללמוד על אהבה גדולה לתורה:

הלל הזקן

אמרו עליו, על הלל הזקן, שבכל יום היה מרוויח מטבע אחד: חציו היה נותן לשומר בית המדרש כדי שיוכל להיכנס ולהאזין לשיעורי התורה, וחציו היה מותיר לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. יום אחד לא הצליח להרוויח כסף כלל, ולא הרשה לו שומר בית המדרש להיכנס. מה עשה? טיפס על גג בית המדרש והתיישב על פתח הארובה כדי שיוכל לשמוע דברי אלוהים חיים מפיהם של שמעיה ואבטליון, חכמי אותו בית מדרש. אותו היום ערב שבת היה, והייתה זו תקופת טבת בעיצומו של החורף, וירד עליו שלג וכיסה אותו. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום הוא אפל. שמא יום מעונן הוא? הציצו למעלה בפתח הארובה וראו שם דמות אדם. עלו לגג, ומצאו אותו מכוסה בשלוש אמות (= כמטר ושמונים) שלג. הוציאוהו, רחצוהו ושפשפו אותו בשמן שיחם גופו, והושיבוהו מול המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

» הלל הזקן זכה לכינוי "הזקן" לא בשל גילו המופלג, אלא בשל חוכמתו שאותה רכש ביגיעה גדולה על לימוד התורה. מה הייתה תרומתו הגדולה של הלל הזקן לעם ישראל? תוכלו לעיין גם בפרקי אבות.

רחל אשת רבי עקיבא

רחל אשת רבי עקיבא הגיעה מבית עשיר מאוד. אביה, כלבא שבוע, היה אדם אמיד ובביתו לא חסר לה דבר. ולמרות הכול, לאחר שנישאה לרבי עקיבא סבלה מעניות רבה, אך לא הצטערה בגללה. היא ידעה שהעניות שהיא סובלת ממנה היא קורבן שלה עבור לימוד התורה של בעלה. היא יכלה בקלות רבה להינשא למי שאביה הציע לה ולחיות מתוך עושר. אך היא בחרה באושר. רבי עקיבא והיא חיו בצריף שבור ומט ליפול, ואפילו מיטות ראויות לישון עליהן לא היו בנמצא. כשרבי עקיבא החל ללמוד תורה, הוא נסע ל-12 שנים ללמוד תורה וחזר עם 12 אלף תלמידים. לפני שדפק על דלת הבית שלו האזין לשיחה ששוחחה רחל עם אחת השכנות. אמרה רחל לשכנה: "הלוואי ובעלי יישאר עוד 12 שנה וימשיך ללמוד תורה ללא הפרעה". רבי עקיבא שהיה אז כבר בן שישים וארבע, סב על עקבותיו וחזר ללמוד תורה בישיבה. הוא לא נכנס לומר שלום לאשתו, ובכל זאת לא הייתה מאושרת יותר ממנה. כי היא ידעה שעדיפה לה התורה מכל דבר אחר בעולם.

כשחזר רבי עקיבא לאחר 24 שנים וראה את רחל אשתו, אמר לתלמידיו: "שלי ושלכם - שלה הוא".

» **שוחחו ביניכם: מדוע אמר רבי עקיבא את הדברים הללו?**

צידה לדרך

"קראו את הסיפור מההתחלה" – סיפורים על גדולי ישראל

ידועים לנו סיפורים רבים על גדולי ישראל שזכו להנהיג את העם, לפסוק הלכות, להקים מוסדות תורה, לפרסם פירושים מקיפים ועוד, כל זאת לאחר דרך רבת שנים של עמל ויגיעה בתורה מתוך אהבה ומסירות נפש, ולעיתים מתוך עוני ומחסור.
מסופר על מרן ראש הישיבה הרב שטיינמן זצוק"ל, שכאשר נכנסו אנשים לביתו עמדו נדהמים מול העניות הרבה ששררה בבית: הקירות המקולפים, הרהיטים השבורים, מיטת הסוכנות היחידה שעמדה בחדר. היו שנים שאפילו מזגן לא היה לרב כדי לקרר ולצנן את האוויר הלוהט שבביתו. אולם הרב לא שת ליבו לכל אלו. הוא ישב והגה בתורה ובעיניו חיוך שלא מש ממנו. "כשאגיע לעולם האמת", אמר לפעמים לאורחיו, "לא ישאלו אותי על איזה כיסא ישבת, על איזו מיטה לנת והאם סיידת את קירות הבית שלך מדי פעם. ישאלו אותי אם למדתי תורה, ועל השאלה הזו אני רוצה לענות ואליה אני מתכונן".

» **בחרו דמות של אחד מגדולי ישראל וספרו את סיפור חייו "מההתחלה". שוחחו על כך עם חבריכם.**

זרקור מוזיקלי

מצורף נספח 1 | שירה

מבנה

בקשו מהתלמידים להאזין לשיר ולענות על השאלות הבאות:

» **מכמה חלקים בנויה המנגינה?**

(למורה: 4 חלקים

א' – פותח במילים: "אם היו"

ב' – פותח במילים: "היו משתגעים"

ג' – פותח במילים: "ולא ייחשב"

ד' – פותח במילים: "כי התורה")

» **אילו חלקים חוזרים פעמיים ברצף?** (למורה: חלקים א' ו–ב')

» **אילו חלק אינו חוזר ברצף?** (למורה: חלק ג')

» **אילו חלק חוזר הרבה פעמים ברצף? ומדוע?**

(למורה: חלק ד'. חוזר על המילים המשמעותיות של השיר "כי התורה כוללת את כל הטובות שבעולם")

האזינו לשיר והשלימו את סדר החלקים בנספח 1:

(למורה:

פתיחה	א	א	ב	ב	ג	קטע מעבר	א	א	ב	ג	ד חוזר פעמים רבות

» ארבעת חלקי השיר שונים זה מזה. האזינו לשיר ו"ציירו" בקו גרפי את המוזיקה תוך כדי האזנה לשיר.

1. בחרו לכל חלק צבע משלו.
2. הקדישו שורה לכל חלק.
3. כאשר חלק חוזר על עצמו "ציירו" את החזרה בשורה נפרדת.

» הסתכלו ברישומים הגרפיים של חבריכם. בדקו האם מצאתם מאפיינים דומים? מה דומה ומה שונה בין האיורים השונים? נסו להסביר מדוע. (למורה: לרוב במקומות שחל שינוי קיצוני, כגון: עלייה חדה במוזיקה, נגלה מאפיינים דומים ברישום. השוני יבוא לידי ביטוי בגודל הרישום, בצבעים שכל תלמיד בחר לכל חלק וכו'.)

ציור מילים באמצעות המוזיקה

תוכנו של השיר עוסק במתיקות התורה, בערגה אליה ובהתלהטות אחריה.

» בדקו עם התלמידים כיצד תורמת המוזיקה להמחשת התוכן.

(למורה: לדוגמה: • "משתגעים" – עלייה בצליל והגברת העוצמה

• "ומתלהטים אחריה" – המשפט חוזר פעמיים).

» חלק ד', המורכב מן המילים המשמעותיות בשיר – "כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם" – חוזר פעמים רבות ברצף. בקשו מהתלמידים להאזין לחלק זה (החל מ–4:02) ולבדוק מה השינויים שחלים בו, אשר מלבד החזרה מוסיפים להתרגשות ולהעצמת המילים הללו.

(למורה: • ליווי בתוף: מערכי מקצב ארוכים לערכי מקצב קצרים יותר.

• במהירות: אקסלרציה – התפתחות מאיטי למהיר יותר.

• בתזמור: מתווספים כלים בהדרגה, ובסיום בולט הכינור שמנגינתו "רצה").

יצירה בעקבות קריאה

סדנה ליצירת בובת אצבע - לבד

בסדנה זו נתמקד ביצירת בובות אצבע משאריות בדים. הדגימו לתלמידים את הרעיון העמוק של לימוד התורה ושל הקשר הרגשי בין התורה ללומדיה ואת האפשרות לעשות זאת באמצעות בובות שניצור.
בזמן יצירת הבובה, וגם בשימוש ביצירה המוגמרת, ניתן להביע במילים מחשבות, רעיונות ורגשות. ניתן ליצור בובות ממגוון צורות וליצור שיח אישי ביניהן. למשל, שיחה ומשחק דואלי עם הבובה.
כמו כן, ניתן לביים סיפור, הצגה או שיר באמצעות הבובות.

החומרים

חלקי לבד בצבעים מגוונים
סקיצות ושבלונות של ספרי תורה
עיניים זזות
מקלות ארטיק בצבע טבעי ליצירה
דבק ביג
סיכות תפירה להצמדה (קטנות ולא חדות מדי)

תהליך העבודה

הוראות הכנה ליצירת בובה משאריות בדים:

1. גוזרים את השבלונות ומצמידים על בדי הלבד.
2. גוזרים את הלבד על פי הצבעים שנבחרו.
3. מדביקים בקצוות, ממתינים לייבוש והופכים ליצירת הבובה.
4. מצמידים עיניים זזות ועצי חיים - מקלות ארטיק.
5. מקשטים את ספר התורה בעזרת צבעי טוליפ וצבעי בדים.

מִתִיקוּת הַתּוֹרָה

מילים: רבי חיים בן עטר, ה"אור החיים"
(על פרשת כי תבוא דברים כו, יא)
לחן: הלל פלאי

כלי מוביל

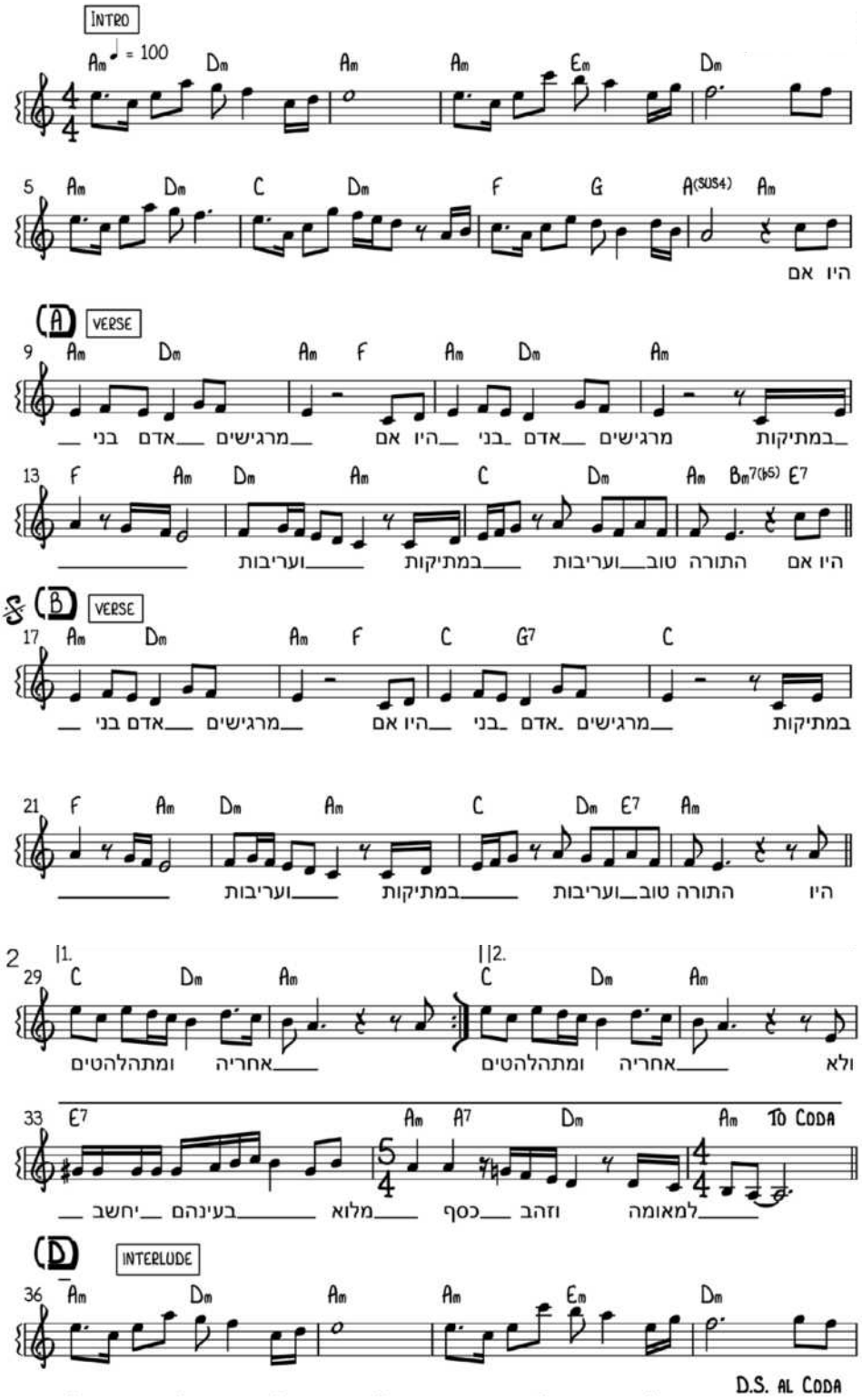

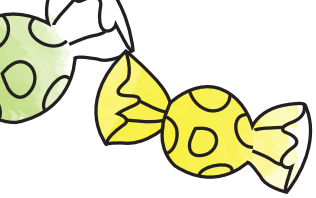

36 Am Dm Am Am Em Dm

40 Am Dm C Dm F G Am

D.S. AL CODA

E

REPEAT 6 TIMES

44 Am Dm Am E7 Am Dm

התורה כוללת כי התורה כוללת כי התורה כוללת

1. 47 F E7

כל הטובות שבעולם

2. F E7 Am

כל הטובות שבעולם

אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה

מילים: רבי רפאל ברוך טולדנו
לחן: מסורת יהודי ספרד

שירה

פלייבק

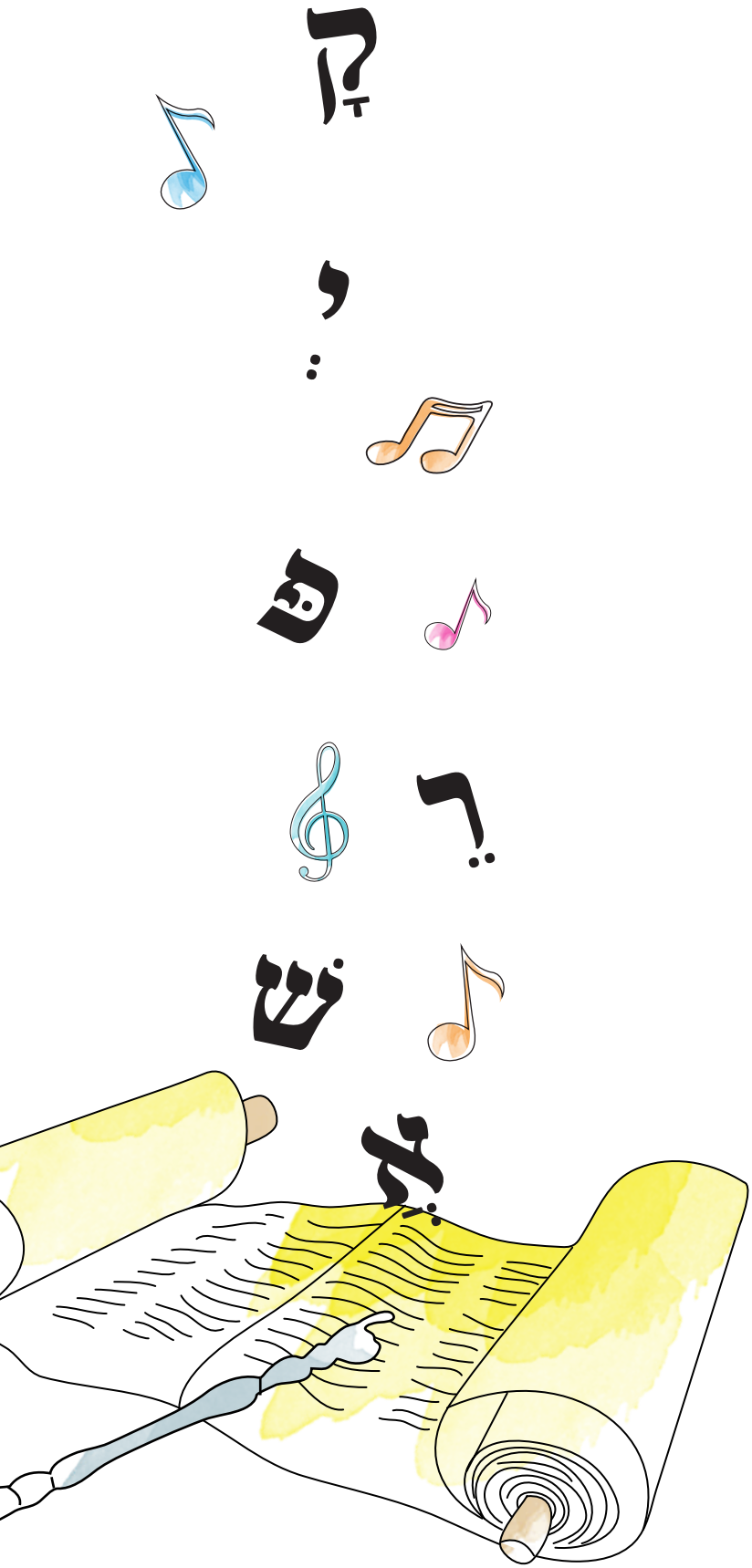

אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה לִכְבוֹד הַתּוֹרָה
מִפִּי יִקָּרָה זַכָּה וּבָרָה
נֶאֱמָן שְׁמוֹ בָּחַר בְּעַמּוֹ
לִהְיוֹת לוֹ לְשֵׁמוֹ אֻמָּה נִבְחָרָה.

נִגְלָה בִּכְבוֹדוֹ, עַל סִינַי הוֹדוֹ
קָרָא לְעַבְדּוֹ, לְקַבֵּל תּוֹרָה
נִתְּנָה לָנוּ עַל יַד רוֹעֵנוּ
מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּחִיר הָאֻמָּה.

נֶאֱמַן בֵּיתוֹ הִבִּיט בִּדְמוּתוֹ
גַּם נְבוּאָתוֹ מַרְאָה מְאִירָה
יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבַת אֵל
כִּי הוּא מַנְחִיל אֶל לוֹמְדֵי תּוֹרָה.

אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר עַל יִצְרוֹ גּוֹבֵר
מֵישָׁרִים דּוֹבֵר בּוֹחֵר בַּתּוֹרָה
רַבָּה נְעִימָה תּוֹרָה תְּמִימָה
פִּתִּי מַחְכִּימָה עֵין מְאִירָה.

אודות השיר

התורה כוללת כל הטובות שבעולם. ("אור החיים" על הפסוק: "ושמחת בכל הטוב" [דברים כו, יא])

ביאורי מילים

בָּרָה – טהורה ומאירה.
נֶאֱמָן שְׁמוֹ – הקב"ה, ששמו נאמן והוא שומר אמונים.
עַבְדוֹ, נֶאֱמַן בֵּיתוֹ – משה רבנו, שעליו נאמר (במדבר יב, ז): "עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא".
בְּחִיר הָאֻמָּה – משה רבנו, שנבחר מכל ישראל להנהגה.
מַנְחִיל – נותן, מלמד, מקנה.
מֵישָׁרִים דּוֹבֵר בּוֹחֵר בַּתּוֹרָה – האיש הישר, הוא הבוחר בתורה.

זהו פיוט בשבח התורה ממסורת יהודי מרוקו. את הפיוט כתב הרב ברוך רפאל טולדנו, רבה של מקנס והוא מהידועים והמוכרים ביותר בדור האחרון. תוכנו המבטא אהבת תורה, המלים הקליטות ולחנו הכובש תרמו להתחבבותו ולתפוצתו הרבה, וכיום הוא מושר בקרב כל הקהילות. נוהגים לשיר אותו במיוחד בשבועות – חג מתן תורה, בשמחת תורה, החג שבו מסיימים את המחזור השנתי של 'קריאת התורה' ובהכנסת ספר תורה.
יש אומרים, כי הרב ברוך רפאל טולדנו קיבל את הפיוט בן שלושים הבתים בחלום, וכשהתעורר ישב וכתבו במלואו. הפיוט ממחיש את אהבתו לתורה.

הרב ברוך רפאל טולדנו

הרב טולדנו נולד בעיר מקנס שבמרוקו בשנת ה'תר"נ, לאביו רבי יעקב טולדנו, שהיה נצר למשפחת רבנים מפוארת אשר שורשיה בעיר טולדו שבספרד. אבי המשפחה היה יועץ בכיר של מלך ספרד, ובזמן הגירוש ניסו לפתותו להמיר דתו ולזכות בכבוד מלכים. משסירב, גורש עם כל היהודים, ושינה את שם משפחתו לטולדנו: טולדו – נו, שמשמעותו בספרדית: טולדו – לא. בהיוולדו נקרא שמו בישראל ברוך, והשם רפאל נוסף לו כשחלה במחלה קשה בשנת ה'תר"צ.

הרב טולדנו היה תלמידו המובהק של הגאון רבי חיים ברדוגו ונודע כתלמיד חכם ומתמיד עצום אשר כבר בגיל 18 נתמנה לדיין. הוא עסק גם בקבלה, והיה בקיא בספר הזוהר ובכתבי הארי ז"ל. הגאון הרב חיים קנייבסקי שליט"א הגיע בצעירותו לביתו והתיישב מולו, אך הוא היה שקוע בלימוד ולא הבחין באורח. לאחר זמן מה קם ר' חיים ויצא מהחדר. אנשי הבית שאלוהו מה רצונו, והוא השיב: "באתי במצוות אבי ה"סטייפלר", להסתכל בפני הרב, כדי לזכות לקבל ממנו יראת שמים...".

בגיל 27, לאחר פטירת אביו, נתבקש לכהן כרבה הראשי של העיר מקנס וכאב בית דין. הוא פעל רבות לחיזוק הדת ולהפצת התורה ומדי יום מסר שיעורי תורה בבית מדרשו לפני כ-150 איש.
בין מפעלותיו:
- ייסוד תנועה לחזרה בתשובה בשם "שובו בנים"
- הקמת ישיבה לבני הכפרים והעיירות הסמוכות (לשם הגיע כדי לאסוף תלמידים לישיבה זו, ודאג לכל מחסורם.)

- דאגה למעוטי יכולת והקמת מוסדות רבים למענם
- ארגון "ביקור חולים" אשר הגיש טיפול רפואי חינם
- הקמת "מלביש ערומים" להספקת ביגוד לנזקקים
- הקמת "מוהר הבתולות" להכנסת כלה

הרב טולדנו זכה לכבוד רב מצד השלטונות הצרפתיים ומצד מלך מרוקו חסן השני, והוא העניק לו עיטור כבוד מיוחד.

בשנת ה'תשכ"ג הגשים את חלומו ועלה לארץ הקודש. התגורר בבני ברק והקדיש עצמו לתורה. בנוסף לכך המשיך לפעול לחיזוק הדת בקרב עולי צפון אפריקה. הוא נדד בין יישובים ונשא דרשות התעוררות, בעיקר כדי להשפיע על בני היישובים לשלוח את בניהם לישיבות. בכינוס אגודת ישראל בשנת ה'תשכ"ד נשא נאום שבו ביכה את הנוער העולה לארץ ונוטש את מורשת אבותיו, כשהוא זועק: "איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי?"

הרב טולדנו חיבר את הספר "קיצור שולחן ערוך השלם" – השלמה של פסקי 'כף החיים' ומסורת מנהגי צפון אפריקה ל"קיצור שולחן ערוך", שחיבר הרב גאנצפריד. בספר מופיעים גם פיוטים שכתב, וביניהם הפיוט 'אשורר שירה לכבוד התורה". בהקדמתו לספר כתב: "יתברך הבורא ויתעלה היוצר אשר שם חלקי בתורתו הקדושה..."

בשנת ה'תשל"א נתבקש לבית דין של מעלה, והוא בן 81 שנים. צאצאיו ממשיכים את מורשתו, ואף הקימו ישיבות ובתי מדרש על שמו.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

"אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה לִכְבוֹד הַתּוֹרָה
מִפִּז יִקָּרָה זַכָּה וּבָרָה"
"רַבָּה נְעִימָה תּוֹרָה תְּמִימָה
פֶּתִי מַחְכִּימָה עַיִן מְאִירָה"

השיר מזמן שיח על הודיה ושירה:

» **על מה אתם מודים?**
» **מתי הודיתם לאחרונה ועל מה?**
» **מה גורם לכם להודות?**
» **בשיר באה לידי ביטוי תחושת ערך, התחושה שאנו רצויים ואהובים לפני ה' והוא בחר בנו. כמו כן עולה בשיר הנושא של הַעֲרָכָה וצפות בו שאלות כמו: את מי אתה מעריך? למי ראויה התהילה?**

הפעלות

הפעלה א' (לצעירים) – שיתוף ואמירת תודה

» **למי אתם רוצים לומר תודה?**
» **נסחו איחול שאתם מאחלים לעצמכם או לחבר שיושב לצדכם.**
» **החמיאו או אמרו מילה טובה לאחד החברים בכיתה.**
» **שתפו את חבריכם במאורע משמח שקרה לכם השבוע.**
» **שתפו אותם ברגע של הנאה שחוויתם היום.**

הפעלה ב' – מי אני ומה שמי

בפעילות זו יתבקשו התלמידים להציג את עצמם בפני חבריהם בדרך נוספת, פחות מוכרת.
בקשו מהתלמידים להוציא מהילקוט חפץ שהוא משמעותי עבורם (רצוי לבקש להביא יום קודם). שאלו:

» **מדוע בחרתם בחפץ זה?**
» **מה החפץ מבטא עבורכם?**
» **מה אתם יכולים לספר על עצמכם דרך החפץ? (בקשו מהתלמידים לספר דבר מה שאינו ידוע לחברים בכיתה)**

שאלו:

» **האם תלמידים בכיתה הביאו חפצים דומים, האם יש קשר בין החפצים, הבחירות השונות והתלמידים?**

הפעלה ג' – קו צבע וצורה

חלק א':

פזרו בכיתה חומרי יצירה, כגון: בר בצק, טושים, צבעים ודפים לבנים.

בקשו מהתלמידים לצייר או ליצור מהחומרים יצירה המספרת על העיסוק שבו הם חושבים לבחור בעתיד, כאשר יגדלו.

לאחר פעולת היצירה בקשו מהתלמידים להסתדר במעגל ולהניח את עבודותיהם מולם. הנחו אותם לשתף בתחושותיהם במהלך היצירה.

חלק ב':

» בקשו מהתלמידים לדמיין לעצמם שהם בגלריה והזמינו אותם להתבונן ביצירות חבריהם ולהבין מה כל יצירה מעוררת בהם.
» הנחו אותם להגיב על שלוש או ארבע יצירות ולרשום דברים שהיו רוצים לומר ליוצר.
» **שאלו: מה עבר עליכם במהלך ההתבוננות?**
» עתה בקשו מהתלמידים להביט בדברים שכתבו ליוצר ולבדוק מה מהם מתאים גם להם.

לסיכום:

» **מה קרה כאן בינינו?**
» **מה הרגשתם בפעילות?**
» **מה הרגשתם בשיחה?**
» **מה גיליתם על עצמכם?**
» **האם זיהיתם ביצירה אחרת תובנה שהזכירה לכם את עצמכם?**

הפעלה ד' – 'עוגת האני'

בקשו מהתלמידים לצייר עיגול ולפרוס אותו לפרוסות שיגדירו את תחומי השייכות שלהם (חבר, בן, אח, שכן, תלמיד). הפרוסות אינן אמורות להיות שוות בגודלן, ולכן עודדו את התלמידים לחלק את הפרוסות לזהויות משמעותיות יותר ופחות.

שאלו את התלמידים:

» **מה גיליתם על עצמכם?**
» **אם הייתם מתבקשים לחזור על הפעילות, האם הייתם משנים את החלוקה?**
» **מה אתם לומדים מכך?**
» **מה הייתם משנים? מדוע?**
» **נסו לשער האם בעוד חמש / עשר שנים 'עוגת האני' שלכם תהיה זהה.**

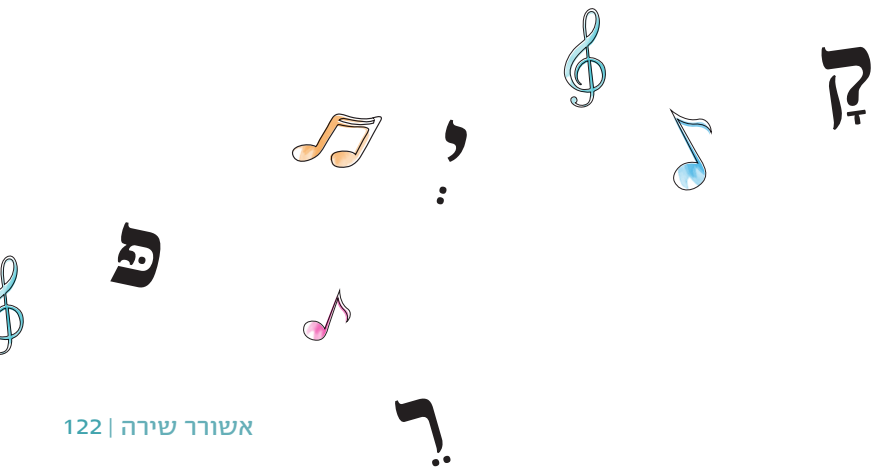

העשרה והרחבה

השיר מאפשר שיח על אודות מעלת התורה ועד כמה לימוד התורה וקיום מצוותיה עֲרֵבִים. ההבנה כי "התורה כוללת כל הטובות שבעולם" ("אור החיים" על הפסוק "ושמחת בכל הטוב" [דברים כו, יא]), מחזקת את אהבת התורה וגורמת לשמחה עצומה בלימודה.

אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה לִכְבוֹד הַתּוֹרָה

הפיוט נפתח במשפט המסביר את תוכנו: שירת הלל ושבח לכבוד התורה, המבטאת השתוקקות עזה למתנה היקרה ששמה תורה, ואושר רב בקבלתה.

» **מתי אומרים את הפיוט 'אשורר שירה'?**

(למורה: בשמחת תורה, בשבועות, בהכנסת ספר תורה.)

» **מה עושים בזמן זה?**

(למורה: שרים את הפיוט, רוקדים ומפזזים – הכול מתוך שמחה.)

מִפַּז יִקָּרָה זַכָּה וּבָרָה

רבי יצחק אִבּן גִּיַאת כתב בספרו, כי בשמחת תורה "אומרים כמה דברי שבח והודאות לכבוד ספרי תורה" (רי"ץ גיאת, הלכות לולב). מדוע? כדי שנכיר במעלות התורה, נשתוקק אליה ונהיה מאושרים במתנה שקיבלנו.

אספו מן השיר את המילים המתארות את מעלות התורה (למורה: מפז יקרה, זכה, ברה, נעימה, מאירה, תמימה, מחכימה) והסבירו את השבח הגלום בהן.

צידה לדרך

טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף (תהלים קיט, עב)

אמר רבי יוסי בן קסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום. אמר לי: "רבי, מאיזה מקום אתה?" אמרתי לו: "מעיר גדולה של חכמים וסופרים אני". אמר לי: "רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות?" אמרתי לו: "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם - אין אני דר אלא במקום תורה". (מסכת אבות, פרק "קנין תורה")

ה"אור החיים" הקדוש: אם היו בני האדם יודעים ומרגישים במתיקות ובעריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא ייחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי "התורה כוללת כל הטובות שבעולם". ("אור החיים" על הפסוק "ושמחת בכל הטוב", [דברים כו, יא])
הג"ר יחזקאל פייוויל: החיים המתוקים והנעימים המה חיי התורה והחכמה... העושר כאין נגדה וכל אבני יקרות אפס לערכה. הכסף נגדה לסיגים והזהב לאפר ייחשב. ('תולדות אדם' מז)

"וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק" (יחזקאל ג)

הגרא"מ שך בהספד שנשא על הגרי"ז מבריסק: זכורני שיצאתי מביתו שמח לאחר ששמעתי מפיו דברי תורה. שמחים היו הדברים כנתינתם מסיני, והנפש התמלאה שמחה על כל גדותיה. פגשתי תלמיד חכם אחד והתבטאתי לפניו, כי איני יודע אם מגיע לי עולם הבא. אולם אם מגיע לי, אזי אכלתי את זה בהנאת השמחה מאותו החידוש ששמעתי מפי הרב מבריסק...

רבי ברוך בער ליבוביץ הסביר פעם בחודש אלול קטע מדברי הרשב"א והתרגש: "איזה רשב"א מלא טעם!" תוך כדי דיבור חזר בו ואמר: "בחודש אלול יש להיזהר בדיבור, לא רק הרשב"א מלא טעם - כל התורה כולה טעימה ביותר".

ומה עושים כדי שהתורה תערב גם לנו, ותהיה "טעימה" לחכנו? יש מנהגים שונים היוצרים חוויות, שבהן לימוד התורה מזוהה עם מתיקות ונעימות: כשמכניסים פעוט ל"חדר", מלבישים אותו בבגדים נאים ונותנים לו ללקק דבש המרוח על אותיות ה-א"ב, אופים לכבודו עוגות דבש ומחלקים מיני מתיקה. כשהוא מתחיל ללמוד תורה, עורכים "סעודת חומש", חובשים לראשו כתר מוזהב, משוררים במקהלה ועונים לשאלות בנעימה מיוחדת. בבגרותו יערוך "סעודת סיום מסכת" בכל פעם שיסיים ללמוד מסכת במשנה או בגמרא.

כך, לאט-לאט אנו זוכים שתהא התורה עצמה כדבש בפינו.

'הסיפור המתוק שלי'

» **איזו חוויה "מתוקה" הקשורה בקבלת התורה ובלימודה זכורה לכם במיוחד?** – ספרו עליה.
» כתבו את הסיפורים ואגדו אותם בספר: 'הסיפור המתוק שלי'.

ה"בית יעקב" מאיז'ביצה היה נוהג ללמד את תלמידיו גמרא מדי לילה מחצות הליל ועד עלות השחר. אמר פעם אחד מתלמידיו: "השיעור היה עמוק מאוד, אבל את עיקר השיעור היינו מקבלים בשעה 4:00 לפנות בוקר, כשהרבי היה סוגר את הגמרא ונושק לה באהבה עזה".

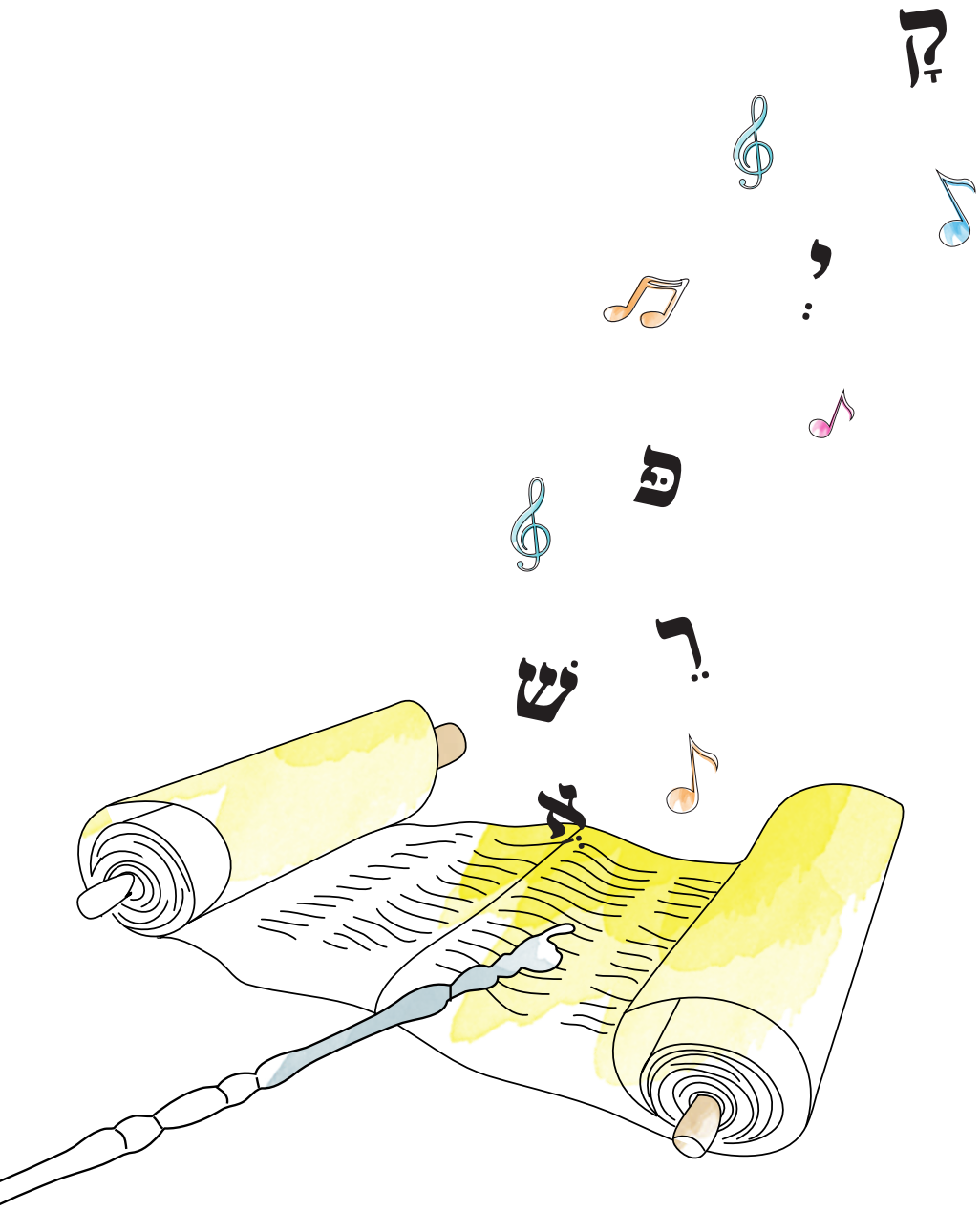

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה מוזיקלי

1. האזינו עם התלמידים לפיוט "אשורר שירה" ועקבו אחר בתי השיר.
   » **האם לכל הבתים אותה מנגינה?**
   » **איזה בית בשיר משמש כפזמון חוזר? האם מנגינתו שונה ממנגינת הבתים האחרים?**

2. הסבירו כי הבית הראשון בפיוט נקרא "מדריך".
המדריך הוא תמצית התוכן של הפיוט ולפעמים גם תמצית התוכן של המוזיקה. לעיתים משמש ה"מדריך" כפזמון חוזר ולעיתים הוא מושר פעם אחת בלבד. בפיוט "אשורר שירה" המדריך משמש כפזמון חוזר.

הצעה: בקשו מהתלמידים להביא דוגמאות לפיוטים שהם מכירים משולחן השבת שיש להם מבנה מוזיקלי דומה. דונו עם התלמידים בדוגמאות. (למורה: יום שבתון, על אהבתך, כי אשמרה שבת וכו').

3. בקשו מהתלמידים להאזין למנגינה בכל בתי הפיוט החל מהבית השני ("נאמן שמו...") ולמלא את המשימות הבאות:
   » לסמן בעיגול את המילה ששרים בה את הצליל הארוך ביותר.
   » לסמן קו מתחת למשפט ששרים פעמיים באותה מנגינה.
   » להקיף בעיגול את המשפט ששרים פעמיים עם שינוי בסיום (מעין שאלה ותשובה במוזיקה).

4. שאלו: במה שונה מנגינת הפזמון החוזר "אשורר שירה..." ממנגינת הבתים?
(למורה: הסבירו כי במנגינת הבתים הצלילים גבוהים יותר וארוכים יותר, וכן כי מנגינת הפזמון קבועה ואילו מנגינת הבית מזמנת אפשרות לאילתור ולשירת מענה.)

5. שאלו: מדוע לדעתכם בחר המלחין להלחין שתי מנגינות השונות באופיין לפזמון ולבתים?
(מבחינה מוזיקלית: כדי ליצור התפתחות מוזיקלית שיוצרת עניין. בנוסף לכך, מנגינת הבית מזמנת שירת מענה: הסולן פותח ומאלתר והקבוצה עונה לו, ולעומת זאת הפזמון מושר במנגינה קבועה ושרה אותו כל הקבוצה).

אפשרו לתלמידים להציע עוד רעיונות משלהם...

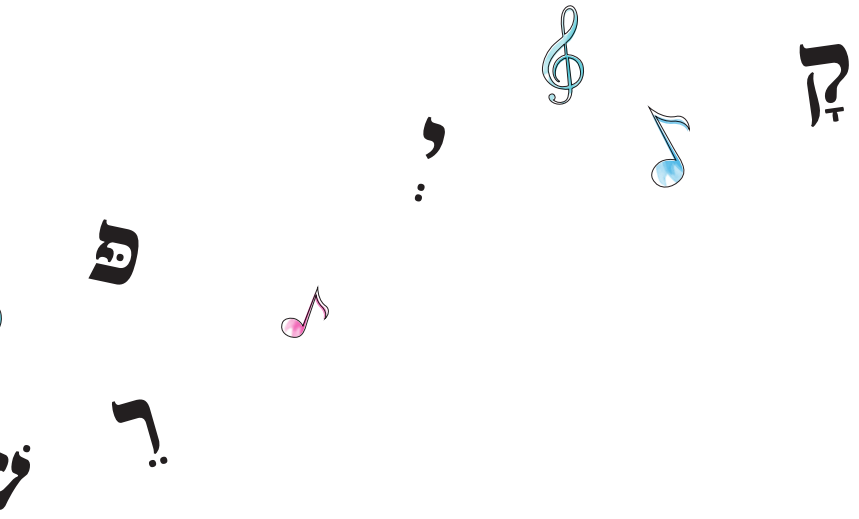

יצירה בעקבות קריאה

אמנות באוכל ודברי מאכל

יצירה בעקבות השירים הנפלאים מעלה בפינו את טעמו המתוק של ניחוח לימוד התורה הקדושה. בסדנה שלפנינו נדגים כיצד אפשר ליצור מדברי מתיקה יצירות אמנותיות.

אמנות באוכל

הציגו בפני התלמידים השראות מיצירות אמנות שנעשו מדברי מאכל (טכניקות כגון גילוף באוכל, פיסול במאכל וכדומה), וציינו כי במהלך שני העשורים האחרונים התפתחה אמנות ייחודית העשויה מדברי מאכל.

פיסול בצק סוכר – הכנת ספר תורה "מתוק" בגודל עוגייה מלבנית

בצק סוכר כשמו כן הוא, עשוי מגלוקוז, חלבון ואבקת סוכר. אפשר להכין את הבצק לבד, אך מומלץ לרכוש בצק סוכר מוכן בחנויות אפייה. בהדגמה נשתמש בבצק מוכן ונפסל בידיים נקיות ויבשות.

התמונה באדיבות שרה פפר אמנית ומפסלת בבצק סוכר©

חומרים

» נייר אפייה

» מעט קורנפלור

» צבעי מאכל אבקתיים (מעט): צבע חום וצבעים מגוונים נוספים

» מערוך קטן (עדיף מפלסטיק)

» כוס או קורצן עגול – 2 גדלים

תהליך העבודה

1. דאגו למשטח נקי ובזקו מעט קורנפלור.
2. לושו את הבצק.
3. רדדו את הבצק לדק וחתכו מלבן לגודל הרצוי.
4. גלגלו מעט את קצות הבצק המרודד, עד למראה ספר תורה פתוח.
5. צרו את קצוות עצי חיים.
6. ערבבו מעט צבע חום בתוך הבצק ולושו היטב.
7. קרצו עיגולים בשני גדלים באמצעות קורץ או תחתית כוס.
8. בעזרת קיסם אוזן טבול במעט מים, הצמידו עיגול לעיגול, ולאחר מכן לארבעת הקצוות.
9. הניחו את ספר התורה המתוק על גבי עוגייה מלבנית. אפשר ליצור כיתוב באמצעות ערבוב של בצק סוכר בצבע ויצירת אותיות או פסים על גבי הקלף.

התמונה באדיבות שרה פפר אמנית ומפסלת בבצק סוכר

בהצלחה ובתאבון!

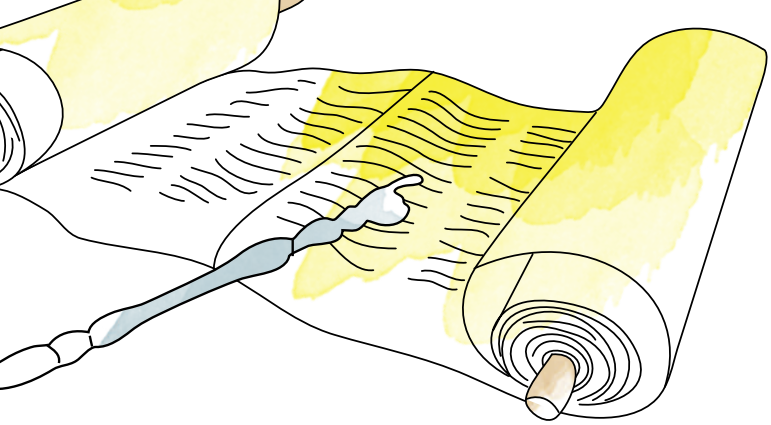

אֲשׁוֹרֵר שִׁירָה

מילים: רבי רפאל ברוך טולדנו
לחן: מסורת יהודי ספרד

כלי מוביל

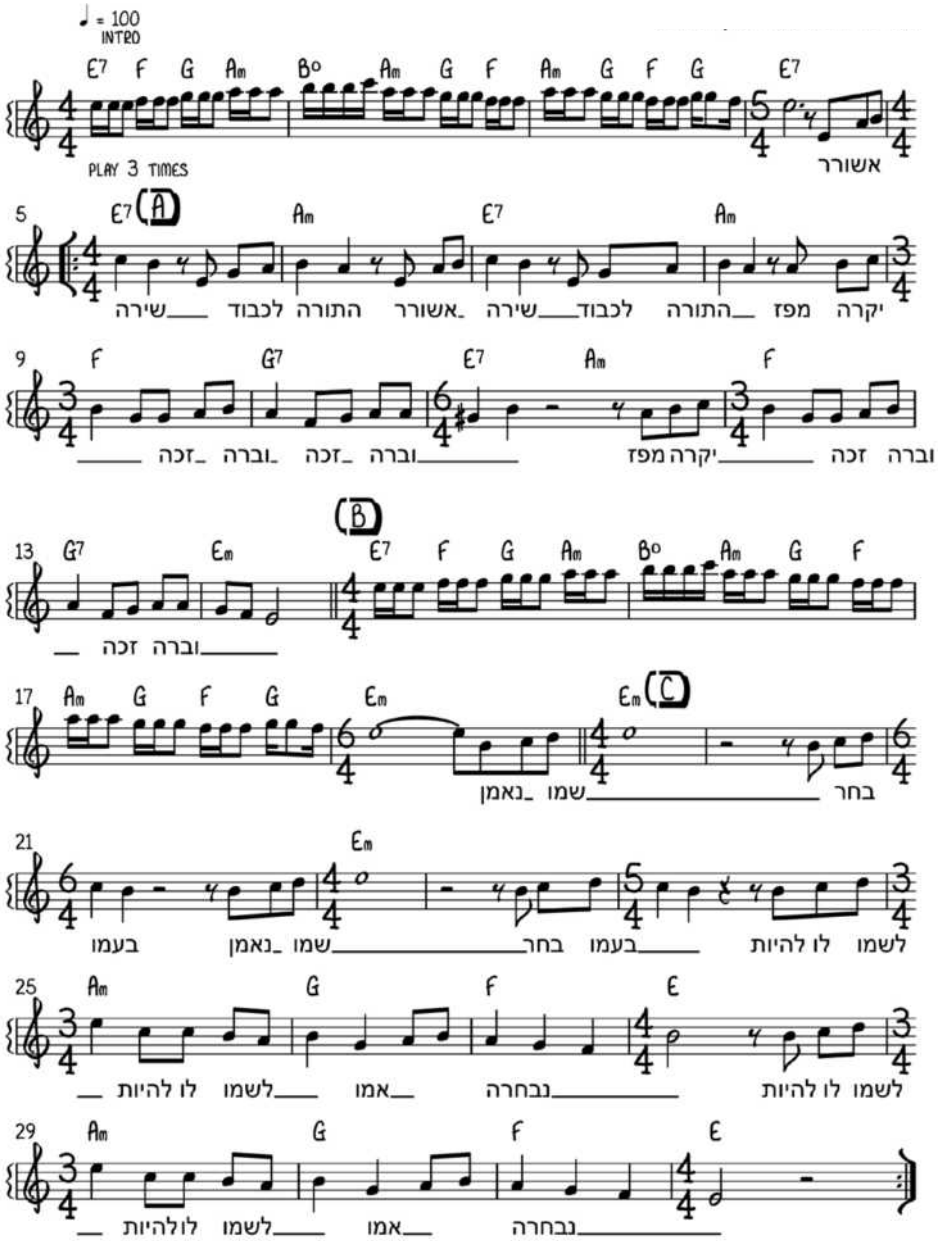

קָבַעְתִּי אֶת מוּשָׁבִי

מילים: אהרון רזאל
לחן: אהרון רזאל

שירה

פלייבק

אמרו לי: סע לאלסקה פתח שם בית לקֵרוב רחוקים
אין לקדוש ברוך הוא יותר נחת מלראות את בניו האהובים שבים
אמרו לי: לך לצמתים תחלק ספרונים, ותרקוד בכבישים
זה ממש געוואלד לראות את כולם פתאום מחייכים
אמרו לי: בוא עם גיטרה, הדלקנו נרות, יושבים ושרים ניגונים
זה צו השעה, זה מה שהדור צריך – חוויות וריגושים
אמרתי להם: אשריכם, מלאכת קודש כל מעשיכם
הרבה שליחים למקום, בטוחני שתמצאו את האיש הנכון

אבל אני קבעתי
את מושבי
פה בבית המדרש

הציעו לי משרה של חזן בחו"ל, קהילה של אנשים אמידים
הזדמנות נדירה ליצֹר קשרים ולהגיע לקהלים חדשים
כמעט נרשמתי לסדנא של "גוף ונפש", מנחים מרתקים
שלושה מפגשים, ארבעה תשלומים, אתה חי חיים יותר איכותיים

אבל אני קבעתי

את מושבי
פה בבית המדרש

נכון שזה וזה דברי אלוקים חיים
בצבא חזק צריכים את כל סוגי החיילים
אבל אני קבעתי את מושבי
בבית המדרש הישן
כל כך אוהב אני לטייל לאורכה לרוחבה של ארץ ישראל
אוירה מחכים, פרותיה מתוקים, וזה סימן לבוא הגואל
אבל אם תחפשו אותי אל תרחיקו נדוד, אני בסביבה, אין כל חדש
פה אשב כי אוויתיה, אני כאן בבית המדרש

ביקשו שאספר את סיפורי האישי, את דרכי אל עולם המצוות
לא קפצתי ממסוק לא ברחתי מהשבי, היו להם ציפיות
אבל אני מוכן לזמר לספר את כל העליות והירידות
שעוברות עליי כל יום פה בבית המדרש

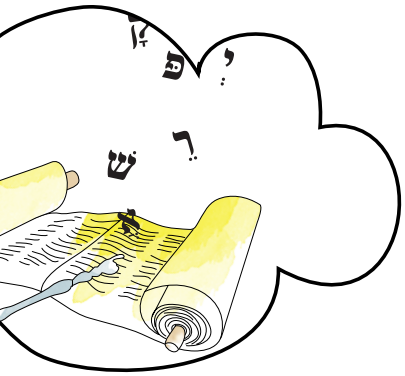

אבל אני קבעתי
את מושבי
פה בבית המדרש

כל יום אני נרגש
כל פעם מחדש
כשאל מקומי הקבוע ניגש
פה בבית המדרש

אודות השיר

"אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל מפרותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא...כיבוד אב ואם, גמילות חסדים וביקור חולים... ותלמוד תורה כנגד כולם" (מסכת פא"ה, פרק א')

ביאורי מילים

געוואלד - ביטוי שאול משפת האידיש, המופיע כדי לבטא השתאות והשתוממות.
סַדְנָא - קורס קצר להעשרת ידע בנושא מסוים.
איוויתיה - קיצור של איוויתי אותה, רציתי אותה.
תַּרְחִיקוּ נְדוֹד - תלכו למקומות שאינם קרובים, לאזורים נידחים.

השיר נכתב ע"י אהרון רזאל - יהודי שבחר להחליף חיי שעה בחיי עולם. השיר נכתב בשפה מדוברת ובלשון פשוטה וקולחת. מן השיר עולים צלילים עדינים של הכלה, סיפוק ושלמות פנימית.
במהלך השיר מתוארים עיסוקים מגוונים שהעולם מציע- כולם בעלי תוכן, ערך ותכלית: "אמרו לי: סע לאלסקה, פתח שם בית לקרוב רחוקים" משמע - החזר אנשים בתשובה, "אמרו לי בוא עם גיטרה... יושבים ושרים ניגונים" משמע - שירה, ניגון ועוד.
המשורר מביע את דעתו כי כל העיסוקים הללו חיוניים ומועילים להתקדמות בעבודת ה'.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

"קבעתי את מושבי פה בבית המדרש"

השיר מזמן שיח על תחושת קשר ושייכות לבית המדרש. וגם אם אנו נתקלים בדרך בשטף של ניסיונות, תחושת הערך שלנו נטועה עמוק בתוכנו ואנו נאחזים בה בכל כוחנו. את סולם הערכים שלנו המלווה אותנו לאורך כל חיינו איננו מחליפים.
בשיר מודגשים כוח הבחירה מול הפיתוי והיכולת לשחות נגד הזרם. השיר משקף את החלום האישי ומתאר כיצד כל אחד רואה את עצמו בעתיד.

הפעלות

הפעלה א' (לצעירים) – קשר ושייכות

בקשו מהתלמידים (מראש) להביא לכיתה תמונה משפחתית או בקשו מהם לצייר את משפחתם. שאלו והנחו:

» **את מי ציירתם?**
» **ספרו על המשפחה שלכם**
» **מי היא הדמות הקרובה לכם ביותר?**
» **מה המקום שלכם במשפחה – בכור, צעיר, בין האחים?**
» **למי אתם דומים?**
» **מה אתם לוקחים ממשפחתכם לחייכם הבוגרים? (זיכרונות, תכונות, אמירות, התנהגויות)**
» **ציינו זיכרון חשוב במיוחד\ זיכרון שאינכם אוהבים\ זיכרון שאתם מעוניינים לשמר.**

הפעלה ב' – החלום שלי

(לצעירים)

בקשו מהתלמידים:

» **מה תרצה להיות כשתגדל? ציירו או כתבו את החלום שלכם.**
» **מתי התחלתם לחלום על כך?**
» **מה עליכם לעשות כדי שהחלום יתגשם?**
» **מי יכול לעזור לכם להגשים את החלום?**

(לבוגרים)

» **היכן אתם רואים את עצמכם בסיום הלימודים.**
» **מה אתם צריכים לעשות כדי שחלומכם יתגשם?**
» **מה יכול לעזור לכם?**
» **מי יכול לעזור לכם?**

הפעלה ג' (לבוגרים) – עמידה בפני פיתויים

הנחו ושאלו:

חשבו על מעשה שאינו תואם את האני מאמין שלכם, עקרון או ערך, דרך תקופות שונות בחייכם

» **מהו המעשה?**

» **מה הרגש הנלווה למעשה?**

פעילות בזוגות או רביעיות

» חשבו על מקרה בו נדרשתם להתגבר

» **מהו המקרה? איפה זה קרה?**

» **מהם הקולות המושכים אליו?**

» **מהם הקולות המתנגדים לו?**

» **מה נותן לכם כוח להתגבר?**

» כתבו משפט מסכם 'מה אתה יכול לומר לעצמך כדי להתמודד בעתיד'

לסיכום

מתוך השיח והחוויות שעלו היום בכתה:

» **כיצד הרגשתם בשיח שעלה?**

» **מה למדתם על עצמכם?**

» **אילו מטרות הצבתם לעצמך?**

» **אילו נקודות חוזק (תכונות, כישורים וניסיון) יסייעו לכם להשיג את המטרות שהצבתם לעצמכם?**

» **מי יעזור לכם במימוש המטרות וכיצד (בבית, בבית הספר)?**

העשרה והרחבה

בשיר מתוארים סוגים של עיסוקים בעלי מכנה משותף- כולם בעלי ערך רוחני. לצד כל עיסוק מופיע נימוק המבהיר את ייחודיותו וחשיבותו ואת ערכו הרוחני.

לדיון ולשיח במליאה

הפנו את התלמידים למשימה הבאה:

לפניכם ציטוטים הקשורים בפעילויות שונות שהובאו בשיר. קראו שוב את השיר, ושוחחו ביניכם על רשימת העיסוקים המתוארים בו. בכל פעילות ציינו את "הנשמה היתרה" שבה, את חשיבותה ואת תרומתה.

"אמרו לי: סע לאלסקה, פתח שם בית לקירוב רחוקים"

"אמרו לי: לך לצמתים ותרקוד בכבישים"

"אמרו לי: בוא עם גיטרה, הדלקנו נרות, יושבים ושרים ניגונים"

"הציעו לי משרה של חזן בחו"ל, קהילה של אנשים אמידים"

"כמעט נרשמתי לסדנה של גוף ונפש, מרצים מרתקים"

בסיום השיר כותב המשורר:

"אבל אני מוכן לזמר לספר את כל העליות והירידות שעוברות עליי כל יום פה בבית המדרש"

דברי המשורר מכוונים לעליות ולירידות בלימוד תורה. בקשו מהתלמידים להסביר מה הכוונה עליות וירידות בלימוד התורה? למה התכוון המשורר בדבריו אלו? (למורה: כוונו את התלמידים באמצעות שאלות כגון: האם אתם חושבים שתמיד קל ללמוד תורה? האם תמיד מבינים את הלימוד או מרגישים טעם בלימוד?)

צידה לדרך

התורה הקדושה שקולה כנגד כל המצוות. בירושלמי נאמר:" אפילו כל מצוותיה של תורה, אינן שוות לדבר אחד מן התורה"- ומפורש: לימוד תורה גדול יותר מקיום כל המצוות שכתובות בתורה. ומובאות כמה אזהרות על לימודה-'ושיננתם לבניך' (דברים יא) 'ושמרתם- זו משנה' (רש"י) וכו'.
עד היכן מגעת מעלת לימוד תורה- ששכרה רב יותר מכל המצוות! העוסקים בחסד, בצרכי ציבור, בזיכוי הרבים ואפילו תומכי תורה- אין ידם משגת את מעלתם של השוקדים בתורה.

בעניין זה, מסופר מעשה נפלא על ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל:
ר' אלחנן שלמד בבית מדרשו של ה"חפץ חיים"- ר' ישראל מאיר הכהן מראדין זצוק"ל. ביום מן הימים נולד לו בן למזל טוב. פנה ר' אלחנן לחפץ חיים בשאלה, האם להשתתף בהכנסתו של הרך הנולד בבריתו של אברהם אבינו, ביודעו שיצטרך לבטל מתלמודו לצורך העניין.
השיב לו החפץ חיים בשאלה: "האם אתה המוהל?"
וכיוון שהשיב ר' אלחנן בשלילה, שהלא אין הוא המוהל אלא אבי הבן. אמר לו החפץ חיים שלא יפסיד זמן לימוד תורה לשם כך.
והרי, ידוע שיש עניין גדול וזכות מיוחדת להיות בברית מילה. זו היא מצווה שמסמלת את השייכות של היהודי לעם ישראל, העם הנבחר! מצווה שמיוחסת בשורשה לאבי האומה, אברהם אבינו! ולמרות זאת- כיוון שאין חיוב דאורייתא בהשתתפות האב בברית בנו, הגם שמעלה גדולה יש בה- הורה החפץ חיים לא להפסיק לשם כך מלימוד תורה.

בנימה אישית

לאחר העמקה והתבוננות בשיר ובסיפור, מתעוררות תובנות ומשאלות בהקשר ללימוד תורה. בקשו מהתלמידים לכתוב תובנה או משאלה שעלתה בהם בעקבות השיר והסיפור.

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה מוזיקלי

» עיינו עם התלמידים במילות השיר. בקשו מהם להבחין בין הבית לפזמון

» האזינו יחד לשיר. שייכו כל אחד מההיגדים לבית או לפזמון:

- המקצב ברור וחתוך (למורה: פזמון)
- מתאים יותר לשירת יחיד (למורה: בית)
- מצייר אווירה של נחישות והחלטיות (למורה: פזמון)
- מושר בסגנון דיבורי וקולח, יותר דקלום מאשר מנגינה. (למורה: בית)
- המקצב גמיש, חופשי, אינו קבוע (למורה: בית)

» שאלו את התלמידים:

- **מהי התחושה שאתם מרגישים כשאתם מאזינים לבית? מהי התחושה בפזמון?**
- **מדוע, לדעתכם, בחר המלחין להלחין את הבית והפזמון בשני סגנונות מנוגדים?** (למורה: כדי ליצור עניין וגיוון במוזיקה)

» בקשו מהתלמידים לבחור שתי תנועות השונות באופיין: אחת תייצג את האופי החופשי של הבית, והשנייה את האופי הברור שבפזמון. הנחו את התלמידים לבצע את התנועות בהתאמה לחלקי השיר השונים.

קשר בין לחן לטקסט

"נכון שזה וזה דברי אלוקים חיים,
ובצבא חזק צריכים את כל סוגי החיילים,
אבל אני קבעתי את מושבי בבית המדרש הישן".

» שירו יחד עם התלמידים את קטע המעבר בשיר (1:43). בקשו מהתלמידים:

- לסמן בקו שני משפטים בעלי מנגינה דומה (למורה: 1,2).
- להקיף את המשפט שלדעתם בולט מהאחרים (למורה: 3).

» שאלו: **כיצד אמצעים מוזיקליים כמו גובה ואורך צליל תורמים להבלטת ייחודיותו?**
(למורה: הצליל עולה במילים "אני" ו"את" ו הצליל ארוך יותר בחלק מהמילים.)

» דקלמו עם התלמידים את שלושת המשפטים באופן שימחיש את הקשר בין האמצעיים המוזיקליים (גובה הצליל ואורכו) לטקסט. שוחחו על התחושה המתקבלת.

יצירה בעקבות קריאה

סדנת יצירת סימניה לספר

בסדנת זו ניתן השראה לילדים על לימוד התורה ועל משמעות החיבור של אדם יהודי ללימוד תורה וללומדי התורה.

ביטוי אישי

"אני מצייר מה שאני מרגיש..."

הסבירו לתלמידים כי ביטוי אישי ביצירת אמנות הוא מפתח ליצירה אישית בעלת מסר אישי.

(למורה: ניצור יצירה בעלת משמעות אישית. חפץ אשר ישמש את היוצר באופן אישי ויחבר את התלמידים לחשיבה משמעותית. מומלץ לברר עם התלמידים - למה מיועד החפץ?

מתי תשתמשו בו? באיזה אופן הוא יתאים למשאלה - לצורך שלכם?

בכל תהליך היצירה ראוי לשאול, לברר ולהעמיק בילדים את תחושת השייכות לחפץ ולשימוש בו. בדרך זו יוכל כל תלמיד לבטא באופן אישי את החיבור הרגשי והביטוי האישי שיוענק ליצירתו.)

החומרים

קרטון

שקיות פשוטות ב-2 צבעים

כלים

מספריים

באדיבות האמנית סיגל מאור - אמנית מיחזור ©

תהליך העבודה

הוראות הכנה ליצירת סימניה משקיות פלסטיק:

1. יוצרים מאריזת קרטון כלשהו (כמו קרטון קורנפלקס) נול פשוט במידות הרצויות, למשל: 22\7 ס"מ.
2. גוזרים בשתי הצלעות הצרות של המלבן 6 חריצים באורך של כ- 1 ס"מ. בין הצלעות נעביר את חוטי השתי.
3. בוחרים 3-2 שקיות צבעוניות מרשרשות (כמו אלו של השוק).
4. מגלגלים כל שקית, וגוזרים טבעות שישמשו כחוט. מאריכים את החוט על ידי השחלת טבעת בטבעת.
5. מותחים את חוטי השתי על גבי הנול מחריץ אחד לזה שמנגד כאשר בחלק האחורי החוט עובר לחריץ שלידו, וזאת על מנת שבגב הנול לא יהיו חוטים מתוחים אלא רק מקדימה.
6. מעבירים בין חוטי השתי חוטי שקיות צבעוניים כחוטי ערב לסירוגין במלאכת אריגה (מידי מומלץ להדק את האריג ולצופף את חוטי הערב זה לזה).
7. בקצה הנול, מכופפים מעט את חריצי הקרטון ומשחררים את האריג מן הנול.
8. מבליעים את הקצוות הנותרים בין החוטים (ניתן להשתמש במגהץ אם הוא זמין: יש להניח נייר פרגמנט מעל הקצוות ולחמם מעט את הקצה כך שהפלסטיק מתחמם ונדבק ואז לגזור וליצור אמרה נאה.

*ניתן כמובן לשלב צבעים שונים.

התמונות, היצירה והתהליך באדיבות האמנית סיגל מאור - אמנית מיחזור ©

קָבַעְתִּי אֶת מוּשָׁבִי

מילים: אהרון רזאל
לחן: אהרון רזאל

כלי מוביל

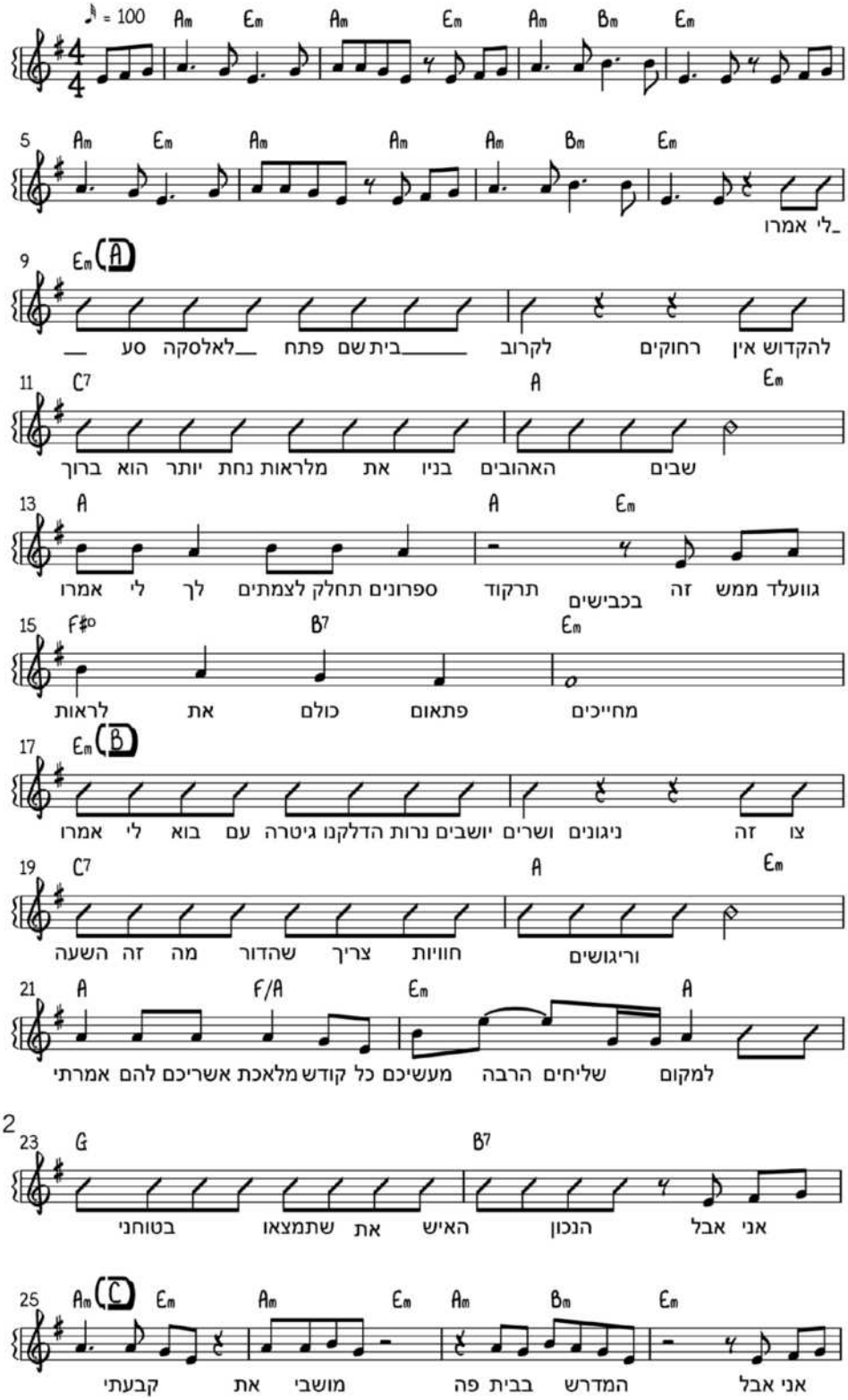

25 Am (C) Em Am Em Am Bm Em
אני אבל המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

29 Am Em Am Em Am Bm Em
המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

33 Am (D) Bm C A/C♯ C/D B7 Em

37 Em (E)
נדירה הזדמנות אמידים אנשים של קהילה בחול חזן של משרה לי הציעו

39 C7 A Em
חדשים לקהלים להגיע קשרים ליצור

41 A A Em
תשלומים ארבעה מפגשים שלושה מרתקים מנחים ונפש גוף של לסדנא נרשמתי_כמעט

43 F♯o B7 Em
אני אבל איכותיים יותר הרבה חיים חי אתה

45 Am (F) Em Am Em Am Bm Em
אני אבל המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

49 Am Em Am Em Am Bm Em
נכון המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

3

53 D7 (G) Em
חזק בצבא חיים אלוקים_____ דברי___ וזה שזה___

55 D7 Em
אני אבל החיילים סוגי כל את צריכים

57 C G B7 Em
מושבי את קבעתי

59 F Em
הישן המדרש בבית

61 Am (H) Bm C A/C♯

63 C/D B7 Em

65 Em (D)
אוירה ישראל ארץ של לרחבה לארכה לטייל אני אוהב כך כל

67 C7 A Em
הגואל לבוא סימן וזה מתוקים פירותיה מחכים

69 A A Em
אשב פה חדש כל אין בסביבה אני נדוד תרחיקו אל אותי תחפשו אם אבל

71 F#o B7 Em
המדרש בבית כאן אני איוויתיה כי

4
73 Bm (C) A G
קפצתי לא המצוות עולם אל אתדרכי האישי סיפורי את שאספר בקשו

75 Bm A G
את לספר לזמר מוכן אני אבל ציפיות להם היו מהשבי ברחתי לא ממסוק

77 A A F
עלי שעוברות והירידות העליות כל

79 F#o B7
אני אבל המדרש בבית פה יום כל

81 Am (E) Em Am Em Am Bm Em
אני אבל המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

85 Am Em Am Em Am Bm Em
נכון המדרש בבית פה מושבי את קבעתי

89 D7 (D) Em
חזק בצבא חיים אלוקים דברי וזה שזה

91 D7 Em C G B7 Em
מושבי את קבעתי אני אבל החיילים סוגי כל את צריכים

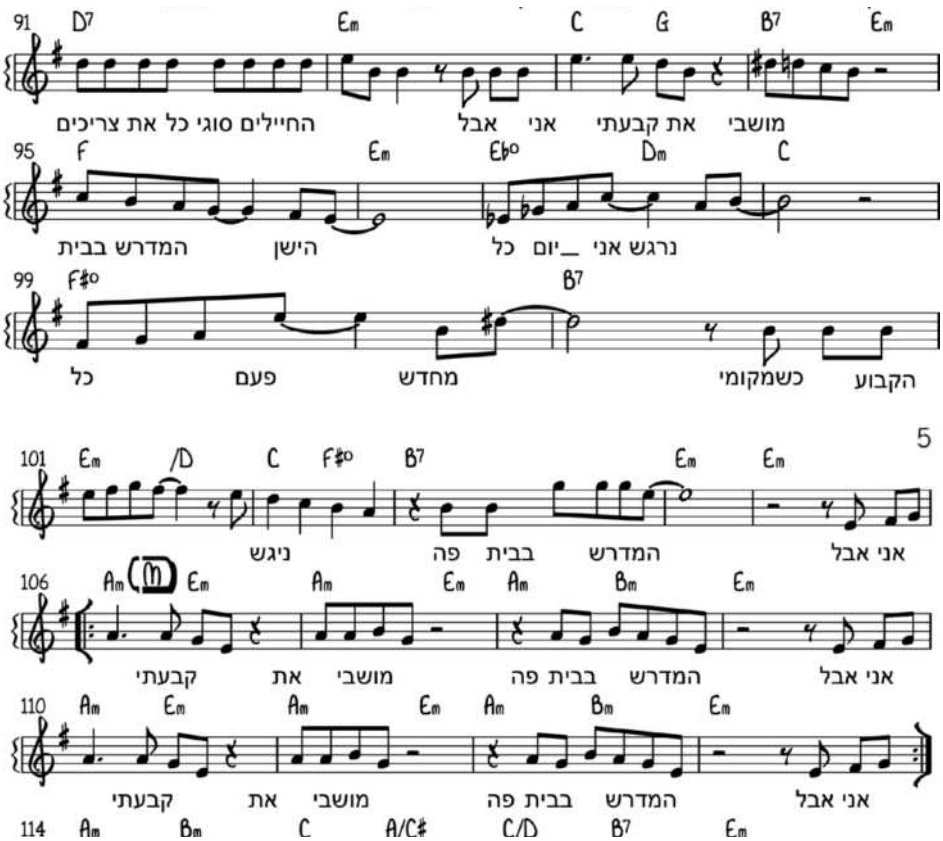
91 D7 Em C G B7 Em
מושבי את קבעתי אני אבל החיילים סוגי כל את צריכים
95 F Em E♭o Dm C
נרגש אני _יום כל הישן המדרש בבית
99 F♯o B7
הקבוע כשמקומי מחדש פעם כל
5
101 Em /D C F♯o B7 Em Em
אני אבל המדרש בבית פה ניגש
106 Am Em Am Em Am Bm Em
אני אבל המדרש בבית פה מושבי את קבעתי
110 Am Em Am Em Am Bm Em
אני אבל המדרש בבית פה מושבי את קבעתי
114 Am Bm C A/C♯ C/D B7 Em

שבת ומועדים

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת

מילים: רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע)
לחן: ספרדי ירושלמי

שירה

פלייבק

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת אֵל יִשְׁמְרֵנִי,
אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד בֵּינוֹ וּבֵינִי.

אָסוּר מְצֹא חֵפֶץ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכִים,
גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים,
דִּבְרֵי סְחוֹרָה אַף דִּבְרֵי מְלָכִים,
אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל וּתְחַכְּמֵנִי.

בּוֹ אֶמְצָאָה תָּמִיד נֹפֶשׁ לְנַפְשִׁי,
הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי
מוֹפֵת בְּתֵת לֶחֶם מִשְׁנֶה בְּשִׁשִּׁי,
כָּכָה בְּכָל־שִׁשִּׁי יַכְפִּיל מְזוֹנִי.

רָשַׁם בְּדַת הָאֵל חֹק אֶל־סְגָנָיו,
בּוֹ לַעֲרֹךְ לֶחֶם פָּנִים לְפָנָיו,
גַּם־בּוֹ לְהִתְעַנּוֹת עַל פִּי נְבוֹנָיו
אָסוּר לְבַד מִיּוֹם כִּפּוּר עֲוֹנִי.

הוּא יוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים
לֶחֶם וְיַיִן טוֹב בָּשָׂר וְדָגִים.

מִתְאַבְּלִים בּוֹ הֵם אָחוֹר נְסוֹגִים,
כִּי יוֹם שִׂמְחוֹת הוּא וִישַׂמְּחֵנִי.

מֵחֵל מְלָאכָה בּוֹ סוֹפוֹ לְהַכְרִית,
עַל־כֵּן אֲכַבֵּס־בּוֹ לִבִּי כְּבֹרִית,
אֶתְפַּלְּלָה אֶל־אֵל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית,
מוּסָף וְגַם מִנְחָה הוּא יַעֲנֵנִי.

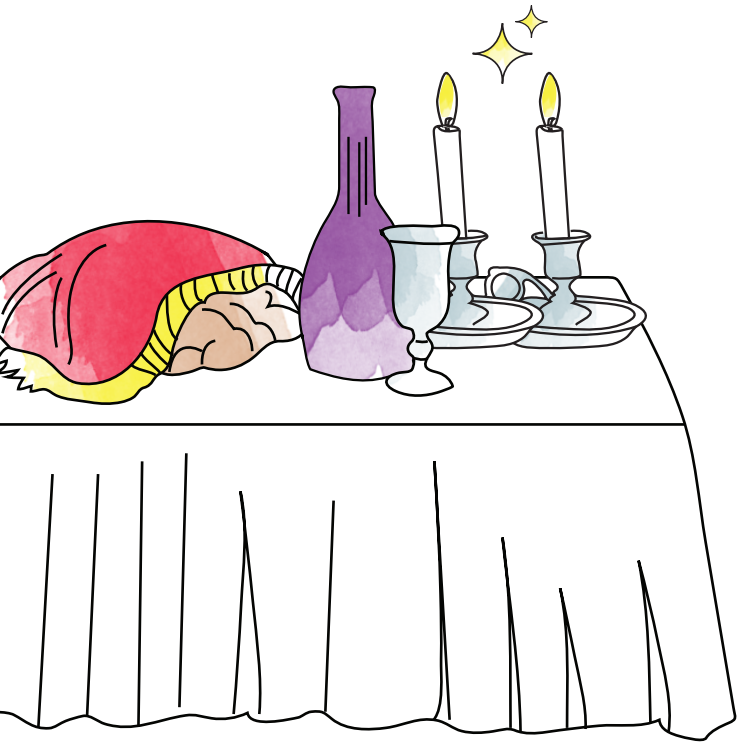

אודות השיר

"אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ" (ישעיהו נ"ו ב)

ביאורי מילים

אוֹת – זיכרון, עדות, ברית
דּוֹר רִאשׁוֹן – דור המדבר
מוֹפֵת – אות, סימן
בּוֹרִית – סבון
לְהַכְרִית – להשמיד, למחות

הפיוט "כי אשמרה שבת", שחיבר רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע), הוא פיוט ידוע ומפורסם. לחנים רבים חוברו לו, והוא מושר בעיקר בסעודות שבת בקהילות שונות: אשכנז, ספרד, צפון אפריקה ותימן.
במדריך (בפזמון) הפיוט מתוארים שני ציוויים מעשרת הדיברות השזורים זה בזה – **"שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ"**, שנאמר בפרשת יתרו (שמות כ, ח) ו**"זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ"**, שנאמר בפרשת ואתחנן (דברים ה, ב). אמרו חז"ל (שבועות כ, ב): **"זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ"**. שתי מצוות יסודיות מעמידות את השבת: 'זכור' ו'שמור'. מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

במחרוזות הפיוט מפורטות מצוות עשה ולא תעשה, שהן כאמור הבסיס לקיום הציווי של שמירת השבת וזכירתה: המחרוזת הראשונה עוסקת באיסורים החלים בשבת (עשיית מלאכות, יציאה חוץ לתחום, דיבורי חול) והחובה לעסוק בתורת ה'. המחרוזת השנייה עוסקת בהכנות לשבת המאפשרות את מנוחת השבת, כי על ידי הפניות מעסקי העולם הזה זוכים לרוחניות ולהתרוממות מעין עולם הבא. הראב"ע מזכיר את דור המדבר שקיבל מנה כפולה של המן במדבר, כדי שלא ילקט בשבת קודש, ולזכר זאת אנו מברכים בשבת על לחם משנה. המחרוזת השלישית מזכירה את לחם הפנים שהוחלף בבית המקדש מדי ערב שבת ואת האיסור להתענות בשבת, פרט ליום הכיפורים. המחרוזת הרביעית עוסקת במצוות הקשורות לשמור וזכור. המחרוזת החמישית עוסקת בציווי שלא לעשות מלאכה בשבת ולהיטהר לכבוד שבת. הפיוט מסתיים גם הוא במידה כנגד מידה – אם אתפלל ארבע תפילות שבת, אזכה שה' יענה לתפילותיי – **"וְהוּא יַעֲנֵנִי"**.

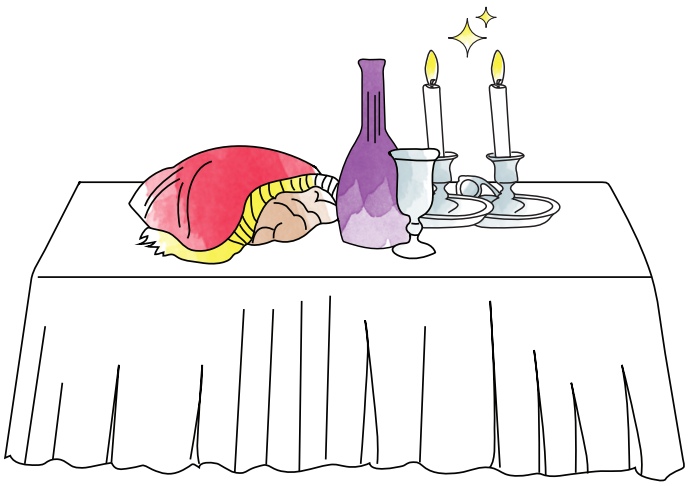

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מאפשר שיח על שבת קודש, על האווירה המשפחתית בשבת, על שולחן השבת ועל הנהגות מיוחדות בשבת.

שיח ודיון

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת אֵל יִשְׁמְרֵנִי,
אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד בֵּינוֹ וּבֵינִי.

הקריאו לתלמידים ושאלו:

» **מה השיר מעורר בכם? מה הוא מזכיר לכם?**
» **אילו מחשבות עולות לכם בעקבות השיר?**
» **אילו רגשות אתם מרגישים כאשר אתם שומעים את השיר?**
» **האם שרים אצלכם שיר זה בשולחן שבת? באיזו מנגינה? אילו שירים נוספים שרים במשפחה?**

השמיעו את השיר פעם נוספת ובקשו מהם לדמיין את שולחן השבת בביתם. שאלו:

» **איך נראה שולחן השבת?**
» **מה אתם אוהבים בו?**
» **למה אתם מצפים?**
» **האם יש לך תפקיד מיוחד בשבת? מהו?**
» **האם אתם מארחים מדי פעם אורחים לשבת? מי מגיע? את מי אתם הכי שמחים לארח?**
» **האם המשפחה שלכם מתארחת מדי פעם לשבת אצל משפחה או מכרים? אצל מי אתם הכי שמחים להתארח?**

הפעלות

הפעלה א' – דבר תורה

אָסוּר מִצֹּא חֵפֶץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים,
גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים.
דִּבְרֵי סְחוֹרָה אוֹ דִּבְרֵי מְלָכִים,
אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל וּתְחַכְּמֵנִי.

בשבת אין מדברים דברי חולין, ומרבים בדברי קודש ובלימוד תורה ופרשת שבוע.
בקשו מהתלמידים להכין לבד או עם אבא או עם אימא דבר תורה לפרשת השבוע. הסבירו לתלמידים כי המעוניינים יוכלו ללמד את הכיתה ביום חמישי את דבר התורה שהכינו.
ניתן לשוחח על תהליך ההכנה או על תהליך המסירה בכיתה:

» **עם מי הכנתם את דבר התורה?**
» **איך זה היה עבורכם?**
» **מה הרגשתם כשלימדתם את התלמידים את דבר התורה שהכנתם?**
» **ממה נהניתם?**
» **מה למדתם על עצמכם מההתנסות הזו?**

בּוֹ אֶמְצָאָה תָּמִיד נוֹחַ לְנַפְשִׁי,
הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי
מוֹפֵת בְּתֵת לֶחֶם מִשְׁנֶה בַּשִּׁשִּׁי,
כָּכָה בְּכָל שִׁשִּׁי יַכְפִּיל מְזוֹנִי.
הַיּוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים,
לֶחֶם וְיַיִן טוֹב בָּשָׂר וְדָגִים.
הַשְּׂמֵחִים בּוֹ הֵם שִׂמְחָה מַשִּׂיגִים,
כִּי יוֹם שִׂמָּחוֹת הוּא וּתְשַׂמְּחֵנִי.

שבת קודש - שירים ומנהגים
» **איך מכבדים אצלכם את שבת קודש?**
» **ספרו על מנהג מיוחד שיש אצלכם בשבת?**
» **איזה שיר מיוחד אתם שרים בשבת?**
» **איזה מאכל מיוחד מכינים אצלכם לכבוד שבת?**
» נסו להיזכר בשבת אחת מיוחדת, וספרו לבן הזוג שלכם על השבת הזו. (למורה: לאחר השיח בזוגות הציעו לכמה תלמידים המעוניינים בכך לספר בכיתה על השבת המיוחדת שלהם.)

הפעלה ב' - מתכון לשבת

בחרו בתלמיד או בכמה תלמידים ובקשו מהם לשתף את חבריהם ביום שישי במתכון של תבשיל, סלט או עוגה לכבוד שבת וללמדם להכינו.
הנחו את התלמיד מראש להדריך את הכיתה אילו חומרים יש להביא לכיתה לשם הכנת המתכון.

הפעלה ג' (לכיתות הנמוכות) - מציירים את שולחן השבת

בקשו מהתלמידים לצייר את שולחן השבת של משפחותיהם ולכתוב איזה דבר הם הכי אוהבים בו. (למורה: לפני השיח והפעילויות יש לשים לב אם יש בכיתה תלמיד שיש מורכבות במשפחתו, ולהתאים את השיח למצב זה. כמו-כן יש לשים לב במהלך השיח אם יש תלמיד שהתנהגותו או דבריו מעוררים סימנים מדאיגים, ולקרוא לו לשיחה יחידנית לאחר השיעור.)

הפעלה ד' (לכיתות הגבוהות) - מציירים את שולחן השבת

בקשו מהתלמידים לחשוב על שולחן השבת בביתם ולכתוב אילו דברים שנוהגים בו ירצו לקיים גם כשיקימו בית ויתחתנו בע"ה.
המליצו לתלמידים לכתוב להורים מכתב ובו לציין אילו דברים הם אוהבים בשולחן השבת של משפחתם, ואילו דברים ירצו להנהיג גם בבית שיקימו בע"ה.

העשרה והרחבה

השיר מזמן שיח על אודות ההשפעה שיש לשמירת השבת על האדם. שמירת השבת וזכירתה אינן רק פעולות מצד היהודי, אלא הן יוצרות פעולה שמימית של שמירה עלינו - **"אֵ-ל יִשְׁמְרֵנִי"** ושל זכירה שלנו **"בֵּינוֹ וּבֵינִי"**.

ניתן להרחיב בשיח על אודות מצוות שנאמרה בהן לשון "אות" - זיכרון, עדות שהקב"ה הוא מלכנו. כך גם במצוות תפילין (דברים ו, ח) ובמצוות ברית מילה (בראשית יז, יא), שבכולן עם ישראל ממליך עליו את הקב"ה ומעיד שהוא משועבד אליו מרצון.

לדיון ולשיח במליאה

הנחו את התלמידים:

1. מחבר השיר הוא רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע).

רבי אברהם אבן עזרא נולד ב-1092 בספרד. הוא היה בן עירו הצעיר של רבי יהודה הלוי. אבן עזרא עזב את ספרד בשנת 1140 ונדד למקומות רבים, בהם מצרים, איטליה, אנגליה וצרפת. בנדודיו הרגיש בודד, גלמוד ואביון. למרות מצבו הכלכלי הקשה נודע ה'אבן עזרא' כאיש אשכולות. הוא היה פרשן מקרא, דקדקן ומשורר והיה לו ידע רב במקצועות רבים.

» **איפה נרמז שמו של המחבר בפיוט?**

2. הפיוט "כי אשמרה שבת" מכונה "שיר אזור":

שיר אזור הוא סוג של שירי מחרוזת שנכתב בספרד. סוג זה נקבע על פי מבנהו ולא על פי נושאיו. השיר בנוי משלוש עד שש מחרוזות (סטרופות), ולפעמים אף יותר. כל סטרופה מורכבת מענף - בדרך כלל שלושה עד חמישה טורים, ומאזור (חגורה) שבא בסופה, ובו בדרך כלל טור אחד או שניים ולפעמים שלושה.

האזור הראשון יכול להופיע לפני הסטרופה הראשונה, ואז הוא נקרא מדריך.

במדריך (בפזמון) ובחלק ממחרוזות השיר (הבתים) יש שיבוץ או אזכור ממקורות היהדות. בקשו מהתלמידים:

» **עיינו במקורות שלהלן והתאימו כל מקור לבית המתאים.**

המקורות: שמות לא, יג; שמות לא טז-יז ; יחזקאל כ, כ; ישעיהו נח, יג-יד; תהילים צב, ה; שמות טז, כב-כג; במדבר י, י; יהושע א, ח; איוב ח, ח; תהילים קד, טו; ירמיהו ב, כב.

3. עיינו עם התלמידים בתפילת ערבית של חול. בקשו מהם להעתיק את הנוסח שבו מסיימים את האחרונה מברכות קריאת שמע לפני תפילת עמידה של תפילת ערבית. לאחר מכן בקשו מהם לעיין בתפילת ערבית לליל שבת ולבדוק איך נחתמת ברכה זו.

» **מהו ההבדל בין שני הנוסחים? כיצד ניתן להסביר את ההבדל לפי הפיוט?**

4. חז"ל לימדונו ש"מזונותיו של אדם קצובים לו מתשרי עד תשרי, חוץ מתשר"י" (תורה, שבת, ראשי חדשים, ימים טובים). הנחו את התלמידים:

» **ערכו רשימה של מאכלים מיוחדים שאוכלים אצלכם רק בשבת ובמועדים. השוו את הרשימה עם חבריכם. האם תוכלו למצוא מאכלים משותפים? האם יש קשר בין העדה שלכם לבין המאכלים שאתם שומרים לשבת?**

» **הביאו לכיתה מאכל מיוחד שהוכן לכבוד שבת. בררו במשפחה שלכם (הורים, סבים וסבתות) - האם יש למאכל הזה "סיפור" מיוחד? ספרו אותו.**

צידה לדרך

רבי שמעלקי מניקלשבורג זצ"ל ישב בביתו ולפתע נכנס הלך עני וידו פשוטה לקבל נדבה. בבית לא נמצאה פרוטה לפורטה. הצטער הרבי, הרי לא ייתכן להשיב את פני פושט היד ריקם. חיפש הרבי וחיפש, עד שמצא באחת ממגירות הבית טבעת נוצצת, טבעתה של הרבנית. נטל את הטבעת ומסרה לידיו של העני. משבה הרבנית לביתה ושמעה על שאירע, הצטערה מאוד. "איך נתת טבעת כה יקרה לעני המבקש כמה פרוטות?" שאלה. משמע הרבי את דבריה של הרבנית מיהר ויצא מביתו. הוא החיש את צעדיו כדי להשיג את העני. העני שחשב כי הרבי התחרט על נדבתו ההגונה ניסה לברוח. לאחר מרדף ארוך ומייגע הצליח הרבי להשיג את העני, וכשכולו מתנשף אמר רבי שמעלקי בהתרגשות: "רק רציתי שתדע כי נתתי לך טבעת יקרה מאוד. אל תתפתה למכור אותה בפרוטות!..."

סיפור זה היה מספר הרבי מניקלשבורג על מאמר חז"ל - **"אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: 'מתנה טובה יש לי בבית גְּנָזַי ושבת שְׁמָהּ, ואני מבקש לִיתְּנָהּ לישראל - לך והודיעם'"** (מסכת שבת דף י, עמוד ב).

» הנחו את התלמידים לכתוב על מתנה יקרה שהיו רוצים לקבלה.

שאלו:

» **איך תשמרו על המתנה וכיצד לא "תבזבזו" אותה או "תמכרו" אותה בזול?**

» **חשבו על השבת כמתנה יקרה שניתנה לנו. אילו עצות תתנו לחבריכם כדי שישמרו עליה ולא ימכרו אותה בפרוטות?**

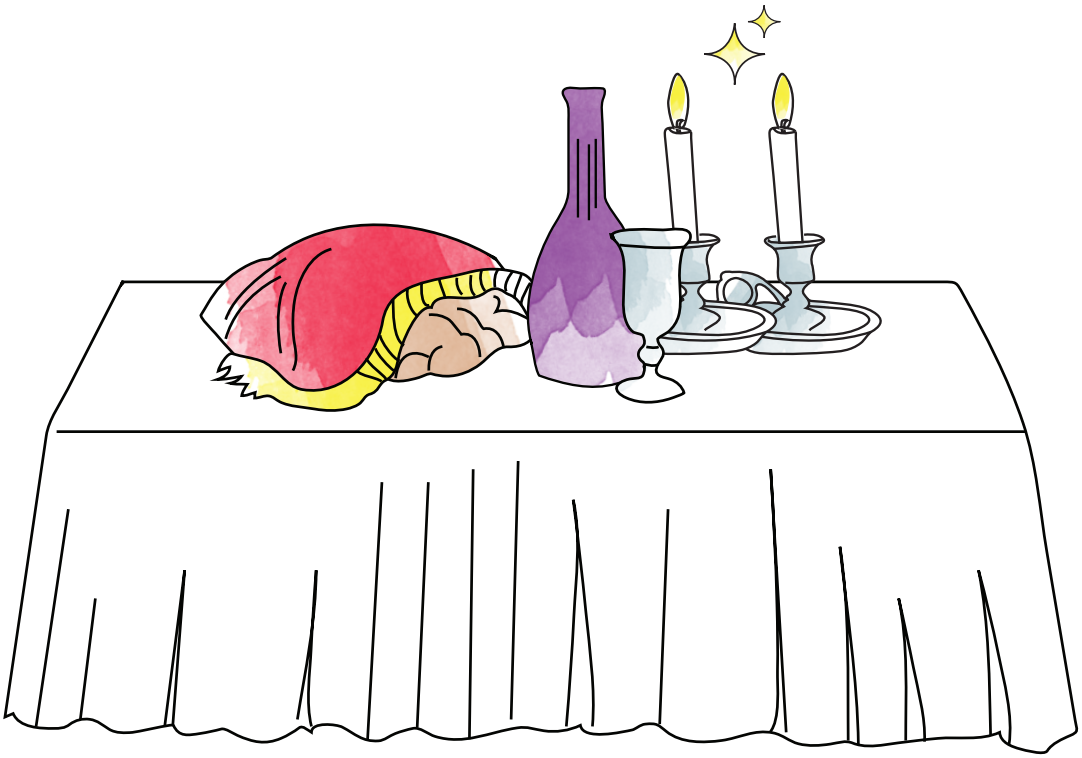

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין טקסט ומוזיקה

האזינו עם התלמידים לשיר ושאלו:

» **מהו הפזמון החוזר ומדוע נבחרו דווקא מילים אלו?**

(למורה: "כי אשמרה שבת א-ל ישמרני, אות היא לעולמי עד בינו וביני". מילים אלו חוזרות על עצמן כדי להדגיש את הרעיון המרכזי בפיוט: נשמור את השבת וה' ישמור אותנו, והשבת לעולם תהיה הברית והזיכרון בינינו לבין ה'.)

» **היכן המנגינה גבוהה יותר, בבית או בפזמון?**

(למורה: מנגינת הבתים מתמקדת בצלילים הגבוהים של הסולם, היא מדגישה לשומעים את רשימת המנהגים וההנהגות של שבת. קפיצה מלודית בעלייה מדגישה את פתיחת הבית.)

מבנה מוזיקלי

» השלימו עם התלמידים את מבנה הפיוט תוך כדי האזנה. השתמשו במילים: פזמון, בית, מעבר.

_____,_____,_____,_____,_____,_____,_____,_____.

(למורה: פזמון, בית, פזמון, מעבר, בית, פזמון, מעבר, בית, פזמון)

מרכיבים מוזיקליים

בקשו מהתלמידים לזהות את מקור הלחן (מזרחי/מערבי/פופ ישראלי) ולנמק את קביעתם.

(למורה: מקור הלחן ממדינות ערב. ניתן להגיע לתשובה בעזרת הסלסולים שמקשטים את המלודיות המזרחיות. אפשרו לתלמידים לשתף במלודיות נוספות שהם מכירים לפיוט).

» **דונו עם התלמידים: האם הסלסול מופיע בכל פעם?**

(למורה: לא כל משפט מסתיים בסלסול. הסלסול נועד לקשט את השיר ולכן מופיע רק לעיתים).

שירו עם התלמידים את הפיוט. בכל פעם שיש צליל ארוך שנשאר, סמנו עם היד תנועה מתמשכת. בכל פעם שישנו סלסול, סמנו בתנועה גלית.

הרחבה למורה למוזיקה

התנסו עם התלמידים בשירת הסלסול. בפעם הראשונה שירו צליל נשאר, ובפעם השנייה הוסיפו את הסלסול.

פעם ראשונה:

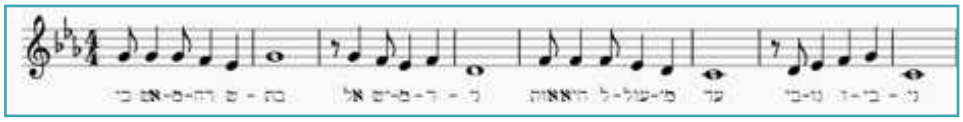

פעם שנייה:

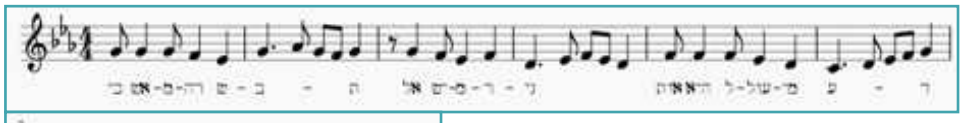

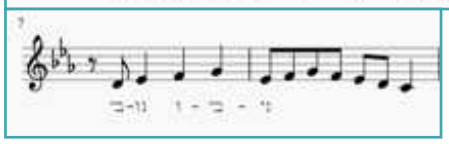

יצירה בעקבות קריאה

עיצוב כלים לשולחן שבת

אחד מתענוגות השבת הוא לערוך ולעצב מבעוד מועד את השולחן שעליו יוגשו הסעודות.
אולם שולחן השבת הוא יותר מאשר שולחן המשמש להגשת אוכל ולאכילה. השבת עצמה היא "אורחת" מכובדת, ואנו מדמים אותה למלכה או לכלה הבאה להתארח. שולחן שעורכים לפני אורחת חשובה ומכובדת כזו, חייב לשקף את הכבוד, השמחה וההנאה של בני הבית כשהם מכניסים לביתם אורחת חשובה כל כך.
במסכת שבת (דף קיט עמוד א) מסופר על רבי נחמן שהיה מכין את הבית לקראת שבת. היה מוציא את כלי הסעודה של שבת ומכניס את כלי החול ואומר: אילו היו באים רבי אמי ורבי אסי לבקרני בביתי, וכי לא הייתי מגיש לפניהם בכלים מכובדים? מכך אנו למדים שיש לערוך את שולחן השבת בכלים נאים ומיוחדים – גביע, פמוטים, מגש לחלות, מפית לחלות ועוד כלים ועיטורים המוסיפים חן לשולחן. מיופיו והדרו של שולחן השבת אנו למדים על גדולתה ועל קדושתה של השבת עצמה.

שוחחו עם התלמידים על שולחן השבת בביתם. מי מהתלמידים עורך את שולחן השבת? אילו כלים או רכיבים מיוחדים יש על השולחן אצלם בבית?
הראו לתלמידים תמונות של שולחן שבת ערוך ומכובד והסבירו לתלמידים כי עתה הם עומדים ליצור כלי מיוחד מחמר לכבוד השבת.

מקורות השראה

- תמונות של פמוטים, גביע, מגש לחלות או כלים נאים אחרים המפארים את שולחן השבת.
- תמונות של שולחן שבת ערוך.
- תמונות של כלי חרס עתיקים (ניתן להציג תמונות מתוך ויקיפדיה)

החומרים

דפי סקיצה, חמר (חמר מהסוג הפשוט שאינו מיועד לשריפה), צבעי גואש (לא חובה), דבק פלסטי

כלים

קיסמי שיניים או שיפודים, עיפרון, מכחולים.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

1. לצייר בעיפרון סקיצה של כלי שהם היו רוצים לעצב.
2. ליצור את הכלי מחמר.
3. לעטר את הכלי באמצעות חריטה בשיפוד או בקיסם שיניים.
4. לצבוע את הכלי בצבעי גואש ולהמתין לייבושו המלא (אם רוצים להוסיף צבע).
5. למרוח שכבה של דבק פלסטי על הכלים המוכנים לאחר שיתייבשו כדי להוסיף להם ברק.

(למורה: ניתן לקיים תערוכה של הכלים של כל התלמידים בצורה של שולחן שבת ערוך, מכוסה במפה לבנה, ועליו מסודרים כל המוצגים.
אפשר לחלק מראש תפקידים: כמה תלמידים אחראים על הכנת צלחות / גביע / פמוטים / אגרטל פרחים וכדומה.)

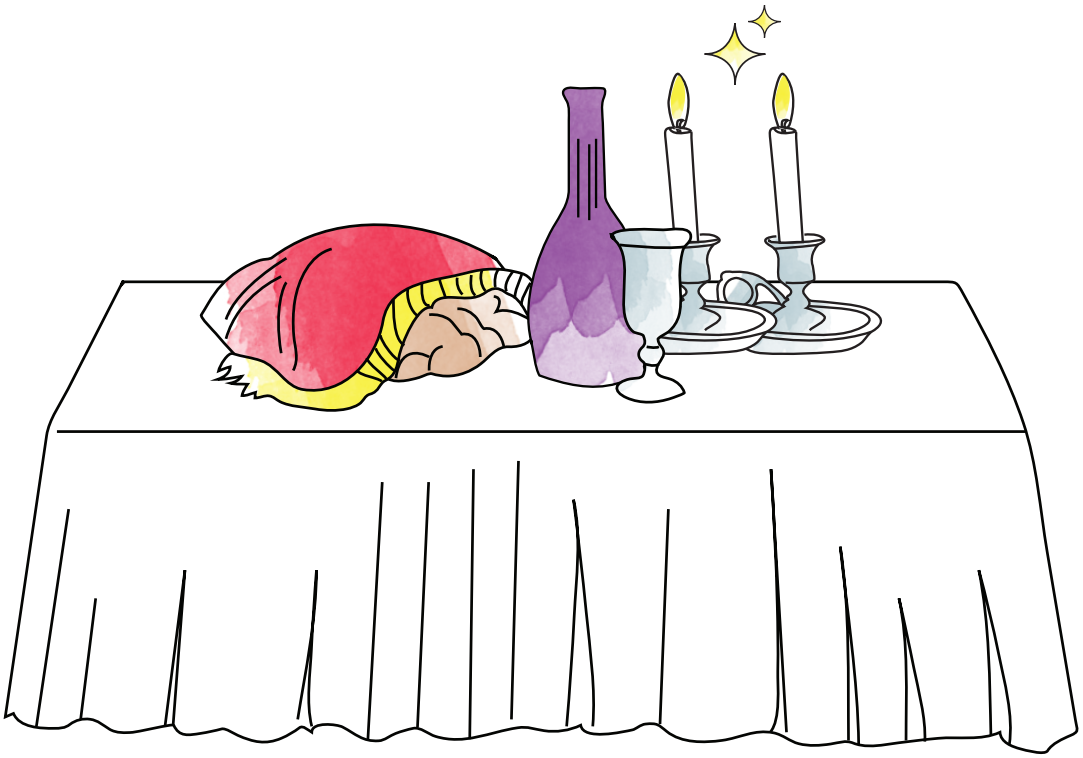

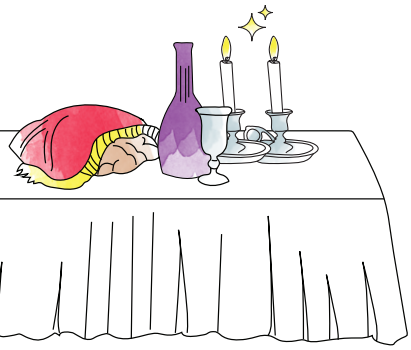

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת

מילים: רבי אברהם אבן עזרא (הראב"ע)
לחן: ספרדי ירושלמי

כלי מוביל

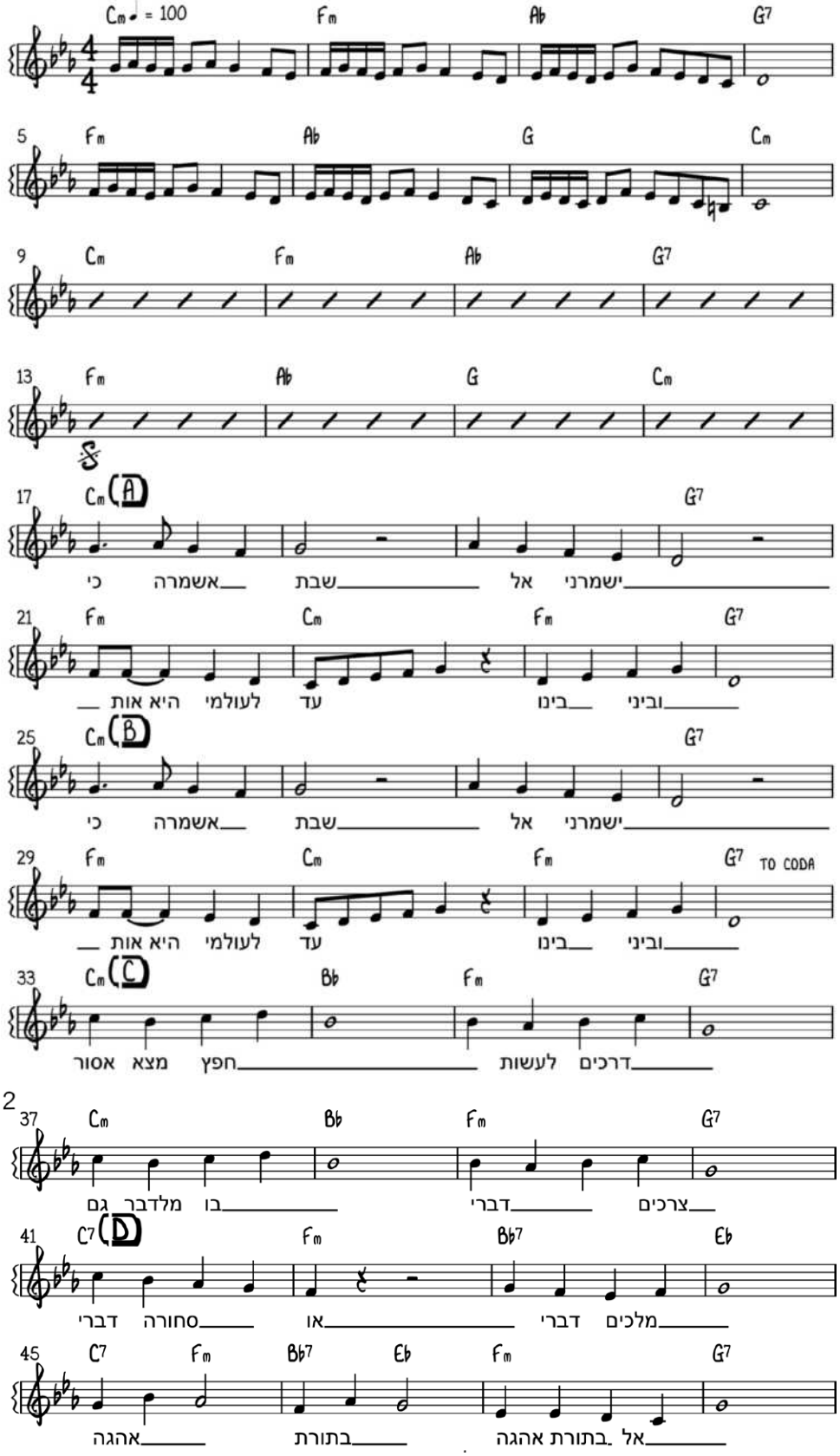

D.S. AL CODA

49 Fm G7 Cm SOLO (E) Bb
תחכמני

53 Fm G7 Cm Bb

57 Fm G7 Cm (F) Bb
בוא אמצאה תמיד

61 Fm G7 Cm Bb
נוח לנפשי הנה ראשון לדור

65 Fm G7 C7 Fm
נתן קדושי מופת לחם בתת

69 Bb7 Eb C7 Fm Bb7 Eb
משנה בשושי ככה שישי בכל

73 Fm G7 Fm G7
ככה בכל שישי מזוני יכפיל

3

77 Cm (G) G7
כי אשמרה שבת אל ישמרני

81 Fm Cm Fm G7
היא אות לעולמי עד בינו וביני

85 Cm (H) G7
כי אשמרה שבת אל ישמרני

89 Fm Cm Fm G7
היא אות לעולמי עד בינו וביני

93 Cm (I) Fm Ab G7

97 Fm Ab G Cm

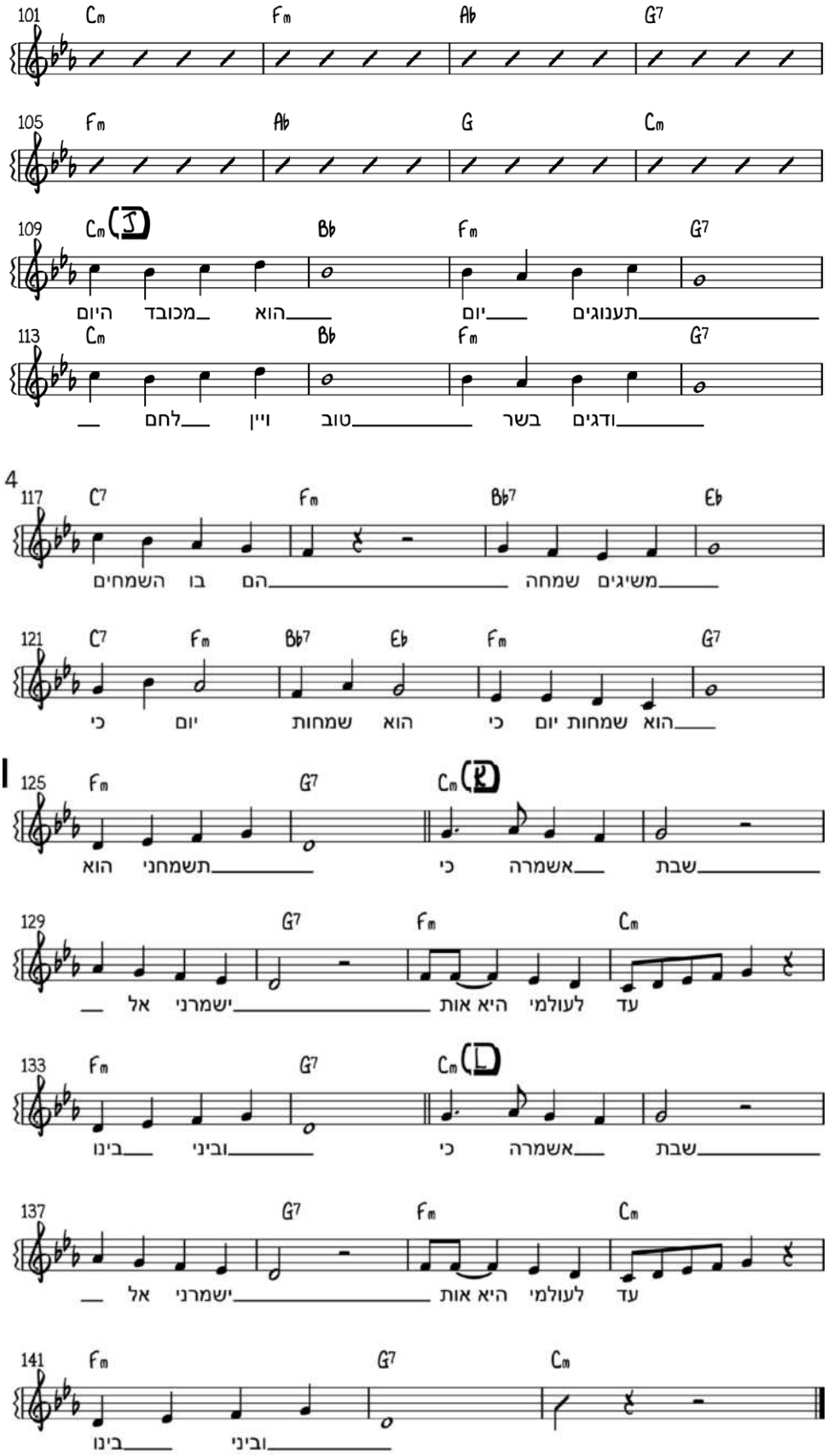
101 Cm Fm Ab G7
105 Fm Ab G Cm
109 Cm (I) Bb Fm G7
היום מכובד הוא יום תענוגים
113 Cm Bb Fm G7
לחם יין טוב בשר ודגים
4
117 C7 Fm Bb7 Eb
הם בו השמחים משיגים שמחה
121 C7 Fm Bb7 Eb Fm G7
כי יום שמחות הוא כי יום שמחות הוא
125 Fm G7 Cm (K)
הוא תשמחני כי אשמרה שבת
129 G7 Fm Cm
ישמרני אל היא אות לעולמי עד
133 Fm G7 Cm (L)
בינו וביני כי אשמרה שבת
137 G7 Fm Cm
ישמרני אל היא אות לעולמי עד
141 Fm G7 Cm
בינו וביני

כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי

מילים: מן התפילה
לחן: מרדכי בן דוד

שירה

פלייבק

אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
צִוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן

שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים
וִיבָרְכוּנִי
בְּבוֹאָם לְבֵיתִי
כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי
וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי
וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת

אודות השיר

יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך (מסכת שבת קיט ע"ב)

ביאורי מילים

מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת – המלאכים, משרתי הקב"ה.
עֶלְיוֹן – הקב"ה, קל עליון.
יִפְקְדוּנִי – יזכרו אותי, יבואו לביתי.
וִיבָרְכוּנִי – יברכו אותי.
שִׁמְלוֹתַי – בגדי.

מילות השיר לקוחות מתוך הפיוט, 'רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת', הנאמר בקהילות חסידיות רבות בליל שבת אחרי פיוט 'שלום עליכם'.

מקור הפיוט אינו ברור, אך נראה שחובר לפני כארבע מאות שנה, במקביל לפיוט, 'שלום עליכם'. הפיוט פותח בדברי שבח, המסודרים לפי סדר א-ב: 'רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים... מֶלֶךְ אַבִּיר, מֶלֶךְ בָּרוּךְ, מֶלֶךְ גָּדוֹל...' ובהודיה: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ...', בהמשך גדוש הפיוט בבקשות אישיות (ולכן יש הפוסקים שאין לאומרו בשבת, שבה אסור לאדם להתפלל על צרכיו): "שֶׁתְּזַכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי לִמְצֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל בְּנֵי אָדָם..."

קטע הפיוט כתוב במבנה של שיר. ההתבוננות בשיר מאפשרת לגלות את "מילות המפתח": המילה הפותחת את השיר היא, 'אָנָּא', המילים הסוגרות את השיר ומסיימות אותו הן, 'יוֹם הַשַּׁבָּת' ובשורה האמצעית מופיעה מילה מובלטת אחת בלבד – 'וִיבָרְכוּנִי'. "מילות המפתח" 'אנא' ו'יום השבת', מגלות כי מדובר בתפילת בקשה, הנאמרת בשבת. תוכן הבקשה מתגלה במילה 'ויברכוני' – יברכו אותי, בקשה אישית לברכה.

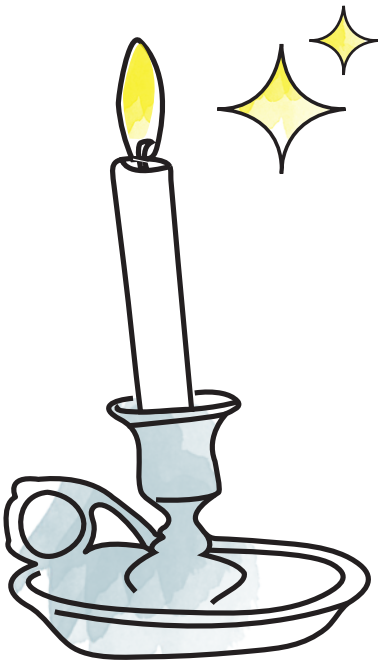

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על שבת ועל ההכנות לשבת, וחלקה של כל בת במסגרת המשפחתית.

שיח ודיון

השמיעו לתלמידים את השיר והזמינו אותם להקשיב למילות השיר ולמנגינה. לאחר-מכן השמיעו שוב את השיר והציעו לתלמידים לעצום עיניים ולהתחבר לשיר.

» **איזה רגש מתעורר בכם כאשר אתם שומעים את השיר?**
» **האם רגש זה מוכר לכם ממקום/ זמן/ מצב אחר?**
» **מה מזכיר לכם השיר?**
» **כאשר אתם שומעים עכשיו את השיר וחושבים על השבת הבאה, מה, בעקבות ההקשבה, אתם מעוניינים לעשות בה / בהכנות לקראתה?**

אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן
שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים
וִיבָרְכוּנִי
בְּבוֹאָם לְבֵיתִי

מילות השיר לקוחות מהפיוט, 'ריבון העולמים'. בתחילת הפיוט מילות שבח להקב"ה ובסופו בקשות אישיות של האדם מבוראו. אנו מבקשים מהקב"ה שיצווה למלאכים שיברכו אותנו.

» **בקשו מהתלמידים לחשוב על ברכה שהיו רוצים לקבל, משהו שהם מאד רוצים שיקרה.**
» **איזו ברכה אתם רוצים לקבל?**
» **מדוע חשוב לכם לקבל דווקא דבר זה?**
» **בנוסף לתפילה ולבקשה מה', האם יש משהו שאתם יכולים לעשות כדי שהדבר שאתם מעוניינים בו אכן יקרה?**
» **מה יעזור לכם לעשות זאת?**

הפעלות

הפעלה א' – בועת הבקשות והמשאלות

אביזרים: מפריח בועות סבון

הנחו את התלמידים לשבת במעגל וחלקו להם את מפריח הבועות. כל תלמיד יפריח בועת סבון ויבקש בקשה/ משאלה אישית.

מומלץ להרחיב בשיח ולברר עם כל תלמיד בנוגע לבקשה/ משאלה שהציג:

» **מדוע זה חשוב לך?**

» **כיצד ייראו החיים שלך אם הבקשה תמומש?**

» **האם הבקשה שלך יכולה להתממש/אינה יכולה להתממש? (ההבנה שהמשאלה אינה אפשרית מרגיעה וממתנת, ועצם ביטוי המשאלה עשוי לספק את האדם).**

» **האם מימוש הבקשה תלוי בך או באחרים?**

» **האם תוכל לעשות מעשים שיקדמו ויקרבו את מימוש הבקשה? אם כן, מה תוכל לעשות?**

כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי
וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי
וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת.

ההכנות לכבוד שבת קדש כוללות את הכנת הבית, הכנת המלבושים והכנת מאכלים.

» **מתי מתחילים להתכונן בביתכם לשבת?**

» **האם יש לכם חלק בהכנות?**

» **כיצד אתם מרגישים כשאתם שותפים להכנות?**

» **שתפו: אילו תפקידים יש לכם בהכנות לפני שבת? מה אתם אוהבים לעשות? מה אינכם אוהבים לעשות?**

» **האם יש דרך להקל על עצמכם בתפקידים שאינכם אוהבים לבצע?**

(למורה: לנסות להחליף תפקיד עם בני המשפחה, לשמוע מוסיקה תוך כדי עשייה, לדבר עם אימא/ אחים/בן משפחה, לדבר בטלפון עם חבר/ה, לומר לעצמי מילות עידוד כגון: השכר על המאמץ בהכנות יהיה כגודל המאמץ וכדומה.)

הפעלה ב' – הערכות והכנות לשבת הבאה שלי

אביזרים: חלקו לכל תלמיד 4 פתקי תזכורת ('ממו') או פתקים בצורה של נרות/ חלות/ שולחן שבת וכדומה.

בקשו מהתלמידים לחשוב על 2 דברים שיעשו בשבת הקרובה.
בקשו מהתלמידים לשתף במליאה.
(למורה: מומלץ לאפשר לתלמידים רבים להקריא את שכתבו, כדי להרחיב את הרעיונות ומגוון ההנהגות בהכנות לשבת.)

ציינו בפני התלמידים כי נשוחח בכיתה שוב על ההכנות לשבת ועל החלק שלהן בהכנות, וביום שישי או ראשון שוחחו על החוויה בהכנות, העשייה והתובנות בעקבותיהן:

» **איך היה להם?**

» **מה הרגישו?**

» **מה עשו?**

» **מה למדו על עצמם?**

» **אילו תובנות עלו מהעשייה?**

» **אילו התנהגויות ירצו לאמץ לשבועות הבאים?**

» **באילו עוד זמנים/ מצבים ניתן ליישם את התובנות?**

העשרה והרחבה

השיר מזמן שיח אודות מעלות מצוות עינוג השבת: 'וקראת לשבת עונג' (ישעיה נ"ח, י"ג) השיח מעורר התחזקות בכיבוד השבת ובעיקר בהכנות לשבת, ומייקר בעיני התלמידים מנהגים ומסורות, הקשורים בכיבוד השבת, מתוך הכרה כי השבת היא 'מקור הברכה' לשומרי השבת ולמענגיה.

אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן

בבקשת הברכה איננו פונים חלילה למלאכים. אנו פונים למלך מלכי המלכים, שהוא מקור הברכות היחיד, ומבקשים שיצווה על שליחיו, משרתיו המלאכים, לברכנו.

שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים
וִיבָרְכוּנִי
בְּבוֹאָם לְבֵיתִי

מדוע אנו מבקשים מה' את ברכת המלאכים דווקא בליל שבת?
בכל ליל שבת, כאשר קדושת היום אופפת את הבית היהודי, אנו זוכים לביקורם של אורחים מופלאים, מלאכי עליון, הפוקדים את ביתנו. וכך נאמר במדרש הידוע: "רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלווים לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע." (מסכת שבת קיט ע"ב).

כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי
וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי
וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת.

מי ראוי לברכת השבת? לא רק שומרי השבת, אלא כל המקיימים את מצוות כיבוד השבת ועינוגה, ככתוב בנביא: 'וקראת לשבת עונג' (ישעיה נ"ח,י"ג)

על פסוק זה מובא סיפור בגמרא (שבת קיח.): 'כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים... דאמר רבי חייא בר אבא, פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא, והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים... אמרתי לו: "בני במה זכית לכך?", אמר לי: "קצב הייתי, ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי: "זו תהא לשבת", אמרתי לו: "אשריך שזכית וברוך המקום שזיכך לכך."' (שבת קיח ע"א)

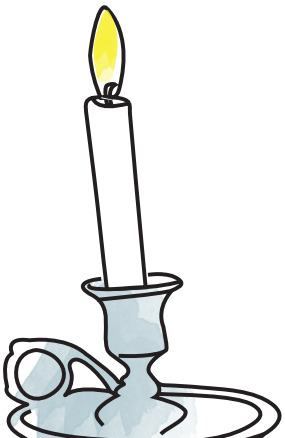

השבת בביתנו

בקשו מהתלמידים לערוך סיעור מוחין, ולהציע מילים העולות בדעתם, בהקשר לנושא 'שבת בבית'. רשמו את המילים על הלוח (לדוגמא):

אורחים
ריח החמין
מפה צחורה
ממתקים
נרות
קידוש
מפה צחורה
מנוחה
רצפה בוהקת
זמירות לשבת
חידושי תורה לפרשת השבוע
חלות
בגדים מפוארים

לאחר שרשמתם את המילים, ציינו כי אלו הם הזיכרונות היפים שיש לנו מיום השבת בביתנו, זיכרונות הכרוכים בתחושות וברגשות מגוונים, הקשורים בשבת.

בקשו מהתלמידים לבחור בנושא אחד מהנושאים שהועלו, לצייר אותו, ולרשום בכותרת, איזה רגש הוא מעלה בו. (למורה: לדוגמה: אורחים – שמחה, נרות דלוקים – קדושה, מאכלים מיוחדים – עריבות, מנוחה – רוגע, מפה צחורה – חגיגיות, בגד מפואר – מלכותיות.)

עונג שבת

"בשבת קודש, צריך להוסיף מחול על הקודש, בין במאכליו, בין במשתיו ובין במלבושיו. וצריך לתקן לעצמו מקום נח בכרים וכסתות מרוקמים... כמו שמכין חופה לכלה... ועוד צריך לקבל הכלה בכמה נרות מאירות בשבת ובכמה סוגי תענוגים ולבושים משובחים, ובית מתוקן...' (זוהר, פרשת עקב דף רעב ב'). קצת תמוה, האמנם אנו מכבדים ומענגים את השבת?! הלא אנחנו בעצם מענגים את עצמנו, אנו הנהנים מהאור, מהאווירה, מהשלווה, מהיופי, מהטעמים ומהריחות."

זוהי מתנת השבת. העונג שאנו מענגים את עצמנו בשבת – מענג את השבת.

הפיוט נאמר לאחר, 'שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם', ושניהם מושתתים על אותם מדרשים. המדרש הידוע ביותר הקשור לפיוטים, הוא המדרש שהבאנו לעיל ממסכת שבת, והמשכו: 'וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך", ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך", ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו. (שם קיט ע"ב).

על פי הגר"א, עינוג השבת הוא ההתענגות בשבת עצמה, וכיבוד שבת הוא ההכנות שעושים לכבודה בערב שבת. זכות גדולה היא לטרוח בכבוד השבת. הרמב"ם: "אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר, חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו... וכך מצאנו אצל חכמינו ז"ל, "מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן, ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות, ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה" (משנה תורה, הלכות שבת, פרק ל', הלכות ב'– ו')

תלו ברחבי הכיתה פתקים, ובהם הלכות ומנהגים העוסקים בהכנות לשבת:

» עזרא תיקן כי כיבוס הבגדים יעשה ביום חמישי
» להכין את צורכי השבת בשעות המוקדמות של יום שישי
» לרחוץ פנים, ידיים ורגליים לכבוד השבת
» ללבוש בגד נקי ומיוחד לשבת
» להכין מאכלים מיוחדים לשבת
» להימנע מסעודה קרוב לשבת כדי לא להיכנס לשבת שבעים
» לערוך את השולחן ולכסותו במפה בכניסת השבת
» לסדר את הבית, להדליק נר (למאור) ולסדר את המיטות
» להשתתף בהכנות הנעשות לקראת שבת
» לקבל השבת באופן הדומה לקבלת פני מלכה או כלה
» לאסור על אכילה ושתייה מעת כניסת השבת, קודם לקידוש

בקשו מהתלמידים לעבור בין הכרטיסים ולבחור בכרטיס אשר עונה על אחת השאלות הבאות:

» **איך מתכוננים בביתכם לכבוד שבת?**
» **מה אתם עושים בבית לכבוד שבת?**

שולחן ערוך

בקשו מהתלמידים להביא לכיתה דבר מה הדרוש לסעודת השבת: "טעימות" ממאכל שבת ייחודי לקהילתו, גביע, פמוטות, מפה וכו'.

השמיעו את השיר "יוסף מוקיר שבת", של אברהם פריד וערכו את השולחן שסביבו שרים זמירות שבת.

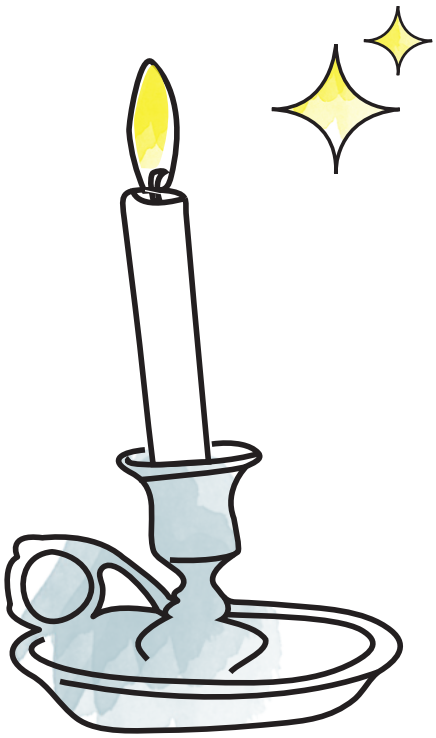

צידה לדרך

שלום עליכם / פיוט לליל שבת

הפיוט, 'שלום עליכם', הוא קדום ואנונימי, ומצוי בדפוס החל מן המאה ה-17. יש טוענים כי הוא חובר על ידי מקובלים. הוא מושר בכל קהילות ישראל בליל שבת, לפני הקידוש, כאשר לכל קהילה לחן משלה לפיוט.

נוסח אשכנזי

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

נוסח ספרדי

(בנוסח הספרדי נוסף בית לפני הבית האחרון, ויש שינוי קל בבית האחרון)

בְּשִׁבְתְּכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

בְּצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן
מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין מילים ומנגינה

בקשו מהתלמידים להאזין לפתיחה ושאלו:

» **היכן בפתיחה, אתם מרגישים תחושה של שיא? של כובד ומשמעות?**
(למורה: שני צלילים מוטעמים בסוף הפתיחה).

» **מה מעניק לשני צלילים אלו תחושה של שיא? מה קורה במילים? מה קורה במוזיקה?**
(למורה: במילים מופיעה המילה 'שבת', מילה מרכזית בשיר. במוזיקה נוספים כלי נגינה עוצמתיים: תופים וכלי נשיפה ממתכת המנגנים תרועה מעין הכרזה לקבלת השבת).

» **מה מעניק לשני הצלילים תחושת תרועה?**
(למורה: משך הצלילים. כאשר מנוגנים שני צלילים ברצף, האחד קצר ומיד אחריו צליל ארוך, נוצרת "תרועה").

» נסו לשיר את שני הצלילים הללו כ"תרועה" בקולכם.
הצעה להרחבה: בקשו מהתלמידים להחליף את המילה 'שבת' המושרת בשני צלילים אלה במילים אחרות המתאימות בהטעמה שלהם לשני צלילי התרועה (למורה: המילים צריכות להיות דומות במשקלן למילה 'שבת'. לדוגמא: חלה, נרות, תורה, תפילה...).

תפקידה של האינטונציה

אופן אמירת הדברים בהבעת רגשות

כתבו על הלוח משפט המנוסח כבקשה (לדוגמא: "אימא, תגלי לי את הסיבה").

חלקו למספר תלמידים פתק עם הנחיה לגבי אופן אמירת המשפט. רשמו על הפתקים את המילים הבאות: בקשה, הפצרה, הוראה, תחינה וכו'.

בקשו מהתלמידים:

» להציג את המשפט על פי ההנחיה הכתובה בפתק, ומהשאר לנסות לזהות את אופי האמירה.

» לבצע אותה פעילות עבור המשפט "אנא מלך מלכי המלכים". משפט זה חוזר פעמיים ברצף.

» לבדוק מה קורה במוזיקה: האם בחזרה על המשפט המנגינה זהה? דומה? שונה? (למורה: המוזיקה חוזרת במדויק למעט הסיום).

» לדמות זאת לבקשה אשר מבקשים ממישהו. כיצד זה נשמע בפעם הראשונה, ולעומת זאת כיצד זה נשמע בפעם השנייה?

» לשיר את המשפט פעמיים ברצף כך שבכל פעם מביעים את הבקשה באופן אחר (בקשה, הפצרה, תחינה...).

יצירה בעקבות קריאה

אנא מלך מלכי המלכים

עיצוב שרשרת טס חמרן לבקבוק יין, לפאר שולחן השבת.

מאז ומקדם נהגו יהודים לעטר ולפאר את שולחן השבת כראוי לקבלת פני מלכה. מיטב פריטי יודאיקה שהשתמרו במשך השנים, מעוצבים עבור שולחן שבת - גביע יין לקידוש, בקבוקי יין, מגש וסכין ועוד. על גבי הכלים רקועים ומובלטים מוטיבים ייחודיים כגון - ענבי יין, רימון, אותיות עבריות ועוד. בפריטי קודש אלו כיבדו היהודים לאורך הדורות את שולחן השבת וביטאו בכך את האהבה המיוחדת שיש בין הכלה- כנסת ישראל לדודה - הקב"ה.

היצירות מאת: © נחמה שיינין "מרקם"

חריטה על טס מתכת

אמנות חריטה ע"ג טסי כסף מוכרת מאוד בעיצוב תשמישי קדושה. לאורך השנים הצטיינו בה מומחים רבים וצורפים אשר במלאכת היד המדויקת, חרטו ועיטרו טסי נחושת וכסף לייצור כלים נאים מגוונים.

טס המתכת צריך להיות דק דיו בכדי לחרוט עליו, אבל לא דק מידי, בכדי שלא ייווצרו בקיעים.

לצורך כך, נשתמש בסדנא בטס חמרן, שהוא בעצם רדיד אלומיניום - מתכת רקיעה וכסופה. כיום ניתן להשיג חמרן במגוון צבעים.

על טס חמרן ניתן לעבד יצירות ועיטורים ולדמות במיומנות זו ביצועי צורפות וריקוע.

חומרים

דף ועפרון, חתיכת מגבת או בד עבה, טס חמרן, שרשרת או חוט כסוף, מעט צבע שחור (אקריליק או גואש) ומעט צמר גפן.

מקורות השראה

הציגו לתלמידים מגוון רעיונות והשראות ליצירת עיטורים בעלי מוטיבים יהודיים המתאימים לשולחן השבת.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

» לשרטט ולהכין סקיצה מדויקת וברורה (ראה סקיצה לדוגמא בהמשך המערך)

» להניח בזהירות את המגבת ע"ג השולחן

» להניח מעל למגבת את טס החמרן הגזור כשהצד הכסוף כלפי מטה (לאחר גזירת החלק הנבחר יש לקפל את הקצוות למניעת חתכים)

» להניח את הדף המעוטר בצורה מיטבית ולהתחיל לחרוט, ניתן לחזק את התבליט ולעבות ע"פ הצורך

» לאחר סיום העבודה, בכדי ליצור לעבודה מראה אותנטי, יש לטבול מעט צבע שחור בצמר גפן ובתנועות עדינות ולעבור על היצירה בתנועות סיבוביות

» לסיום, ניתן להשחיל חוט או שרשרת חוליות ולמקם את העבודה כ"תליון".

סקיצה בסיס לדוגמא:

בהצלחה!

כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי

מילים: מן התפילה
לחן: מרדכי בן דוד

כלי מוביל

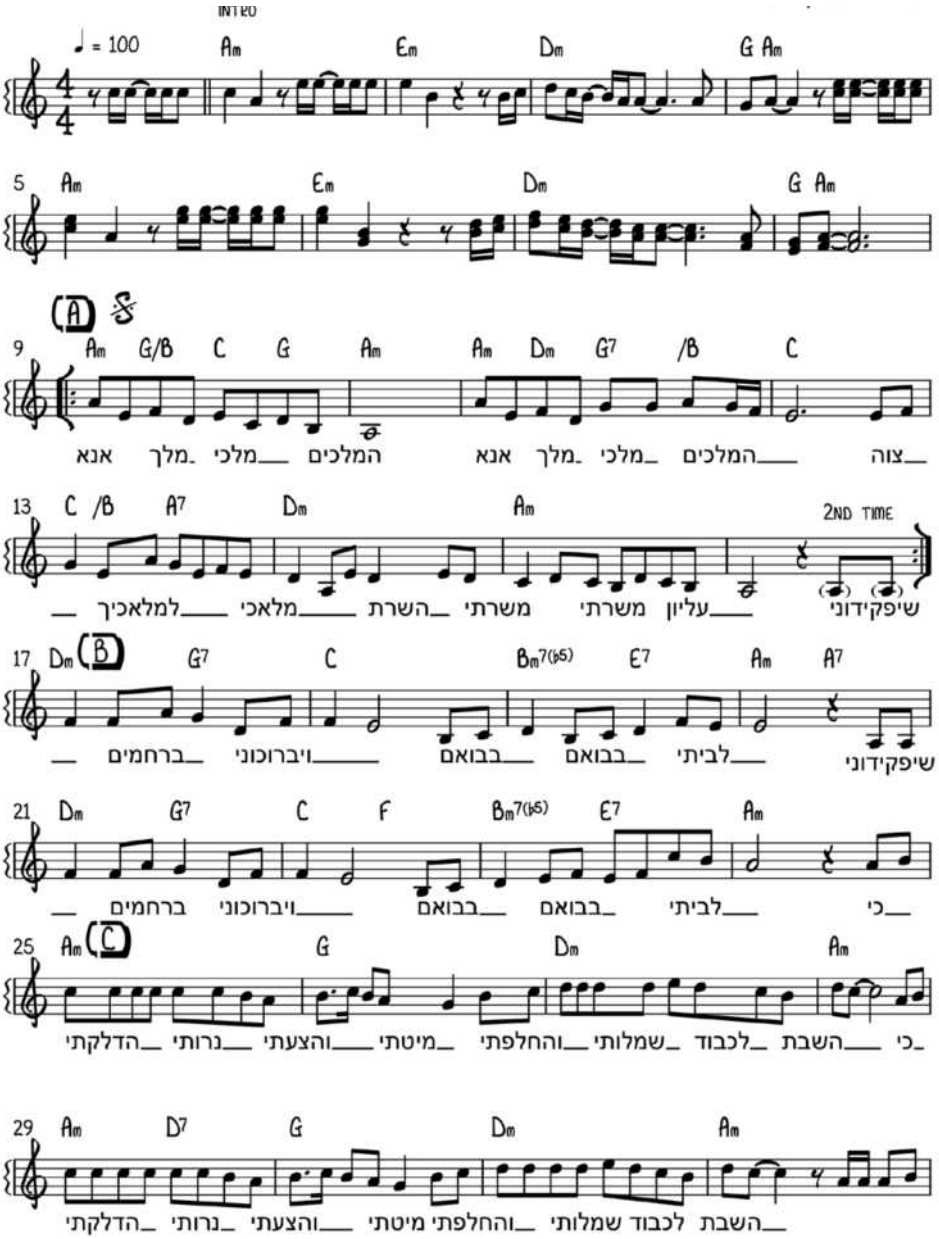

VOCAL INTERLUDE

33 Am (D) G Dm Am

D.S. AL CODA

37 Am D7 G Dm Am TO CODA

41 Am (E) PLAY 4 TIMES Em Dm G Am

45 Am Em Dm G Am

49 Dm (F) G7 C Bm7(♭5) E7 Am A7

שיפקידוני ברחמים ויברוכוני בבואם בבואם לביתי שיפקידוני

53 Dm G7 C F Bm7(♭5) E7 Am

ברחמים ויברוכוני בבואם בבואם לביתי כי

57 Am (G) G Dm Am

הדלקתי נרותי והצעתי והחלפתי מיטתי השבת לכבוד שמלותי כי

61 Am D7 G Dm Am

הדלקתי נרותי והצעתי והחלפתי מיטתי השבת לכבוד שמלותי

VOCAL INTERLUDE

65 Am (H) G Dm Am

3

69 Am D7 G Dm Am

PLAY 4 TIMES

73 Am (I) Em Dm G Am

77 Am Em Dm G Am

ארץ ישראל וירושלים

לְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

מילים: מהתורה: בראשית (י"ג ט"ו)
לחן: משה רוזנבלום

שירה

פלייבק

כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה
לְךָ לְךָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם

לְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

אֶת הָאָרֶץ הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְאֶת כָּל מִינֵי תְּבוּאָתָהּ לְטוֹבָה
וְתֵן בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

אודות השיר

הערך מוביל: כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם (תהלים קיא ו)

ביאורי מילים

אתננה – אתן אותה

לזרעך – לצאצאיך

מבנה השיר

השיר מורכב משלושה חלקים:

1. הבית הראשון הוא פסוק שלם מפרשת 'לך לך' (י"ג, ט"ו), שבו ניתנת הבטחת הארץ לאברהם אבינו ולזרעו. ההבטחה ניתנה אחרי היפרד לוט מעם אברהם: "שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה..."
2. שתי השורות הראשונות בבית השני, חוזרות ומדגישות את הרעיון בלשון ימינו, מעין הטמעה והדהוד של הבטחת הארץ.
3. שתי השורות האחרונות בבית השני לקוחות מ"ברכת השנים", התשיעית מברכות תפילת 'שמונה עשרה'. 'ואת כל מיני תבואתה לטובה' – חלק פסוק זה נאמר בקביעות בכל נוסחי התפילה. 'ותן ברכה על פני האדמה' – תפילה הנאמרת בקיץ בלבד בנוסח ספרד ואשכנז.

למרות שבעיון שטחי נראה השיר כמלאכה פשטנית של חיבור חלקי הפסוקים, הוא עשוי בתחכום ופסוקיו ומילותיו נבחרו בקפידה. הפזמון העוצמתי מנוסח כפנייה ישירה, כאשר כל אחד חש כי היא מופנית אליו.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על ייחודו של עם ישראל כעם הנבחר, על ייחודו של כל אדם ואדם ועל מידת הנתינה.

כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה
לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם

"מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים א' י"ז כ"א)
בפרשת דברים כותב הגאון מוילנא: "כי שניהם הן בייחוד עם ישראל וארץ ישראל, ישראל משבעים אומות וארץ ישראל מכל הארצות. ארץ ישראל היא הארץ המיוחדת מכל הארצות, וניתנה לעם המיוחד מכל העמים- עם ישראל."

כפי שנאמר בחומש בראשית (י"ט ד'-ו') **"...וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים, כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ"**.
רש"י: **סגֻלה** - אוצר חביב, כמו: 'וסגֻלת מלכים' (קהלת ב', ח'), כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות.
עם ישראל-עם סגולה, הוא העם הנבחר, כנאמר בתפילת העמידה של יום טוב בברכת קדושת היום "אתה בחרתנו מכל העמים".

שאלו את התלמידים:
» **מה זה עבורכם להיות חלק מהעם הנבחר?**
» **אילו מחשבות עוברות בראשכם כשבוחרים בכם?**
(למורה: בחרו אותי... רצו בי... אני מיוחד... זכיתי...).
» **איך אתם מרגישים כשבוחרים בכם?**
» **איך מתנהג מישהו שבחרו בו?**
» **מה המשמעות של 'להיות נבחר'?**
(למורה: להיות מיוחד... המעמד מחייב... דוגמא אישית.... חובות וזכויות).
» **להיות נבחר זו מעלה וזכות, ויחד עם זאת זו חובה ואחריות. אילו זכויות ואילו חובות יש לנו כיהודים?**
(למורה: ניתן להדגים לתלמידים את הרעיון של חובות וזכויות של אדם שנבחר בעזרת מעמדות כהונה ולוויה או להבדיל, דוגמאות של נבחרי ציבור - רה"מ, ח"כים וכדומה).

כאנשים-בכלל וכיהודים-בפרט אנחנו שואפים לעלות ולהתקדם. ההתקדמות יכולה להיות ברמה האישית ו'בין האדם למקום' וברמה החברתית ו'בין אדם לחברו'.

בקשו מהתלמידים:
» לבחור קבלה טובה שהם מעוניינים לקבל על עצמם, ולכתוב אותה על פתק.
» מה יעזור לכם לבצע אותה? (למורה: יש להנחות את התלמידים לבחור משהו שיצליחו לעמוד בו.)
» הציעו לתלמידים לשתף בכיתה.

הפעלות

הפעלה א' – 'ספר הקבלות שלנו'

חלקו לתלמידים דף מעוצב ובקשו מהם לכתוב את הקבלה שבחר ולקשטה.
» ניתן לאגוד את הדפים לספר כיתתי – 'ספר הקבלות שלנו'.
» אפשר להקדיש את הקבלות הטובות שקיבלנו לרפואה של אדם מסוים או להצלחת תלמידי הכיתה וכדומה.

מומלץ לפתוח את הספר כעבור פרק זמן שהוחלט עליו מראש ולבדוק:
» **במה הצלחנו?**
» **מה היה קשה?**
» **מה ניתן לעשות כדי שנצליח?**
» **מה כדאי לשמר ומה כדאי לשפר?**

הפעלה ב' – לך אתן את הארץ הזאת

הרב דסלר בספרו מכתב מאליהו- קונטרס החסד אומר: "...כאשר ברא אלקים את האדם עשהו לנותן ונוטל. כוח הנתינה הוא כוח עליון ממידות יוצר הכל ברוך הוא, שהוא מרחם ומיטיב ונותן מבלי קבל דבר בתמורה וככה עשה את האדם, ככתוב "בצלם אלקים עשה את האדם", כי יוכל לרחם ולהיטיב וליתן..."

את המילה ניתן לקרוא מההתחלה לסוף, ומהסוף להתחלה. הרי שנתינה היא דו-כיוונית. כשאדם נותן לאחר הוא בעצם נותן לעצמו.

» בקשו מהתלמידים להיזכר במקרה בו נתנו משהו לזולת מבלי לקבל תמורה
» שתפו בזוגות: מתי קרה האירוע? איפה? למי נתתם? מה נתתם? מה הייתה תוצאת הנתינה? מה חשבתם על הסיטואציה? כיצד הרגשתם? מה עשיתם?

לאחר השיתוף שוחחו במליאה על הנתינה:
» **מתי יותר קל לתת? מתי יותר קשה?**
» **למי יותר קל לתת? למי קשה יותר?**
» **אילו דברים יותר קל לתת? אילו דברים יותר קשה?**
» **מה יכול לסייע לכם לתת?**
» **כיצד מרגישים כשנותנים בלי לקבל תמורה?**
» **מה ניתן לעשות כשיש משהו אשר יקר לנו במיוחד וקשה לי לתת?**

(למורה: במסגרת השיח על נתינה חשוב להתייחס למצבים של 'אי-נתינה' ולתת לגיטימציה למקרים יוצאי דופן, שבהם קשה מאד לתת. זה יכול להיות חפץ יקר, חפץ חדש או חפץ בעל ערך רגשי, וזה יכול להיות מצבים שהנתינה כרוכה במחיר אישי או משפחתי גדול במיוחד. חשוב לומר לתלמידים שזה נורמטיבי, טבעי ואנושי שיש דברים/ מצבים שקשה לנו לתת, וללמד שכאשר מדובר במקרה מיוחד זה לגיטימי לא לתת את החפץ או לא להיענות לבקשה ולצורך. יחד עם זאת חשוב לתת לזולת יחס מכבד והרגשה טובה בשני המקרים – גם כאשר נותנים וגם כאשר לא ניתן לתת. הסבירו לתלמידים כי ניתן

להתנצל ולהסביר שהחפץ יקר לכם במיוחד, או שהנתינה כרוכה עבורכם בקושי משמעותי ובמחיר גבוה.
"אמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר (בראשית מ"ט, י"ב): 'ולבן שנים מחלב' – אל תקרי ולבן שנים אלא וליבון שיניים" (כתובות קי"א, ב'). ל'הלבין' שיניים –לחייך, כשמחייכים נגלה לובן השיניים.
באבות דרבי נתן (פרק י"ג, ד') מובא: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ – מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום – מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות שבעולם").

הפעלה ג' – לתת ללא תמורה

אפשרות א'

» בקשו מהתלמידים להשתדל לתת משהו ללא תמורה במהלך כל אחד מהימים במשך שבוע ולתאר את הנתינה בפנקס מיוחד.
» בתום השבוע שוחחו על הנתינה ובקשו מהתלמידים לשתף: איך זה היה עבורכם? מה חשבתם והרגשתם בעת הנתינה? מה למדתם על עצמכם? מה היה קל ומה קשה? מה סייע בנתינה? איך זה השפיע עליכם? על הזולת? אילו תובנות יש לכם בעקבות ההתנסות?
» לאור התובנות והלמידה האישית ניתן להמשיך למשך שבוע נוסף להתנסות בנתינה מבלי לקבל תמורה. בסוף השבוע שוחחו בשנית על ההתנסות ובקשו מהתלמידים לציין בפנקס: מה למדתם על עצמכם? מה למדתם על נתינה ללא תמורה? איזו החלטה תוכלו לקבל על עצמכם בעקבות ההתנסות (החלטה אחת)? בקשו מהתלמידים המעוניינים בכך לשתף.

אפשרות ב'

נתינה היא כמו פרח. כשם שהפרח מפיץ ריח טוב ומקשט את החדר, כך נתינה מקדמת הרגשה טובה בין התלמידים ויוצרת אווירה טובה בחברה.
» הביאו אגרטל לכיתה או הכינו עם התלמידים אגרטל 'כיתתי'.
» בקשו מהתלמידים להכין ולקשט 3–5 פרחים ייחודיים ולכתוב עליהם את שמם או להדביק את תמונתם.
» בכל מקרה בו בוצעה נתינה, בקשו מהתלמיד להוסיף את הפרח של התלמיד הנותן.
» בסוף השבוע הביטו במשותף על האגרטל, שוחחו על הנתינות ועל האווירה שהייתה בכיתה במהלך השבוע.

העשרה והרחבה

השיר מזמן שיח אודות הקשר המיוחד בין עם ישראל, לארץ ישראל. במהלך השיח, כשמתברר כי בעלותנו על הארץ היא מכוח הבטחה אלוקית והיא נחלת אבות, כנאמר: 'ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'' (שמות, וא"ר ו', ח') הולך ומתהדק בלבבות הקשר האמיץ והנצחי לארץ ישראל.

פעילויות לבחירה

מומלץ לקיים את הפעילות תוך עיון בחומש.

» בררו בין תלמידי הכיתה בני איזה דור הם בארצנו. האם כולם נולדו בארץ? האם כל ההורים הם ילידי הארץ? והסבים? היכן נולדו אלו שאינם ילידי הארץ?

» הסבירו כי לכל עם יש ארץ. איזו ארץ שייכת לנו? ארץ ישראל. לאחר חורבן בית המקדש, התפזר עם ישראל בגלויות שונות. במשך שנים רבות גרו גויים בארץ ישראל וכמעט לא היו בה יהודים. טענו הגויים: "ארץ ישראל כבר אינה שייכת לכם! אנחנו היינו תושביה במשך דורות, והבעלות עברה אלינו." מה נענה להם?

כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה
לְךָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם

» רש"י שואל על הפסוק **בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ** (בראשית א', א'): "מה טעם פתח בבראשית?" ומשיב: "משום **כוח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים** (תהלים קי"א, ו'). שאם יאמרו אומות העולם לישראל: ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו: ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו." בעלותנו על א"י היא מוחלטת ובלתי ניתנת לערעור, בגלל העובדה הפשוטה, שהקב"ה נתן אותה לאבותינו במתנה, ואנחנו ירשנו אותה.

כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה

ה'אור החיים' מסביר, כי למעשה כוח הראייה מוגבל. ואיך יכול היה אברהם לראות את כל הארץ? " עשה לו ה' נס, שנתקרבו קצות הארץ וראה הכול". הנס מבהיר לנו מי הבעלים של ארץ ישראל "כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ."

לְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֶת הָאָרֶץ הָאָרֶץ הַזֹּאת

על פי כמה דעות בהלכה, לא רק שארץ ישראל שייכת לכל עם ישראל, אלא לכל יהודי באשר הוא נמצא, בארץ או בחוץ לארץ, יש חלק של אמה אחת או ד' אמות בארץ ישראל ולא רק לגדולים אלא גם לתינוק יהודי בן יומו יש חלק בארץ.

שלוש מילים חוזרות על עצמן בשיר. מהן? 'לך', 'הארץ', 'הזאת'.
מילים אלו חוזרות על עצמן כמילות מפתח גם בפסוקי חומש בראשית:

לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ (שם ט"ו)
לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת (שם ט"ו)
וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ, אֵת כָּל-הָאֲרָצֹת הָאֵל (שם כ"ו)

החזרה על מילים אלו שוב ושוב, מקנה להן ערך משפיע, מטמיעה אותן בשורשי האומה והופכת אותן למעין מוטו של אומתנו.

וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוּבָה
וְתֵן בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

בין נותן המתנה למקבלה נרקם קשר של הכרת הטוב, שייכות וקרבה. זהו סוד הקשר שלנו עם ארץ ישראל, קרבת השם. פעמים רבות, כאשר קסם החידוש פג, גם נותן המתנה נשכח מהלב. אולם, לארץ ישראל סגולות, שבזכותן איננו יכולים לשכוח את נותן המתנה. בארץ ישראל אין מקורות מים גדולים, והיא זקוקה למי גשם. "ארץ אשר... תמיד עיני ה' אלהיך בה "(דברים י"א ב'): ארץ ישראל תלויה בהשגחה פרטית, וצריך להתפלל בה כל יום מימות החורף על הגשם. כך איננו שוכחים לרגע את נותן הברכה, ומתרגלים לתלות עינינו בשמים: ותן טל ומטר... ותן ברכה...

» חלקו לתלמידים דף ובקשו מהם לרשום את התפילה אותה הם מתפללים על הארץ. בגמר הכתיבה, אגדו את כל הדפים ל"סידור" כיתתי גדול וכרכו בכריכה נאה.

הרמב"ן כותב, כי מצווה לגור בארץ ישראל ולא לעזבה: "נצטווינו לרשת את הארץ אשר נתן הקל יתעלה לאבותינו לאברהם יצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, וזהו שנאמר: 'והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה" (במדבר ל"ג, נ"ג).

סיפורה של משפחת זינאתי

בלב הגליל העליון, לא הרחק מצפת, בשולי הכפר הדרוזי פקיעין, ניצב עץ חרוב ליד מערה, ומעיין מים מפכה לידה. בין בתי הכפר עומד בית כנסת עתיק, ובו לוחות אבן, שעליהם מסותתים מנורה, אתרוג ולולב. על פי מסורת בני המקום, הובאו הלוחות מבית המקדש בירושלים. מפתחות בית הכנסת נמצאים בידי אישה, מרגלית זינאתי, שיש המכנים אותה "בת אלפיים".

לפני שנים רבות, בתקופת המשנה, כשבית המקדש עוד עמד על תילו ועם ישראל ישב בארצו, עמד במקום בית הכנסת בית מדרשו של התנא רבי יהושע בן חנניה, ושבילי הכפר היהודי המו מאדם. בתקופה זו שלטו הרומאים על ארץ ישראל, ורצו להשכיח מהיהודים את תורתם. היהודים שהמשיכו לדבוק בתורה, ברחו לגליל, שעיני השלטון אינן צופות עליו תמיד, ובמיוחד לפקיעין החבויה והנסתרת בין ההרים, וכך הלכה וגדלה הקהילה בכפר. סבורים, כי רבי שמעון בר יוחאי, שהרומאים בקשו את נפשו, הסתתר במערה שליד הכפר, ובה למד תורה עם בנו אלעזר במשך שלוש עשרה שנים.

לאחר חורבן בית המקדש, הוגלו מרבית היהודים מארץ ישראל ונפוצו בכל רחבי תבל, אך קהילה יהודית קטנה ועקשנית המשיכה לגור בכפרי הגליל, וביניהם עשרות משפחות שנותרו בפקיעין. במשך שנים ארוכות חיו יהודי הגליל המועטים בבדידות בין שכניהם הערבים, שכבשו את הארץ. כדי לא לעורר תשומת

לב, הם התחילו להתלבש בלבוש ערבי ולדבר בשפה ערבית, אך לא זנחו את דתם, והמשיכו לדבוק במסורת היהודית ולקיים מצוות. חלפו כמעט אלפיים שנה, ויהודים התחילו לעלות לארץ ישראל. יהודי הגליל שמחו לקראת אחיהם העולים ולאט לאט עזבו את הכפרים הערביים ועברו להתגורר ביישובים היהודיים החדשים. המשפחה היהודית האחרונה שנשארה בפקיעין הייתה משפחת זינאתי: יוסף ומזל וביתם מרגלית. כשגדלה מרגלית נפטרו הוריה ומרגלית נשארה לבדה בכפר.

מה תעשה? האם תעזוב אף היא את הכפר הדרוזי? מרגלית זינאתי, נצר למשפחת כוהנים שעבדה בבית המקדש, החליטה להישאר בכפר, והיא גרה עד היום בבית המשפחה, שומרת על דלתות בית המדרש העתיק בכפר היחיד, שממנו לא זזה קהילה יהודית מעולם. לכל מי שנקלע לכפר היא מספרת על עברה המפואר של הקהילה, שבזכותה לא כבתה מעולם גחלת היהדות בארץ ישראל.

צידה לדרך

"מה מתקו לנו רגבי אדמת ארץ אבותינו, מתנת אלוקינו - ארץ ישראל." אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: "המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא." (כתובות קי"א, א')

קום התהלך בארץ

» הביאו לכיתה מפה גדולה של ארץ ישראל. לצורך פעילות זו בקשו מהתלמידים מראש להביא תמונה בה הם מצולמים על רקע מקום בו טיילו בארץ.

» בקשו מהתלמידים לצאת עמכם לטיול דמיוני ברחבי הארץ במהלכו אתם עולים "על גלגלים" ומתגלגלים. האוויר הצח חודר לרכב, והנוף הישראלי עוטף אתכם מכל עבר, כשהוא מחליף צבעים וגוונים על פי בחירתכם. במהלך הנסיעה אתם מטרידים ממנוחתן להקות ציפורים, המזנקות ו"חותכות" את שמי הארץ, חולפים על פני גגות אדומים, שדות ירוקים מנוקדים בכתמי עדרים, מתבשמים מניחוח פריחות קסומות. על אם הדרך שלט המפנה לקברות צדיקים או לאתר היסטורי. מרחוק נראים מגדליה של עיר גדולה, עד מהרה אתם משתלבים בתנועה הסואנת, בוחנים חלונות ראווה צבעוניים ורואים ילד המנפנף לשלום ממרפסת... בחרו היכן תרצו "לרדת" מהרכב, להסיר נעליים, ולחוש בכפות הרגליים בחמימותה של אדמת הקודש. נשמו עמוק את הנוף ותיהנו מפלאי הבריאה...

» עתה בקשו מהתלמידים, כל אחד בתורו, להצמיד את התמונות שהביאו למקום המצוין במפה (או ליד המפה תוך סימון חץ מהתמונה אל מיקומה במפה) ולתאר מה רואים במקום.

אפשרויות נוספות:

» בקשו מהתלמידים להדביק את תמונתם על דף גדול, ולרשום לידה חידה לאיתור המקום המצולם.

» פותר החידה מוזמן לאתר את המיקום על המפה - ולהצמיד את התמונה למקום הנכון.

» הקרינו את התמונות כמצגת, כשהשיר, 'לך אתן', משמש כרקע מוסיקלי.

הזכירו לתלמידים כי בעת טיול ברחבי ארצנו, נתפלל ונתנהג באופן הראוי להיכל המלך, באופן שתחול ברכה על האדמה, ותבוא במהרה הגאולה השלימה לארצנו.

זרקור מוזיקלי

שירה

האזינו עם התלמידים לשיר בביצועו של דדי גראוכר:

» **מכמה חלקים מוזיקליים בנויה מנגינת השיר?**
(למורה: שניים)

חלקו את התלמידים לשתי קבוצות:
הקבוצה הראשונה תשיר את חלקו הראשון של השיר והקבוצה השנייה את חלקו השני (שני חלקי השיר שונים באופיים.)

בקשו מהתלמידים לערוך השוואה בין שני החלקים על פי הפרמטרים המוזיקליים המופיעים בטבלה:

	חלק ראשון	חלק שני
מילים	(למורה: "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם")	(למורה: "לך אתן את הארץ הזו וברך כל מיני תבואתה לטובה ותן ברכה על פני האדמה")
משך צלילים	(למורה: צלילים ארוכים יותר)	(למורה: צלילים קצרים יותר)
גובה הצלילים	(למורה: צלילים נמוכים יותר)	(למורה: צלילים גבוהים יותר)
אופי המנגינה	(למורה: זורמת, ברובה בצעדים מלודיים)	(למורה: קטועה, הרבה קפיצות מלודיות)
עוצמה	(למורה: חלשה למעט בסיום החלק)	(למורה: חזקה עם דגש עוצמתי על הצלילים הגבוהים)
תזמור	(למורה: הרכב מצומצם יותר של כלי נגינה)	(למורה: הרכב רחב יותר של כלי נגינה)
מספר משפטים מוזיקלים	(למורה: משפט מוזיקלי אחד שחוזר פעמיים ברצף עם שינוי בסיום)	(למורה: משפט מוזיקלי אחד החוזר פעמיים ברצף עם שינוי בסיום)

קשר בין המוזיקה והטקסט

בקשו מהתלמידים להאזין לחלק הראשון.

» שאלו את התלמידים, מה קורה במנגינה בפעם השנייה ששרים את המילים "עד עולם"
(למורה: יש קפיצה מלודית גדולה לצליל גבוה).

» בקשו מהתלמידים להסביר מדוע לדעתם יש קפיצה מלודית לעבר מילים אלו?
(למורה: הדגשת מילים אלו על ידי שירתם בצלילים הגבוהים במיוחד משאר הצלילים בחלק זה מדגישה את קיום הבטחת ה' לצמיתות. ישנה גם סיבה הקשורה באסתטיקה מוזיקלית: הצלילים הגבוהים בסיום החלק הראשון הם צלילי שיא המובילים לחלק השני שהוא השיא ההבעתי והמוזיקלי של השיר).

» חפשו עם התלמידים שירים נוספים בהם החלק הראשון מסתיים בצליל עולה?
בדקו - האם גם בשירים אלו החלק השני הוא שיא המנגינה? (למורה: שירים לדוגמא: ענווים - ב"משמיע לישראל ואומר---", אם אשכחך שוואקי - ב"אם לא אזכרכי---", מלאכים הקדושים - "אך מדוע בצער הוא יושב---")

» שאלו איזו מילה מופיעה מספר פעמים בחלק השני? מדוע לדעתכם בחר המלחין לחזור עליה באמצעות המנגינה?
(למורה: המילה "ארץ" חוזרת שלוש פעמים ברצף. החזרה המשולשת על המילה, מחזקת את הרעיון המרכזי בשיר - הבטחת הארץ לאברהם אבינו על ידי הקב"ה.)

יצירה בעקבות קריאה

מטרה
פיסול פירות ארץ ישראל מעיסת נייר.

חומרים
נייר גרוס (יש לחשב כמות כפלה מהתוצר הרצוי), מים (מעט), דבק, צבעי גואש ומכחולים.

כלים
קערה ומפת ניילון.

מקורות השראה
לפני ביצוע היצירה כדאי לתת לתלמידים השראה מפירות מפוסלים באמצעותם התלמידים ילמדו על קנה מידה, נפח ומרקם.

תהליך העבודה
בקשו מהתלמידים:

1. להשרות את הנייר גרוס במים במשך זמן מה עד לרכות החומר.
2. לקרוע את הקרעים הרטובים הרבה ככל האפשר, לפורר ולסחוט היטב.
3. את הנייר הסחוט לערבב עם דבק עד למרקם נח ללישה (ניתן להשתמש גם בדבק קמח.)
4. ללוש את החומר ולפסל בהנאה.
5. להניח לייבוש מלא במקום יבש (עדיף לא מול שמש ישירה מחשש לבקיעת הנייר.)
6. לצבוע את הפירות.

תמונות להמחשה

עבודות תלמידים הוצג בתערוכת שנת שמיטה מחוז חרדי

לְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

מילים: מהתורה: בראשית (י"ג ט"ו)
לחן: משה רוזנבלום

כלי מוביל

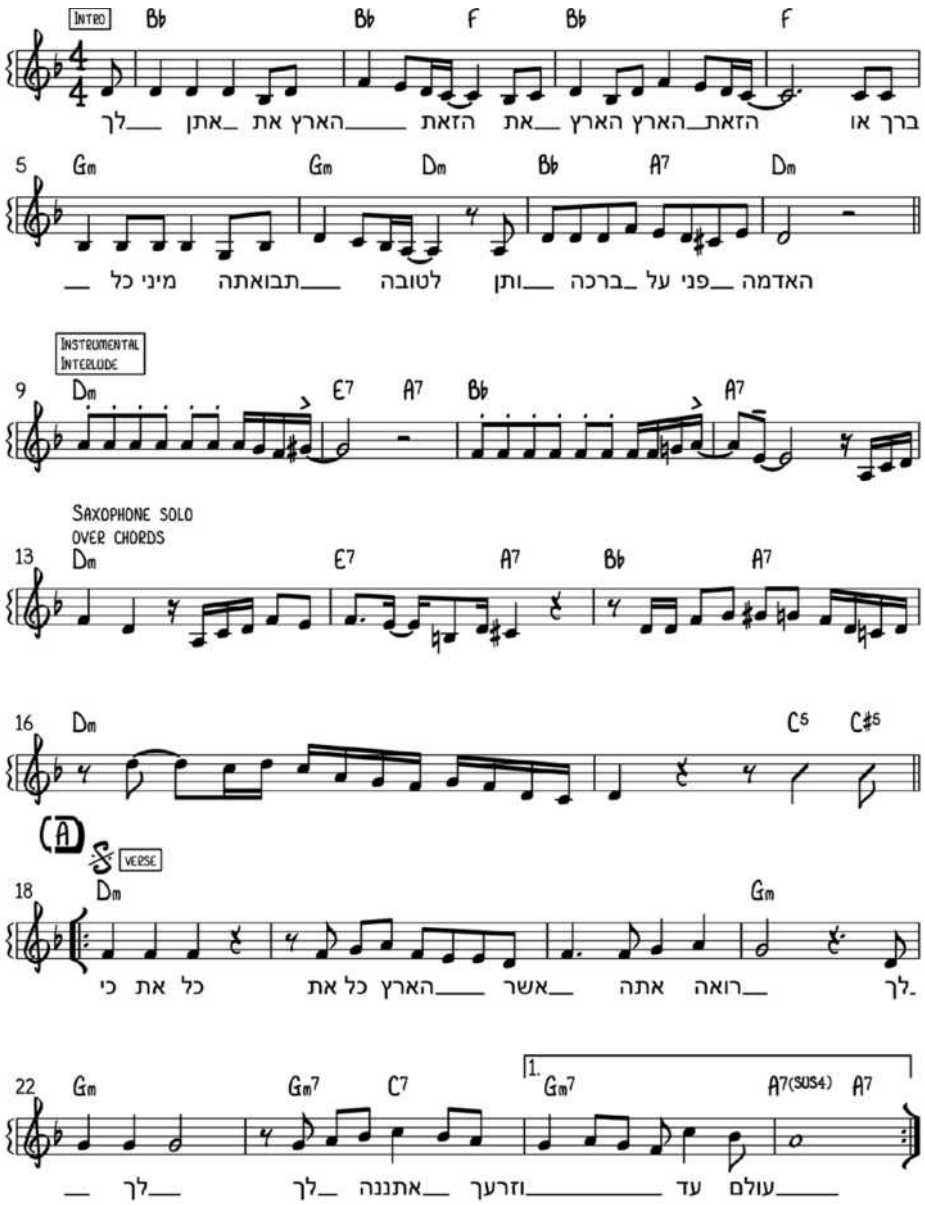

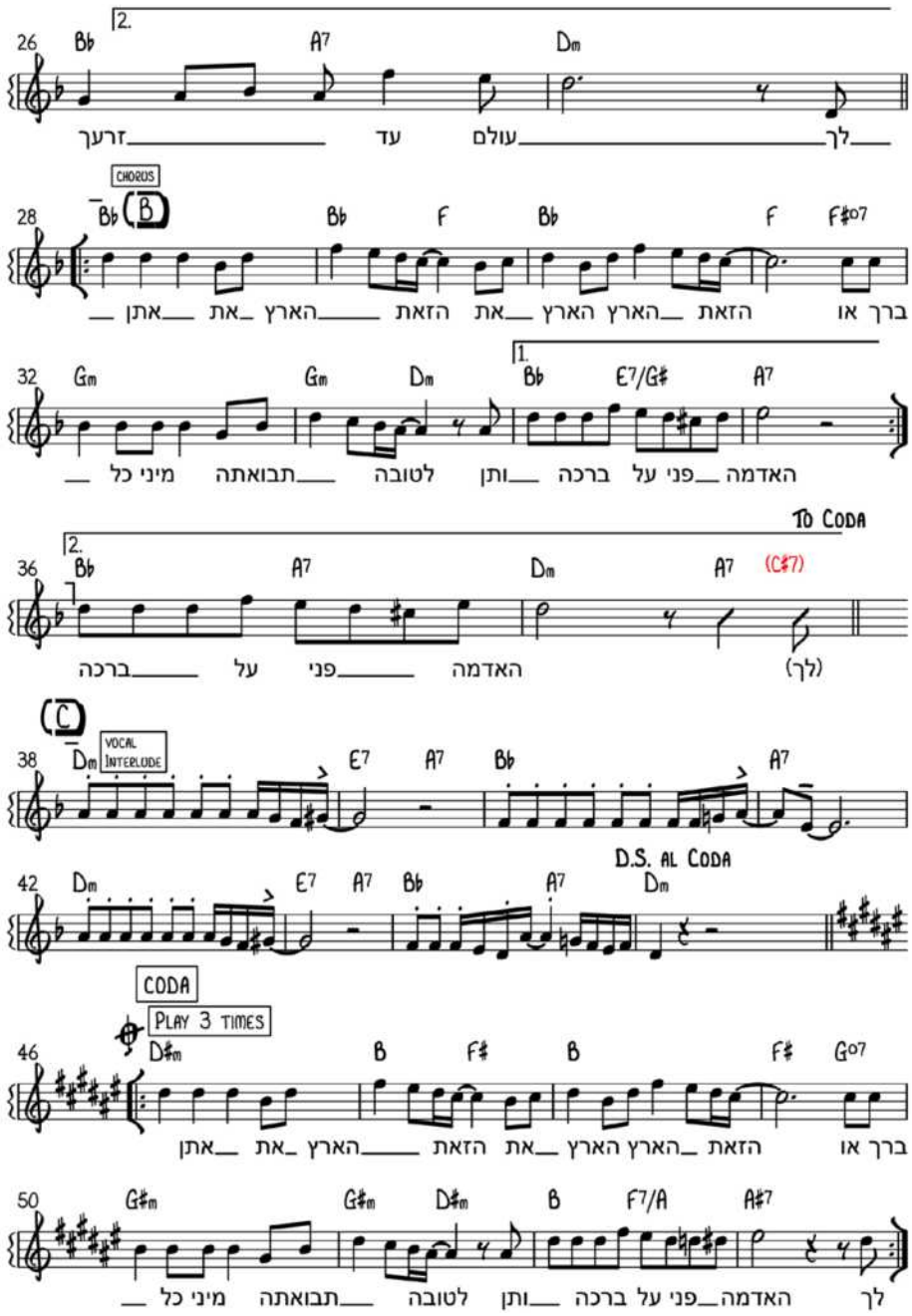
26 B♭ A7 Dm
2.
זרעך עד עולם לך
CHORUS
28 B♭ B♭ F B♭ F F♯o7
אתן את הארץ את הזאת את הארץ הארץ הזאת ברך או
32 Gm Gm Dm B♭ E7/G♯ A7
1.
מיני כל תבואתה לטובה ותן ברכה פני על האדמה
TO CODA
36 B♭ A7 Dm A7 (C♯7)
2.
ברכה על פני האדמה (לך)
C
38 Dm E7 A7 B♭ A7
VOCAL INTERLUDE
D.S. AL CODA
42 Dm E7 A7 B♭ A7 Dm
CODA
PLAY 3 TIMES
46 D♯m B F♯ B F♯ G♯o7
אתן את הארץ את הזאת את הארץ הארץ הזאת ברך או
50 G♯m G♯m D♯m B F7/A A♯7
מיני כל תבואתה לטובה ותן ברכה פני על האדמה לך

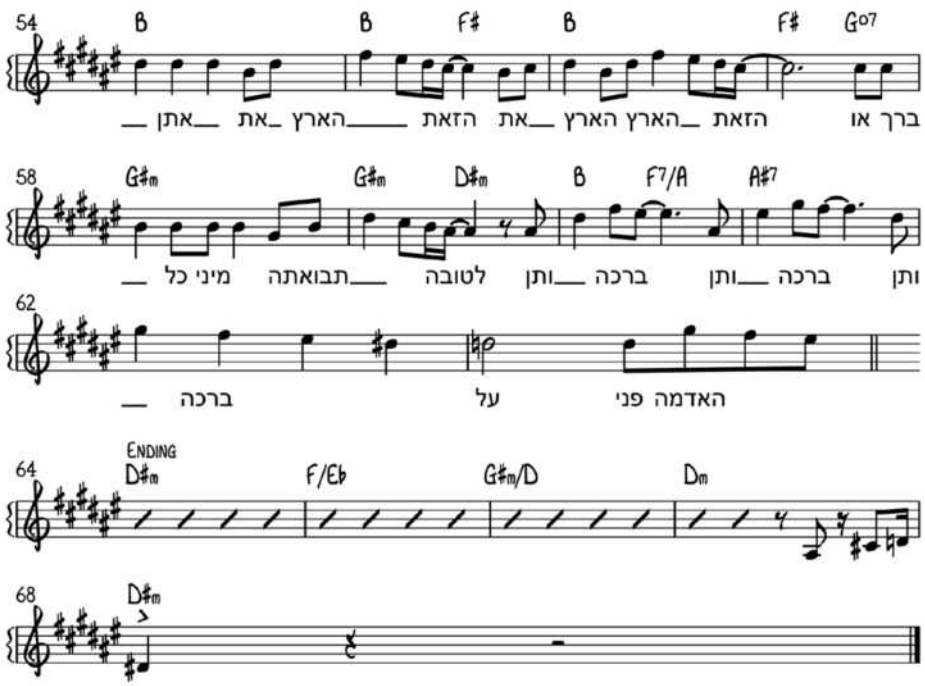
54
B
B
F♯
B
F♯
G°7
ברך או
הזאת
הארץ הארץ
את
הזאת
הארץ
את
אתן
58
G♯m
G♯m
D♯m
B
F7/A
A♯7
ותן
ברכה
ותן
ברכה
ותן
לטובה
תבואתה
מיני כל
62
ברכה
על
האדמה פני
ENDING
64
D♯m
F/E♭
G♯m/D
Dm
68
D♯m

אֶשְׁאַל אֱלֹקַי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים

מילים: ר׳ יוסף בן ישראל (סימנו: אני יוסף)
לחן: עממי תמני

שירה

פלייבק

אֶשְׁאַל אֱלֹקַי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים יֶאֱסֹף זְרוּיִים
בִּזְכוּת מְכֻנֶּה אַב הֲמוֹן לְגוֹיִים יִזְכּוּ לְחַיִּים
עֵת יִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ יִהוּ עֲנוּיִים כִּי הֵם רְצוּיִים
בִּזְכוּת אֲשֶׁר גָּלָה לְנַהֲרַיִם הוֹלִיד נְקִיִּים
אַרְבַּע דְּגָלִים
הָלְכוּ גְּאוּלִים
חָנוּ בְּאֵלִים
אַל תִּמְסְרָה אוֹתָם בְּיַד בְּזוּיִים יִהְיוּ קְנוּיִים
אַתָּה אֲשֶׁר תַּבִּיט אֱלֵי עֲנִיִּים שׁוֹמֵר פְּתָאִים:

נַעֲלֶה לְאַרְצֵנוּ בְּשִׁיר וְזִמְרָה וּבְרוֹן וְהַדְרָה
בִּזְכוּת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמָהּ גְּבִירָה יִסְכָּה וְשָׂרָה
וּבְנָהּ אֲשֶׁר שָׁמַע בְּקוֹל גְּבוּרָה נֶעְקַד כְּפָרָה
וּכְלַל בְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁהֵם דְּוּיִים כֻּלָּם דְּחוּיִים
נִבְחַר לְעוֹלָה
קָרְבָּן מְעֻלָּה
נִפְדָּה בְּחֶמְלָה
נִתְחַלְּקוּ בָנָיו שְׁנֵי חֲצָאִים גּוֹיִים שְׁנַיִם
בֵּרַךְ לְנִינוֹ שְׁנֵי גְּדָיִים תַּבְשִׁיל עֲשׂוּיִים:

יוֹם אֶזְכְּרָה מִקְדָּשׁ יְהִי לְבָבִי דּוֹאֵג בְּקִרְבִּי
אֶרְאֶה לְצוּרָתוֹ בְּתוֹךְ כִּתְבֵי אֶבְכֶּה וְאֵין בִּי
כֹּחַ לְהַעְמִיד שַׂר צְבָא וְתִשְׁבִּי כֹּהֵן וְנָבִיא
הָאֵל יְרַחֵם
עַמּוֹ יְנַחֵם
עַל יַד מְנַחֵם
נָבוֹא לְאֹהָלִים שֶׁהֵם בְּנוּיִים וַעְדִי עֲדָיִים
כָּל טַעֲמֵי תוֹרָה יִהוּ גְּלוּיִים כַּצָּהֳרַיִם:

יִתְקַבְּצוּ כָּל יוֹשְׁבֵי מְדִינוֹת וּבְנֵי שְׁכוּנוֹת
נַעֲלֶה לְאַרְצֵנוּ בְּקוֹל רְנָנוֹת שִׁיר עַל נְגִינוֹת
נִתְעַדְּנָה שָׁטָה בְּמַעֲדַנּוֹת טוֹבוֹת צְפוּנוֹת
נִהְיֶה בְּאֶרֶץ הַצְּבִי שְׁרוּיִים עַל כָּל שְׁפָיִים
נִשְׂמַח וְנָגֵל
קָטוֹן וְגָדוֹל
נַעֲלֶה בְּהַלֵּל
נִרְאֶה בְּנֵי צִיּוֹן שֶׁהֵם קְרוּיִים עִם בָּבְלִיִּים
יָבְנֶה וְצִפּוֹרֵי וְשַׁעֲרַיִם וִירוּשָׁלַמִּיִּים:

וּבְנֵי טִבֶרְיָה יַעֲלוּ תְחִלָּה כִּי הֵם סְגֻלָּה
הַיּוֹדְעִים דִּין סַנְדְּרֵי גְּדוֹלָה גֹּרֶן עֲגוּלָה
יוֹרוּ עֲנִיָּה סוֹעֲרָה וְגוֹלָה וּבְנֵי שְׁכוּלָה
בָּאוּ בְּנִסְיוֹנוֹת בְּאֵשׁ וּמַיִם יָצְאוּ רְוָיִים
בִּזְכוּת אֲבוֹתָם
הָשֵׁב שְׁבוּתָם

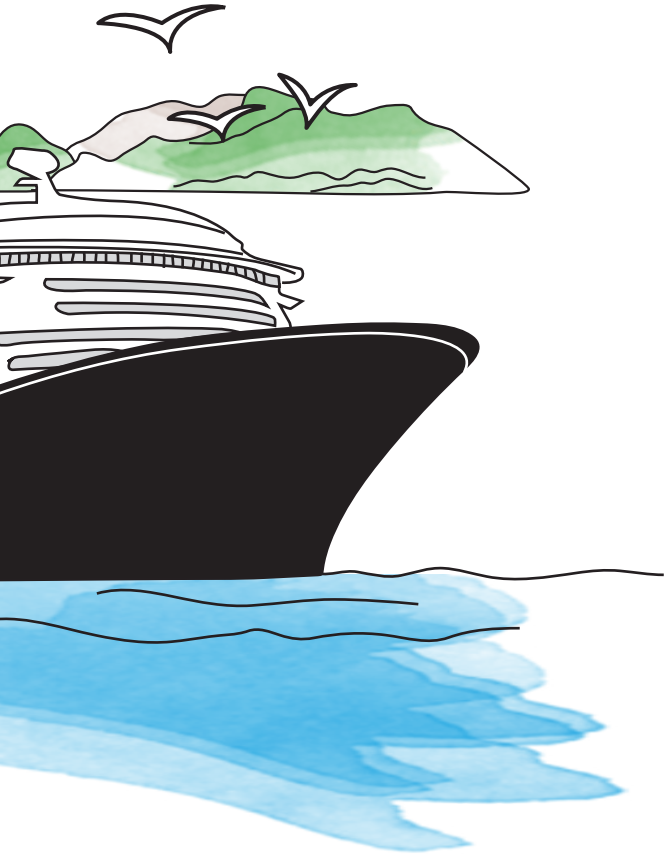

וּבְנֵה לְבֵיתָם
וּזְכוּת אֲשֶׁר הוֹרִיד לְעָם מְרוּיִים לוּחוֹת שְׁנַיִּים
וּזְכוּת אֲשֶׁר גָּלָה לְמַחֲנַיִם עִם בַּרְזִלַּיִים:

סֶכֶת יְלוּד דָּוִד שְׁמוֹ אֲבִיעַד תִּבְנֶה עֲדֵי עַד
עֵת יִשְׁמְעוּ גוֹיִים יְהוּ בְרַעַד עַל הָרֵרֵי עַד
תִּהְיֶה לְבָנֶיךָ לְעוֹלְמֵי עַד סוֹמֵךְ וּמִסְעַד
תַּשְׁמִיד לְעַמּוֹנִים וּמוֹאֲבִיִּים תַּרְשִׁישׁ וְאִיִּים
וּבְנֵי קְטוּרָה
יִכְלוּ מְהֵרָה
תִּהְיֶה עֲקָרָה
תִּהְיֶה לְחֶרְפָּה בֵּין כְּנַעֲנִיִּים וַאסְכַּנְדְּרִיִּים
בָּרוּךְ אֲשֶׁר רִפָּא לְכָל חֳלָיִים זֶה פַּעֲמַיִים:

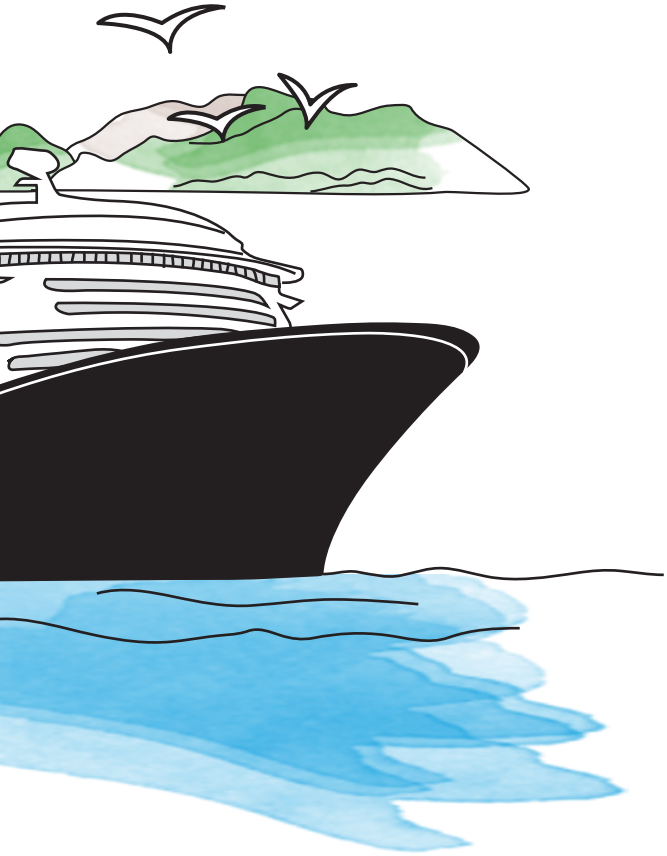

פָּנִים בְּפָנִים נֶחֱזֶה גִּבּוֹרָה גִּבּוֹר וְנוֹרָא
נִרְאָה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ עֲזָרָה בֵּית הַבְּחִירָה
נֵדַע סְגֻלַּת מַעֲשֶׂה מְנוֹרָה כִּשְׁהִיא סְדוּרָה
נָבִיא לְמַתָּנוֹת לְבֵית חֲשָׁיִים לִשְׁהֶם רְאוּיִים
אֶחְתּוֹם לְשִׁירִי
אֶשְׁאַל לְצוּרִי
יִהְיֶה בְּעֶזְרִי
עֵת יִפְגְּשׁוּ שֵׂעִיר אֱדוֹם וְצִיִּים כַּמֶּלְקְחַיִם
חַרְבָּךְ תִּהֶא עָלָיו כְּמִסְפְּרַיִם בִּשְׂעַר טְלָאִים:

אודות השיר

"שׁוּבָה עָלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. " (מוסף ליו"ט של שלושת הרגלים)

ביאורי מילים

זְרוּיִים - מפוזרים
עֲנוּיִים - מלשון מענה, הקב"ה יענה לתפילתם
צְפוּנוֹת - נִסְתָּרוֹת
פִּתָּאִים - ההתרחשויות פתאומיות
דְּוּיִים - כְּאוּבִים
נִפְדָּה - נגאל
תִּשְׁבִּי - כינוי לאליהו הנביא
שְׁרוּיִים - מלשון שרייה, נתונים בעומק
שְׁפָיִים - פסגות גבוהות
נגל - מלשון גילה, שמחה
גֹּרֶן - מקום איסוף התבואה
רְוּיִים - מלשון רוויה, מלאים
מַרְוִים - מלשון מרירות, מעונים
מִסְעָד - משענת סוֹמֶכֶת
קְטוּרָה - כינוי להגר אשת אברהם הנוספת
בַּיִת חשיים - בית שרים
יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת - אנשים ריקים ונחותים

השיר נכתב ע"י ר' יוסף בן ר' ישראל חי ממשפחת משתא, שהיה ענק רוח ומשורר מפורסם, ממשפחה של משוררים ותלמידי חכמים בתימן. ר' יוסף חי במחצית השנייה של המאה ה-16 ותחילת המאה ה-17.

הוא נחשב לאביו הרוחני של בן משפחתו הרב שלום שבזי, שחי כחמישים שנה אחריו. יהודי דרום תימן, שהעמידו מקרבם את משוררי בית משתא, עסקו בעיקר במדרש וקבלה. הגייתם בקבלה מצאה ביטוייה גם בשירתם-שירת תימן הספוגה תורה ויראת שמים ומפעמת בה אמונה חזקה ובטחון גדול בה'. לפיכך, ייעוד משמעותי היה לשירה בסערות הגזירות והרדיפות שעברו על יהדות תימן- היא טיפחה בלב המוני העם דבקות עזה באלוקי ישראל ובתורתו, רוממה את רוחם וזקפה את קומתם בעתות משבר. השירה שימשה כלי להפצת תורה, חכמה ומוסר בעם.

בשיר מתאר המשורר את חזון שיבת ציון. לאורך השיר מביע המשורר את שאיפתו לעלייתם של פזורי עם ישראל לארץ ישראל ולקיבוץ גלויות בזכות אבות.

במהלך השיר, המשורר מרחף במעגל הזמן בתולדות עם ישראל מאברהם אבינו ועד דוד המלך, ומזכיר את דמויות ההוד וענקי הרוח מהתנ"ך שיצקו את יסודותיה האיתנים של אומתנו הקדושה. הציפייה המחודשת לגאולה מעוגנת, כאמור, בזכות האבות, המשורר מבקש שגדלותם ופועליהם יעמדו וייזקפו לזכותו של עם ישראל להיגאל בתשועת עולמים.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

בפיוט מתאר המשורר את העתיד לבוא, את קיבוץ הגלויות מכל ארצות הפזורה לארץ ישראל. בזכות אבות האומה: אברהם יצחק ויעקב כהן ונביא, בני לויים ודוד המלך יבואו הגולים בשמחה ובהדר.

הפעלות

הפעלה א' (לצעירים) - "נעים מאד"

1. בקשו מהתלמידים לטייל בכיתה לקול צלילי מוזיקה. בעת מפגש עם חבריהם לכיתה הנחו אותם לברך לשלום את התלמידים שפגשו.
2. לקול סימן מוסכם (מחיאת כף או הפסקת המוזיקה) בקשו מהתלמידים לעצור וללחוץ יד לחבר או לחברה.
3. הפעילו מוזיקה ובקשו מהתלמידים שבעת הפסקת המוזיקה כל אחד יתחבר לחבר לכיתה עד ליצירת זוגות. הנחו אותם להתחבר עם תלמיד אתו אין לו קשר מיוחד ולשוחח עמו בקצרה.
4. לאחר מספר דקות הנחו את הזוגות להיפרד ולשוב ולטייל בנפרד עד שיפגשו חבר נוסף עמו אין לו קשר מיוחד.
5. בכל מפגש של התלמידים בקשו מהם לדבר על נושא אחר כגון תעסוקה בשעות הפנאי, טיול מוצלח שהשתתפו בו, סיפור שאהבו, מזון שאהבו או שנאו, משחק מועדף וכיוצ"ב.

לסיכום (במליאה):

» בקשו מהתלמידים לשבת במעגל ולשתף בלמידה שהייתה להם בפעילות זו. שאלו:

- במה הייתה שונה פעילות זו מפעילויות אחרות?
- מה למדתם על עצמכם בפעילות?
- תארו את שהרגשתם בעת מפגש עם חבר פחות מוכר.

הפעלה א' (לצעירים) - "אני במקום חדש"

» הביאו לכיתה שתי בובות (בן ובת, רוני ורינה) ספרו לתלמידים שלכיתה הגיעו שני חברים חדשים ושאלו: מה הייתם רוצים לדעת על רוני ורינה?

» ענו לתלמידים על השאלות שיציגו ובנו יחד עמם סיפור על החברים החדשים.

» בהמשך, ספרו שאתמול רוני ורינה, החברים החדשים, היו במקום אחר המוכר להם. הם חשבו מחשבות, היו להם תחושות שונות.

- שאלו: "אילו תחושות אתם חושבים שמתעוררות בחברים החדשים?"

» הזמינו את התלמידים להציע לבובות רעיונות - כיצד לתאר את החיים החדשים שלהם.

לסיכום:

שאלו:

» **מתי אתם מרגישים חידוש?**

» **מה יכול לסייע לכם במקום חדש?**

» **מי יכול לסייע לכם להשתלב במקום חדש?**

הפעלה ב' (לבוגרים) - "מתחברים לשורשים"

בקשו מהתלמידים להביא תמונות שלהם ושל בני משפחתם המצומצמת והמורחבת.
מתוך מאגר התמונות, בנו עם התלמידים קולאז' המציג אותם בתוך משפחתם.
לחלופין, בקשו מהתלמידים לצייר תמונה משפחתית שלהם ושל בני משפחתם.

בזוגות: בקשו מהתלמידים לבחור אחד או יותר מבני משפחתם ולספר על תכונות אופי אליהם הם מתחברים בדמות זו. מה אתם אוהבים בה? מה מחבר אותה אליכם?

שאלו לסיכום:

» **מה הדמות מהווה עבורכם?**

» **איזו תכונה תרצו לאמץ?**

» **מה תוכלו לעשות לשם כך?**

הפעלה ב' (לבוגרים) - "סיפור זיקה"

שלב א':

הביאו לכיתה סיפור מקרה כתוב בנושא עלייה לארץ, אירוע אקטואלי בנושא זה, או בקשו מאחד התלמידים שישתף בחוויית עליה לארץ במשפחתו.

שלב ב':

בקשו מהתלמידים לכתוב שני נושאים מרכזיים שהסיפור עורר בהם ע"ג כרטיסיות.

שלב ג':

במליאה: הניחו במרכז המעגל, את כרטיסיות הנושאים שכתבתם. התבוננו בהם ובחנו את הנושאים שכתבתם.

שאלו:

» **במה הסיפור עוסק?**

» **אילו אסוציאציות מעורר בכם הסיפור?**

» **לאילו התנסויות או מקומות בחיים שלכם מתחבר האירוע?**

» **אילו שאלות עולות בכם בעקבות הסיפור?**

» **מה אתם יודעים על הדמויות בסיפור?**

» **אילו עצות הייתם נותנים לדמויות בסיפור?**

» **מה תזכרו מהשיעור, מהשיחה, מהסיפור?**

לסיכום:

» **על פי השיח שהתנהל מה למדתם על תופעת העלייה לארץ?**

» **מה ריגש אתכם במיוחד?**

» **מה אתם לומדים מהמאמצים הגדולים שהשקיעו אנשים מארצות שונות כדי להגיע לארץ ישראל?**

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

הפיוט מזמן שיח אודות המעלה המיוחדת בהזכרת זכות אבות, ואודות הגלות והגאולה. במהלך השיח מתחוורים העוצמה והערך הנשגבים של הזכרת זכות אבות. הזכרת זכויות האבות, כסנגור ופרקליט, לבקשת המשאלה הנכספת ביותר – הגאולה, מחזקת את האמונה וההכרה בכוחן ובסגולתן של זכויות אלו. בנוסף לכך, ההתבוננות בטוב ובשפע שבהם נזכה לעתיד לבוא, מעוררת את הציפייה לגאולה.

לדיון ולשיח במליאה

זכות אבות

אֶשְׁאַל אֱלֹהֵי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים יֶאֱסֹף זְרוּיִים
בִּזְכוּת מְכֻנֶּה אַב הֲמוֹן לְגוֹיִים יִזְכּוּ לְחַיִּים
עֵת יִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ יְהוּ עֲנוּיִים כִּי הֵם רְצוּיִים
בִּזְכוּת אֲשֶׁר גָּלָה לְנַהֲרַיִם הוֹלִיד נְקִיִּים

ספרו לתלמידים משל קצר בעל פה או באמצעות תמונות על משרת אחד שהיה נאמן למלכו. ביום מן הימים חטא בנו של אותו משרת, והמלך ציווה לאסרו בשבי (המשל במלואו מצורף בנספח).

בעקבות המשל:

» עוררו את התלמידים לחשוב: מה יכול בן המשרת לעשות כדי שהמלך יסלח לו? מה העצה שהייתם נותנים לו כדי לזכות לחנינה? (למורה: כוונו אותם לתשובה: להזכיר את מסירותו ונאמנותו של אביו, המשרת הנאמן של המלך).

מסקנה: הסבירו לתלמידים כי הסיפור הוא בעצם משל לעם ישראל בגלות: כשם שבן המשרת יזכיר את זכויות אביו כדי שהמלך ייטה לו חסד, כך עם ישראל השבוי בגלות מזכיר את זכותם של אבות האומה בבואו לבקש על הגאולה, כפי שאנו רואים במילות השיר– **"אֶשְׁאַל אֱלֹהֵי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים יֶאֱסֹף זְרוּיִים, בִּזְכוּת..."**

לצורך חידוד והעמקת הדברים, שאלו את התלמידים:

1. **מה אפשר ללמוד על מעלתה של הזכרת זכות אבות, בבקשת רחמים על הגאולה?** (למורה: כוונו את התלמידים לשיח על ערך הבקשה לגאולה ובהתאם לכך לערכה של הזכרת זכות אבות. הזכרת זכות אבות בבקשת גאולה מעידה על כוחה וסגולותיה.)
2. **האם אתם זוכרים הזדמנויות נוספות בהן אנו מזכירים זכות אבות?** (למורה: כוונו את התלמידים לברכת "מגן אברהם" בתפילה, לחגים בהם מזכירים זכות אבות כמו ראש השנה וכו'.)

הזכרת זכות אבות מופיעה במקומות נוספים בשיר, להלן המובאות מתוך השיר, שבהן מדובר על מעלתם של הצדיקים שבהם זכה עם ישראל, ועל הזכות אותה אנו מזכירים בתפילתנו ובעבורה מבקשים רחמים.

בקשו מהתלמידים להשלים לצד כל מובאה על מי נאמר, ולכתוב בלשונם מהו המעשה המוזכר בהקשר לזה. כוונו אותם להיעזר במחסן המילים:

בֵּרַךְ לְנִינוֹ שְׁנֵי גְּדָיִים תַּבְשִׁיל עֲשׂוּיִים _____

המעשה המוזכר: _____

נִבְחַר לְעוֹלָה, קָרְבָּן מְעֻלָּה, נִפְדָּה בְּחֶמְלָה _____

המעשה המוזכר: _____

וּזְכוּת אֲשֶׁר גָּלָה לְמַחֲנַיִם עִם בַּרְזִלַּיִים _____

המעשה המוזכר: _____

בִּזְכוּת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמָהּ גְּבִירָה יִסְכָּה וְשָׂרָה _____

המעשה המוזכר: _____

וּזְכוּת אֲשֶׁר הוֹרִיד לְעָם מְרוּיִים לוּחוֹת שְׁנַיִים _____

המעשה המוזכר: _____

מחסן מילים:

משה רבנו, יצחק אבינו, יעקב אבינו, שרה אמנו, יעקב אבינו, יצחק אבינו

גלות וגאולה

גלות

יוֹם אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶשׁ יְהִי לְבָבִי דּוֹאֵג בְּקִרְבִּי
אֶרְאֶה לְצוּרָתוֹ בְּתוֹךְ כִּתְבֵי אֶבְכֶּה וְאֵין בִּי
כֹּחַ לְהַעֲמִיד שַׂר צְבָא וְתִשְׁבִּי כֹּהֵן וְנָבִיא

» המשורר מביע את הסבל והצער בגלות- רוחני וגשמי. בקשו מהתלמידים להגדיר **מהי סיבת הצער של המשורר?**

» בקטע הנ"ל ישנה תופעת לשון מצלולית - חזרה של הברה מספר פעמים לצורך הדגשה. **מהי ההברה ומהי מטרת ההדגשה?**

(למורה: ההברה בי חוזר על עצמה ומדגישה את כאבו הפנימי והאמתי של המשורר ואת צערו האישי על החלישות בגלות).

גאולה

בארבעת הבתים האחרונים בשיר מתוארים הטוב והשפע המיוחדים בהם יזכה עם הסגולה בעת הגאולה- גילוי רזי תורה, קיבוץ גלויות, ניצחון העמים, עבודת בית המקדש וכו'.

» רשמו בכרטיסים את הטובות המיוחדות המובטחות לעם ישראל ביום בו ייתקע בשופר גדול, כפי שמוזכרות בשיר. בכל כרטיס רשמו טובה נפרדת. הורו לתלמידים להתחלק לזוגות וחלקו לכל זוג כרטיס. בקשו מהזוגות להרחיב אודות משמעותה וחשיבותה של הטובה. (למורה: בגיל הבוגר אפשר לכוון את התלמידים להיעזר במקורות ולהביא מדרשים ומובאות, לדוג' גילוי רזי תורה-מעלת ידיעת התורה וכו').

לאחר הפעילות דונו עם התלמידים:

» **מה מסקנותיכם מהפעילות? האם הידיעה על השפע הגדול הממתין מעוררת בכם ציפייה מחודשת לגאולה?**

צידה לדרך

גאוותן של ישראל

"אמר רב שמואל בר יצחק, שהקב"ה בוכה מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לנכרים..."
אף שהגלות בה נמצאים אנו כבר שנים רבות הביאה לירידה רוחנית עצומה בקרב כלל ישראל- בכיו של הקב"ה אינו אלא על "גאוותן של ישראל", או על "גאוותה של מלכות שמיים".
מהי גאוותן של ישראל?
אין הכוונה לומר שח"ו ישראל גאוותנים, אלא שכבודם של עם ישראל, בני מלכים, הושפל ונרמס בגלות.
למה הדבר דומה?
כשיהודי הולך ברחוב ורואה אדם זקן פשוט ומוזנח יושב על הספסל וסופר מכוניות משעמום, טבעי שאותו עובר אורח לא יטריח עצמו להפנות מבט הצידה. אולם אם ילחשו ליהודי שהזקן הזה עשיר גדול- כמובן שצורת ההסתכלות שלו תשתנה, והוא יביט בזקן בהערכה וכבוד.
זו הייתה גאוות ישראל בין האומות. בעבר ידוע ומפורסם היה שהם בניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הם עמו וצאן מרעיתו, אך היום, כשהם רחוקים ונפוצים בתבל, ושנות גלות עמוסות תלאות ונדודים טשטשו את הודם והדרם - אי אפשר להבחין בהדרם ובגדלותם המיוחדת כבני העם הנבחר! כמו אותו זקן עשיר הלבוש בלויי סחבות, ואיש אינו מעלה בדעתו את רב גודלו!
(מעובד עפ"י ספר גלות ונחמה לר' שמשון פנקוס).
עפ"י המדרש - גאוותן של ישראל זוהי חשיבותם הערכית.
בגלות עמ"י ירד מגדלותו, כפי שמתואר בפיוט:

אַרְבַּע דְּגָלִים
הָלְכוּ גְּאוּלִים
חָנוּ בְּאֵלִים
אַל תִּמְסְרָהּ אוֹתָם בְּיַד בְּזוּיִים יִהְיוּ קְנוּיִים

"שובה עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך" (תפילת מוסף ליום טוב של שלושת הרגלים)

הזכויות מעוררות רחמים.
בקשו מהתלמידים לחשוב על המעשים הטובים והזכויות שלהם.
אילו מעשים טובים וזכויות אפשר להזכיר כדי לקרב את הגאולה? הציעו לתלמידים לקבל על עצמם קבלה שתחיש את הגאולה בס"ד.

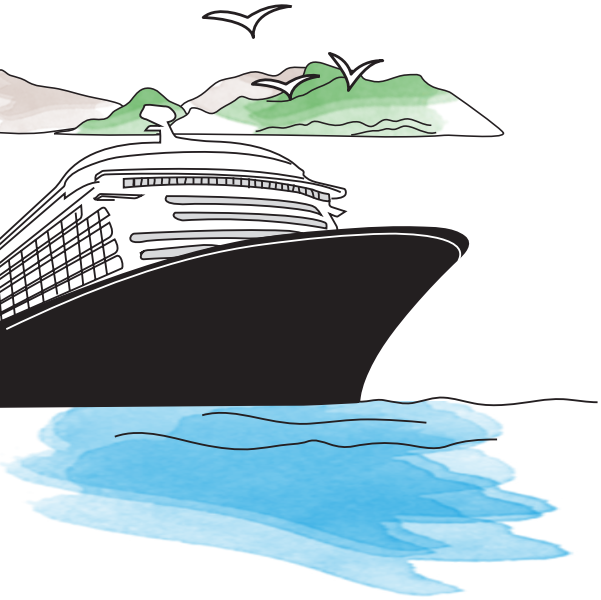

זרקור מוזיקלי

שירה

מרכיבים מוזיקליים

» האזינו עם התלמידים לשיר וענו:

- מה הם הכלים המלווים בשיר? (למורה: גיטרה חשמלית ומערכת תופים)
- בחלק הסולו של הכלים, מי מנגן את המלודיה העיקרית ומי את הליווי? (למורה: הגיטרה החשמלית מנגנת מלודיה עיקרית ומערכת התופים את הליווי)
- מה קורה בליווי השיר כשמגיעים למילים "נעלה לארצנו"?, (למורה: כאשר מגיעים למילים "נעלה לארצנו" רק התוף מלווה)

» העשירו את התלמידים במידע על התיפוף ויהדות תימן. (למורה: קהילת יהודי תימן גזרה על עצמה מנהגי אבלות בגלל חורבן בית המקדש ונמנעה משימוש בכלי נגינה. הם השתמשו בתוף פח נקי ששימש למארז שמן ובצחן (צלחת מנחושת) וכך מנחושת לליווי טקסי ה"חינה" (אירוע פרידת האם מהבת) של הנשים. אלה לא היו כלים של ממש אבל סייעו בליווי מקצבי לשירה באירועים. רק לאחר שעלו לארץ החלו לשלב כלי נגינה שונים.)

מבנה הפיוט

» הפיוט מורכב משתי מנגינות מרכזיות החוזרות על עצמן. מיינו עם התלמידים בטבלה הבאה את המילים בכל אחד ממשפטי הפיוט בהתאם למנגינה המתאימה

מנגינה ראשונה	מנגינה שניה
אֶשְׁאַל אֱלֹהֵי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים	יֶאֱסֹף זְרוּיִים

(למורה: יש להשלים את שאר משפטי הפיוט בהתאם למשפט הראשון הכתוב בטבלה)

חריזה

» בקשו מהתלמידים להקיף בעיגול את החרוזים הנמצאים בסיומן של כל אחת מהמנגינות.
» האזינו עם התלמידים לפיוט, והוסיפו מחיאות כף כששרים את המילים שהקפתם.
(למורה: במנגינה הראשונה, מחאו כף פעם אחת, כשמושמעת המילה שהקפתם (המילה חוזרת 3 פעמים)
במנגינה השנייה מחאו כף פעמיים, כשמושמעת המילה שהקפתם (המילה חוזרת 4 פעמים)

מחיאה	2 מחיאות
שבויים	זרויים
גוים	חיים
ענויים	רצויים
זמרה	הדרה

ריקוד תימני

• התנסו עם התלמידים בצעד תימני. האם מישהו מהתלמידים בכיתה יודע לרקוד את הצעד? בקשו ממנו להדגים ושאר התלמידים ינסו לחקות.

הרחבה למורה למוזיקה

» לוו בתיפוף את השיר.

» תנו לתלמידים להמציא תבניות מקצב המתאימות לליווי השיר.

יצירה בעקבות קריאה

סדנת איור על פי טקסט

בשיר זה השתמש המשורר במושגים "שאולים" כשהמילים מכוונות לדמות או לסיטואציה מסוימת. באמנות נוכל להשתמש באותה השפה ולאייר את המסר.

איור ומסר

בסדנה זו נערוך הקדמה לתלמידים על המושג איור.
חדדו אצל התלמידים את מטרותיו של האיור, מה בין איור לציור וכיצד ניתן להשתמש באיור כמסר.
הסבירו, כי עולם האיור קרוב לעולמם של ילדים בגיל הרך, הרחיבו והביאו דוגמאות מחיי היומיום של התלמידים (ספרי ילדים, כרזות ועוד.)
הרחיבו וציינו כי על פי ההגדרה איור הוא ציור או קישוט מצויר המלַווה, מסביר או ממחיש דבר כתוב (בספר, בעיתון וכד') וכי אמנים רבים השתמשו באיור בכדי להעביר רעיון ומסר.

מטרות האיור

שאלו: למה נועד האיור? היכן אנו רואים איורים?
(למורה: מומלץ לבחון עם התלמידים איורים שונים וע"י כך להגיע לתשובות)
» לחדד מסר
» להביע מסר ללא צורך בטקסט
» להעמיק במסרים
» ליצור חוויה נוספת אצל המתבונן.

איורים להשראה:

מקור: עטיפת ספרו של נחום גוטמן – לובנגולו מלך זולו
מתוך ויקיפדיה ערך נחום גוטמן

איורים באדיבות המאיירת סופי אגרס

סדנת איור

שלב א': מחברים משפט לתמונה

החומרים

חלקי משפטים מצולמים על דף (כגון: "הכבשים רועות באחו"), גזרי עיתונים או תמונות (הקפידו על תמונות ברורות של מוצגים כגון דמויות, מבנים סמלים ועוד)

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים לחבר משפט לתמונה: לגזור את התמונה הרצויה ולהדביק תחתיה משפט נבחר ומותאם.

שלב ב': יוצרים סיפור מאויר כיתתי

החומרים

צבעי פנדה, עפרונות, מספריים, קרטון ביצוע, ספרים להשראה.

תהליך העבודה

1. בחרו ספר מוכר ואהוב על התלמידים וצלמו מתוכו קטעי טקסט נבחרים (חשוב להתאים לרמת המושגים של הילדים)
2. חלקו קטע לכל תלמיד
3. הנחו את התלמידים לאייר את הקטע שקיבלו. ניתן למקד את התלמידים לבחור דמות עיקרית או סמל מזוהה ולאיירם ע"ג קרטון ביצוע בעזרת עפרונות.
4. בקשו מהתלמידים לצבוע את האיור.
5. חברו את כל הקטעים והאיורים לסיפור אחד.
6. ניתן לכרוך את הספר וליצור כריכה מאיור דומיננטי אותו ניתן לסרוק על קפה או קרטון קשיח. לאחר הסריקה הוסיפו את שם הספר ואת שמות התלמידים כמאיירים.

איור ספרים אישי מתוך עבודות תלמידים
בית ספר חב"ד ירושלים

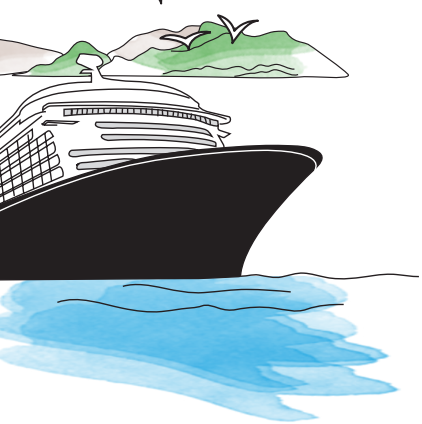

אֶשְׁאַל אֱלֹקֵי יִגְאֻלָּה שְׁבוּיִים

מילים: ר' יוסף בן ישראל (סימנו: אני יוסף)
לחן: עממי תמני

כלי מוביל

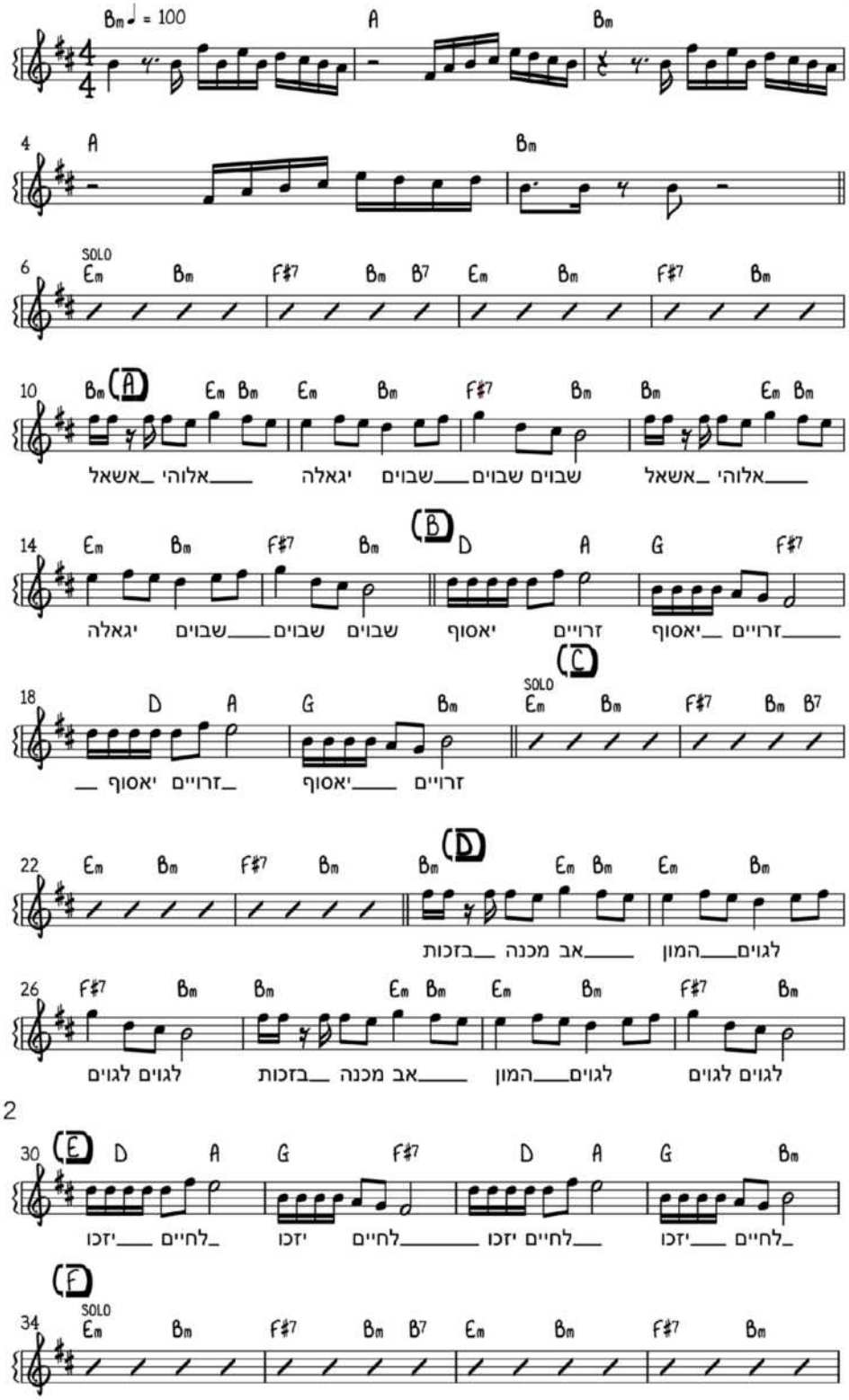

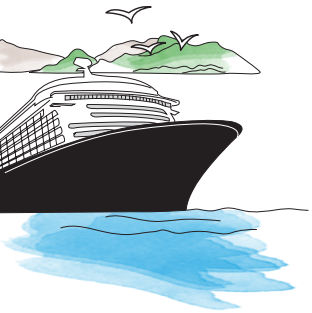

38 Bm (G) Em Bm Em Bm F#7 Bm Bm Em Bm

בשמו ___יקראו ___עת ענווים_ענווים ענווים יהיו ___בשמו ___יקראו ___עת

42 Em Bm F#7 Bm (H) D A G F#7

___יהיו ענווים_ענווים ענווים___הם _כי ___רצוים ___הם _כי ___רצוים

46 D A G Bm SOLO Bm Em

___ כי _הם רצוים כי _הם ___רצוים

50 Em Bm F#7 Bm B7 Em Bm F#7 Bm

54 Bm (D) Em Bm Em Bm F#7 Bm Bm Em Bm

בשיר ___לארצנו _נעלה בזמרה ___בזמרה ___זמרה ___בשיר ___לארצנו _נעלה

58 Em Bm F#7 Bm (J) D A G F#7

___ זמרה ___בזמרה בזמרה ___וברון ___והדרה ___וברון ___והדרה

62 D A G Bm D A G F#7

וברון ___והדרה ___וברון הדרה ___וברון ___והדרה ___וברון ___והדרה

66 D A G Bm 3

___וברון ___והדרה ___וברון ___והדרה

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם

מילים: תהלים קל"ז, ה'-ו'
לחן: יוחנן שפירא

שירה

פלייבק

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם - תִּשְׁכַּח יְמִינִי,
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי - אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי,
אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם
עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי

אודות השיר

שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ, כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ (ישעיהו ס"ו, י')

ביאורי מילים

תִּשְׁכַּח יְמִינִי – יד ימיני תשכח את כוחה ואת תנועתה
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי – לשוני תהיה דבוקה לחכי לבל אוכל לדבר
אֶזְכְּרֵכִי – אזכור אותך (את ירושלים)
עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי – אתן לירושלים עדיפות וחשיבות בעת השמחה

השיר מורכב משני פסוקים מפרק קל"ז בתהילים. הפרק עצמו נאמר בשלמותו לפני, 'ברכת המזון', בימות החול. עדות המזרח אומרים את המזמור מב' עד ח' באב, לאחר תפילת ערבית, ובליל תשעה באב – בפתיחת תפילת ערבית:

עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל,
שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן.
עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ.

כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה:
שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר יְהוָה עַל אַדְמַת נֵכָר.
אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם...

מזמור זה, הוא אחד מחמישים מזמורי תהילים, שאינם נושאים כל שם של מחבר, ולכן חלוקות הדעות לגבי מחברו. רבי אברהם אבן עזרא, כותב בהקדמתו לספר תהילים: "מחלוקת גדולה יש בינות המפרשים. יש אומרים, כי כל הספר לדוד והיה נביא... ואחרים אומרים כי אין בספר הזה נבואה לעתיד, ובעבור זה כתבוהו הקדמונים עם איוב ומגילות... ואמרו, כי 'על נהרות בבל' חיברו אחד מן המשוררים בבבל..."

על שני פסוקי השיר אומר רש"י: "כנסת ישראל אומרת כן. אם לא אעלה את ירושלים את זיכרון אבל חורבנה אעלה להזכירו בראש כל שמחתי" – אלו דברי הבטחה ושבועה של כנסת ישראל, שלא לשכוח את ירושלים ולהזכירה בעת שמחה. על סמך דעה זו, נהוג בקהילות שונות לומר את שני הפסוקים בברית מילה ובפדיון הבן ובשעת החופה, עת שובר החתן את הכוס.

במדרש מובאת דעה אחרת: "באותה שעה נשבע הקב"ה לישראל שבועה שלימה. נטל הקב"ה ידו והחזירה לאחוריו, כביכול לא החזירה הקב"ה למקומה, וכן אמר להם לישראל: "אשכח ימיני שהחזרתי לאחורי אם לא אקים לכם שבועה זו, ולא אשכח אתכם בין אומות העולם; תדבק לשוני לחיכי אם לא אזכיר את ירושלים, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי." (פסיקתא רבתי פיסקא כ"ח)

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על זיכרון ירושלים בעת שמחה ומעודד את היכולת להכיל רגשות מנוגדים בו זמנית למרות הקושי.

הפעלות

הפעלה א' – על הזיכרון

רגש הזיכרון משפיע על התנהלותנו באירועים שונים. רגשות וזיכרון קשורים זה לזה שכן המצב הרגשי של האדם עשוי להשליך על תהליכי הקידוד (תפיסת האירוע כמאיים או כמשרה ביטחון), על עיבוד ראשוני של גירויים חדשים ועל שליפה מהזיכרון.

מחקרים רבים הוכיחו זאת: רגשות משפיעים על הזיכרון. זיכרונות חדים ובהירים ביותר הם של אירועים כבעלי משמעות רגשית (סובייקטיבית). אנו נוטים להיזכר מהר יותר באירועים מסוג זה, ביחס לאירועים ניטרליים והזיכרון ברור ומפורט יותר. עם זאת, השפעת הרגש על הזיכרון אינה בהכרח חיובית, מאחר שלעיתים העיבוד והפרשנות שאדם נותן לאירוע עלולים לקבל ממד שגוי.

הציגו לתלמידים את השאלות הבאות (מיועד לתלמידים צעירים)

» **מה אתם אוהבים לזכור?**

» **מה אתם אוהבים באירועים שהזכרתם?**

» **מה עוזר לכם לזכור?**

» **מדוע אנו זוכרים את ירושלים?**

» **ספרו לחברים בכתה על מקום בירושלים שביקרתם בו.**

» **האם הייתם רוצים לחזור ולבקר בירושלים?**

הציגו לתלמידים את השאלות הבאות (מיועד לתלמידים בוגרים)

» **מה אתם נוטים לזכור?**

» **הגדירו איזו משמעות יש לאירועים שאתם זוכרים?**

» **מה עוזר לכם לזכור?**

שאלות על זיכרון ירושלים:

» **מדוע זיכרון ירושלים עומד במרכז חיינו?**

» **עצמו את עיניכם וחשבו על זיכרון שנצרב בתודעתכם מביקור שעשיתם בירושלים.**

» **מה, לדעתכם, גרם למקום או לפעילות בירושלים להיות חקוקים בתודעתכם?**

הפעלה ב' – רגשות מנוגדים

מציאות החיים מפגישה אותנו לא אחת עם מצבים המעוררים רגשות מנוגדים. כדי לתפקד נכון נדרשת יכולת להכיל רגשות שונים בו זמנית ולתת מקום לכל אחד מהם.
למשל, כאשר ילד ממתין בגן לאמו שתגיע למסיבת יום הולדתו והיא עדיין מתעכבת, הוא חווה רגשות של שמחה ולצדם רגשות של מתח, חרדה או אכזבה.

הציגו לתלמידים את הפעילויות הבאות (מיועד לתלמידים צעירים)

1. פזרו על הרצפה כרטיסיות עם הבעות פנים שונות
(למורה: חשוב לעבור על כל הכרטיסים ולוודא שהילדים יודעים לשיים את כל הרגשות המופיעים בהם לפני שעוברים לשלב הבא של המשחק.) בקשו מהילדים לקחת כרטיס ולציין מה שם הרגש או המאפיינים שלו, כפי שהם באים לידי ביטוי בעיניים, במצח ובפה.
2. בהמשך: בקשו מהתלמידים לבחור תמונה אחת מהבעות הפנים ולספר על אירוע הקשור להבעה זו.
3. פזרו את הכרטיסיות על הרצפה, הפעם בצורה הפוכה, כשאיורי הרגש מוסתרים. בקשו מהילדים למצוא זוגות של כרטיסיות המביעות רגש מנוגד.

הציגו לתלמידים את הפעילויות הבאות (פעילויות ג–ד מיועדים לתלמידים בוגרים)

4. בקשו מהתלמידים לשתף בחוויה שבה התנסו ברגשות מעורבים/מנוגדים בו זמנית
(למורה: חוויה משמחת, כגון מעבר דירה מעיר אחת לעיר אחרת. מצד אחד הציפייה לקראת מקום חדש, ומצד שני מתח/חרדה/תסכול מפני היכרות עם חברה חדשה.)
5. הנחו את התלמידים לשחק את משחק הבעות הפנים כמשחק זיכרון
(כאשר כל תמונה מהבעות הפנים מופיעה פעמיים.)

העשרה והרחבה

השיר מאפשר שיח אודות האבל בן אלפיים השנים, על חורבן ירושלים ובית המקדש. במהלך השיח מתברר, כי האבל, הוא על הריחוק שנוצר בין עם ישראל למלכו, כתוצאה מחורבן מקום השראת השכינה, וביטוי להשתתפות בצער השכינה על חורבן ביתה. השיח מעורר את התלמידים לקחת אחריות ולהשתדל "להוסיף אבן לבניין ירושלים" על ידי תפילות ומעשים טובים.

הנחו את התלמידים:

» פתחו ספרי תהילים, ואמרו את מזמור קל"ז (על נהרות בבל). אתרו במזמור את פסוקי השיר.

» השמיעו ברקע את מנגינת המזמור המולחן, וספרו את סיפורם של הלוויים, גולי בבל, המסרבים במסירות נפש לבקשת נבוכדנצר, לנגן בכינורותיהם לפניו ולפני ה"עבודה זרה" שלו, כדרך שהיו מנגנים בבית המקדש (מדרש תהילים ור"א לעיל מצודת ציון) נסו לחוש את הצער והכאב העולים מן הקינה רוויית הדמעות. חשבו על מוראות החורבן וכיצד סבלו בזמן המצור והרעב הנורא, כאשר בית המקדש ובתי ירושלים עלו באש ולבסוף, כשהובלו לבבל, כשהם קשורים בשלשלות ברזל.

קראו בהמשך את דברי המדרש, המתאר את צער השכינה באותו זמן: 'מהו גם בכינו? שהם בוכים ומְבַכִּים עמהם הקב"ה'. (ילקוט שמעוני סימן תתפג). "אמר להן הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: בואו ונלך אני ואתם, ונראה בביתי מה עשו אויבים בו... כיוון שראה הקדוש ברוך הוא את בית המקדש... הוא בוכה ואומר: אוי לי על ביתי, בני היכן אתם? כהני היכן אתם? אוהבי היכן אתם?" (מדרש רב"ה, מגילת איכה, פתיחתא כ"ד)

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם - תִּשְׁכַּח יְמִינִי,
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי - אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי,

נימת הקינה והנהי של תחילת המזמור משתנה בפסוקי השיר, ובניגוד למזמור כולו, הנאמר בלשון רבים (ישבנו ובכינו), פסוקי השיר נאמרים בלשון יחיד (אשכחך). מי הוא הדובר בפסוקים אלו?

מקהלת דיבור

הפעילות תחשוף את התקבולת הכפולה הקיימת בפסוקים, במטרה להבין את דברי המפרשים על תוכנם ועל אומרם:

1. 'תקבולת ניגודית' בין שתי צלעות כל פסוק:

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם (תנאי) ← **תִּשְׁכַּח יְמִינִי** (תוצאה)
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי (תוצאה) → **אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי** (תנאי)

2. 'תקבולת מצטלבת' בין שני הפסוקים:

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם (תנאי) ↘↗ **תִּשְׁכַּח יְמִינִי** (תוצאה)
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי (תוצאה) ↗↘ **אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי** (תנאי)

אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם
עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי

שני מנהגים נהוגים בשעת החופה: לפני צאתו לחופה, שמים אפר על ראש החתן, במקום הנחת התפילין, ותחת החופה, שובר החתן כוס. בקהילות רבות אומרים את שני פסוקי השיר 'אם אשכחך ירושלים' בעת שבירת הכוס. חז"ל אומרים, כי אפר הוא סימן לאבלות וכלי שנשבר גורם לצער.

מה ההסבר למנהגים אלו בעיצומם של רגעים גדולים, מרגשים ושמחים כל כך?
חלפו יותר מאלפיים וחמש מאות שנה, מאז השבועה לזכור את ירושלים בעת שמחה, והעולם השתנה שוב ושוב. אויבינו הבבלים אינם קיימים עוד. עם ישראל חזר לירושלים - ושוב גורש ממנה, ובית המקדש חרב בשנית. ממלכות חדשות קמו ונעלמו. אבל גם בגלות, לאורך כל הדורות לא שכחו בני עמנו את השבועה. מנהגי הצער והאבלות בעת החופה מזכירים לנו את ירושלים החרבה.

הנחו את התלמידים:
» לברר בביתם אילו מנהגים נוהגים בקהילה שלכם, כדי לזכור את חורבן ירושלים?
» להביא לכיתה תמונה או תמונות מצילומים מירושלים (בהם נראה התלמיד.)
» להתבונן בתמונות התלמידים ולתאר את הרקע (כולל: אנשים, בתים ומגדלים, כבישים סלולים, חנויות, עצים, גינות. עיר בנויה...)
» שאלו: מדוע אנו אומרים כי העיר מושפלת וחרבה? מה עדיין חרב? (למורה: בית המקדש, מקום השראת השכינה.)

צידה לדרך

ירושלים לא תבנה כי אם כאשר ישתוקקו אליה בני ישראל תכלית תשוקה (כוזרי, מאמר חמישי)
מספרים, שנפוליאון בונפרטה עבר באחד ממסעותיו הרבים ליד בית כנסת באחת מן העיירות. היה זה ערב תשעה באב, ומבית הכנסת האפל למחצה, בקע אור עמום שהופץ מנרות בודדים וקולות שבר ובכי. התעניין המצביא המהולל: "איזו צרה גדולה נפלה על היהודים, שהם בוכים ככה?" הוסבר לו, כי היהודים בוכים על חורבן בית מקדשם. "האמנם?!" השתומם נפוליאון, "מתי קרה הדבר?" "לפני כ – 2000 שנה..." הייתה התשובה.

לא האמין הקיסר למשמע אוזניו. ירד מעל סוסו, ונכנס לבית הכנסת. לתדהמתו הרבה ראה את המתפללים יושבים על הרצפה, יחפים, בגדיהם קרועים והם מקוננים מרות, כמי שמתו מוטל לפניו.

הקיסר עמד נפעם: "עם שמסוגל לבכות כך על עברו משך אלפי שנות גלות – יש לו עתיד."

על הפסוק "בונה ירושלים ד'" (תהילים קמ"ז, ב') שואלים, מדוע לא כתוב יבנה ירושלים, בעתיד? ועונים גדולי החסידות, כי ירושלים ובית המקדש של מעלה הולכים ונבנים בהווה, דור אחר דור: "הבכייה והצער של אבלי ציון, המתאבלים על החורבן... הם הבונים אותו... בית המקדש של מעלה נבנה מהדמעות שלנו. כל דמעה זו אבן. כל בכי וכל בקשה זו אבן נוספת. אם עוד כמה יהודים היו בוכים ומתעוררים בדמעות על בנין ירושלים, ואומרים: "אבא, מחכים לך!", אם היינו נותנים עוד אנחה אחת, היינו זוכים לבניין בית המקדש בימינו." (דרשות חת"ם סופר)

גשם של דמעות

הנחו את התלמידים

» חפשו בסידור, תפילות על בניין ירושלים והחזרת השכינה.
» הכינו, מלאי של "כרטיסי דמעות": כל תלמיד שמצא תפילה, "ידפיס" אותה על כרטיס כזה. צרו בכיתה, "גשם של דמעות", שיצמיח בס"ד את הגאולה.
» שירו את שירו של אברהם פריד: קח את שלי.

ריבונו של עולם, אני יודע, שבית המקדש השלישי אינו בנוי מאבנים,
הוא בנוי מדמעות...
ואם כל מה שאתה צריך, רק עוד דמעה אחת,
בבקשה קח את שלי, ריבונו של עולם, קח את שלי...

כל דור שאינו נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו (ירושלמי יומא פ"א ה"א).
לא די בבכי. כדי לבנות את בית המקדש השלישי, צריך גם לעשות מעשים: "זכות כל דור ודור עוזר ומביא מעט בנין בהמ"ק. והבניין נמשך כל ימי הגלות... כמאמר: "בונה ירושלים". וכל אדם... צריך לידע, שכל מעשיו הם סיוע לבניין בהמ"ק... כמ"ש "הכל מסייעין לבנינו של מלך". (שפת אמת, דברים תרל"ד). וכך אומר רבי נפתלי מרופשיץ: "כתוב: "ובנה ירושלים במהרה בימינו". במה בונה אותה? בימינו, ע"י הימים שלנו! שבכל יום, כשעובד אותו יתברך... בונה את ירושלים וביהמ"ק. יש בונה ביום שורה אחת שלימה, ויש מניח למשל לבינה אחת, כך בונה האדם מישראל... עד שיהיה נבנה בשלימות בב"א. (זרע קודש כי תצא).

זרקור מוסיקלי

שירה

קשר בין מילים למנגינה

מנוחות בשיר ומשמעותן

בחרו יחד עם התלמידים תנועה המבטאת מנוחה (למורה: =הפסקה מתמשכת, המתנה, צליל ארוך) הצעות לתנועות: שילוב ידיים, תנועת סגירה איטית כלשהי, תנועה מעגלית.

» שירו יחד את חלק א' - (אם אשכחך ירושלים-תשכח ימיני-תדבק לשוני-לחיכי-אם לא-אזכרכי--) כאשר בכל מנוחה מבצעים את התנועה (כדי להמחיש את המנוחות, ניתן לדקלם את המשפט, תוך שימור המנוחות.)

» כמה מנוחות גיליתם? (למורה: 6)

» בקשו מהתלמידים "לצייר" את המוזיקה ולבטא בציור את המנוחות.

» שוחחו עם התלמידים על משמעות המילים.

» שאלו: מדוע לדעתכם בחר המלחין להלחין משפט אחד עם כל כך הרבה מנוחות? מה מבטאות המנוחות? (למורה: אפשרות אחת- משפט זה הוא הבטחה והתחייבות, המנוחות הרבות מדגישות כל מילה, בדומה לאופן שבו אנו מדברים, כאשר אנחנו מבטיחים ומתחייבים) בקשו מהתלמידים להעלות רעיונות נוספים.

» ציינו בפני התלמידים, כי המהלך המלודי (=מנגינתי) של חלק א' מתחיל בצלילים נמוכים המושרים באיטיות. בהמשך, הצלילים עולים בהדרגה לשיא שבא לידי ביטוי ברצף של קפיצות מלודיות בעלייה בסיום החלק.

» בקשו מהתלמידים לבדוק מהן המילים בתחילת המשפט ומהן המילים בסיומו. האם ניתן למצוא קשר בין הלחן לטקסט? (למורה: ניתן לדבר על תחושת העצב מהחורבן אשר באה לידי ביטוי בצלילים הנמוכים והאיטיים וברגע שהמילים מתחילות לבטא התחייבות ומחיר "אם לא אזכור אותך" יש הצהרה שבאה לידי ביטוי בעליה המלודית ובקפיצות המלודיות)

"ציור מילים" באמצעות המוזיקה

האזינו עם התלמידים לחלק ב' ושאלו:

» **כמה פעמים חוזרות המילים "אם לא אעלה"?**

» **מה קורה במנגינה של המילה "אעלה"?**

(קפיצה מלודית גדולה לצליל גבוה. כלומר, המוזיקה "מציירת" את המילה "אעלה". המשמעות המילולית של המילה "אעלה" "מצוירת" על ידי המוזיקה בקפיצה מלודית גדולה לצליל גבוה.)

» חפשו שתי מילים נוספות החוזרות פעמיים, וגם בהן המנגינה העולה "מציירת" את המילים ("על ראש")

הצלילים בחלק ב' גבוהים יותר מהצלילים בחלק א'.

» **מדוע לדעתכם בחר המלחין להשתמש בצלילים גבוהים יותר בחלק ב'?**

(למורה: התשובה יכולה להיות מוזיקלית. הצורך לייצר התפתחות ועניין במוזיקה וכמובן ניתן להתחבר להצהרה המילולית וההתחייבות לזיכרון ירושלים. כלומר: הדגש בשיר, הוא על השבועה ולכן שם מושקע עיקר המאמץ המוזיקלי: עצמה חזקה, קפיצות מלודיות לצלילים גבוהים, פחות מנוחות, חזרה מוזיקלית נוקבת על המילים "אם לא אעלה" ו"על ראש" ועוד...)

השוואת לחנים

הסבירו לתלמידים, כי עתה נעסוק בהשוואת לחני השיר ושאלו:

» **אילו לחנים נוספים אתם מכירים לשיר זה? (למורה: קרליבך, מידד טסה)**

» **האם גם בלחנים אלה יש עליה במנגינה במילה "אעלה"?**

ניתן לזמזם את המנגינה ובלב לעקוב אחר המילים. כאשר מגיעים למילה "אעלה" בדקו האם ישנה עליה בצליל. (למורה: גם בלחנים האחרים יש עליה במילה "אעלה").

» **כיצד ניתן להסביר את זה?**

(למורה: יכול להיות שהמלחין בחר מלכתחילה "לצייר" את המילה באמצעות המוזיקה, אבל בהרבה מקרים זה קורה באופן בלתי מודע בהשראת המילים והמשמעות שלהן.)

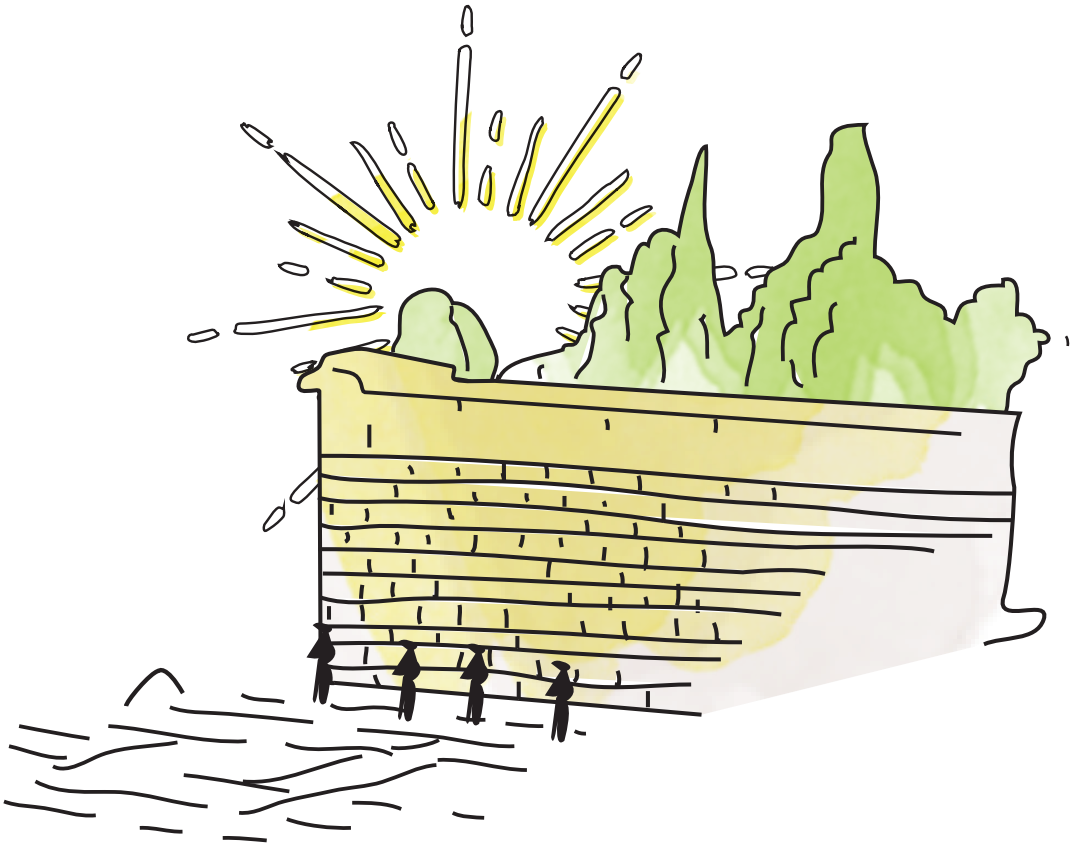

יצירה בעקבות קריאה

יצירת כותל אישי עם צלליות מתפללים

כהכנה, ובהשראה לביטוי תפילה לירושלים הבנויה, תנו לתלמידים מגוון תצלומי כותל המזרח ויהודים מתפללים.

שאלות הכוונה:

» **מה רואים בתמונה?**

» **מי צילם את התמונה? אם אינכם יודעים בוודאות, מי לדעתכם צילם אותה?**

» **שערו לפני כמה זמן צולמה התמונה?**

מהתצלומים נוכל לבחון מידע חזותי רב: פרספקטיבה, צבע, נקודת זמן, אור, וכמובן מסרים כגון: כמיהה השתוקקות, חיבור ועוד.

דוגמאות לתמונות ולהשוואה:

החומרים

קרטון ביצוע, דבר נייר (מסקנטייפ), גואש (בצבעים: חום, לבן, צהוב וירוק), ספוג, פתקיות, צלליות אנשים, כלי כתיבה.

כלים

צלחות חד פעמיות ומספריים

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

1. להדביק רצועות. דבק נייר בצורה של אבנים.
2. להוסיף צבע לבן לקבלת גוון בהיר יותר.
3. לטבול את הספוג בגואש בצבע חום ולתופף בעזרת הספוג ע"ג הקרטון.
4. לגזור דמויות האנשים – צלליות.
5. לאחר שהצבע מתייבש להסיר את רצועות הדבק, להוסיף מעט ירוק לאזוב.
6. כעת לקפל את קרטון הביצוע במקום הקיפול.
7. לסיום, להדביק את צלליות האנשים ע"ג הקרטון המקופל.

יצירת תלמידים,
כותל אישי עם צלליות מתפללים

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם

מילים: תהלים קל"ז, ה'-ו'
לחן: יוחנן שפירא

כלי מוביל

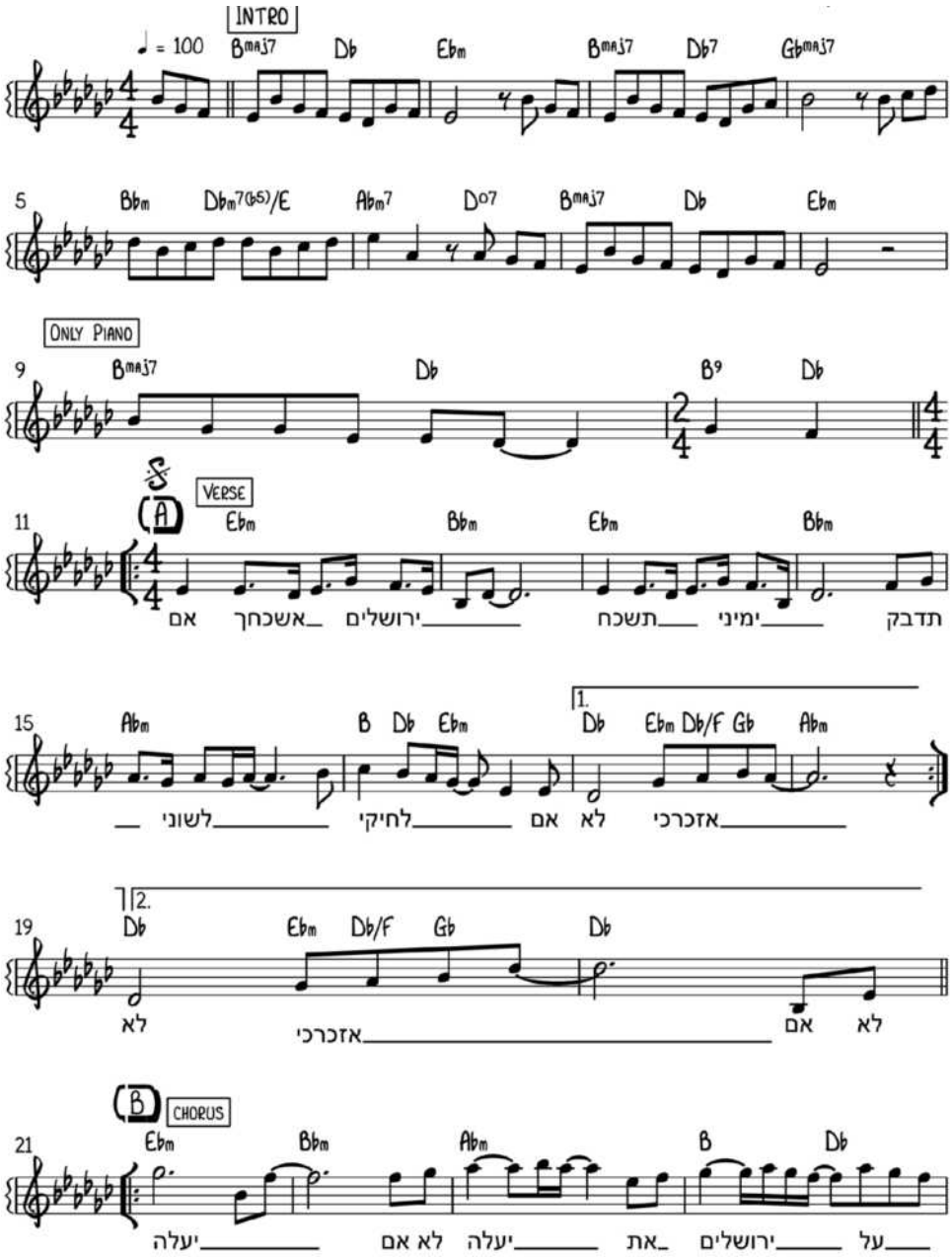

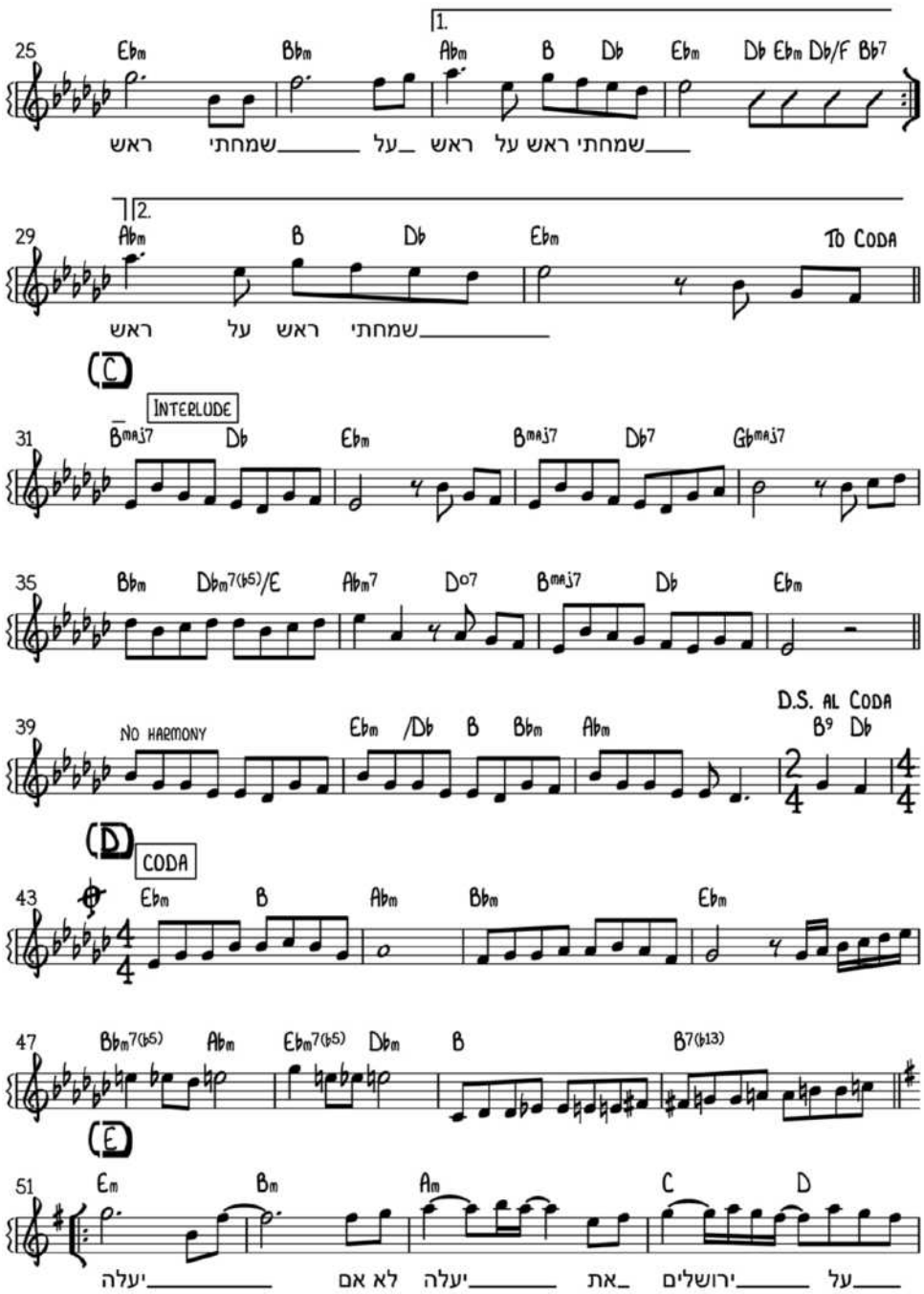
25
Ebm Bbm Abm B Db Ebm Db Ebm Db/F Bb7
1.
שמחתי ראש על ראש על שמחתי ראש
29
Abm B Db Ebm
2.
To Coda
שמחתי ראש על ראש
C
Interlude
31
Bmaj7 Db Ebm Bmaj7 Db7 Gbmaj7
35
Bbm Dbm7(b5)/E Abm7 Do7 Bmaj7 Db Ebm
39
No harmony Ebm /Db B Bbm Abm
D.S. al Coda
B9 Db
D
Coda
43
Ebm B Abm Bbm Ebm
47
Bbm7(b5) Abm Ebm7(b5) Dbm B B7(b13)
E
51
Em Bm Am C D
יעלה לא אם יעלה את ירושלים על

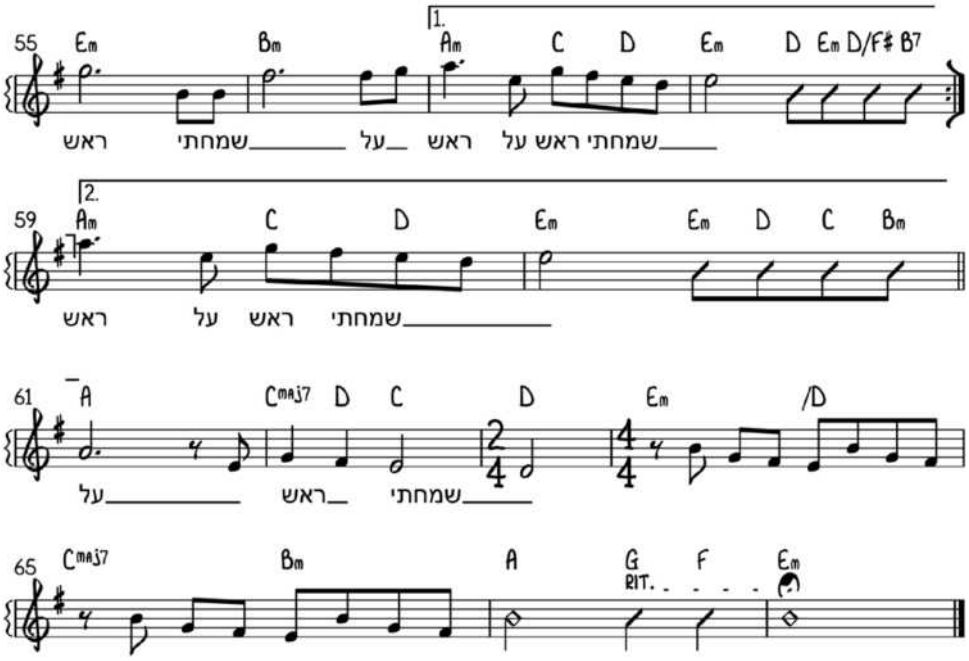
55
Em
Bm
1.
Am
C
D
Em
D
Em D/F♯ B7
ראש
שמחתי
על
ראש
על ראש שמחתי
59
2.
Am
C
D
Em
Em
D
C
Bm
ראש
על
ראש
שמחתי
61
A
Cmaj7
D
C
D
Em
/D
על
ראש
שמחתי
65
Cmaj7
Bm
A
G
RIT.
F
Em

שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם

מילים: תהילים קמ"ז, י"ב
לחן: אביהו מדינה

שירה

פלייבק

שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת ה',
הַלְלִי אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן.
כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ,
בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ.
הַלְלִי, הַלְלִי אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן.

אודות השיר

יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִָם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ (תהלים קכ"ח, ה')

ביאורי מילים

בְּרִיחַ – חלק במנעול הנע לתוך התקן מתאים, הקבוע ליד הדלת, השער, הארון וכדומה, שנמצא בצמוד לדלת הבית, החדר, הארון או שער החצר, כדי לבצע נעילה.

השיר מורכב משני פסוקים, הלקוחים מפרק קמ"ז בתהילים:

הַלְלוּקָה, כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹקֵינוּ, כִּי נָעִים נָאוָה תְּהִלָּה
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ד', נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס...
עֲנוּ לַד' בְּתוֹדָה, זַמְּרוּ לֵאלֹקֵינוּ בְּכִנּוֹר...
שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת ד'...

הפרק כולו מצוי בסידור התפילה, ונאמר בתפילת שחרית ב"פסוקי דזמרה". חלק זה של התפילה פותח בברכת "ברוך שאמר" ומסתיים בברכת "ישתבח". בין שתי הברכות יש שישה מזמורי תהילים (קמ"ה עד ק"נ), החותמים את ספר תהילים. חמשת המזמורים האחרונים פותחים ומסיימים במילה "הללוקה", והם מכונים "הללוקות".

שם התפילה ניתן לה בגלל תוכנה, העוסק בשבחו של הבורא ובמידת טובו לברואיו, ומשום שהיא כוללת מזמורים מספר תהלים, שהוא מעיין השירה הבלתי כלה, לדלות ממנו דברי הלל והודיה לד'. מזמורים אלו עוסקים בגדלות הבורא ואמירתם מדגישה שהמטרה העיקרית בתפילה איננה בקשת הצרכים האישיים, אלא ההתקרבות לד'. ככל שמוסיפים לשבח, הקִרבה הולכת וגדלה, כפי שאומר המדרש: "על כל שבח שישראל משבחים להקב"ה, משרה שכינתו עליהם" (מדרש בראשית רבה, פרשה מ"ח, ז').

כתוב בגמרא (ברכות לב ע"ב) "לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל". בתפילה העיקרית, תפילת שמונה עשרה, אנו עומדים לפני ה' ומבקשים על עצמנו ("רפאנו") ועל כלל ישראל ("ותחזינה עינינו בשובך לציון"). חז"ל מלמדים אותנו שהסדר הנכון הוא להקדים דברי שבח לבקשה, כי לא ראוי לבוא בבקשות אל הקב"ה בטרם נשבחו, לכן מקדימים את "פסוקי דזמרה" לתפילת שמונה עשרה.

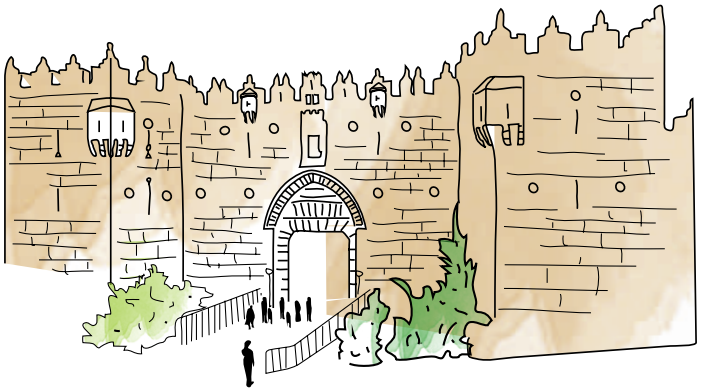

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על ראייה עתידית של ירושלים הבנויה והחזקה. הסתכלות חיובית על העתיד מעניקה כוחות ונוסכת תקווה להמשך הדרך.

"מחשבה משפיעה על ראיית המציאות". מחשבות חיוביות יוצרות הרגשה חיובית ומובילות להתמודדות פעילה וחיובית יותר עם המציאות. כדי להפסיק מחשבות שליליות ולהציב במקומן מחשבות חיוביות חשוב להתאמן ולעשות "כושר" מחשבתי.
ביכולתנו לשלוט במחשבות דרך תרגום המציאות למילים חלופיות, שכן המילה נותנת משמעות.

רבי נחמן מברסלב אומר: "האדם נמצא במקום שנמצאות מחשבותיו, לכן מחויב הוא לוודא שמחשבותיו נמצאות במקום שהיה רוצה להיות".

הפעלות

הפעלה א' (לצעירים) - תרגיל הטיסה (תרגיל בדמיון מודרך)

בקשו מהתלמידים לסדר את כיסאותיהם בשורות בדומה לכיסאות במטוס.

הנחו את התלמידים:
"אתם רשאים לעצום את עיניכם במהלך הטיסה. שבו בנחת על הכיסא, שחררו את כל שרירי הגוף. נשמו נשימות איטיות. דלתות המטוס נסגרות. הדקו את חגורת הבטיחות סביבכם והקליקו אותה.
עכשיו המטוס מתחיל לנוע על המסלול, הוא מגביר את המהירות וגלגליו כבר באוויר. אנחנו ממריאים.
אני מאחלת לכם טיסה נעימה.
עכשיו חפשו בדמיונכם רגעים נעימים שבהם הצלחתם לעשות דבר-מה חשוב.
חפשו חוויות שגורמות לכם להעלות חיוך על פניכם. הישארו בחוויה וחשבו:

» **מה עזר לכם להיזכר בחוויה?**
» **באילו זמנים אתם רוצים להיזכר בחוויות נעימות?**
» **מה יכול לעזור לכם להיזכר בחוויה?**
» **איך אתם מרגישים כשאתם נזכרים בחוויה?**
» **כיצד אתם יכולים לשמר את זיכרון החוויה גם בעתיד?**

הפעלה ב' - מקומות שעושים לי טוב

"אני יכול לספר על דבר שגורם לי הרגשה טובה".
בקשו מהתלמידים להכין רשימה של מקומות בבית, בבית הספר או בגינה, הגורמים לכם להרגיש טוב.

הפעלה ג' (לבוגרים) - קופסת החוויות הטובות

הנחו את התלמידים להכין קופסת חוויות חיוביות:
הכנה: בקשו מהם להביא לשיעור קופסה המתאימה לקישוט.
בקשו מהם לקשט את הקופסה ולכתוב על פתקים היגדים חיוביים על עתידם.
בגמר הפעילות הורו להם להכניס את הפתקים שהכינו לקופסה.

חשוב:
» **היכן תרצו להיות בעוד חמש שנים?**
» **מה תרצו לעשות?**
» **מה עלול לעצור בעדכם?**
» **מה יאפשר לכם לעשות זאת?**
» **מה או מי יכול לסייע לכם?**

הפעלה ד' - "ונהפוך הוא"

» הנחו את התלמידים לשנות את הניסוחים מניסוח בולם לרך, נעים ומאפשר שינוי. לדוגמה:
» בחדר שורר תוהו ובוהו. (בחדר שורר אי סדר, בלגן)
» המצב קטסטרופלי. (המצב דורש שינוי)
» הוא בלתי נסבל. (עלינו למצוא את הדרכים להתנהל איתו נכון)
» היה לי יום גרוע. (חוויתי היום כמה חוויות בלתי נעימות)
» האוכל היה מתחת לכל ביקורת. (האוכל לא היה לטעמי)
» אני כישלון. (לא הצלחתי במבחן)
» אני עצוב. (אין לי מצב רוח)

בחרו מילים או משפטים מהתרגיל הקודם (הפעלה ג בסעיף 'מה עלול לעצור אותך'), ונסו להפוך אותם למאפשרים.

לסיכום:

» **איזה משפט תוכלו לומר לעצמכם כדי לחזק את הראייה החיובית שלכם?**
» **נסו לחשוב על שאיפות נוספות שלכם, ולהפוך מילים או משפטים בולמים למאפשרים. האם הצלחתם? האם היה קל וזורם יותר מהפעם הקודמת?**

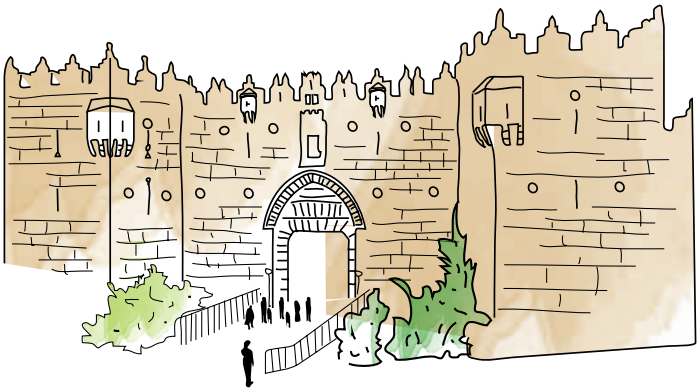

העשרה והרחבה

השיר מזמן שיח על אודות סגולותיה הרוחניות והגשמיות הייחודיות של ירושלים, בהיותה העיר החביבה והנבחרת, טרקלין לשכינה. ירושלים היא מקור הברכה וההשראה לאנשיה, שזכו להיות אנשי "ירושלים של מעלה".

שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת ד',
הַלְלִי אֱלֹקַיִךְ צִיּוֹן.

בפסוקי השיר מצויים שני שמות לעיר: ירושלים וציון. על פי המדרש ניתנו לירושלים שבעים שמות: **"שִׁבְעִים שֵׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שִׁבְעִים שֵׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל, שִׁבְעִים שֵׁמוֹת לַתּוֹרָה, שִׁבְעִים שֵׁמוֹת לִירוּשָׁלַיִם"**. (במדבר רבה י"ד, י"ב).

חלק גדול משמות ירושלים הם כינויים ותארים. גדולי ישראל זכו לתארים המלמדים על מעלתם: אברהם אבינו, יוסף הצדיק, משה רבנו, הגאון מוילנא, ה"אור החיים" הקדוש, אדמו"ר, מרן, חכם...

» לפניכם חלק משמותיה של העיר ירושלים. מיינו את השמות על פי נושאים)קדושה, משכן השכינה, יופי, שלום, חשיבות ועוד):

אריאל, בית השלום, בית תפילה, גבעת הלבונה, ד' יראה, ההר הטוב, הר המור, העיר, הראל, הר הקודש, חפצי בה, טבור העולם, יפה-נוף, ירושלים, כיסא ה', מכלל יופי, משוש תבל, נווה ה', נווה עוז, נווה צדק, נווה שאנן, עין העולם, עיר דוד, עיר האלוקים, עיר האמת, עיר הקודש, עיר השלום, עיר הומייה, עיר הנצח, עיר שחוברה לה יחדיו, ציון, קדוש ישראל, קריית מלך רב, קריה נאמנה, רבתי בגויים, רבתי עם, שלם, שער בת רבים, שרתי במדינות, תפארת ישראל.

הנושא (המעלה)	השמות
מקום קדוש	בית תפילה, הר הקודש, עיר הקודש, קדוש ישראל
משכן השכינה	אריאל, כיסא ה', הראל, נווה ה', עיר האלוקים, קריית מלך רב

ירושלים היא העיר הנבחרת האחת והיחידה: "מדד הקב"ה את כל העיירות ולא מצא עיר שראויה שייבנה בית המקדש בה, אלא ירושלים" (ילקוט שמעוני, חבקוק תקסג). ירושלים היא בבת עינינו: "העולם דומה לגלגל עינו של האדם. לבן שבו, אוקיינוס שמקיף את כל העולם, שחור שבו, זה העולם, קומט שבשחור (האישון), זה ירושלים" (דרך ארץ זוטא ט'). כה גדולה חיבתה של ירושלים, שהקב"ה מכנה אותה "בת": "מה אדמה לך הבת ירושלים" (איכה ב', י"ג). ובמדרש: "הבת ירושלים - אמר הקב"ה, כשאת יראה את מושלמת לי". (איכה רבה ב', קצח). ולפי בעל ה'תורה תמימה' (שם): "הבת ירושלים - שהייתה נמסרת אלי תמיד, שהיית מוסרת נפשך אלי".

"יש עיר המצטיינת ביופי בתיה, ויש עיר המצטיינת ביופי רחובותיה. ירושלים מצטיינת בכול... וכל העולם משבחים אותה" (ילקוט מעם לועז, איכה).

צידה לדרך

וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָם

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, רבה של ירושלים, שמע פעם מאן-דהו מדבר בגנות ירושלים. נענה ואמר: כתוב "וראה בטוב ירושלים" - יש להביט ולראות רק את הטוב שבירושלים.

חלקו לתלמידים דף ובו ציטוטים בשבח ירושלים. כל זוג (או יותר) יבחר בציטוט אחד, ויתכונן להביע אותו בתנועות ריקוד מתאימות. אפשרו לתלמידים להוסיף גם פריט לבוש או אביזר מתאימים.

הציטוטים:

» **אבן שתייה - מפני שממנה התחיל הקב"ה לברוא את עולמו (מדרש תנחומא, פ' פקודי, פס' ג').**
» **ירושלים - אורו של עולם (בראשית רבה נ"ט, ח').**
» **צדק ילין בה (ישעיהו א', כלי יקר)**
» **כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים (מיכה, ד').**
» **ארץ המוריה - ירושלים, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל (רש"י, בראשית כ"ב, ב').**
» **לא היה אדם בירושלים ובידו עוון (במדבר רבה, פינחס).**
» **ונקראה ירושלים עיר האמת (זכריה ח', ג').**
» **עיר שהיא עושה כל ישראל חברים (ירושלמי חגיגה פ"ג, ה"ו)**
» **עשרה חלקים של תורה בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.**
» **עשרה קבין של חכמה ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם (שם).**
» **עשרה קבין של יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו (שם).**
» **כל המתפלל בירושלים, כאילו התפלל לפני כיסא הכבוד (מדרש תהילים צ"א ז').**
» **מי שלא ראה את ירושלים בתפארתה, לא ראה כרך נחמד מעולם".**
» **כי שמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד (תהילים קכ"ב, ה').**
» **אין לך יופי כיופייה של ירושלים (מסכת קידושין דף מט, ע"ב).**
» **וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם (מסכת אבות ה' ה').**

השמיעו את השיר ובקשו מהתלמידים להופיע בתורם בריקודי "טוב ירושלים", כאשר הצופים יתבקשו לנחש מהו הציטוט המתאים לריקוד.

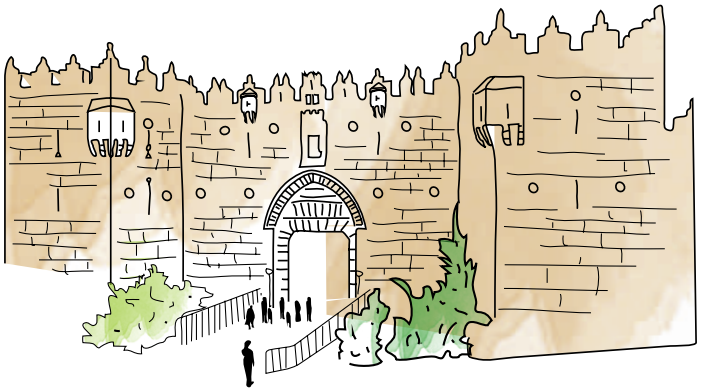

זרקור מוזיקלי

שירה

סגנון מוזיקלי

השמיעו לתלמידים את השיר "שבחי ירושלים". שאלו:

1. באיזה סגנון מוזיקלי מנגנים ושרים את השיר? איך ידעתם? [למורה: סגנון מזרחי ים תיכוני, מקצב אופייני ששמו "מלפוף", כלי נגינה (כינור ערבי, עוד), סלסולים בקולו של הזמר]
2. האזינו למקצב שמנוגן על התוף. נסו להקיש אותו על הברכיים. הציעו דרכים נוספות להקיש אותו.
3. התחלקו לשתי קבוצות: קבוצה אחת תשיר את השיר וקבוצה שנייה תלווה בהקשת המקצב.

מבנה מוזיקלי

האזינו לשיר ועקבו אחר המילים. השיר מורכב מ-4 חלקים מוזיקליים. רשמו ליד כל חלק את המילים ששרים בחלק זה.

1 _____ (שבחי ירושלים את ה' הללי אלוקייך ציון)

2 _____ (כי חיזק בריחי שערייך)

3 _____ (ברך בנייך בקרבך)

4 _____ (הללי אלוקייך ציון)

רשמו ליד כל משפט את מספר החלק שהוא מתאר (ייתכן שהוא מתאר כמה חלקים):

_____ בחלק זה מוכפלות מילים.

_____ שרים אותו בצלילים גבוהים.

_____ מתחילים לשיר אותו בצלילים נמוכים והוא מסתיים בצלילים גבוהים.

_____ בחלק זה המנגינה זורמת.

_____ בחלק זה המנגינה נעה בין קטיעה לזרימה.

קשר הבעתי בין מילים למנגינה

בקשו מהתלמידים למצוא בשיר מילים או משפטים שהמוזיקה "מציירת". בקשו מהם להסביר כיצד בא הדבר לידי ביטוי (לדוגמה: "כי חיזק בריחי שערייך" – הדגשת האות ז במילה "חיזק" ועלייה בעוצמה ובגובה הצליל "מציירת" את החוזק של מנעולי השערים).

יצירה בעקבות קריאה

יצירת תמונת ירושלים באמצעות פסיפס

הכנה:

הקנו לתלמידים מעט ידע על המושג פסיפס:

פְּסֵיפָס (בלעז: מוֹזָאִיקָה) הוא יצירת אמנות שבה מורכבות פיסות אבן שונות וסגוניות ליצירת תבנית גרפית. האבנים משובצות בתוך מלט או חומר אחר המחבר ביניהן. אופי השימוש בפסיפסים מגוון. לעיתים הפסיפס אינו כולל דוגמה, ולעיתים משולבים בו דגמים ודמויות. הציגו לתלמידים השראות על יוצרים ויצירות בטכניקה זו, כגון:

העתק של פסיפס מעון במתחם יד יצחק בן-צבי בירושלים

פרט אופייני מתוך פסיפס לחיפוי קירות מאת גאודי

חומרים

אבנים קטנות בגדלים ובצבעים שונים, סקיצות של ציורי בתים ירושלמיים (ניתן להתבסס על היצירה המודגמת בזאת), בסיס קרטון עגול (ניתן לרכוש חתוך או לחתוך לבד), מראה עגולה קטנה יותר מהבסיס, דבק פלסטיק, קליי-חימר קל (חומר מעין פלסטלינה שמתקשה באוויר), צבע גואש מטלי בגוונים: סגול, ירוק, כסף ורוד.

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

» להכין סקיצה מאוירת על גבי בריסטול.

» למרוח קליי (בתים ועצים) ולהמתין לייבוש מלא.

» לגזור את החלקים הצבועים ולהדביק בעדינות על גבי המראה.

» לצבוע את הבסיס בצבע מטלי (באמצעות שכבת צבע ותיפופים) ולהמתין לייבוש.

» על גבי הבסיס הצבוע למרוח דבק פלסטי בנדיבות (מריחת הדבקה בעזרת מרית דבק או מקל).

» להדביק את האבנים בהתאמה (כהמשך לצורת הגלים או כהמשך לתמונה. ניתן לתת לילדים יצירתיות לפי בחירתם).

יש לשים לב!
כדאי להדביק בשלבים על משטחים קטנים כדי שהדבק לא יתייבש.

היצירה באדיבות "מרקם" נחמה שיינין

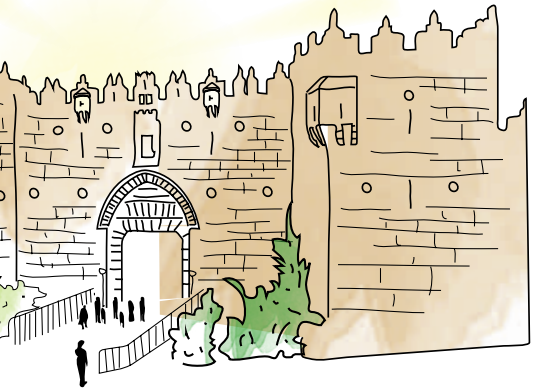

שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם

מילים: תהילים קמ"ז, י"ב
לחן: אביהו מדינה

כלי מוביל

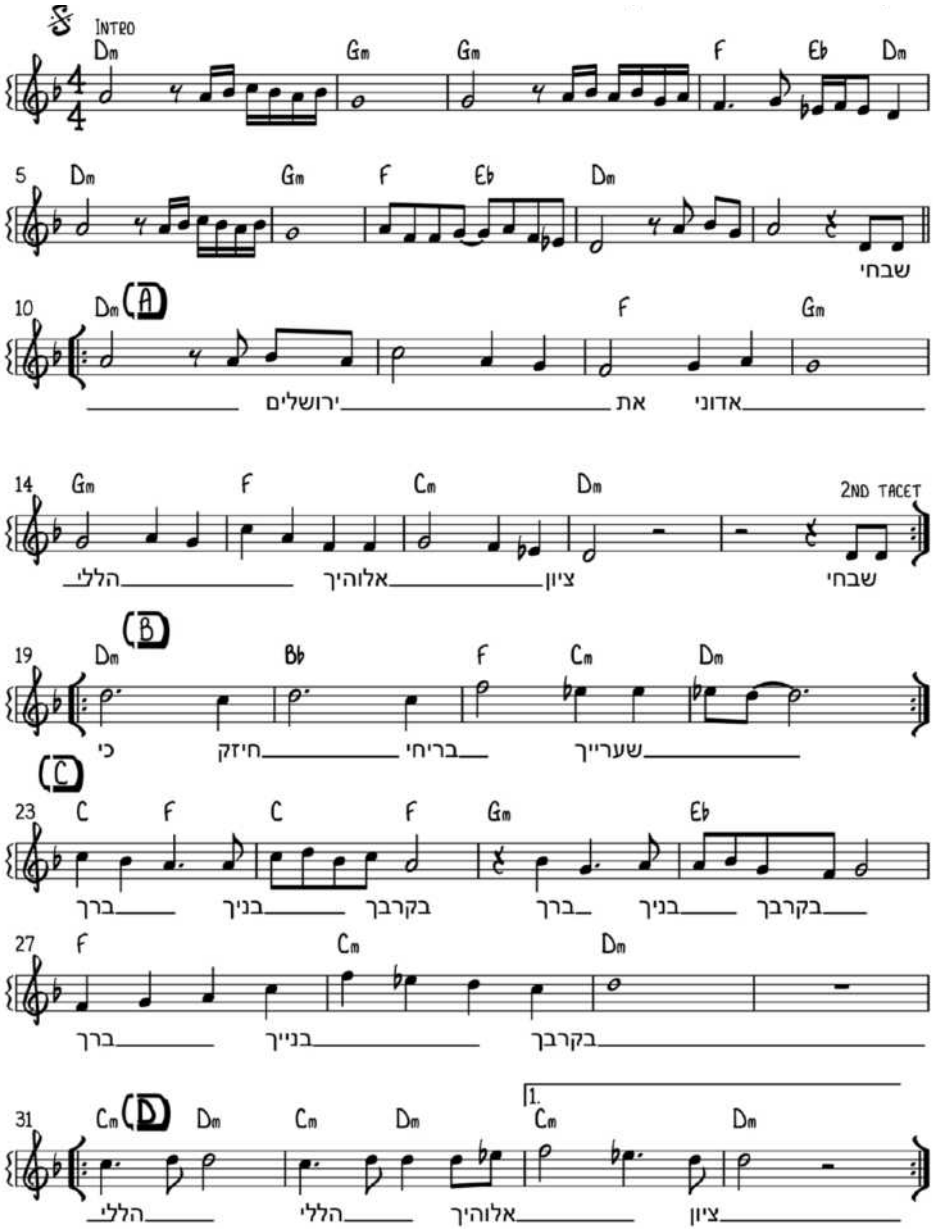

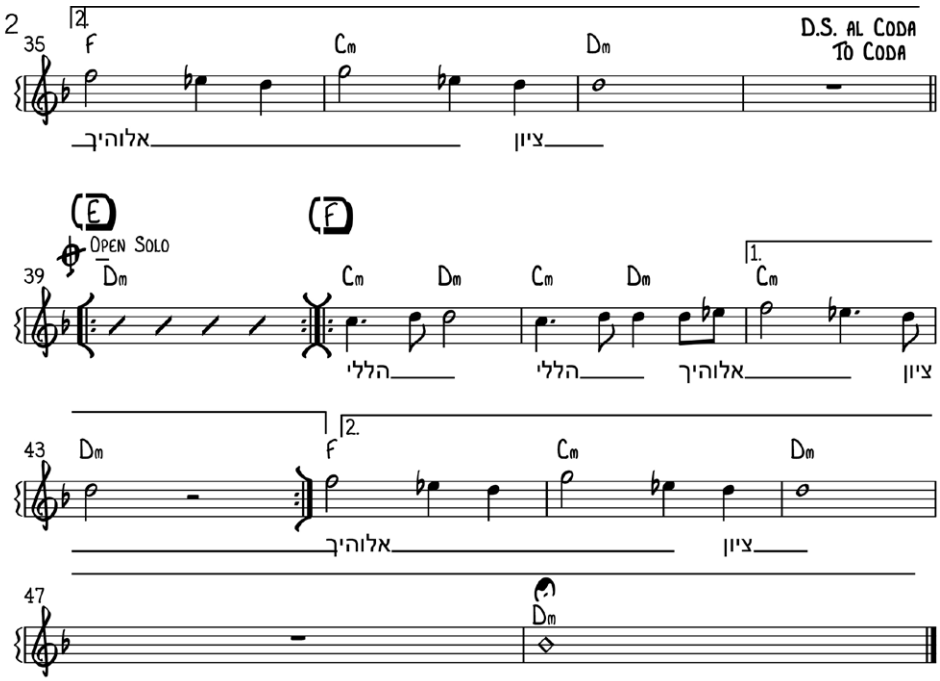
2
35
F
Cm
Dm
D.S. AL CODA
TO CODA
אלוהיך
ציון
E
F
OPEN SOLO
39
Dm
Cm
Dm
Cm
Dm
Cm
הללי
הללי
אלוהיך
ציון
43
Dm
F
Cm
Dm
אלוהיך
ציון
47
Dm

בין אדם לחברו

כּוֹכָבִים

מילים לחן וביצוע: מרדכי בן דוד

שירה

פלייבק

הַשָּׁמַיִם מְלֵאִים עֲנָנִים
וְנִיצוֹצוֹת שֶׁל כּוֹכָבִים,
סוֹבְבִים אֶת הָעוֹלָם.
כּוֹכָבִים כְּמוֹ בְּנֵי אָדָם
שֶׁמְּאִירִים אֶת הָעוֹלָם,
וְיֵשׁ אוֹר לְכֻלָּם.

פִּזְמוֹן:
אִם נַתְחִיל עַכְשָׁו כֻּלָּנוּ יַחַד
עִם אַהֲבָה בַּלֵּב,
נוּכַל לִחְיוֹת בְּלִי שׂוּם פַּחַד,
וְגַם נִשְׂכַּח אֶת הַכְּאֵב.
רַק אָז הָעוֹלָם יִהְיֶה בְּיַחַד,
וְלֹא נֵדַע מִלְחָמָה, הַכֹּל יִהְיֶה כְּמוֹ
בַּחֲלוֹם כְּשֶׁיָּבוֹא שָׁלוֹם.

יֵשׁ כּוֹכָבִים יוֹתֵר גְּדוֹלִים
וְיֵשׁ מֵהֵם שֶׁלֹּא נִרְאִים,
אֲבָל כּוֹכָבִים כֻּלָּם.
אִם נַעֲמֹד יוֹתֵר קָרוֹב
נוּכַל לִרְאוֹת אֶת הָאוֹר הַטּוֹב,
וְנָאִיר אֶת הָעוֹלָם.

פִּזְמוֹן...

אודות השיר

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (ויקרא יט, יח)

התשתית הרעיונית של השיר לקוחה מהגמרא ומהמפרשים.
בתלמוד ירושלמי ברכות (נו, ב) נאמר שכל יהודי הוא בבחינת כוכב.

בחומש בראשית חוזרת לכאורה פעמיים הבטחת הקב"ה לאברהם **"וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ"** (בראשית י"ג, ט"ז), **"הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם... כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ"** (בראשית ט"ו, ה). המלבי"ם מסביר שיש הבדל בין שתי הברכות. הברכה הראשונה היא רק על ריבוי הצאצאים. "אחר כך הוסיף לו, שזרעך יהיה כל אחד מהם עולם חשוב בפני עצמו... כמו שה' מונה מספר לכוכבים שכל כוכב הוא עולם בפני עצמו, ואם יחסר כוכב אחד מן המציאות יהיה זה חסרון לכלל הבריאה, כן כל אחד מישראל הוא עולם מלא בפני עצמו ואם יחסר איש מהם הוא חסרון נוגע לשלמות העולם הכללי...".

כמו שכל כוכב הוא בעל חשיבות ייחודית, כך כל אחד מאתנו ייחודי ויחיד בעיני הקב"ה. עולם בפני עצמו. לכל אחד האור שלו וכל אחד מאיר את העולם ביכולת הנפלאה שטמונה בו.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על אור, שלום ו'יחד'. השיר מכוון לייחודיות שיש בכל אחד, לאור שהוא רק שלו, ושאותו הוא מפיץ בחברה.

שיח ודיון

הַשָּׁמַיִם מְלֵאִים עֲנָנִים
וְנִיצוֹצוֹת שֶׁל כּוֹכָבִים

» **איזה רגש מתעורר בכם כאשר אתם שומעים את השיר?**
» **לאיזה משפט התחברתם יותר? מה במשפט זה דיבר אליכם?**
» **מה תרצו לעשות בעקבות שמיעת השיר? אילו פעולות שיר זה מעודד?**

לכיתות נמוכות: העתיקו את המשפט, ציירו סביבו כוכבים וקשטו את הציור.

כּוֹכָבִים כְּמוֹ בְּנֵי אָדָם
מְאִירִים אֶת הָעוֹלָם
וְיֵשׁ אוֹר לְכֻלָּם

» **מה מילים אלו מעוררות בכם?**
» **מה המסר שעולה משורות אלו?**
» **באיזה אופן משפיע מסר זה על היחס שלנו לעצמנו ועל היחס שלנו לזולת?**

הסבירו לתלמידים כי בכל אדם יש אור, כל אדם הוא מיוחד ויש בו מעלות ייחודיות שמאירות את העולם. לכן חשוב שנראה את האור שיש בזולת, ושכל אדם ידע את מעלותיו כדי שיוכל להשתמש בהן, להפיץ אור ולהרבות טוב.

הפעלות

הפעלה א' – 'רשימה של אור'

הנחו את התלמידים:
» לערוך 'רשימה של אור' – 10 מעלות טובות, תכונות או חוזקות שיש בהם.
» להקיף בעיגול את 3 המעלות או התכונות המשמעותיות ביותר מבחינתם.
» איזה שיקול דעת הפעלתם בהכנת הרשימה?
» כאשר אתם מתבוננים ברשימה, מה אתם מרגישים? מה אתם חושבים?
» אילו תכונות, מעלות או חוזקות שלכם מפיצות אור ותורמות לחברה?
» הנחו את התלמידים לבקש מההורים, מהסבים או מהאחים שיוסיפו לרשימת האור שלכם תכונות טובות, חוזקות או מעלות ייחודיות שיש בכם.

בכיתות גבוהות ניתן להרחיב:
» כל תלמיד יעבור על הרשימה שכתב ויסמן כוכב ליד תכונות או מעלות ש'נולד' איתן, ושני כוכבים ליד מעלות ש'עבד' עליהן והשיגן.
» **שאלו: אם תערכו רשימה כזו בעוד שנה, אילו מעלות נוספות תרצו שיופיעו שם? מה ניתן לעשות כדי שזה יקרה?**

הפעלה ב' – כוכב האור

בכל אחד יש אור מיוחד, ובכולם יחד, בכיתה שלנו, יש אור.
הניחו על הרצפה בריסטול גדול בצורה של כוכב והזמינו את התלמידים לכתוב על הכוכב דברים טובים על הכיתה.

אִם נַעֲמֹד יוֹתֵר קָרוֹב
נוּכַל לִרְאוֹת אֶת הָאוֹר הַטּוֹב
וְנָאִיר אֶת הָעוֹלָם!

הסבירו כי כאשר מתקרבים אל חבר לכיתה ניתן לראות את האור הטוב שיש בו.

חלקו את התלמידים לזוגות ולכל תלמיד תנו שני כוכבים. על האחד כתבו: 'ניצוצות' – שני דברים שאני אוהב בעצמי; ועל הכוכב האחר כתבו: 'ניצוצות' – שני דברים שאני אוהב בחבר לכיתה. בקשו מהתלמידים להשלים את ה'ניצוצות'. לתת לתלמיד שבחר את הכוכב שהכין למילים לתת לבן הזוג את הכוכב שהכין.
הנחו את התלמידים להסביר לחבריהם מדוע בחרו ב'ניצוצות' אלו, והיכן הם מאירים ובאים לידי ביטוי.
» **איך הרגשתם כשהייתם צריכים להתחבר למעלות של עצמכם? איך הרגשתם כשכתבתם מעלות של חבר לכתה?**
» **איך היה עבורכם לשקף לחבר את האור שבו? לשמוע מהחבר על האור שבכם?**
» **האם חשוב לשקף לזולת את האור שבו? מדוע?**
» **מה אתם לוקחים מפעילות זו?**

אִם נַתְחִיל עַכְשָׁו כֻּלָּנוּ יַחַד
עִם אַהֲבָה בַּלֵּב,
הַכֹּל יִהְיֶה כְּמוֹ בַּחֲלוֹם

» הנחו את התלמידים לעצום את עיניהם, לחלום ולדמיין איך היינו רוצים שתיראה הכיתה שלנו. **איך נרגיש בכיתה? כיצד יתייחסו התלמידים זה לזה? איך ייראו השיעורים? איך תיראינה ההפסקות?**
» בקשו מכל תלמיד לחשוב על קבלה טובה או נורמה כיתתית שכולנו יחד יכולים לקבל על עצמנו להתחיל בה עכשיו כדי לממש את החלום.
» **מה הערך המוסף של החלטה כיתתית משותפת?**

הפעלה ג' – הקבלות שלנו

אביזרים: פתקי 'ממו' ומדבקות.
» בקשו מכל תלמיד לרשום את הקבלה הטובה על פתק, ולהניח על הרצפה.
» הנחו אותם לבחור פתקים שרשומות בהם קבלות שהם רוצים לקבל על עצמם, ולהדביק עליהם מדבקה.
» שלושת הפתקים שקיבלו את כמות המדבקות הגדולה ביותר יתקבלו כנורמה כיתתית.
» ניתן להרחיב את הדיון ולשוחח על ההצעות שהוצעו בפתקים השונים ועל המשמעויות שלהן.

העשרה והרחבה

השיר מזמן שיחה על אודות החברה ועל אודות האדם היחיד, שהוא חלק בלתי נפרד מהמרקם האנושי והחברתי. מתברר כי השונות שבין בני האדם, הנתפסת פעמים רבות כגורם מפריע ומכביד, מאפשרת לכל יחיד לתרום את תרומתו הייחודית לגיבוש חברה בעלת כוח ועוצמה. השיח מעורר להכרה במעלות האדם באשר הוא, בבחינת **"חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם"** (משנה, מסכת אבות ג, י"ד), שתביא לאהבת הבריות ולתיקון החברה.

הַשָּׁמַיִם מְלֵאִים עֲנָנִים

לעיתים יש לנו תלונות על חברינו. הם עלולים להרגיז אותנו, לפגוע בנו, לאיים עלינו, להכביד, לדרוש, לשעמם. בפעמים אלו מצייר לנו מכחול הדמיון תמונה קודרת של החברה, כשרקיע חשוך ואפל (חשכת ליל או חשרת עננים) משחיר את פניה.

וְנִיצוֹצוֹת שֶׁל כּוֹכָבִים
סוֹבְבִים אֶת הָעוֹלָם.
כּוֹכָבִים כְּמוֹ בְּנֵי אָדָם,
מְאִירִים אֶת הָעוֹלָם
וְיֵשׁ אוֹר לְכֻלָּם.

מי אלו המאירים את התמונה האפלה בזהרורי אור מופלאים? אלו שכל פגישה איתם היא חוויה קסומה בשבילנו; אלו שמעניינים ומרתקים אותנו; שמעלים חיוך על פנינו אפילו כשאנחנו עצובים; שליבם פתוח להקשיב לנו ולהכיל אותנו; שנוסכים בנו רוגע ושלווה; שיכולים לרכך כאב, להבהיר את הלא מובן, להפיג שעמום. כל ה"כוכבים" שאנחנו אוהבים כל כך, רוצים בחברתם וזקוקים להם.

יֵשׁ כּוֹכָבִים יוֹתֵר גְּדוֹלִים
וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא נִרְאִים,
אֲבָל כּוֹכָבִים כֻּלָּם.
אִם נַעֲמֹד יוֹתֵר קָרוֹב,
נוּכַל לִרְאוֹת אֶת הָאוֹר הַטּוֹב,
וְנָאִיר אֶת הָעוֹלָם!

החברים שלנו שונים זה מזה, וקשה לנו לאהוב את כולם. אנחנו אוהבים ומקבלים רק את אלו שנדמים בעינינו כטובים, כ"כוכבים מאירים", שתורמים לחברה ומועילים לנו. רבי פנחס מקוריץ אמר: "בכל אדם יש דבר יקר שאינו נמצא בשום אדם אחר". אם נתבונן היטב נבחין כי למרות השונות כל חברינו הם "כוכבים". לכל אחד יש משהו, שרק הוא יכול לתרום לחברה. כל אדם מאיר את העולם בניצוץ ייחודי משלו – **"נר ה' נשמת אדם"** (משלי כ', כ"ז).

אִם נַתְחִיל עַכְשָׁו כֻּלָּנוּ יַחַד
עִם אַהֲבָה בַּלֵּב,
נוּכַל לִחְיוֹת בְּלִי שׂוּם פַּחַד,
וְגַם נִשְׁכַּח אֶת הַכְּאֵב.
רַק אָז הָעוֹלָם יִהְיֶה בְּיַחַד,
וְלֹא נֵדַע מִלְחָמָה.
הַכֹּל יִהְיֶה כְּמוֹ בַּחֲלוֹם
כְּשֶׁיָּבוֹא שָׁלוֹם...

הכיתה שלנו היא כמו...

השיר מתאפיין בחזרה על מילים, שמטרתה להדגיש את הרעיונות העיקריים. אספו את המילים הבאות מהשיר: כוכבים, עולם, אור (וגם: ניצוצות, מאירים, נאיר), יחד, כולם (וגם: כולנו, בני אדם).
תארו את החברה בכיתתכם – והפעם במילים. השתמשו במילים החוזרות בשיר.

הפעלה: " שֶׁיָּקוּם"

הציגו את המשפטים הבאים לתלמידים והנחו: "רק מי שהמשפט מתאים לו – יקום".
דוגמאות למשפטים שאפשר להשתמש בהם:
» כל מי שאוהב מבחנים / תשבצים / משחקי חשיבה – שיקום.
» כל מי שמחשיב עצמו לביישן / לפטפטן / למסודר במיוחד – שיקום.
» כל מי שנהנה לבשל / לאפות / לערוך קניות – שיקום.
» כל מי שמרבה לקרוא / לשיר / לטייל – שיקום.
» כל מי שעוזר ב...
» כל מי שמצטיין ב...
» כל מי שיש לו...
» כל מי שהוא...
ניתן להוסיף משפטים הקשורים באווירת הכיתה ובחוויות המשותפות של התלמידים.

שוחחו לאחר הפעילות:
» **מי דומה לכם בכיתה? מי שונה? האם היו לי הפתעות? האם תמיד נשארתי באותה קבוצת תלמידים (קבוצת העומדים או קבוצת היושבים)? האם תמיד הייתי בקבוצה של חבריי הטובים ביותר?**

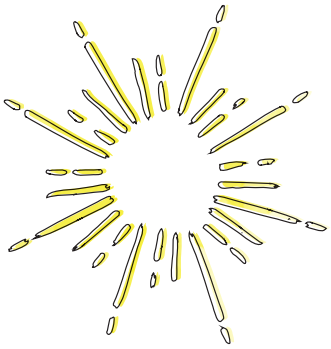

צידה לדרך

קטע מתוך תפילה שחיבר הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק זצ"ל, לאומרה לפני שמתחילים את התפילה:

"אדרבה,
תן בליבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם,
ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך,
ואל יעלה בליבנו שום שנאה מאחד על חברו חלילה,
ותחזק אותנו באהבה אליך כאשר גלוי וידוע לפניך,
שיהא הכול נחת רוח אליך,
אמן, כן יהי רצון!"
(רבי אלימלך מליז'נסק)

לכל אחד מאיתנו יש מעלות רבות, אך אף אחד אינו מושלם. ראובן מצטיין בהבנה, אך בילקוטו שורר "תוהו ובוהו"; שמעון בורך בזיכרון יוצא דופן, אך הוא מתרגז בקלות; לרבקה "ידי זהב", אך היא פטפטנית. רבי אלימלך מליז'נסק מלמד אותנו לראות את מעלות חברינו ולא את חסרונותיהם. אבל תמוה מדוע הוא מבקש "תן בליבנו שנראה"? וכי רואים בלב?!

המלבי"ם (בפירושו לבמדבר ט"ו, ל"ט) מסביר: "העיניים הולכות אחר הלב", שלולא הרהורי הלב "לא יתפעל מראות עיניו". כן, הלב "רואה". הלב הוא שגורם לנו לראות אנשים בצורה מסוימת. אם נרגיל את ליבנו לדון לכף זכות, לחפש רק טוב ולאהוב אהבת חינם, נוכל להבחין במעלות הזולת ולראותן.

חבר כוכב

שירו עם התלמידים את מילות התפילה. תנו לשיר להמשיך ולהתנגן בעת הפעילות הבאה:
הנחו את התלמידים:
» לגזור כוכבי נייר כמספר תלמידי הכיתה ולרשום את שמם בראש כל פתק-כוכב.
» לאחר מכן בקשו מהם לחלק את פתקי הכוכבים עם שמם לכל התלמידים.
» בקשו מכל תלמיד לכתוב בכל פתק את הסיבה לתואר "כוכב", שניתן לתלמיד ששמו רשום בפתק. לדוגמה: "יוסי הכוכב מאיר את הכיתה בשאלותיו החכמות".

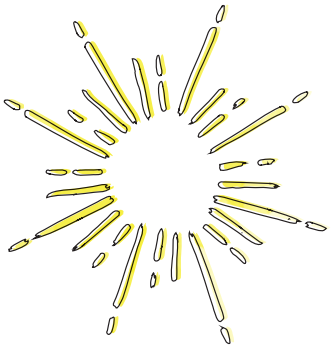

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה מוזיקלי

האזינו עם התלמידים לשיר בביצועו של מרדכי בן דוד ושאלו:

1. מכמה חלקים מוזיקליים בנויה מנגינת השיר? (למורה: שניים – בית ופזמון)
2. הסבירו לתלמידים כי שני חלקי השיר, הבית והפזמון, שונים באופיים. בקשו מהם לערוך השוואה בין שני החלקים על פי הפרמטרים המוזיקליים המופיעים בטבלה:

	בית	פזמון
שירת הזמר	(למורה: אופי דיבורי, שירה רכה)	(למורה: שירה קצבית וחדה)
אופי המנגינה	(למורה: איטי, צלילים ארוכים)	(למורה: מהיר, מורכב ברובו מצלילים קצרים, למעט בסיום)
מקצב	(למורה: חופשי)	(למורה: מדוד)
תזמור	(למורה: הרכב מצומצם יותר של כלי נגינה, הכלים מקשטים את שירת הזמר.)	(למורה: הרכב רחב יותר של כלי נגינה, הכלים מנגנים ביחד כחטיבה אחת.)

3. בקשו מהתלמידים:

» להביע את הניגודים בין שני החלקים באמצעות תנועה (למורה: בבית ניתן לשלב תנועה עם מטפחות).

» ללוות את השירה בנגינה (למורה: בבתים המליצו להיעזר בכלי נגינה עם פעמונים ומצלצלים שיקשטו את שירת הזמר ובפזמון להקיש את המקצב).

» להציע איזה חלק – הבית או הפזמון – מתאים לשירת סולו (יחיד) ואיזה חלק מתאים לשירת רבים? הסבירו מדוע. (למורה: חלק א' מתאים לשירת סולו בשל מקצבו החופשי. לעומת זאת, הפזמון שמקצבו ברור ומדוד מתאים לשירת רבים.)

» לעקוב אחר המילים:

» **האם תוכלו להסביר מדוע בחר המלחין במנגינה חופשית ודלילה בבית ובמנגינה עוצמתית ומגובשת יותר בפזמון?**

(למורה: הבית עוסק בגיוון של הכוכבים, כל כוכב ואופיו. כך גם המנגינה חופשית והכלים מקשטים באופן חופשי את שירת הזמר. לעומת זאת הפזמון קורא לחיים משותפים ביחד למרות השוני, וזה בא לידי ביטוי בנגינה בעלת קצב אחיד, ברור ומדוד, ששותפים לו כל הכלים ושירת הזמר.)

יצירה בעקבות קריאה

ציור מחולק - עבודה אישית וקבוצתית

מטרה

יצירה אישית, המדגישה את האינדיבידואל של כל תלמיד.
יצירה כיתתית, המדגישה את הצורך בחיבור כל היחידים בקבוצה.

חומרים

» תמונה (רצוי תמונת נוף של אמן) גזורה לריבועים קטנטנים לפי מספר התלמידים (בכיתה המונה למעלה מ-20 תלמידים אפשר לחלק את התלמידים לשתי קבוצות, ולהכין ריבועים מ-2 תמונות).
» לפי כמות התלמידים: ריבועי בריסטול לבנים, גדולים מגזירי התמונה הקטנטנים (יש לקחת בחשבון את גודל התמונה הכיתתית שתיווצר, לדוגמה: בכיתה בת 20 תלמידים תיווצר מריבועים בגודל 25 ס"מ x 25 ס"מ תמונה בגודל 1.25 מ' x 1.00 מ'). לפי מספר התלמידים: ריבועי בריסטול בצבע מסוים (גדולים מהריבועים הלבנים ב-1 ס"מ מכל צד (ליצירת מסגרת).
» צבעים בגוונים שונים ומסוגים שונים (מים, גואש, פנדה וכו').

תהליך העבודה

הכנת התמונה האישית:

1. כל תלמיד יקבל שלושה ריבועים: גזיר תמונה, ריבוע בריסטול לבן וריבוע בריסטול צבעוני.
2. בקשו מהתלמידים לשער, על פי גזירי התמונה, מה מצויר בתמונה השלמה.
3. בקשו מהתלמידים להעתיק את המצויר בריבוע הקטן שקיבלו לבריסטול (בהגדלה כמובן, תוך שמירה על פרופורציה נכונה).
4. הנחו אותם לצבוע את תמונתם בצבעים שונים מהצבעים המקוריים, על פי טעמם האישי, על פי מצב רוחם או על פי כל גורם אחר.
5. בקשו מהם להדביק את התמונה על ריבוע הבריסטול הצבעוני, באופן שתיווצר מסגרת צבעונית מסביב לתמונה.

הכנת התמונה הכיתתית:

1. בגמר העבודה האישית בקשו מהתלמידים לתלות את כל העבודות זו ליד זו, ובכך ליצור הגדלה של התמונה המקורית, אם כי בצבעים שונים מהמקור ובהפרדה על ידי מסגרות פנימיות.
2. דונו בהבדלים בין התוצר המשוער לתוצר הסופי.
3. צפו את התמונות בלמינציה ותלו בכיתה.

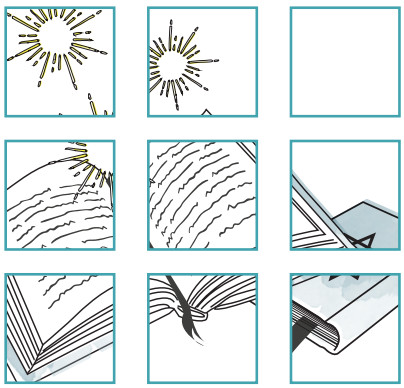

כוֹכָבִים

מילים לחן וביצוע: מרדכי בן דוד

כלי מוביל

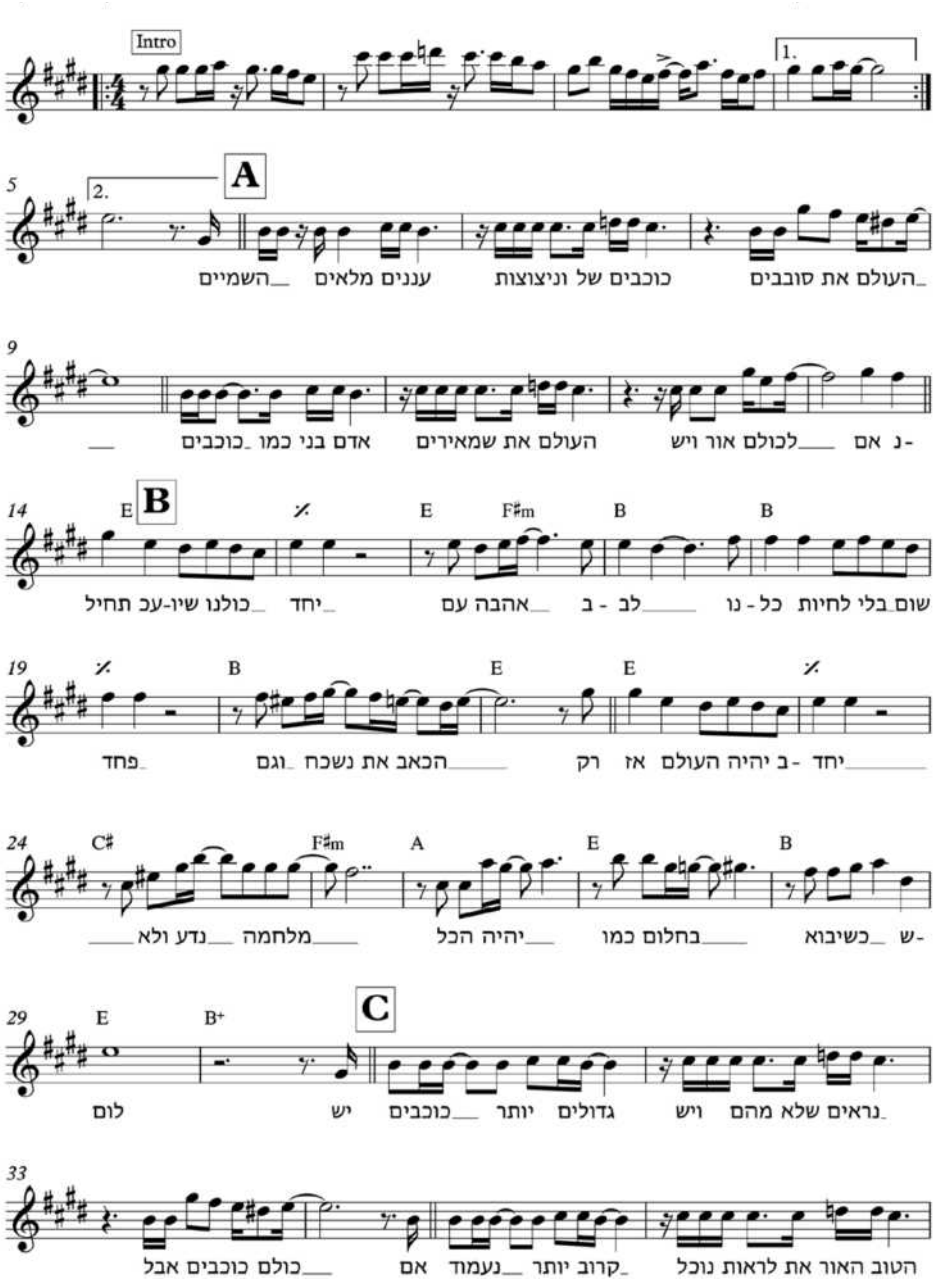

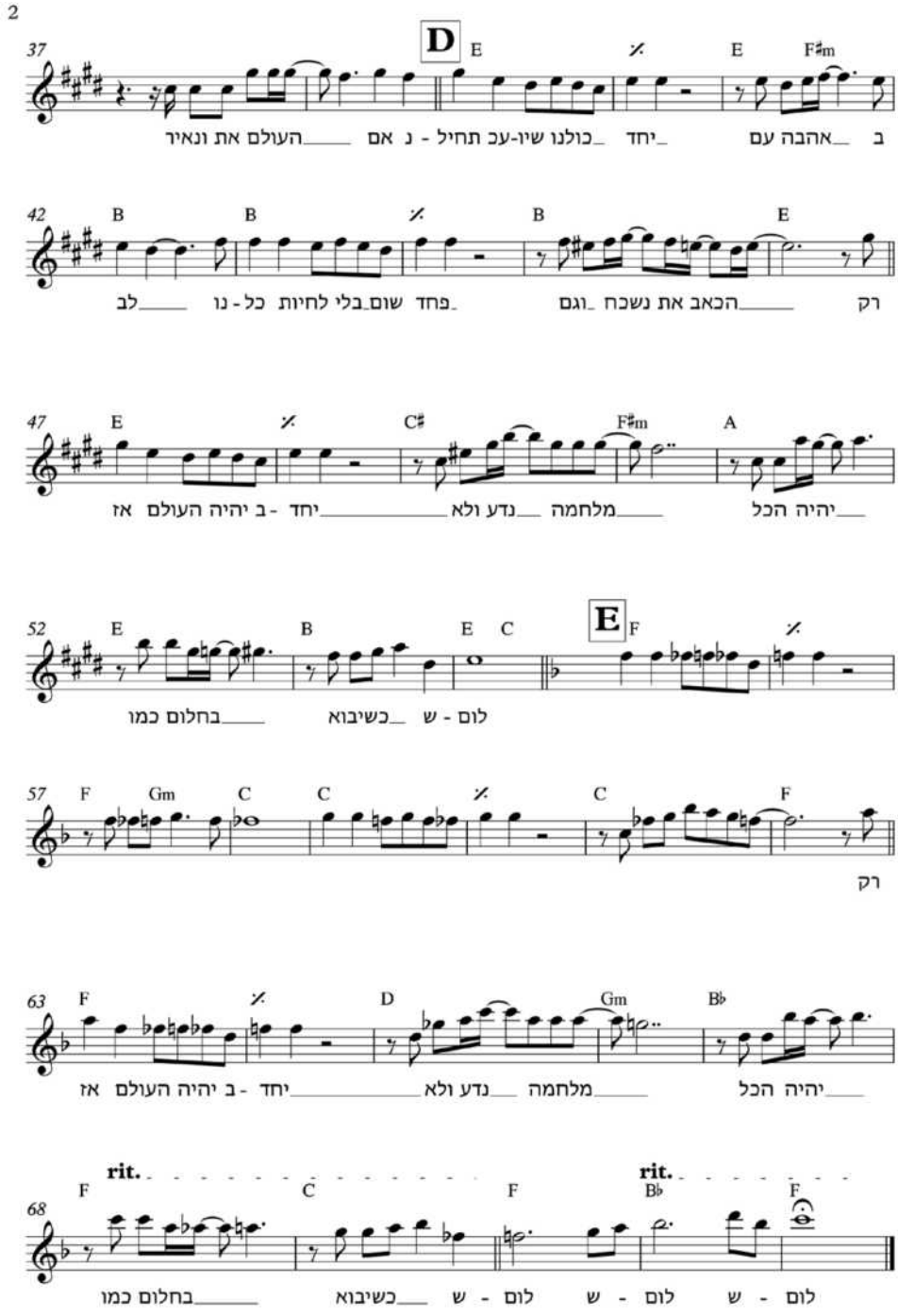
2
37
D
E
E
F♯m
ב אהבה עם יחד כולנו שיו-עכ תחיל - נ אם העולם את ונאיר
42
B
B
B
E
רק הכאב את נשכח וגם פחד שום בלי לחיות כל - נו לב
47
E
C♯
F♯m
A
יהיה הכל מלחמה נדע ולא יחד - ב יהיה העולם אז
52
E
B
E
C
E
F
לום - ש כשיבוא בחלום כמו
57
F
Gm
C
C
C
F
רק
63
F
D
Gm
B♭
יהיה הכל מלחמה נדע ולא יחד - ב יהיה העולם אז
rit.
rit.
68
F
C
F
B♭
F
בחלום כמו כשיבוא לום - ש לום - ש לום - ש

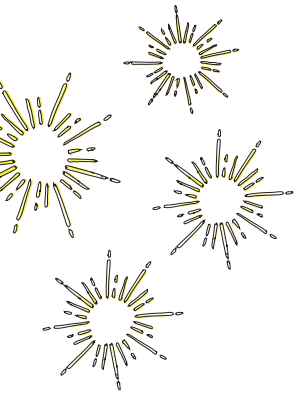

מִי-הָאִישׁ

מילים: תהילים לד, י"ג – ט"ו
לחן: הרב ברוך חייט

שירה

פלייבק

מִי-הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים
אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב.

נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה.
סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה-טוֹב
בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ.

אודות השיר

"יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ" (מסכת אבות ב' י)

ביאורי מילים

חָפֵץ – רוצה
נְצֹר – שמֹר
מדַבֵּר מִרְמָה – מלדבר דברי שקר
סוּר – זוז, התרחק
בַּקֵּשׁ – חַפֵּשׂ

מילות השיר לקוחות מספר תהילים, כאשר כל שתי שורות הן פסוק שלם. הפסוקים עוסקים בעשיית הטוב כדרך נכונה ל'חפצי החיים', ומדגישים את מעלת שמירת הלשון וגודל השלום.

שני מדרשי חז"ל מספרים על פעולות להפצת רעיונות אלו בקרב העם בתקופות קדומות:
מדרש רבא (מדרש רבה ויקרא פרשה ט"ז פסקה ב'):
"מעשה ברוכל אחד, שהיה מסתובב בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז ואומר: 'מי רוצה לקנות סם חיים?' והיו הבריות דוחקות עליו לקנות ממנו. ר' ינאי היה יושב ועוסק בתורה בטרקלינו. שמע אותו רוכל שהוא מכריז: 'מי רוצה לקנות סם חיים?' אמר לו ר' ינאי: "בא ועלה אלי ומכור לי". אמר לו הרוכל: "אתה אינך צריך לסחורתי ולא שכמותך". הפציר בו ר' ינאי ועלה אליו הרוכל. הוציא לו הרוכל ספר תהילים, והראה לו את הפסוק: "מי האיש החפץ חיים". מה כתוב אחריו? "נצור לשונך מרע..."

גמרא (מסכת עבודה זרה י"ט:) מופיע מעשה דומה:
רבי אלכסנדראי זה, היה הולך ברחובות עירו, וזועק: "מי רוצה לחיות, מי רוצה לחיות?" התאסף כל העולם אליו. אמר להם: **"מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע, ושפתיך מדבר מרמה"**.

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין 'החפץ חיים'
בדורות האחרונים היה זה רבי ישראל מאיר, 'החפץ חיים', שעורר את הנושא, והפיצו ברבים.
רבי ישראל מאיר הכהן (תקצ"ט – כ"ד באלול תרצ"ג), היה מגדולי הדור שלפני השואה, ומגדולי הפוסקים בדורות האחרונים. מחבר 'המשנה ברורה', שהתקבל כספר פסיקה מרכזי בקהילות אשכנז. הוא התגורר בעיירה ראדין הסמוכה לווילנה, הקים בה ישיבה ועמד בראשה. מאיר הכהן היה ממייסדי אגודת ישראל ותמך בייסוד בתי הספר לבנות 'בית יעקב'. הוא כונה 'החפץ חיים' על שם ספרו, שהיה הספר הראשון שעסק בהלכות איסור לשון הרע, והספר המרכזי העוסק בנושא עד ימינו. שם הספר רומז למקרא: **"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע..."** (תהלים ל"ד, י"ג–י"ד). דברי מוסר ודרושים בתחום זה כתב בספר נוסף שנקרא 'שמירת הלשון', כרמז לפסוק: **"שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו"** (משלי כ"א, כ"ג). מאיר הכהן היה נוסע ומפיץ את ספריו בקהילות ישראל, ובשיחותיו לפני תלמידיו היה מרבה לעורר ולשוחח על חומרת איסור לשון הרע.
הרב חיים ברוך חייט (צ'ייט), אשר הלחין וביצע את השיר, הוא ראש ישיבה, יליד ארצות הברית, בה למד בישיבת חפץ חיים. כיום הוא מתגורר בישראל ומוכר כמלחין מוזיקה חסידית וכמחבר ספרים תורניים מפורסמים לילדים. הרב צ'ייט הלחין שירים חסידיים ידועים, בהם 'מי האיש', 'רחם בחסדך', 'ברוגז רחם', 'ואני בחסדך בטחתי'. הניגון שחיבר לשירו של ר' נחמן מברסלב, 'כל העולם כולו', מושר בפי כל יהודי באשר הוא.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

השיר מעורר שיח על התנהגויות והנהגות חיוביות שתורמות לפרט ולכלל, הזדמנות לקידום האקלים החברתי בכיתה ועבודה על נורמות כיתתיות.

שיח ודיון

מִי-הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים
אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב.

שוחחו עם התלמידים:

» **נסו להיזכר בדמות שאתם מכירים ושעונה להגדרות של 'חפץ חיים – עושה טוב – מבקש שלום' וכדומה (למורה: הדגישו לתלמידים שאם הכוונה ל'חפץ חיים' – ר' ישראל מאיר הכהן מראדין אלא לדמות של אדם המייצג עבורם את עשיית הטוב).**

» **אילו רגשות מתעוררים בכם כשאתם חושבים עליו?**

» **חשבו על הדמות. איך היא מתנהגת? על מה היא מקפידה? מה חשוב לה? על מה היא לא מוותרת?**

» **בחרו בתכונה או התנהגות של הדמות אותה תרצו לאמץ לעצמכם וכתבו:**

- מדוע בחרתם דווקא בזה? מהי החשיבות עבורכם?
- מה יעזור לכם להצליח?
- מתי, במיוחד, אתם רוצים להתנהג כמו הדמות שבחרתם?

נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה

איסור לשון הרע מתחלק למצוות עשה ומצוות לא תעשה. למעשה, שמירת הלשון היא מהמצוות השכליות שמהוות בסיס לקיומה של חברה מתוקנת ולקשר בין אדם לחברו. שאלו:

» **כיצד אתם מרגישים כאשר מדברים עליכם?**

» **כיצד אתם מרגישים כאשר מדברים אתכם על אחרים?**

» **איזה כוח יש לקבוצה בהקפדה על שמירת הלשון?**

(למורה: כאשר אחד התלמידים מקפיד על כך והוא משוחח עם תלמידים שאינם מקפידים, יכול אותו תלמיד יכול להתקשות להעיר לאחרים או לעזוב את השיחה. אך אם כל תלמידי הכיתה מחליטים יחד להקפיד על כך, ונוצרת בכיתה נורמה שלא מרכלים ולא מדברים לשון הרע, לא יהיו שיחות של לשון הרע ורכילות. במקרה בו מתחילה פעילות של רכילות או לשון הרע יכולים התלמידים להזכיר האחד לשני את ההחלטה שהתקבלה ולקבל כוח להפסיק.)

נְצֹר לְשׁוֹנְךָ

כאמור, יש להקפיד על שמירת לשון, ולא לדבר על הזולת. אך יש מצבים שאסור לנו לנצור את הלשון אלא מותר וחובה עלינו לדבר על הזולת. במצבים אלו הדיבור על האחר אינו לשון הרע, רכילות או הלשנה אלא נובע מהדאגה ורצון לעזור.

» **באילו מצבים מותר וצריך לדבר על תלמיד אחר? (למורה: כשמספרים על תלמיד מסוים משהו במטרה לשמור עליו ולעזור לו.)**

» **על מה חשוב להקפיד במצבים אלו? למי מספרים? איך מספרים?**

סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה-טוֹב
בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ

מצודת דוד בפירושו על הפסוק מסביר 'בקש שלום'–בקשתך תהיה לעשות שלום ו'רדפהו'–מאד תהיה מחזר אחר השלום.

» **האם יש קבוצות של מילים דומות? מהן? מה המשמעות של זה?**

ספרו לתלמידים כי שלום הוא בסיס לחברה מתוקנת ולמציאות טובה בין אדם לחברו. במסכת אבות א, י'ח נאמר: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלושה דברים העולם קיים, על הדין, על האמת, ועל השלום". שלום הוא אחד משלשה דברים המקיימים את העולם.

הפעלות

הפעלה א' – מכתב לדמות מוערכת

בקשו מכל תלמיד לכתוב מכתב לדמות שבחר ובו לציין לה מה הוא מעריך בה, ומה הוא לומד ממנו.

הפעלה ב' – פנקס השלום

חלקו לתלמידים פנקס קטן – 'פנקס השלום'. כל תלמיד אשר יבצע בכיתה פעולה אשר מקדמת את השלום יקבל מדבקה/חותמת. במהלך השבוע יחולקו פרסים לתלמידים התורמים לשלום הכיתתי.
(למורה: חשוב שחלוקת הפרסים תהיה יצירתית, כך שמרבית תלמידי הכיתה יקבלו פרסים. מומלץ לגוון בקריטריונים לקבלת הפרס. כך לדוגמא ניתן לתת פרס לכל מי שקיבל באותו יום חותמת או לעשות הגרלה בין כל מי שקבל באותו יום חותמת. ניתן גם לתת פרס למי שקבל ביום מסוים יותר חותמות מביום אתמול, למי שהשיג מעל 5 חותמות וכדומה.)

העשרה והרחבה

מוות וחיים ביד הלשון

השיר 'מי האיש' מאפשר שיח אודות משמעות החיים בעיני היהודי ועל ערך שמירת הלשון. השיח מעצים את כוחו של הדיבור ואת השפעתו על חיינו, ומעורר להקפדה על שמירת הלשון.

מִי-הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים
אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב
(פסוק י"ג)

אילו סימני פיסוק יש לציין בשיר? מילת השאלה 'מי' מראה, כי השיר פותח בשאלה. לכאורה, יש לציין סימן שאלה בסוף הפסוק הראשון, ושני הפסוקים הבאים נשמעים כתשובה לשאלה. אולם, שאלה זו מעוררת תמיהה, וכי מי אינו חפץ בחיים?!

נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה.
סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה-טוֹב
בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ

בפסוקים אלו נמצאת התשובה המעשית לשאלה, 'מי האיש?' נאסוף את כל מילות הציווי, ונראה שהן מתחלקות ל'סור מֵרָע', 'נצור', ול'עשה טוֹב', 'בקש', 'רדוף'. תמצית ה'רע' היא דיבור אסור. שהרי מהו 'איש'? אדם נקרא גם 'מְדַבֵּר', כי יכולת הדיבור היא מהות האדם ויתרונו על שאר הברואים. "ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית, ב',ז'), אומר התרגום: 'לרוח ממללא'. הצורה שבה נשתמש בדיבור, תקבע איזה סוג 'אנשים' אנחנו. ה'טוב' משתקף ברדיפת השלום. כאשר נהיה מלוכדים, נזכה ל'חיים טובים'- לתורה ולהשראת השכינה.

משל המכונות

בספר 'חפץ חיים על התורה' מובא משל שהחפץ חיים היה רגיל לאומרו: אדם נכנס לבית חרושת גדול ומצא שם 248 מכונות. בצד עמדה מכונה שמורה היטב, שמותר לגשת אליה רק על פי רישיון מיוחד. הוסבר לו כי מכונה זו מפעילה את כל שאר המכונות. אם תארע בה תקלה, אפילו הקטנה ביותר, תופרע מלאכת כל שאר המכונות ובית החרושת יושבת ממלאכתו.
248 המכונות הינן משל לרמ"ח מצוות 'עשה' שהוזהרנו בהן. ה'מכונה' שעליה יש לשמור ביותר, היא כוח הדיבור שהוטבע באדם. כי אם תארע תקלה, וניכשל בדיבור אסור, נפריע לקיום כל שאר המצוות.

צידה לדרך

"ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כ"ד א') – הזוה"ק (חלק א', דף רכ"ד, א') מפרש, שאברהם בא למעלה עם ימים מלאים, ולא הניח לאף יום לחמוק מתחת ידיו מבלי לתקן בו את הטעון תיקון. ר' נתן מנמירוב מסביר ברוח דברים אלו את הפסוק, **"שבע שבתות תמימות תהיינה"** (ויקרא כ"ג, ט"ו), שבו הצטווינו על "ספירת העומר": "ימי האדם מנויים וספורים... והאדם יצטרך ליתן דין וחשבון מכל יום ויום. ידע האדם שזה היום לא יהיה לו עוד כל ימי חייו. שבע שבתות ימי הספירה, צריכות להיות תמימות ושלימות בעבודת השם ולא ילך מהם רגע לאיבוד ח"ו. ("ליקוטי הלכות" הלכות פקדון, הלכה ד', סעיף ה).

"אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב" – דוגמאות לימים טובים

כתוב בגמרא, **"אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו"** (סוכה נ"ג.), וזה יש לומר גם כאן- '**ואברהם בא בימים'**, היינו שהוא בא (למעלה) בכל הימים, שאף בימי הילדות היה מקרב עצמו להשי"ת." (דגל מחנה אפרים, פרשת חיי שרה, ד"ה א"ו).

ילדים רבים מתנהגים בקלות ראש ובשובבות. בבגרותו, כאשר האדם מתייחס לחייו בצורה רצינית ואחראית הוא עלול להצטער ולהתבייש בתקופת הילדות. אשרי הזקנים שאינם צריכים להתבייש בילדותם, כאברהם אבינו, שכל 'ימיו' היו טובים.

סוחרי עתיקות מגלים לפעמים בשולחנות כתיבה ישנים מחברות, שבהן תיעדו אנשים את קורות חייהם. בראש כל דף מצוין תאריך, הוא היום עליו מסופר בדף. למחברת כזו קוראים 'יומן חיים'. מעניין ומרתק לקרוא את פיסות החיים המתוארות ביומנים כאלו, את התנהגותם ומעשיהם של האנשים ואת כל אשר עבר עליהם, את יחסיהם עם אחרים ואת רגשותיהם ומחשבותיהם. מעניין במיוחד לבדוק, האם כל יום שתועד בהם הוא 'יום טוב', יום של 'חיים'? האם כותב היומן אינו צריך להתבייש באף תקופה מחייו?

» הכינו לעצמכם מחברת בה תתעדו שבוע מחייכם. אל תשכחו לציין תאריך בראש כל דף. לפני הכתיבה חשבו היטב: האם הרגעים שאתם מתארים יעשו את המחברת ראויה לתואר: יומן 'חיים'? האם תוכלו לומר, כשתגיעו לגיל זקנה מופלג בס"ד: **"אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו"?**

» איך נהפוך את הכיתה למקום, שבו יעברו עלינו 'ימים טובים'? חברו כרזות לתליה בכיתה. כתבו בהן הוראות 'עשה' ו'אל תעשה' להתנהגות שתקדם אוירה טובה בכיתה.

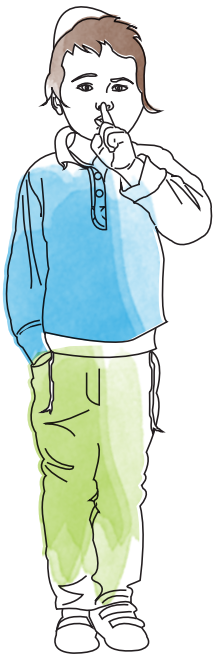

זרקור מוזיקלי

שירה

מבנה מוזיקלי וקשר הבעתי בין טקסט ומוזיקה

האזינו לשיר עם התלמידים ושאלו:

1. מכמה חלקים מוזיקליים בנויה המנגינה? (למורה: 2)
2. כמה פעמים חוזר כל חלק ברצף? (למורה: פעמיים)
3. באיזה חלק נשאלת שאלה בטקסט? (למורה: חלק הראשון)
4. כיצד השאלה באה לידי ביטוי במוזיקה? (למורה: התפתחות המנגינה מחקה את האופן שבו אנו שואלים שאלות בדיבור. כיצד? כאשר אנו שואלים שאלה הקול שלנו עולה לצלילים גבוהים יותר. המנגינה בחלק זה מתפתחת כלפי מעלה 3 פעמים: פעם ראשונה במילים "מי האיש", פעם שנייה במילים "החפץ חיים", פעם שלישית במילים "אוהב ימים לראות טוב").
5. במה שונה אופייה של המנגינה בחלק זה מהמנגינה בחלק הראשון? (למורה: בחלק הראשון העלייה המלודית היא הדרגתית ובחלק השני יש קפיצות מלודיות ומקצב שמקנה למלודיה תחושה של תרועה/ זעקת הרתעה).
6. החלק השני קורא להימנע ממעשים שפוגעים באיכות החיים. במילים "נצור" ו"סור" ישנה קפיצה מלודית גדולה. כיצד קפיצה זו מבטאת את רוח הטקסט? (למורה: העלייה החדה בצליל ומחדדת את האזהרה לנצור את לשוננו ולסור מרע)

מלעיל ומלרע

הסבירו לתלמידים את ההבדל בין מלעיל למילרע:

מלעיל: ההברה לפני האחרונה מוטעמת (מילים לדוגמא: מלך, רכבת, חבצלת). שירה בהברה אשכנזית מושרת ברובה במלעיל.

מלרע: ההברה האחרונה מוטעמת (מילים לדוגמא: שעון, חבלים, שרוכים).

בקשו מהתלמידים לקרוא את מילות השיר בשני אופנים:

1. בהגייה שתואמת לשפת הדיבור שלנו.
2. כפי ששרים אותן תוך שמירה על אופן ההגייה של השיר ומקצבו.

שאלו:

האם הרגשתם שינוי בהטעמה של חלק גדול מהמילים? (המילים: חפץ, ימים, לשונך, מרע, מדבר, מרמה, בקש, שלום מושרות במלעיל אע"פ שבדיבור אנו הוגים אותם במלרע).

הסבירו לתלמידים כי השיר מולחן בהברה אשכנזית המושרת ברובה במלעיל.

יצירה בעקבות קריאה

מסר חזותי

יצירה בעקבות השיר נצור לשונך מרע. הסדנא תלווה בשיח ושאלות על המושג "מסר חזותי".

1. כיצד אתם מביעים מסר חזותי?
2. באיזה סמל ניתן להביע מסר אותו תרצו להעביר?
3. מה משמעות מראה חזותי המניע לפעולה?
4. תנו דוגמאות מחיי היומיום בהם בעת שראיתם שילוט או פסוק הוא הזכיר לכם לעשות משהו חשוב
5. כיצד לדעתכם כדאי לעצב תזכורת חזותית שתניע אנשים לפעילות מחשבתית?

מקורות השראה

עיקר מקורות השראה מאמנות יהודית, אמרות, פסוקים או תזכורות, מעוררים השראה.
ניתן לחזות בדוגמאות המצורפות ולהוסיף העשרה ממקומות מוכרים מחיי היומיום (שילוט בתי כנסת שכונתי, שילוט בבית הספר המזכיר למידה טובה או הנהגה וכדומה).

ניתוח חזותי של מקורות ההשראה
הציגו לתלמידים את התמונות הבאות
ובקשו מהם לאפיין את מה שראו:
תיאור: (מה רואים בתמונה?)
שאלות לדיון כגון:
למי מכוון הכיתוב הנ"ל?
מה הוא מזכיר לאנשים?
היכן לדעתכם מקומו הראוי?
באיזו טכניקה נעשתה העבודה?
שערו מדוע נבחרה דווקא טכניקה זו?

שילוט כאזהרה

שאלו את התלמידים:
מהו תפקיד השלט? היכן אנו רואים שילוט? באילו צבעים יהיו השלטים הבאים:
» עצור בטרם תעבור
» סכנה כאן בונים
» זהירות!

תמונות להשראה:

יצירת שלט אישי – תזכורת לשמירת לשון.

לפני הפעילות האמנותית כוונו את התלמידים לשאלות חשיבה כגון

» היכן כדאי להציב שלט בו כתוב "נצור לשונך מרע"?

» באיזה פונט תבחרו? באילו צבעים ובאיזו טכניקה?

יצירת שלט לדפים

» יצירת מעמדים שונים המשלבים כיתוב "נצור לשונך מרע"

» גם בשעת שיחה אני לא שוכחת ש...

» "נוצרת את פי"

» אצלנו מדברים אך טוב

© כל הזכויות שמורות הדס קסיר

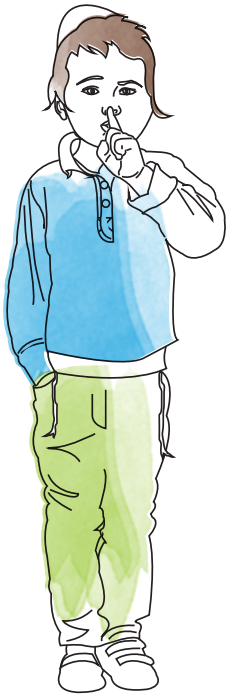

מִי-הָאִישׁ

מילים: תהילים לד, י"ג – ט"ו
לחן: הרב ברוך חייט

כלי מוביל

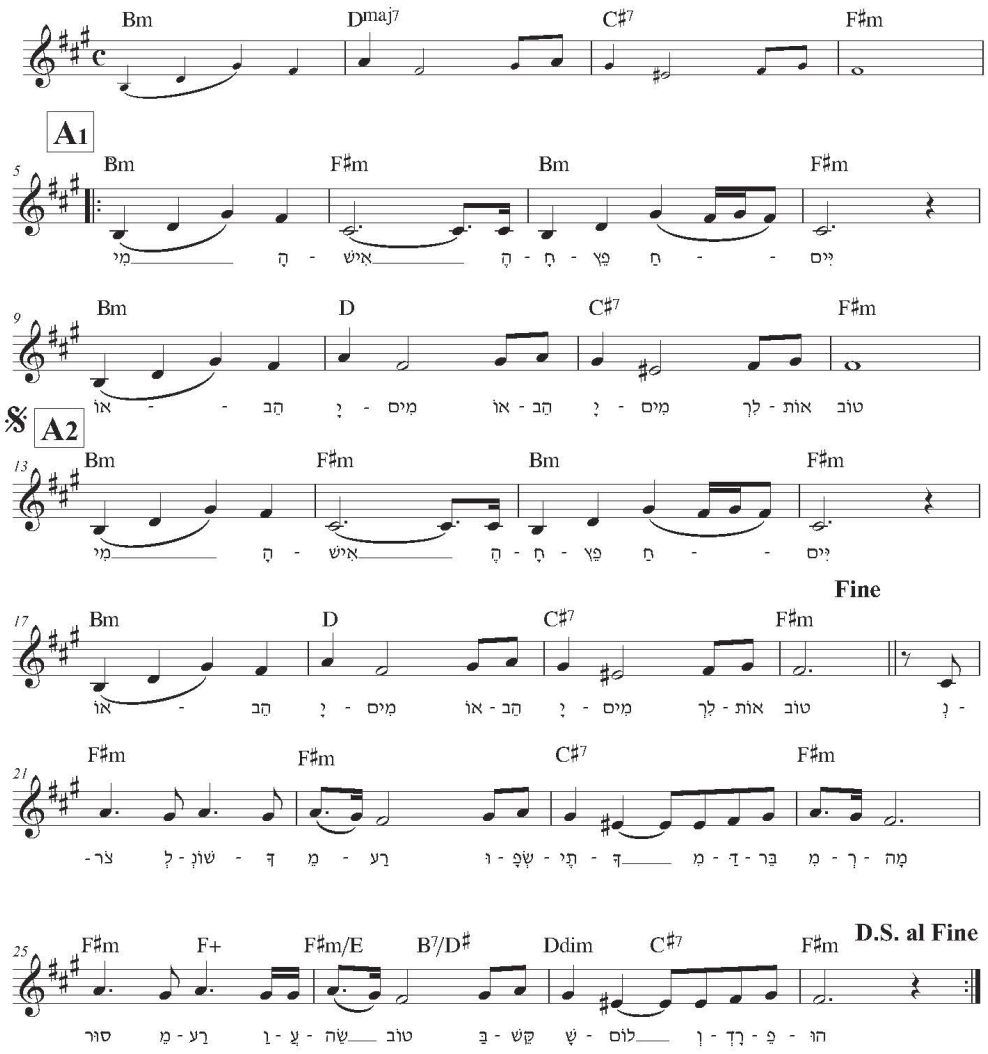

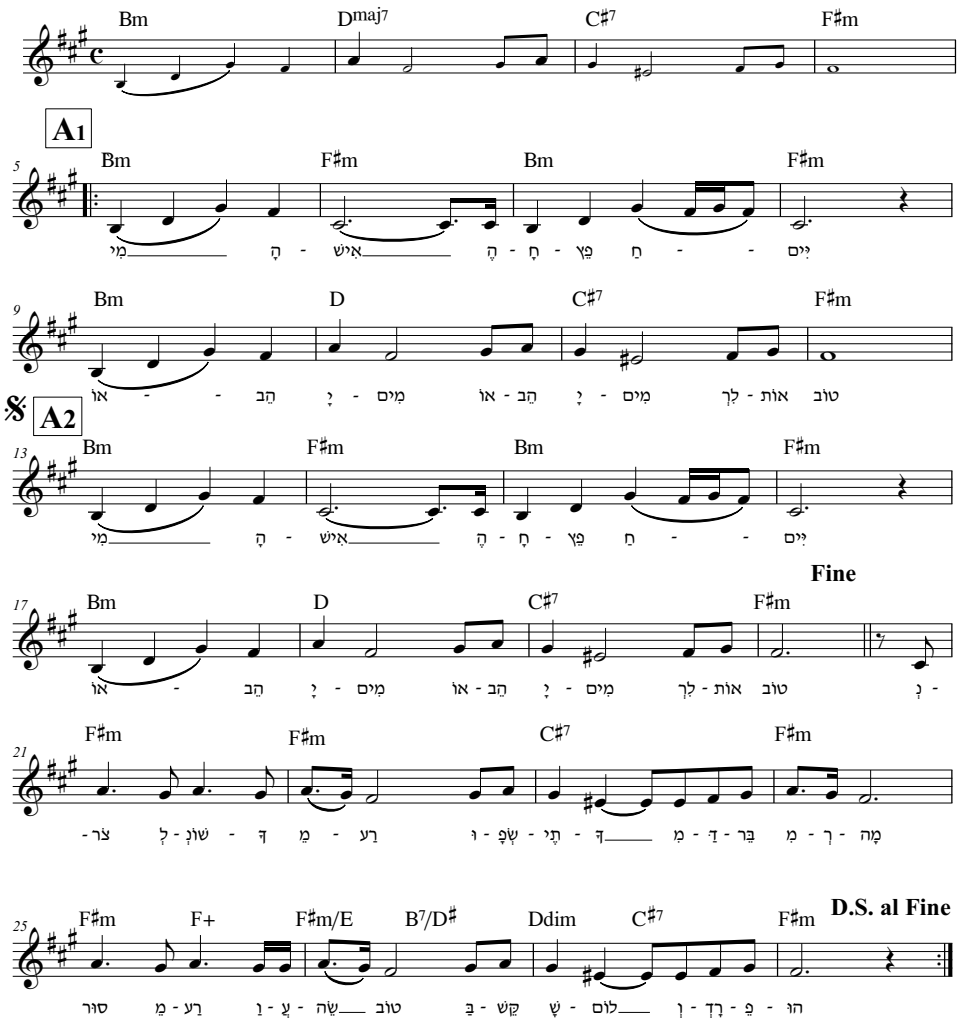
Bm Dmaj7 C♯7 F♯m
A1
Bm F♯m Bm F♯m
מִי הָ - אִישׁ הָ - חָ - פֵץ חַ - יִים
Bm D C♯7 F♯m
אוֹ - הֵב - מִים יָ - הֵב - אוֹ מִים יָ - טוֹב אוֹת - לְךָ
A2
Bm F♯m Bm F♯m
מִי הָ - אִישׁ הָ - חָ - פֵץ חַ - יִים
Fine
Bm D C♯7 F♯m
אוֹ - הֵב - מִים יָ - הֵב - אוֹ מִים יָ - טוֹב אוֹת - לְךָ נָ -
F♯m F♯m C♯7 F♯m
צֹר - שׁוֹנְ - לְ מֵ - דְּ - רַע מֵ - דְּ - תִּי - שְׁפָ - וּ מָה - רְ - מִ בֵּר - דַּ - מִ
D.S. al Fine
F♯m F+ F♯m/E B7/D♯ Ddim C♯7 F♯m
סוּר רַע - מֵ - וַ - עֲ שֶׂה טוֹב בַּ - קֵּשׁ - שָׁ לוֹם הוּ - פֵ - רְדְ - וָ

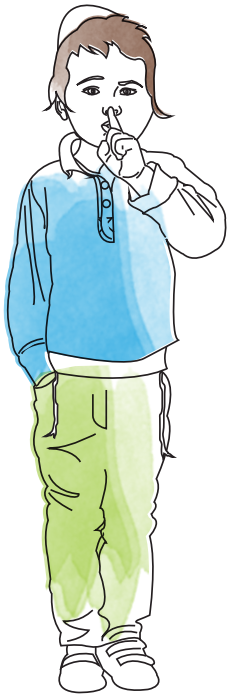

אני ומשפחתי

אִילָן אִילָן

מילים: תענית ה:פסוקים ב' א' ו'
לחן: יוחנן שפירא

שירה

פלייבק

אִילָן אִילָן בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ
פֵּירוֹתֶיךָ מְתוּקִים, צִלְּךָ נָאֶה,
אֲמַת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתְּךָ
אֶלָּא יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נִטִּיעוֹת
שֶׁנּוֹטְעִים מִמְּךָ יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ

אודות השיר

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (דברים כ יט)

ביאורי מילים

אמת המים – תעלה מלאכותית שתפקידה להעביר מים ממקום אחד למשנהו.
נְטִיעוֹת – שתילים, צמחים צעירים ששותלים כדי שיצמיחו שורש.

המקור לשיר הוא במדרש המובא בגמרא. הן במדרש זה והן במדרשים נוספים משמש האילן דימוי להמשכיות ולשורשיות האדם ביחס למשפחתו ולעברו. רעיון ההשוואה בין האדם לעץ מופיע כבר בפסוק בתורה, "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה" (דברים כ' י"ט). הפסוק בהקשרו המקורי נאמר כאזהרה בשעת מלחמה, שלא לכרות עצים בזמן מצור על עיר, אך במובנו הרחב הוא מתייחס לדמיון בין האדם לעץ.

המדרש המובא בגמרא (מסכת תענית ה' ו') שני אמוראים, רב יצחק ורב נחמן, נפגשו ושוחחו בדברי תורה שעה ארוכה. כשנפרדו, ביקש רב נחמן: "יברכני, רבי"!
השיב לו רבי יצחק:
"אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין, וצילו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו, ושתה ממימיו וישב בצילו. וכשביקש לילך אמר לו "אילן, אילן! במה אברכך? אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין, הרי פירותיך מתוקין; שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה; שתהא אמת המים עוברת תחתיך, הרי אמת המים עוברת תחתיך. אלא, יהי רצון, שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך".
אף אתה, במה אברכך? אם בתורה, הרי (יש לך) תורה; אם בעושר, הרי עושר; אם בבנים, הרי בנים. אלא יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך...

ברכתו של רבי יצחק התקיימה ובניו של רב נחמן היו אף הם מגדולי אמוראי בבל.
מדרש רבא, (פרשת במדבר, פרק ב', י"ב;): מדרש דומה על הפסוק, "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ" (בראשית ט"ן ה') "א"ל הקב"ה, אברהם, מה יש לי לומר לך, ומה יש לי לברכך... צדיק אתה, שרה אשתך צדקת לפני, כל בני ביתך... צדיקים הם לפני. מה יש לי לברכך? אלא כל בנים, שעתידים לעמוד ממך, יהיו כמותך."

שיח רגשי

מצורף נספח 1

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על משפחה בכלל, ועל דברים הייחודיים למשפחה שלנו בפרט: מסורת, ערכים, הנהגות, נורמות וכדומה. כמו-כן השיר מזמן שיח על כוחות ששואב אדם מהמשפחה ועל הייחודיות שלו ושל משפחתו.

שיח ודיון

אילָן אילָן בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ
פֵּירוֹתֶיךָ מְתוּקִים, צִלְּךָ נָאֶה,

במה אברכך- כל אדם בורך ב'מתנות' מיוחדות, כוחות, כישרונות, תכונות וכדומה.

» **אילו מתנות/ כוחות/ כישרונות/ תכונות קבלת?**
כתבו על דף חמישה דברים בהם בורכת.
(למורה: הדגישו לתלמידים שדף התשובות בידם והם יבחרו האם, למי ומתי להציגו).

» **בחרו סעיף אחד מתוך הרשימה:**
כיצד אתם מרגישים ביחס ל'מתנה' זו?
מתי היא מקדמת אתכם ובמה?

» **הנחו את התלמידים לבקש מבני המשפחה (הורים, סבים, אחים) להוסיף במה עוד הם בורכו.**
אפשרו לתלמידים המעוניינים בכך להציג בכיתה את הדברים.

אֲמַת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ

המים משקים את העץ, עוזרים לו לצמוח ולפרוח ונותנים חיות לעץ.

» **מה 'משקה' אתכם? מה נותן לכם כח? מה עוזר לכם?**

אֶלָּא יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נְטִיעוֹת
שֶׁנּוֹטְעִים מִמְּךָ יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ.

לכל אחד תכונות, כישרונות או כוחות דומים לאלו של בני משפחתו, בהם הוא 'כמותם', ויש בהם הוא שונה, נבדל.

» **במה אתם דומים להוריכם? לסבים ולסבתות? לאחים ולאחיות?**

» **במה אתם שונים?**

» **מה מאפיין ומייחד את משפחתכם?**

» **איזה מנהג ייחודי לביתכם ולמשפחתכם?**
הזמינו את התלמידים לשתף בכיתה.
(למורה: בשיח על המשפחה יש לשים לב אם בכיתה תלמידים שיש מורכבות במשפחתם, ולפעול ברגישות ובהתאם).

הפעלות

הפעלה א'- השלמת משפטים

» אני שמח שבמשפחה שלי _____

» אני מרגיש שהמשפחה שלי _____

» המשפחה שלי אוהבת ש _____

» אני אוהב שהמשפחה שלי עושה _____

» כשנכנסים אלינו הביתה _____

» במשפחה שלי תמיד אומרים ש _____

» במשפחה שלי משתדלים _____

» במשפחה שלי ידוע ש _____

» במשפחה שלי חשוב ש _____

» כשאהיה גדולה ואתחתן בע"ה, אני רוצה שבמשפחה שלי _____

הפעלה ב' - מכתב להורים

חלקו לכל תלמיד את המכתב המעוצב המופיע בנספח 1 ובקשו להשלימו בהתאם.

הפעלה ג' - במשפחה שלי, נעים להכיר

בקשו מהתלמידים להציג דבר מה ייחודי ומיוחד למשפחתם.

הציעו מבין האפשרויות הבאות ואפשרו לתלמידים להוסיף כראות עיניהם:

» **להביא מאכל מיוחד שעושים במשפחה**

» **להביא חפץ מיוחד שיש למשפחה ולספר עליו**

» **לספר סיפור מיוחד על המשפחה**

» **לספר על מנהג ייחודי שיש למשפחה.**

» **אחר:** _____

העשרה והרחבה

השיר ,"אילן אילן", מאפשר שיח אודות תפקידו ומרכזיותו של הבית בחינוך לשמירה על ערכי היהדות; על מקומה של המסורת בהעברת ערכים אלו ובהנחלתם ועל כוחה של הגירסא דינקותא. השיח מחזק את המחויבות של התלמידים למסורת ולמנהגים מבית אבא.

אִילָן אִילָן בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ
פֵּירוֹתֶיךָ מְתוּקִים, צִלְּךָ נָאֶה,

הבית שבו נולדנו ובו אנו גרים, אינו רק קירות, רצפה וריהוט. "פירותיך מתוקים, צלך נאה" - הבית שלנו מעוצב על ידי המראות והתמונות של דמויות אהובות ומאורעות מכוננים בחיינו, ריחות וטעמים ייחודיים, דיבורים ושיחות על תוכנם ועל נימתם האופיינית.

אֲמַת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּךָ

את כוחו שואב הבית מה- 'מים' - המעיין ממנו שותים בני המשפחה. אלו הערכים מהם נוצקת דמותו של הבית, הם אלו הנופחים בו את רוחו ואת חיוניותו, ומעניקים לו את כוחו וחוסנו.

אֶלָּא יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נְטִיעוֹת
שֶׁנּוֹטְעִים מִמְּךָ יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ.

שאיפת ההורים היא להנחיל לבניהם ולהטמיע בהם את הערכים שכה חשובים להם. האדם זקוק לברכה מיוחדת, ועליו לעשות השתדלות מיוחדת כדי לזכות שבניו ימשיכו בדרכו בסייעתא דשמיא.
מדוע הורינו כה משתדלים לתת צביון ייחודי למשפחה, מדוע הם חוזרים ומשתמשים במטבעות לשון כמו: "אצלנו נהגו כך...", "בעיירה שלנו נהוג היה לומר...", "אצל סבי וסבתי אכלו מאכלים אלו ואלו בחג"?.... לאן שנלך, הבית ילווה אותנו על מראותיו וריחותיו, על מנהגיו ומסורותיו, כדי שנמשיך לשתות, בכל מקום שבו נהיה, מאותה אמת המים...

» **איזה מנהג מיוחד במשפחתכם, עבר מדור לדור?**
» **איזה ניגון או שיר ששרים בביתכם, אתם אוהבים במיוחד? במה אתם נזכרים כאשר אתם שומעים אותו?**
» **ובאווירה מחויכת: חשבו על משפט שאימא או אבא, סבא או סבתא, נוהגים לומר והוא מהדהד בראשכם.**

האדם והעץ – דימויים

הציעו לתלמידים לעצום עיניהם, השמיעו את מנגינת השיר בלבד בעוצמה נמוכה, והקריאו קטע של דמיון מודרך:

בשתי הדקות הקרובות חישבו על סעודת שבת או חג או שמחה משפחתית שחוויתם לאחרונה, חושו את האווירה, נסו לחוות אותה, איפה מתקיים האירוע? דמיינו את מרחב החדר כיצד הוא נראה, התמקדו ברהיטים, במפה שעל השולחן, בכלי האוכל, אולי בחפץ ייחודי המונח במרחב. דמיינו את הריחות, הקולות, הניגונים, מה לובשים בני המשפחה? מי מדבר עם מי? על מה מדברים? מה אנחנו לובשים? האם נעים לנו? למה אנחנו מרגישים שייכים? ליד מי אנחנו רוצים להיות כרגע? למי אנחנו מתגעגעים? למה אנחנו מתגעגעים?

כשנח לכם פקחו את העיניים.

» זיכרון מבית ההורים

בקשו מהתלמידים להביא עימם חפץ שמייחד את הבית שלהם ומסמל אותו עבורם.

» בקשו מהם להציג את החפץ בפני חבריהם לכיתה ולספר את סיפורו.

» הנחו אותם:

מדוע בחרו בחפץ? האם התייעצו עם מישהו מבני המשפחה בנוגע לבחירה? מהם הזיכרונות, המחשבות והרגשות שמעורר בהם החפץ?

הצעה: ניתן לערוך בכיתה תערוכה של המוצגים.

"כי האדם עץ השדה" – מדוע נמשל האדם לעץ? השלימו את השורות הבאות:

כמו האדם גם העץ _____ כמו האדם גם העץ _____

כמו האדם גם העץ _____ כמו האדם גם העץ _____

כמו האדם גם העץ _____ כמו האדם גם העץ _____

כמו האדם גם העץ _____ כמו האדם גם העץ _____

זמן לצמוח – שרטטו עץ הכולל: שורשים, גזע, ענפים, עלים, פירות. רשמו על חלקי העץ:

על הגזע – כישרונות ויכולות שבהם חוננתם.

על הענפים – תכונות שמאפיינות אתכם.

על העלים – מאפיינים חיצוניים של דמותכם.

על הפירות – חלומות, שאיפות, משאלות.

» התבוננו באיור ובכתוביות. **האם הם משקפים את דמותכם? למי מבני המשפחה אתם דומים?**

רשמו על השורשים, ממי "ירשתם" כל תכונה וכל מאפיין.

» בקשו מהתלמידים לשוחח על מה שכתבו.

צידה לדרך

כתוב בגמרא (סוטה ל"ו, ב') שיוסף כמעט נכשל בניסיון הקשה עם אשת פוטיפר. מה סייע ליוסף לעמוד בניסיון? "דמות דיוקנו של אביו נראתה לו בחלון". ומהי דמות דיוקנו של יעקב? כתוב בגמרא (מסכת בב"א-בתר"א): "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון", היינו, דיוקנו של יעקב, הוא מעין דמות דיוקנו של אדם הראשון.

כל דור נושא את המטען הרוחני של הדור הקודם, וככל שהדור קדום יותר כך הוא דומה יותר לדורות ראשונים. דמותם, אישיותם והתנהגותם של בני הדורות הקודמים, הוריו ורבותיו של האדם, מלווים אותו כל חייו, ומכוונים אותו ללכת בדרך הסלולה מימים ימימה. הדרך העולה בית קל. כנאמר בנביא (ישעיהו ל', כ'-כ"א): **"וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ. וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ".**

בכל בית נמצאות עשרות או מאות תמונות. יש תמונות במסגרת מוזהבת תלויה על קיר, תמונות בשחור לבן ששוליהן הצהיבו, חלקן צרורות בנייר משי וקשורות בסרט, שאותו מתירים רק לעיתים רחוקות, כדי להתרפק על האהובים המצולמים בהן: "כך הם נראו..."

» **אמור לי מי הן הדמויות העומדות לנגד עיניך - ואומר לך מי אתה.**
בחרו בתמונה של אחד מבני משפחתכם, שהוא עבורכם "דמות מופת", שהייתם רוצים לדמות לה. אחד מאבות המשפחה בדורות קודמים או אחד מבני המשפחה כיום (סבא, הורה, אח/ות, דודה וכו).
» הדביקו את התמונה על גיליון נייר, ורשמו מתחתיה במה הייתם רוצים לדמות לאדם המצולם בה.
הסבירו מדוע.

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין מילים למנגינה

קשר מבני

1. עיינו במילות השיר יחד עם התלמידים ושאלו:

לכמה חלקים מתחלק הטקסט ומה תוכנו של כל חלק?

(למורה: הטקסט מתחלק לשלושה חלקים: פנייה לאילן, השאלה במה לברכו, הברכה לאילן)

2. האזינו למוזיקה יחד אם התלמידים ובקשו מהם לעקוב אחר המילים.

האם אתם שומעים את החלוקה הזו גם בלחן?

(למורה: גם הלחן נחלק לשלוש מנגינות שונות בהתאם לחלוקה בטקסט).

3. זמזמו/ נגנו את אחת המנגינות ובקשו מהתלמידים לזהות את המילים שמולחנות למגינה זו.

ניתן לאתגר יותר ולזמזם רק את התחלת המנגינה...

קשר הבעתי ("ציור מילים" ו/או אוירה באמצעות המוזיקה)

ציינו בפני התלמידים כי לפניהם תיאורים לקשר הקיים בין הלחן למילים. בקשו מהם להאזין לשיר ולהסביר כיצד המוזיקה "מציירת" את הרעיון המובע בטקסט

1. **"במה אברכך?" – המילה "במה" מולחנת פעמיים ברצף. שאלו:**
2. **האם הלחן זהה בשתי הפעמים?**
3. **מה מבטאת החזרה על מילה זו?**
4. **מדוע לדעתכם בחר המלחין לחזור על המילה "במה" פעמיים בשני לחנים שונים?**

(למורה: עצם החזרה על המילה "במה" יכולה לבטא את החיפוש אחר ברכה המתאימה לאילן. צורת ההלחנה לכל השאלה היא מעין "חיקוי" של שפת הדיבור. בדרך כלל כאשר אנו חוזרים פעמיים על אותה מילה הפעם השנייה תהיה באינטונציה גבוהה יותר וכך קורה גם בלחן זה. אפשרו לתלמידים להעלות עוד רעיונות משלהם...)

התפתחות המנגינה בחלק השלישי

כיוון המלודיה (=המנגינה) של החלק השלישי מאופיין במגמת עלייה. עלייה מצליל לצליל יכולה להיות בשני אופנים:

קפיצה מלודית – קפיצה מלודית מצליל נמוך לצליל הגבוה ממנו בהרבה

עליה הדרגתית – צעדים מתונים מצליל אחד לצליל הקרוב אליו (כמו עליה במדרגות)

1. בקשו מהתלמידים לבטא בתנועה קפיצה מלודית ועליה הדרגתית
2. האזינו עמם לחלק השלישי או שירו אותו ובקשו מהם לרשום בטבלה מילים שבהן הם מזהים עליה קפיצה ומילים שבהן הם מזהים עליה מלודית הדרגתית.

קפיצה מלודית	עליה מלודית הדרגתית
(אלא אלא)	(אלא יהי רצון)
(שנוטעים ממך)	(יהיו כמותך)

3. הסבירו כי מלבד העלייה בקו המלודי, העוצמה (=חוזק) של חלק זה רבה מהעוצמה בשאר חלקי השיר.
4. מדוע לדעתכם בחר המלחין להלחין את המנגינה לחלק זה במגמת עליה עם קפיצות מלודיות והביצוע לחלק זה הוא בעוצמה החזקה ביותר בשיר?
(למורה: מאחר וחלק זה מבטא את התפילה על האילן, העלייה הצלילית פונה כלפי שמיים, העוצמה מבטאת את ההשתוקקות, את עוצמת האמונה וכוחה של תפילה. זוהי פרשנות אחת בלבד. אפשרו לתלמידים להציע רעיונות משלהם)

ציינו כי מלבד ההשראה שהמלחין שאב מהמילים יש כאן גם אסתטיקה של התפתחות מוזיקלית מחלק לחלק, שיוצרת עניין.

יצירה בעקבות קריאה

עיצוב תלבושות מסורתיות

מטרה

חיזוק הקשר הבין-דורי באמצעות התוודעות למסורת של אבות המשפחה ולמקורותיה.

חומרים

שאריות בדים ו/או בגדים שאין בהם צורך במגוון צבעים וטקסטורות, מיני סדקית (כפתורים, חרוזים, דסקיות, סרטים, צללית דמות בסיסית בגודל A4), שמינית בריסטול שחור, דבק בד, כלים, חוט ומחט, מספריים איכותיים.

מקורות השראה

תמונות של תלבושות מסורתיות, שהיו נהוגות בארצות שונות. ניתן למצוא תמונות בספרים (אנציקלופדיות, ספרי מולדת / גאוגרפיה / היסטוריה), ובאלבומי תמונות שיביאו התלמידים מהבית (תלבושות אותנטיות מאלבומים ישנים או תחפושות).

תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

1. להעתיק ולגזור את הצללית על הבריסטול השחור.
2. לבחור באריגים ובמיני סדקית, בהתאם לתלבושת המסורתית הנהוגה בארץ המוצא של הוריהם.
3. לשרטט על האריגים את התלבושת הרצויה ולגזרה.
4. להצמיד את התלבושת לדמות בתפירה ו/או בהדבקה.
5. ליצור ממגוון הסדקית אביזרי נוי ולקשט את הבגדים.

תצוגה

אפשרות א': לשרטט את מפת העולם על גבי בריסטול, ולהדביק כל דמות בארץ המתאימה.

אפשרות ב': להצמיד כל דמות לשיפוד. לשרטט את מפת העולם על גבי משטח עבה (קלקר דחוס/קאפה), ולנעוץ כל דמות בארץ המתאימה.

כפתן מרוקני

מקור: WIKIMEDIA COMMONS

שטריימל פולני

מקור: ARIELINSON

אִילָן אִילָן

מילים: תענית ה:פסוקים ב' א' ו'
לחן: יוחנן שפירא

כלי מוביל

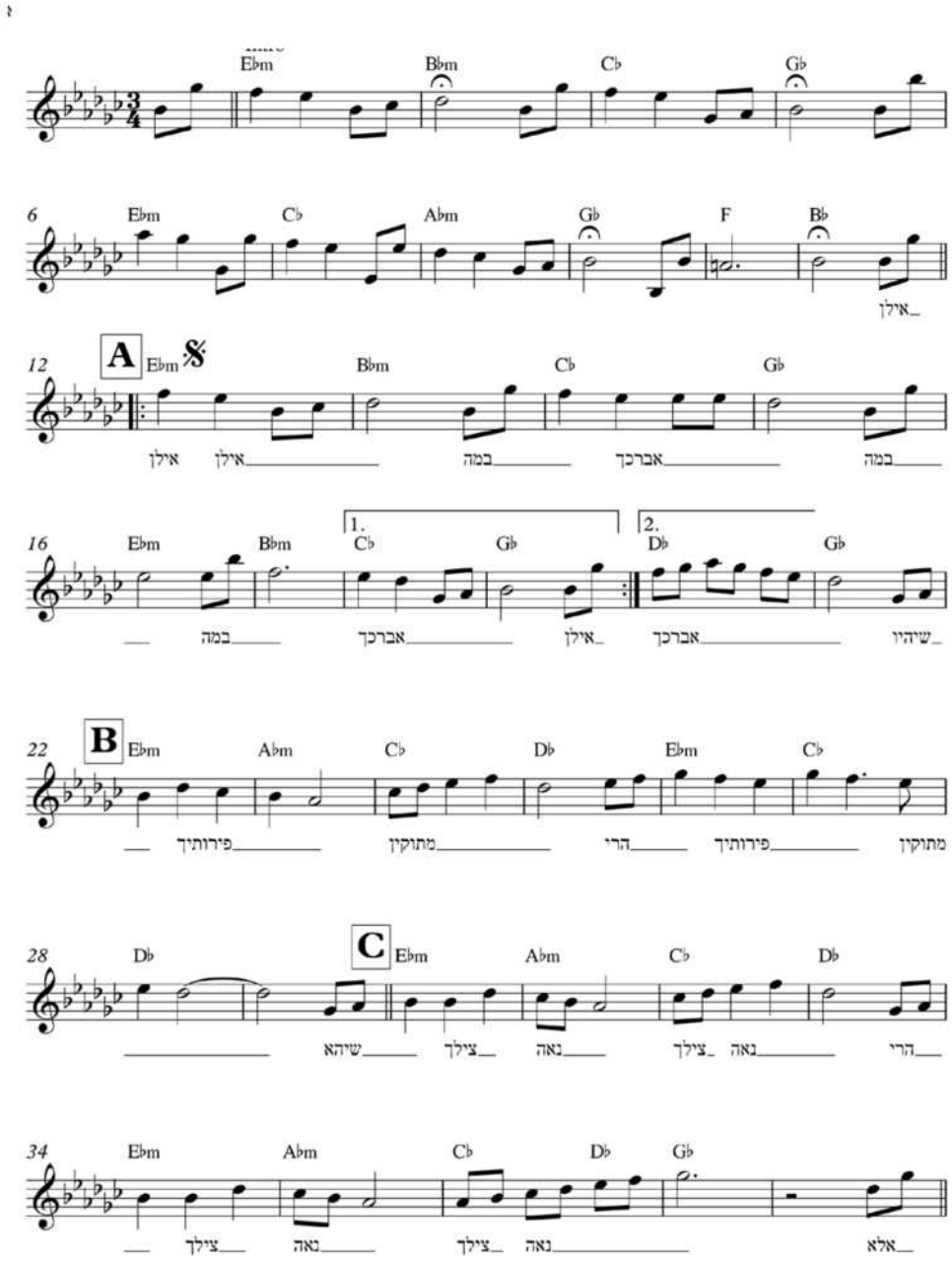

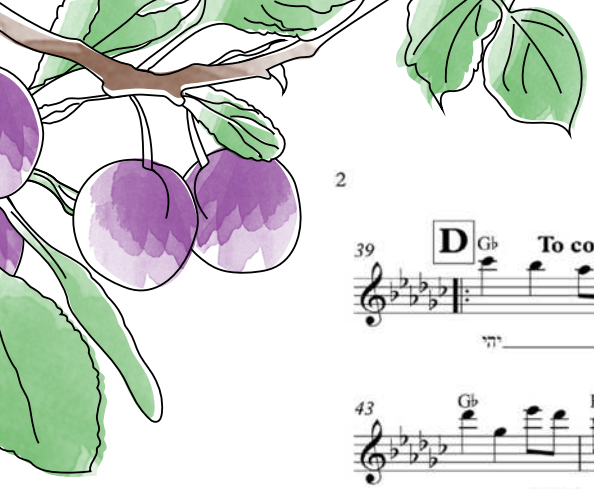

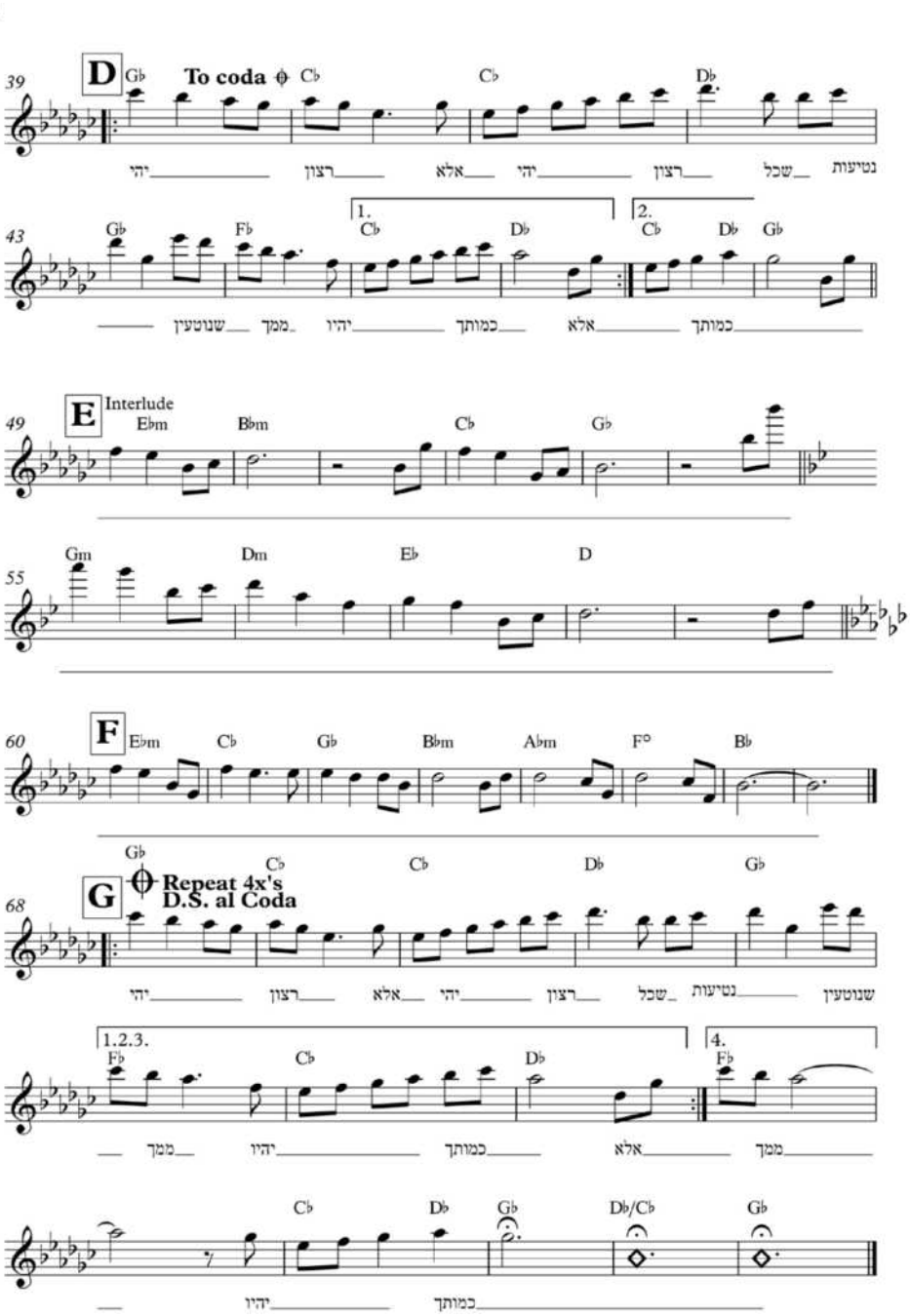
2
39
D
Gb
To coda
Cb
Cb
Db
יהי רצון אלא יהי רצון שכל נטיעות
43
Gb
Fb
1.
Cb
Db
2.
Cb
Db
Gb
שנטעין ממך יהיו כמותך אלא כמותך
49
E
Interlude
Ebm
Bbm
Cb
Gb
55
Gm
Dm
Eb
D
60
F
Ebm
Cb
Gb
Bbm
Abm
F°
Bb
68
G
Gb
Repeat 4x's
D.S. al Coda
Cb
Cb
Db
Gb
יהי רצון אלא יהי רצון שכל נטיעות שנטעין
1.2.3.
Fb
Cb
Db
4.
Fb
ממך יהיו כמותך אלא ממך
Cb
Db
Gb
Db/Cb
Gb
יהיו כמותך

עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי

מילים ולחן: ישי לפידות

שירה

פלייבק

אֲנִי הוּא עֵץ מְאוֹד זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים
רָאִיתִי כְּבָר רוּחוֹת עַזּוֹת וּרְעָמִים
אַתָּה עָלֶה קָטָן מִתְנוֹעֵעַ
בָּטוּחַ בְּעַצְמוֹ, הַכֹּל יוֹדֵעַ
קַח אִתְּךָ צֵידָה לַדֶּרֶךְ, אֶת נִסְיוֹנִי
אַל תְּזַלְזֵל, אוּלַי זֶה כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לִי
כִּי יֵשׁ יָמִים יָפִים הַכֹּל פּוֹרֵחַ
וְיֵשׁ שָׁעוֹת קָשׁוֹת הַכֹּל בּוֹרֵחַ

תַּחֲזִיק חָזָק עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי
כִּי לֹא תָּמִיד הַכֹּל בַּחוּץ בָּהִיר
וְרוּחַ סַעַר וְסוּפָה קָרָה
תִּזְכֹּר וְתִתְחַזֵּק אֲנִי אִתְּךָ!
תַּחֲזִיק חָזָק עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי.

וְלֹא תָּמִיד הַכֹּל נָכוֹן הַכֹּל מוּבָן
חַיִּים זֶה לֹא שִׁעוּר חֶשְׁבּוֹן זֶה גַּם מִבְחָן
עַכְשָׁו עָלֶה קָטָן הַכֹּל רָגוּעַ
אַךְ מֵרָחוֹק אוּלַי עָנָן מַגִּיעַ

קַח אִתְּךָ צֵידָה לַדֶּרֶךְ אֶת בִּרְכָתִי
חֲצִי הַכּוֹס הִיא מְלֵאָה תִּזְכֹּר תָּמִיד
וּכְשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ אֶל הַיָּם שׁוֹקַעַת
אַל תִּדְאַג מָחָר הִיא שׁוּב זוֹרַחַת!

תַּחֲזִיק חָזָק עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי....

אודות השיר

שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךָ (דברים ל"ב ז')

ביאורי מילים

שבע ימים - חי שנים רבות, זקן מופלג

חצי הכוס המלאה - הדברים החיוביים שבחיים. הביטוי השלם הוא: "לראות את חצי הכוס המלאה", שמשמעותו: לראות את הצד היפה והטוב שבכל דבר - חשיבה אופטימית וחיובית.

השיר הוא מעין מונולוג, שבו פונה ה"עץ" התומך ל"עלה" הנתמך בקריאה "תחזיק חזק!". קריאה שגלומה בה הבטחה לנזקקים ותביעה מהמסייעים, להמשיך ולהחזיק ולהמשיך ולתמוך.
את השיר אימצו אגודות ועמותות של רפואה וחסד, ובעיקר עמותת "עלה". הוא משמש גם כשיר רקע למצגות רבות, העוסקות ברעיון של בקשת עזרה, תמיכה וסיוע.

שיח רגשי

הצעות לעיבוד והפעלה

החוויה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו.'

השיר מזמן שיח על התמודדות עם קשיים ועם מצבים מאתגרים ועל שימוש בכלים של חשיבה חיובית בחיים. בנוסף לכך, קיימת הכוונה בשיר ללמידה מניסיונם של אחרים ולהסתייעות בהם בשעת הצורך.

שיח ודיון

אֲנִי הוּא עֵץ מְאוֹד זָקֵן וּשְׁבַע יָמִים
רָאִיתִי כְּבָר רוּחוֹת עַזּוֹת וּרְעָמִים
אַתָּה עָלֶה קָטָן מִתְנוֹעֵעַ
בָּטוּחַ בְּעַצְמוֹ, הַכֹּל יוֹדֵעַ.

קַח אִתְּךָ צֵידָה לַדֶּרֶךְ, אֶת נִסְיוֹנִי
אַל תִּזַּלְזֵל, אוּלַי זֶה כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לִי

נאמר 'אין חכם כבעל הניסיון'. בעל ניסיון - מי שעשה משהו כמה פעמים - רוכש ידע וחכמה בעקבות ההתנסות שלו. מתוך הניסיון הוא יודע איך כדאי לפעול, מה עובד טוב, מה עוזר וכדומה. החכמה שרכש יכולה לסייע לו בהתנסויות הבאות שלו, והוא גם יכול להקנות אותה לאחרים. מובן שתובנות שרכשנו בעצמנו בעקבות ניסיון שלנו משמעותיות ויעילות יותר עבורנו, אך בד בבד עימן אפשר להיעזר בניסיונם של אחרים.

דונו עם התלמידים:

» **האם יש ניסיון רק למי שהוא 'זקן ושבע ימים'?**

(למורה: לא בהכרח, לכל אדם שהתנסה במשהו, רכש בו ניסיון, ללא קשר לגילו.)

» **מדוע לאנשים מבוגרים יש יותר ניסיון?**

(למורה: כיוון שהיו להם במהלך השנים יותר הזדמנויות ויותר התנסויות בתחומים שונים של עשייה. ההתנסויות השונות הקנו להם ניסיון ספציפי בתחומים אלו. ובנוסף לכך יש להם ניסיון, ידע ותובנות שרכשו באופן כללי בחיים.)

» **מדוע הניסיון הופך אותנו לחכמים?**

» **חשבו על משהו שאתם רוצים לעשות ועדיין לא רכשתם בו ניסיון. איזה ידע או איזו חכמה תרצו לקבל בתחום זה? במי תוכלו להיעזר? מה תרצו ללמוד ממנו?**

הפעלות

הפעלה א' – ללמוד מהניסיון

אביזרים: בריסטול, צבעים, מדבקות וחומרי יצירה

בקשו מהתלמידים לחשוב על דבר שבו יש להם ניסיון.
(למורה: ניתן למקד את התלמידים לתחומים ספציפיים: בתחום החברתי, בתחום האישי, בתחום הלימודי, בתחום ההתנהגותי, בתחום המשפחתי וכדומה).

» **מה למדתם מתוך הניסיון? אילו חכמות רכשתם?**
נסחו 'צידה לדרך' שתעניקו לאחרים מתוך ניסיונכם. כתבו על בריסטול וקשטו. (למורה: ציינו בפני התלמידים שה'צידה לדרך' שינסחו תוצג בכיתה.)

פזרו את הבריסטולים על הרצפה ובקשו מהתלמידים להסתובב בכיתה ו'לקנות' צידה לדרך. כל תלמיד יבחר ויעתיק 2–3 משפטים של 'צידה לדרך'.

בקשו מהתלמידים לנסות וליישם במהלך השבוע עצה אחת מתוך מה ש'קנו', ובסוף השבוע לספר בכיתה כיצד עברה ההתנסות. האם הצידה עזרה? מתי הועילה? מתי פחות? מה למדו על עצמם במהלך השבוע? מה למדו על ההתנסות?

דיון ושיח על מילות השיר

כִּי יֵשׁ יָמִים יָפִים הַכֹּל פּוֹרֵחַ
וְיֵשׁ שָׁעוֹת קָשׁוֹת הַכֹּל בּוֹרֵחַ

עַכְשָׁו עֲלֶה קָטָן הַכֹּל רָגוּעַ
אַךְ מֵרָחוֹק אוּלַי עָנָן מַגִּיעַ

חֲצִי הַכּוֹס הִיא מְלֵאָה תִּזְכֹּר תָּמִיד

וּכְשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ אֶל הַיָּם שׁוֹקַעַת
אַל תִּדְאַג מָחָר הִיא שׁוּב זוֹרַחַת!

» **מה המשותף לשורות אלו? איזו הנחייה נותן 'העץ הזקן'? במה כדאי להתמקד?**
(למורה: העץ הזקן מלמד אותנו להתמקד בחצי הכוס המלאה, בחשיבה חיובית, ולשים זכוכית מגדלת על מה ש'יש' ולא על מה ש'אין'.)

הפעלה ב' – חושבים חיובי

העתיקו מהשיר את המילים שמבטאות ניגודים.

» **בכיתות נמוכות:** בקשו מהתלמידים לקשט בכל צמד מילים את המילה שמבטאת חשיבה חיובית (פורח-בורח, שוקעת-זורחת, רגוע-ענן מגיע).

» **בכיתות בינוניות:** תנו לתלמידים רשימת צמדים, ובקשו מכל אחד מהם להדגיש ולקשט בכל צמד את המילה שמבטאת חשיבה חיוביות.

(הצמדים: אופטימי-פסימי, זמני-קבוע, קושי-אתגר, צומח-צונח, מחסל-מחשל)

» **בכיתות גבוהות:** בקשו מהתלמידים להציע צמדים שמבטאים רעיון דומה.

» **בכל הכיתות:** מדוע כדאי לחשוב חשיבה חיובית, ולהתמקד ב'חצי הכוס המלאה'?

» חשבו על מצב שבו חשיבה חיובית עזרה לכם.

(למורה: הציעו לתלמידים לשתף בכיתה. מומלץ לאפשר לכמות גדולה של תלמידים להשמיע את הסיפורים, כדי להרחיב את רפרטואר ההתבוננות החיובית ולבסס את התפיסה.)

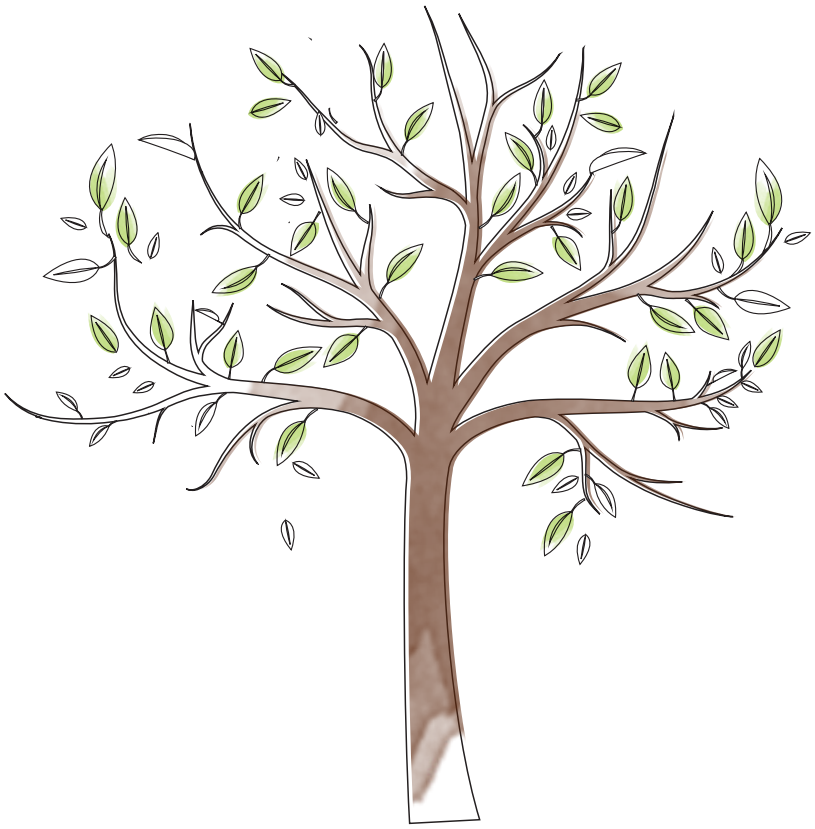

העשרה והרחבה

מצורף נספח 1

אֲנִי הוּא עֵץ מְאוֹד זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים
רָאִיתִי כְּבָר רוּחוֹת עַזּוֹת וּרְעָמִים
אַתָּה עֲלֶה קָטָן מִתְנוֹעֵעַ
בָּטוּחַ בְּעַצְמוֹ, הַכֹּל יוֹדֵעַ.

השיר מתאפיין בניגודיות המופיעה כבר בבית הראשון: עץ זקן–עלה קטן.
מי הוא ה'עץ'? מיהו ה'עלה'?
לכאורה, העץ הוא זקן למוד סבל שבא יומו. לעומתו העלה צעיר ורענן, בעל ביטחון עצמי ואנרגיה שופעת. דומה כי ביחסי תומך–נתמך ברור מאליו מיהו התומך ומיהו הנתמך. אך המתבונן החכם ישכיל להבין כי זו ראייה שטחית בלבד.

תַּחֲזִיק חָזָק, עֲלֶה קָטָן שֶׁלִּי,
כִּי לֹא תָּמִיד הַכֹּל בַּחוּץ בָּהִיר
וְרוּחַ סַעַר וְסוּפָה קָרָה,
תִּזְכֹּר וְתִתְחַזֵּק אֲנִי אִתְּךָ,
תַּחֲזִיק חָזָק עֲלֶה קָטָן שֶׁלִּי.

שאלו:

» **מדוע זקוק עלה רענן לתמיכה ולעידוד?**

"כי לא תמיד הכול בחוץ בהיר", והחיים מלאי תנודות ותמורות, כפי שעולה מהניגודים הרבים בשיר:

כִּי יֵשׁ יָמִים יָפִים הַכֹּל פּוֹרֵחַ
וְיֵשׁ שָׁעוֹת קָשׁוֹת הַכֹּל בּוֹרֵחַ

כִּי לֹא תָּמִיד הַכֹּל בַּחוּץ בָּהִיר
וְרוּחַ סַעַר וְסוּפָה קָרָה

עַכְשָׁו עֲלֶה קָטָן הַכֹּל רָגוּעַ
אַךְ מֵרָחוֹק אוּלַי עָנָן מַגִּיעַ

וּכְשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ אֶל הַיָּם שׁוֹקַעַת
אַל תִּדְאַג, מָחָר הִיא שׁוּב זוֹרַחַת!

אם כן, העלה הוא כל אחד מאיתנו, בכל עת שאנו מצויים במצב המצריך סיוע פיסי או עצה, עידוד ונוחם. המשמעות היא כי כל הנותן היום עשוי להיות נזקק מחר. כך מתקיימת חברה, בבחינת "על שלושה דברים העולם עומד... ועל גמילות חסדים".

וְלֹא תָּמִיד הַכֹּל נָכוֹן הַכֹּל מוּבָן
חַיִּים זֶה לֹא שִׁעוּר חֶשְׁבּוֹן זֶה גַּם מִבְחָן

קַח אִתְּךָ צֵידָה לַדֶּרֶךְ, אֶת נִסְיוֹנִי
אַל תִּזַּלְזֵל, אוּלַי זֶה כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לִי

איזו חברה נחפש לעצמנו כדי להרגיש בטוחים? מי הוא החבר שנסמוך עליו? למי כדאי לפנות בשעת צרה? 'עלים', צעירים נוטים למצוא תשובה אצל 'עלה' מסוגם.
"קח איתך את ניסיוני, אל תזלזל" – טוב 'להיתלות באילנות גבוהים', באלו ששנותיהם עתירות ניסיון, שרכשו חכמה וידע במבחן החיים.

תַּחֲזִיק חָזָק, עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי,
תִּזְכֹּר וְתִתְחַזֵּק אֲנִי אִתְּךָ!
תַּחֲזִיק חָזָק, עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי.

הדבר הטוב ביותר שאפשר להציע לאדם בשעת צרה: את עצמנו. "אני איתך!"

» **העץ הוא הדובר בשיר ופונה אל העלה במונולוג ארוך, ואילו העלה אינו אומר דבר ואינו מתבקש לכך.**
» **האם חשתם פעם כ'עלה קטן'? האם אתם מזדהים עם העלה ויכולים לחוש את תחושותיו?**
» **דמיינו: מה הוא חושב על מה שנאמר? מה הוא מרגיש? האם העלה אומר משהו? אם כן, מה הוא אומר? כיצד הוא אומר זאת? אם לא, מדוע לא? מה הוא עושה?**

נספח מספר 1

הנחיות לנספח – השלימו בכתיבה ובציור:

» **מה חושב, מרגיש או אומר העלה?**
כתבו כיצד הוא נראה? מה הוא עושה? אפשר גם לצייר.
» **כותב השיר בחר בדימוי העץ והעלה להמחשת רעיונותיו. הסבירו מדוע בחר דווקא בדימויים אלו?**
» **באיזה דימוי הייתם בוחרים אתם? נמקו את בחירתכם.**
» **האם חשתם פעם שהוטל עליכם תפקיד כתפקידו של ה'עץ' בשיר? האם הרגשתם שאתם מספיק 'זקנים' כדי למלא את התפקיד בצורה ראויה? ספרו על כך.**

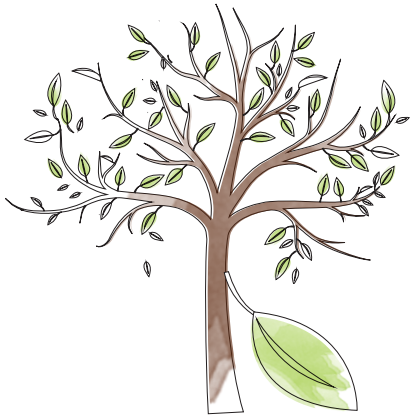

צידה לדרך

וקנה לך חבר - מיהו חבר טוב?

בפרשת רוצח בשגגה כתוב: "תלמיד שגלה לעיר מקלט - מגלין רבו עמו. הרב שגלה - מגלין ישיבתו עמו" (מסכת מכות י, ע"א).

בעל ה'פני מנחם' מקשה: לפי ההלכה צריך לדאוג לכל מי שנס לעיר מקלט, שיהיו לו תנאי חיים טובים, ולכן מגלים לשם את רבו ותלמידיו. האם לא היה ראוי יותר להגלות עמו את חברו הקרוב, והלא כתוב: "או חברותא או מיתותא"?!

והתשובה: חבר טוב הולך לגלות עם חברו מעצמו. אם צריך לצוות עליו שיגלה - אין הוא חבר טוב...
ובפירוש הברטנורא: חבר טוב - שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון. (אבות ב, ט)

שאלון אישי

אמור לי מי חבריך ואומר לך מי אתה.

» **מי הם החברים האמיתיים שלך? מי הם ה'זקנים' שעליהם אתה סומך ומהם אתה מבקש סיוע?**

לפניכם כמה סיטואציות. כתבו:

» **למי תפנו (הורים או בני משפחה אחרים, מורה או גורם אחר מהצוות החינוכי בבית הספר, מבוגר אחר, חבר בן גילכם)?**

» **לאיזו מטרה (בירור הלכתי, עצה נבונה, עזרה מעשית, שיתוף, נחמה)?**

1. השתמשתי בחפץ יקר ללא רשות בעליו, והוא אבד או התקלקל.
אפנה ל_____ למטרת: _____

2. אין לי חברים, ואני מרגיש בודד בכיתה.
אפנה ל_____ למטרת: _____

3. מישהו פוגע בי, ואני פוחד.
אפנה ל_____ למטרת: _____

4. חברי עושה מעשים מסוכנים, והוא אסר עליי לספר זאת. אינני יודע מה עליי לעשות.
אפנה ל_____ למטרת: _____

5. בביתי נלחשים סודות, ואני חושש שמישהו חולה מאוד או שקורה דבר נורא אחר.
אפנה ל_____ למטרת: _____

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין מילים למנגינה

1. בשיר "עלה קטן" פונה עץ זקן ו'מלומד' לעלה קטן ו'צעיר'. בפתיחת דבריו בחלק הראשון נשמע העץ הזקן כממתיק סוד. שאלו את התלמידים אילו מוטיבים במוזיקה עשויים לגרום לנו לחוש באווירה זו.
(למורה: שירת הזמר דומיננטית, הליווי בפתיחה מצומצם, מסתכם בצלילי פעמון דקים וגבוהים החוזרים ברצף בתבנית מקצב קצרה. בהמשך בולט ליווי של הכינורות בצלילים גבוהים. בנוסף לכך, המשפט מתחלק להרבה חלקים קטנים עם הפסקות, הצלילים הגבוהים וההפסקות תורמים להרגשה שיש משהו יקר וחשוב שהזקן מנסה להנחיל לצעיר בנחת מתוך ניסיונו.)

2. בחלק הראשון ישנם שני משפטים: "כי יש ימים יפים הכול פורח", "ויש שעות קשות הכול בורח":
» **ערכו השוואה בין סופי המשפטים: 'פורח'-'בורח'.**
(למורה: הנחו את התלמידים לערוך השוואה ספרותית ומוסיקלית:
ספרותית – המילים מתחרזות.
מוזיקלית – *מקצב זהה. *המנגינה שונה – המילה 'בורח' מסתיימת בעלייה חדה ומתוחה. האם יש בכך כדי לבטא את הבדלי האופי (התחושה) בין המילים? כן, המנגינה במילה 'פורח' זורמת ופשוטה, ובמילה 'בורח' – העלייה יוצרת מתח המבטא היטב את משמעות המילה.)

3. בקשו מהתלמידים להתמקד שוב במילה 'בורח':
» **האם העלייה שבסופה משרתת מטרה נוספת חוץ מהבעת התחושה המתוחה?**
(למורה: המטרה – ליצור מתח שיוביל לפזמון, כלומר יגרום לאוזן לרצות לשמוע את ההרפיה, שהיא תחילת הפזמון).

4. בקשו מהתלמידים להצטרף לשירת הזמר. עצרו את השירה בהפתעה ושאלו:
» **האם הצליל שבו עצרנו יוצר תחושת מתח או הרפיה?**
(למורה: מקום אחד – סוף המשפט "מחר היא שוב זורחת" – מתח. מקום שני: "תחזיק חזק עלה קטן שלי", המסיים את הפזמון – הרפיה.)

5. לשיר שני בתים שמנגינתם זהה. אברהם פריד משחק עם המנגינה ומגמיש את המקצב, כך שבביצוע שני הבתים מושרים באופן דומה אך לא זהה.
» **מה, לדעתכם, מוביל את אברהם פריד לבצע את שני הבתים באופן דומה אך לא זהה?**
(למורה: המשחק עם המנגינה קשור להבעת המילים הספציפיות ששר אברהם פריד).

6. חפשו מילים ומשפטים שאברהם פריד בחר "לצייר" באמצעות שירתו.

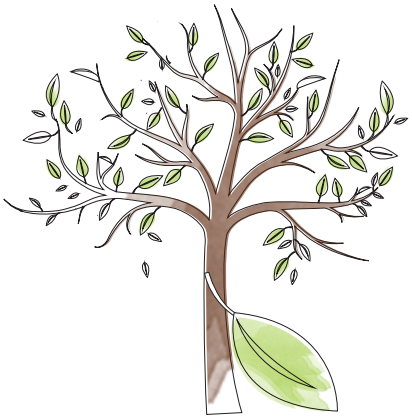

יצירה בעקבות קריאה

סדנא ליצירת נייר מכתבים

חומרים:

עלים ירוקים טריים מאד, צבע אקרילי, נייר סופג, דפים איכותיים לבנים או צבעוניים בשני גדלים:

1. גודל מתאים לנייר מכתבים
2. ריבועים בגודל מתאים למעטפה, (מריבוע של 21X21 ס"מ תתקבל מעטפה בערך בגודל 14X12 ס"מ), כלים: מכחול, גלגלת.

תהליך העבודה

הכנת דף מכתבים:

1. בוחרים בעלה הרצוי ובעזרת מכחול צובעים בצבע סמיך את הצד שבו העורקים בולטים.
2. מניחים את העלה על דף, כשחלקו הצבוע פונה מטה אל הדף.
3. מניחים על העלה נייר סופג, שעליו מגלגלים גלגלת בלחץ מתון.
4. מסירים בעדינות את הנייר הסופג ואת העלה ומגלים עלה מודפס.
5. באותו אופן ממשיכים בהדפסה על כל הדפים, ויוצרים סדרה מקורית של דפי מכתבים.
6. ניתן 'להדפיס' על אותו דף עלים בצורות שונות ובצבעים שונים וליצור דוגמאות מעניינות, אך יש להקפיד על זמן המתנה לייבוש בין הדפסה להדפסה.

הכנת מעטפה:

1. לוקחים ריבוע נייר ומקפלים את הפינה הימנית והשמאלית עד המרכז.
2. מורחים דבק על שתי צלעות המשולש התחתון ומקפלים את הפינה התחתונה לכיוון המרכז, אך את הקפלים מתחילים מעט מעל פינות המשולשים שנוצרו. יש להדביק את הפינה התחתונה והעליונה.
3. מקפלים את הפינה העליונה כלפי מטה, את הקפל מתחילים מעט נמוך יותר מפינות המשולשים שנוצרו קודם.
4. על כל מעטפה כותבים את מטרת המכתב (התייעצות, בקשה, מחמאה וכו'), ובהתאמה כותבים פתיח על נייר המכתבים. (רציתי לבקש את עצתך, יש לי בקשה... וכו'.)

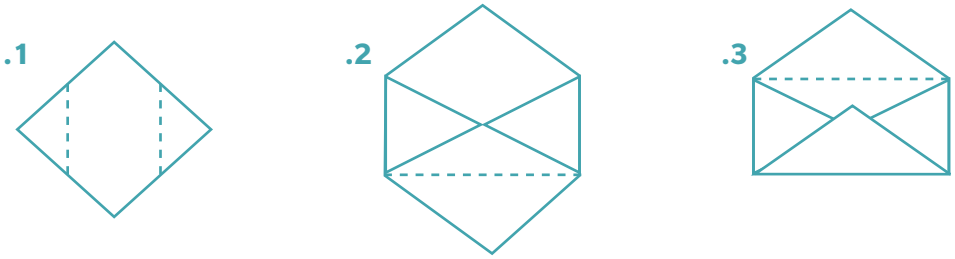

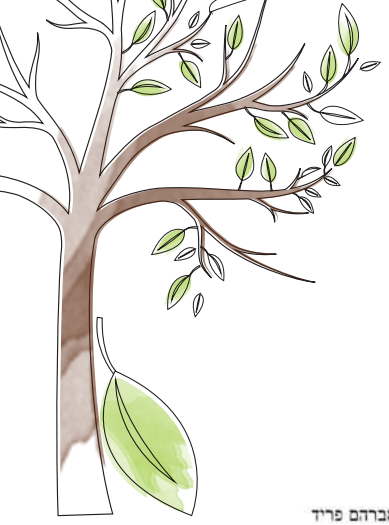

עָלֶה קָטָן שֶׁלִּי

מילים ולחן: ישי לפידות
ביצוע: אברהם פריד

כלי מוביל

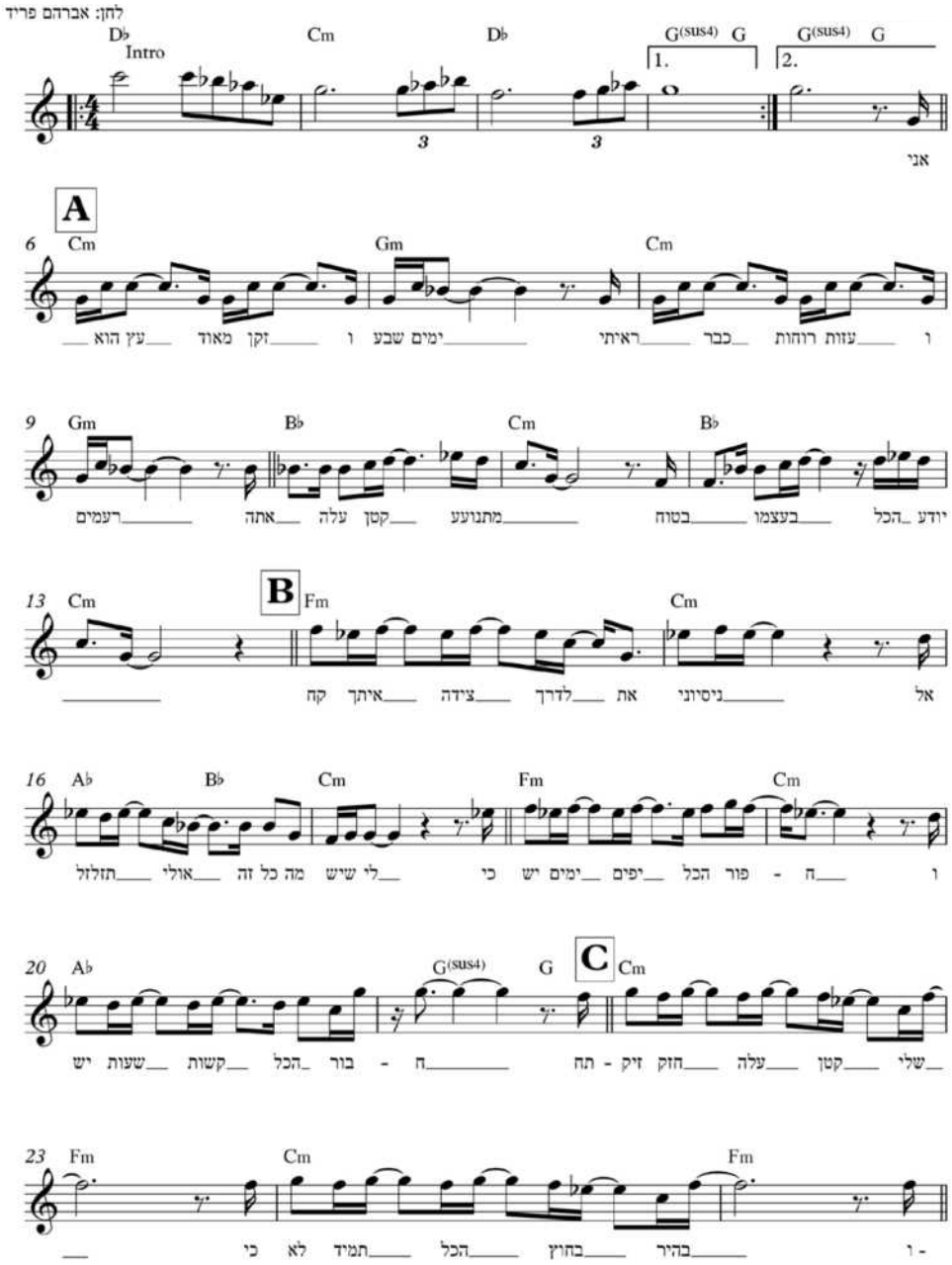

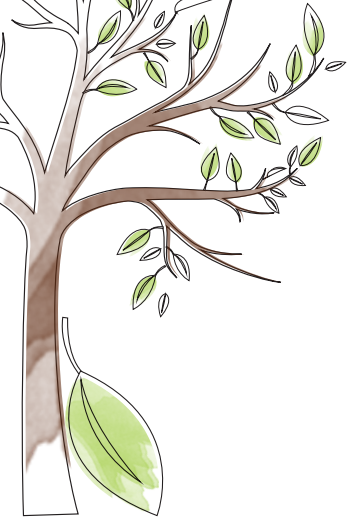

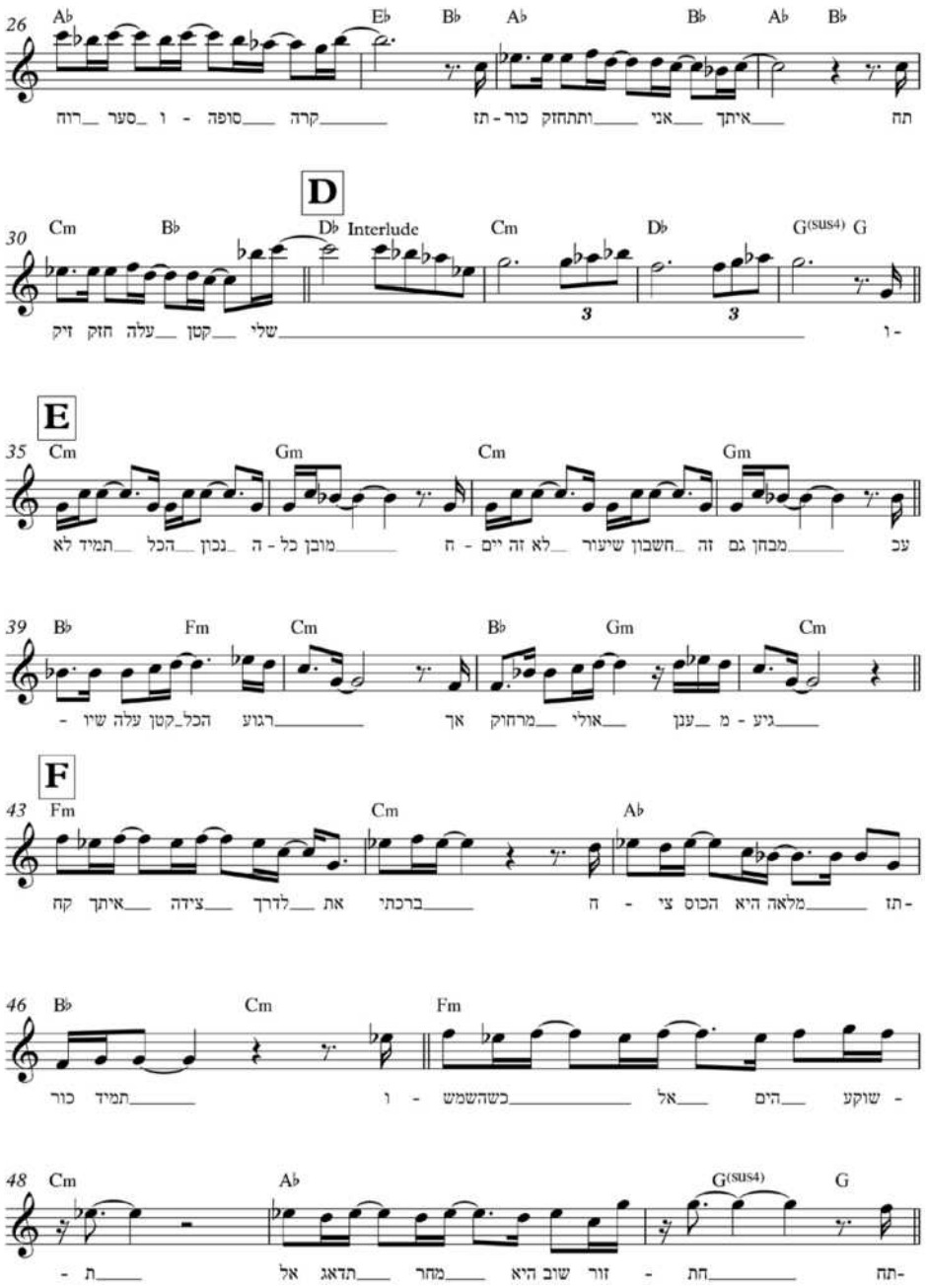
26
Ab Eb Bb Ab Bb Ab Bb
תח איתך אני ותתחזק כור - תז קרה סופה - ו סער רוח
D
30
Cm Bb Db Interlude Cm Db G(sus4) G
ו - שלי קטן עלה חזק זיק
E
35
Cm Gm Cm Gm
עכ מבחן גם זה חשבון שיעור לא זה יים - ח מובן כל - ה נכון הכל תמיד לא
39
Bb Fm Cm Bb Gm Cm
גיע - מ ענן אולי מרחוק אך רגוע הכל קטן עלה שיו -
F
43
Fm Cm Ab
תז - מלאה היא הכוס צי - ה ברכתי את לדרך צידה איתך קח
46
Bb Cm Fm
שוקע - הים אל כשהשמש - ו תמיד כור
48
Cm Ab G(sus4) G
תח - הת זור שוב היא מחר תדאג אל ת -

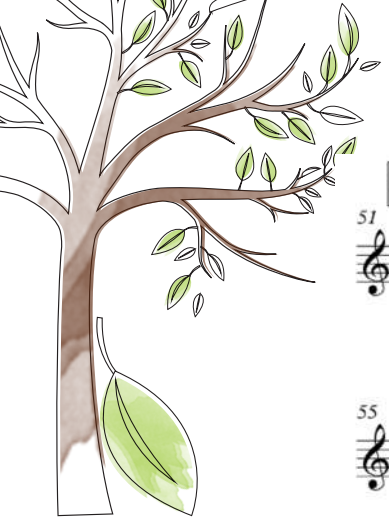

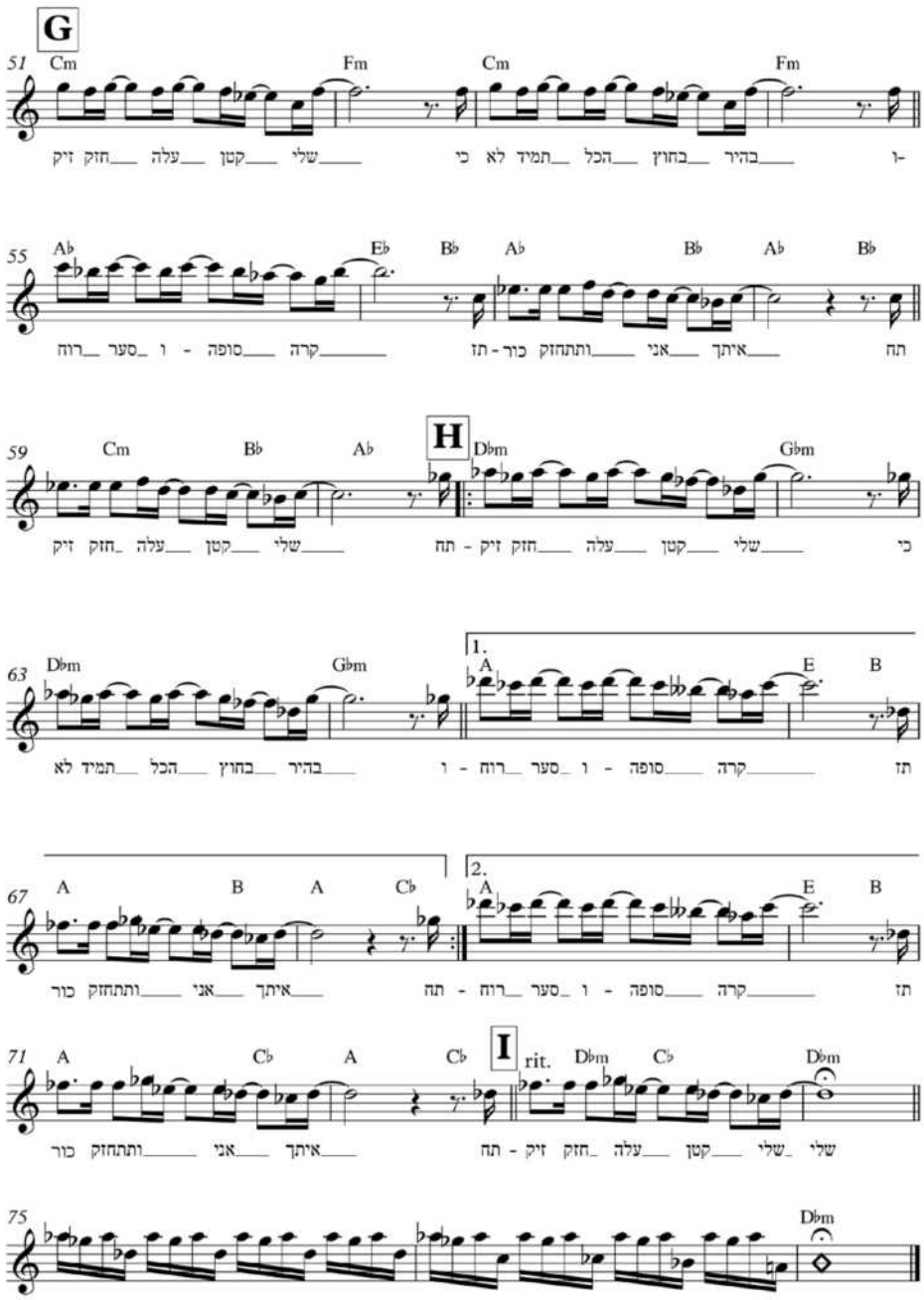
G
51 Cm Fm Cm Fm
חזק זיק עלה קטן שלי כי תמיד לא הכל בחוץ בהיר ו-
55 Ab Eb Bb Ab Bb Ab Bb
רוח סער ו - סופה קרה תז-כור ותתחזק אני איתך תח
59 Cm Bb Ab
H
Dbm Gbm
חזק זיק עלה קטן שלי תח - חזק זיק עלה קטן שלי כי
63 Dbm Gbm
1.
A E B
תמיד לא הכל בחוץ בהיר ו - רוח סער ו - סופה קרה תז
67 A B A Cb
2.
A E B
כור ותתחזק אני איתך תח - רוח סער ו - סופה קרה תז
71 A Cb A Cb
I
rit. Dbm Cb Dbm
כור ותתחזק אני איתך תח - זיק חזק עלה קטן שלי שלי
75 Dbm

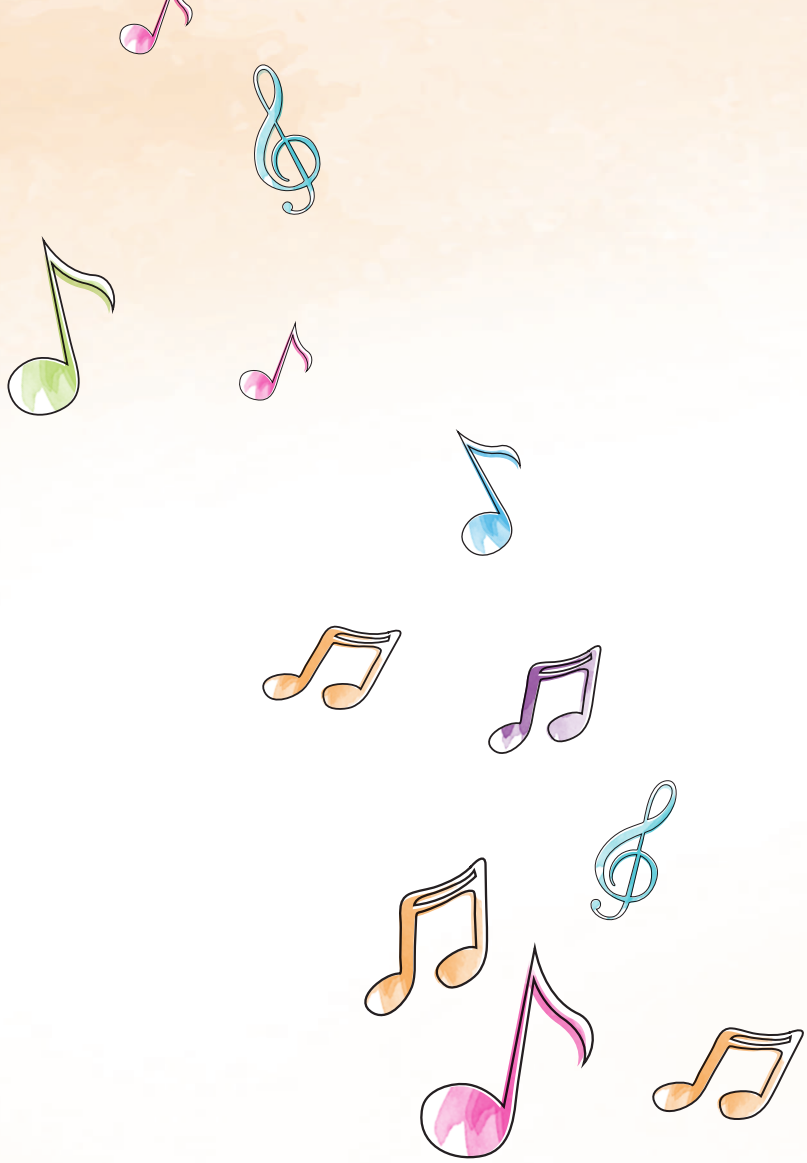

יד יצחק בן־צבי

מדינת ישראל
משרד החינוך